

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1922.

Första kammaren.

Nr 35.

Lördagen den 20 maj f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr talmannen yttrade: Jag ber att för kammaren få tillkännagiva, att vid det plenum, som kommer att äga rum om tisdag den 23 dennes klockan 2 på middagen, komma gemensamma omröstningar att företagas. Jag ber att få tillägga, att om mot förmodan det icke skulle vara möjligt att i dag och i natt genomgå föredragningslistan, kommer efter de gemensamma voteringarna diskussion att äga rum.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 161, till Konungen, angående höjning av tullen å kaffe m. m.

Föredrogs bevillningsutskottets memorial nr 44, med återlämnande till andra kammaren av en till utskottet hänvisad motion i viss del.

Memorialet lades till handlingarna med förklarande att motionen i nu ifrågavarande del hörde till behandling av lagutskott.

Föredrogs men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran sammansatta bevillnings- och första lagutskottets utlåtande nr 1 (3).

Vid föredragning av sammansatta bevillnings- och första lagutskottets memorial nr 2 (4), med hemställan om anvisande av ersättning

åt sammansatta bevillnings- och första lagutskottets sekreterare, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran bankoutskottets utlåtanden nr 47—60 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 10 A, 10 B och 45—49.

Om prokans-
lersämbetet
vid universi-
teten.

Föredrogos ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 16 i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående upphävande av biskops självskrivna utövande av prokanslersämbetet vid universiteten.

Med föranledande av en inom andra kammaren av herr *Wagnsson* väckt motion, nr 181, hade nämnda kammare på hemställan av sitt första tillfälliga utskott för sin del beslutit, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville begära sådan ändring i gällande bestämmelser, att biskops självskrivna utövande av prokanslersämbetet vid universiteten upphörde.

Detta beslut hade delgivits första kammaren, som hänvisat ärendet till sitt första tillfälliga utskott, vilket i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att första kammaren måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Vid utlåtandet fanns fogad en reservation av herrar *Borell*, *Andersson* i Myggenäs och *Vrang*, vilka anförde:

"Då enligt vår mening erfarenheten givit vid handen, att den nuvarande anordningen, att ärkebiskopen samt biskopen i Lunds stift äro självskrivna innehavare av prokanslersämbetena vid universiteten, vilka ämbeten enligt vad numera synes ganska allmänt erkänt icke kunna utan synnerlig olägenhet undvaras, visat sig vara till gagn för desamma, samt avskaffandet av nämnda självskrivenhet, varför några bärande skäl icke anförts, säkerligen skulle medföra svårigheter att få ämbetena besatta med lämpliga personer och i varje fall medföra ökade utgifter för statsverket, anse vi, att utskottet bort hemställa, att första kammaren icke måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut."

Herr *Borell*: Herr greve och talman, mina herrar! Då jag jämte två andra ledamöter av första tillfälliga utskottet reserverat mig i anledning av utskottets yttrande och förslag i föreliggande ärende, skall jag be att få redogöra för de skäl, som varit för oss bestämmande.

Den nu föreliggande frågan är icke ny. Under årens lopp ha väckts åtskilliga motioner i densamma. I de tidigare motionerna utgick man från, att prokanslersämbetet icke längre hade någon reell betydelse och att det således av denna anledning borde upphöra att existera. Är

denna uppfattning riktig, är ju också slutsatsen riktig: ett ämbete, som ej längre har något existensberättigande, bör naturligtvis ej vidare finnas till. Även den motionär, som vid denna riksdag fört fram frågan, har i början av sin motion anfört såsom sin åsikt, att ämbetet har överlevt sig självt. Ämbetet är, säger han, ett överflödigt ämbete, som ej vidare bör finnas kvar. I fortsättningen av sin motion justerar han dock, synes det, denna sin uppfattning. Han talar om, att prokanslererna ha viktiga uppdrag att fylla, och han sätter därefter i fråga, huruvida icke av praktiska skäl ämbetet bör bibehållas och han slutar med att yrka, att självskrivenheten måtte upphöra.

Andra kammarens tillfälliga utskottet, som behandlat denna fråga, yttrar sig egentligen icke om prokanslersämbetenas betydelse. Men första kammarens första tillfälliga utskott har med anslutning till universitetskanslerns yttrande i ämnet konstaterat, att prokanslererna hava synnerligen viktiga uppdrag att fylla, och utskottet har tagit detta som skäl för självskrivenhetens upphörande. Det synes mig, som om följdriktigheten bort fordra, att man ej yrkade på självskrivenhetens upphörande utan att först hava gjort klart för sig huru ämbetet skall tillsättas, om man avskaffar den nuvarande formen. Denna, som det synes mig, nödvändiga följdriktighet har man emellertid övergivit för sin heta längtan att realisera det gamla önskemålet om självskrivenhetens upphörande och borttagandet av vad man kallar det kyrkliga inflytandet på undervisningsväsendet.

Så vitt jag förstår, är det huvudsakligaste skälet, som anförts för självskrivenhetens upphörande, nödvändigheten att tillämpa principen om avskaffande av all självskrivenhet vid tjänsters tillsättande. Men det finnes kanske ett skäl av mer reell innebörd, vilket utskottet jämväl låter framskymta, nämligen att man kan befara, att en självskriven prokansler skall vid utövandet av sina ämbetsåligganden lägga ovidkommande synpunkter på ärendenas behandling. Man låter också framskymta, att sådant skulle ha förekommit. Huruvida så är förhållandet, därpå skall jag ej ingå. Det torde i mångt och mycket vara en omdömessak. Men jag ber att få framhålla, att man naturligtvis icke genom att låta prokanslersämbetena besättas genom val undgår en sådan risk. Man kan aldrig nå fullkomligheten, och det är naturligtvis lika möjligt, att en vald prokansler lägger ovidkommande synpunkter på sin ämbetsutövning som en efter självskrivenhetsprincipen utsedd prokansler. Huvudsaken är väl ändå, huruvida man kunnat konstatera, att den nuvarande institutionen i huvudsak fungerat väl, och det vågar jag påstå, att man med bestämdhet kan konstatera. Därom bära de uttalanden, som gjorts i detta hänseende, ett otvivelaktigt vittnesmål. Särskilt vill jag framhålla uttalandet från Lund, som, även om i själva saken meningarna skifta, dock bär vittne om att i det av mig antydda hänseendet ingen anledning till betänkligheter finnes. I stort sett har prokanslersämbetet i detta såväl som i övriga avseenden fungerat väl, och det har därför sina stora praktiska fördelar att behålla den nuvarande anordningen. Därom torde, synes det mig, ingen som läst de avgivna

Om prokanslersämbetet vid universiteten.
(Forts.)

Om prokanslersämbetet vid universitetet.
(Forts.)

utlåtandena behöva vara i tvivelsmål. Särskilt torde det vara av synnerlig vikt, att vid ledighet i kanslersämbetet eller vid tjänstledighet för kanslern genast ha en person, förtrogen med förhållandena, som kan övertaga kanslersämbetets viktiga uppgifter, tills Kungl. Maj:t hinner förordna vikarie. Erfarenheten har också visat, att i sådana fall en av de tjänstförrättande prokanslererna, ärkebiskopen i Uppsala, har förordnats att upprätthålla tjänsten under vakans eller tjänstledighet för kanslern.

Nu säger man, att samma förhållande kommer att existera, om man får valda prokanslerer, och att det skulle gå lika lätt att få valda prokanslerer som valda kanslerer, men det torde dock föreligga en ganska väsentlig skillnad därvidlag. Ty det finnes två prokanslersämbeten, men endast ett kanslersämbete, och det är givetvis icke lika lätt att finna *två* personer villiga att åtaga sig ett uppdrag medförande skyldighet att när som helst rycka in, för att mera tillfälligt sköta en tjänst, vilken är nog så krävande, som det kan gå för sig att finna *en* person, som befinnes villig att på ett mera stadigvarande sätt sköta ämbetet. Det torde väl ej heller vara fördolt för någon, att vid besättandet av prokanslersämbetena genom val det icke alltid läser befinnas så lätt att förena stridiga meningar särskilt om man vill vidhålla, att till prokansler bör utses person, som bor i respektive universitetsstad, en anordning som utan tvivel medför mycket stora praktiska fördelar. En prokansler, vald med en mer eller mindre knapp majoritet, kan ju icke sköta sitt ämbete i känslan, att han åtnjuter universitetens odelade förtroende, vilket givetvis måste inverka på ämbetsutövningen. Skall prokansler väljas, torde det bli erforderligt att göra befattningen till ett avlönat ämbete, varigenom kostnader, som nu icke förefinnas, komma att uppstå.

Om man således överväger skälen i sin helhet, torde det framstå som en stor praktisk fördel att bibehålla det nuvarande systemet, och gent emot denna praktiska fördel talar åtminstone för mig den principiella synpunkten mycket litet. Man får ej driva principerna så långt, att man därför uppoffrar en anordning av praktisk betydelse, som hittills fungerat till fullkomlig belåtenhet. Framför allt är det enligt min mening omöjligt att borttaga självskrivenheten utan att man samtidigt gör klart för sig, hur man i stället skall besätta prokanslersämbetena.

Jag tillåter mig, herr talman, att yrka bifall till reservationen.

Herr Pauli: Herr talman, mina herrar! Eftersom utskottets ärade ordförande, som nyss hade ordet, icke delar utskottsmajoritetens ståndpunkt, utan ställt sig på reservanternas sida, faller det på min lott som vice ordförande att här föra utskottets talan. Jag skall av den anledningen be att få säga några ord i den föreliggande frågan.

Den föregående ärade talaren har ganska riktigt resumerat utskottets ställningstagande, då han sett två huvudskäl till att utskottet funnit lämpligt tillstyrka bifall till andra kammarens ståndpunkt i denna fråga. Det ena skälet är av principiell, det andra av praktisk natur. Det principiella skälet har så grundligt understrukits vid den många

gångar i riksdagen förda diskussionen om denna fråga, att jag väl icke nu längre behöver uppehålla mig vid det. Jag vill bara i korthet framhålla, att vi väl alla torde vara överens om att den principen är riktig, att ådagalagd skicklighet och lämplighet bör vara den enda grunden för en persons tillträde till ett statsämbete, och att den självskrivnenhet, som här förefinnes, icke numera har det rotfäste i rättsåskådningen, som den möjligen fordom haft.

*Om prokanslersämbetet vid universiteten.
(Forts.)*

När det nu gäller ärkebiskopens samt biskopens i Lund självskrivnenhet att utöva prokanslersämbetet vid de svenska universiteten, är det också skäl att framhålla den egendomliga ställning, vari universiteten härigenom försättas i fråga om tillsättandet av en av sina högsta funktionärer. Universiteten ha ju eljest en ganska vidsträckt självstyrelse, och denna gäller vid tillsättandet av både rektor och kansler. Men när det gäller prokanslererna, som ju också bruka fungera som kanslerns ställföreträdare, upphör denna självstyrelse, åtminstone till största delen. Visserligen ha professorerna rösträtt, när det gäller val av biskop i Lund eller av ärkebiskop, men något avgörande inflytande på dessa biskopars tillsättande ha de icke, utan de få finna sig i att såsom en vid många tillfällen som högste styresman för universitetet fungerande prokansler mottaga en person, som genom sin kyrkliga ställning är självskriven därtill.

Denna självskrivnenhet har alldeles som eforernas självskrivnenhet en historisk bakgrund, som jag här blott i största korthet vill beröra. Vid sitt första upprättande var ju Uppsala universitet uteslutande avsett att utbilda präster, och det var, kan man säga, det svenska prästerskapet, som inrättade universitetet. Det var därför också helt naturligt, att ärkebiskopen blev dess högste ledare. Men det inträffade snart — märkligt nog för jämt 300 år sedan, alltså 1622 — att ärkebiskopen degraderades till prokansler och en utom kyrkan stående man, lekmannen Johan Skytte, utsågs till den förste universitetskanslern. Sedermera har för kort tid sedan en ytterligare reduktion ägt rum i prokanslerns maktbefogenhet. Genom den ändring, som för några år sedan vidtogs i universitetsstatuterna, berövades han sin förutvarande rätt att regelbundet yttra sig i befordringsärenden. Detta kan han visserligen göra även numera, men endast vid de tillfällen, då han fungerar som ställföreträdare för kanslern.

Prokanslerns ställning vid universitetet har alltså tvenne olika sidor. Dels har han en del permanenta funktioner som prokansler och dels den betydligt viktigare funktionen som ställföreträdare för kanslern. Dessa mera permanenta funktioner finnas angivna i de i utskottsutlåtandet citerade paragraferna ur universitetsstatuterna. Jag ber i förbigående att få anmärka, att eftersom vi övertagit detta citat från andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, ha vi ej ansett skäl att ändra det lilla tryckfelet "konsistoriums" i stället för "konsistoriernas" överläggningar, på vilket anmärkts i kanslerns utlåtande. Jag ber att i parentes få göra den rättelsen.

Som kammaren torde finna av dessa paragrafer, äro dessa funk-

Om prokans-
lersämbetet
vid universi-
teten.
(Forts.)

tioner ej av någon synnerligen viktig eller ingripande art. Det har både från olika håll inom de akademiska konsistorierna och även av universitetskanslersämbetet framhållits, att dessa funktioner utan större olägenhet kunde överflyttas på rektorsämbetena vid de olika universitetet. Den egentliga kärnpunkten ligger givetvis i prokanslerernas inträdande vid vissa tillfällen såsom vikarierande kansler dels vid vakans och dels vid tjänstledighet för kortare eller längre tid. Det har under de senare åren tillämpats den praxis, att ärkebiskopen fungerat såsom tillförordnad kansler för samtliga universitet och högskolor i riket utom universitetet i Lund samt beträffande alla de ärenden, som äro gemensamma för samma universitet och högskolor, medan alltså Lunds biskop endast handhaft de ärenden, som rört Lunds universitet. Detta innebär, som vi se, en centralisering, och denna centralisering har otvivelaktigt varit praktisk och nyttig.

Den riktiga konsekvensen av denna praxis kan man tycka borde vara, att man fick en vice kansler för hela riket. Det vore ju endast att taga steget fullt ut. Nu föreligger emellertid ej den frågan till behandling eller avgörande, och jag låter det spörsmålet stå öppet, huruvida det bör ordnas så — ifall kammaren bifaller motionen — att man sedan får en gemensam vice kansler eller att man behåller de lokala prokansleriaten. Det är alldeles tydligt, att om kammaren bifaller motionen, står det Kungl. Maj:t fritt att upptaga hela denna fråga till utredning, och det vore en helt naturlig sak, om Kungl. Maj:t så gjorde.

Under debatten i andra kammaren om denna sak fällde en framtående medlem av det liberala partiet det yttrandet, att prokanslersämbetet närmast var att betrakta som en ärevördig sirat, på en gammal byggnad, vilken står kvar som ett minne från äldre tider, och jag medger ju gärna, att sådana sirater i regel böra få sitta kvar, och att man icke bara av ren skadelystnad bör bryta bort dem. Men man tager ju dock emellanåt bort sirater på gamla hus av praktiska skäl, och om en sådan prydnad innebär vissa risker, så böra icke pietetshänsyn hindra oss att företaga en förändring. Dessa risker ha i förevarande fall antytts i utskottets utlåtande, och den förnämsta är givetvis den, att genom prokanslersämbetets sammankoppling med ett kyrkligt ämbete faran för att ovidkommande synpunkter anläggas vid handläggandet av vissa universitetsärenden ligger ganska nära.

Det har av universitetskanslersämbetet framhållits, att självskriveheten i detta fall icke är något ensamstående. Man har jämfört denna självskriveheten med t. ex. den, som landshövdingarna ha i vissa fall, men utskottet har gent emot detta tillåtit sig framhålla den dock ganska viktiga principiella skillnad, som här förefinnes. Ty en landshövding står dock icke som representant för en livs- och världsåskådning, vilken i vissa avseenden kan ställa honom i direkt opposition mot de intressen, som han i egenskap av landshövding har att bevaka, medan däremot — det behöver jag ej framhålla för kammaren — det finnes en konflikt mellan vetenskapligt och teologiskt tänkande, som i vissa fall mycket

lätt kan framkalla en sådan sammanstötning mellan olika synpunkter. Jag skall icke gå in på några detaljer, men det är dock bekant, att under en icke alltför avlägsen forntid det har inträffat ganska uppseendeväckande fall, som visat riktigheten av detta mitt påstående.

Om prokanslersämbetet vid universiteten.
(Forts.)

Nu kommer man kanske att invända, att dessa av mig åberopade fall inträffat på den tiden, då prokanslererna såsom sådana hade rätt att yttra sig i befordringsfrågor. Men jag ber få framhålla, att prokanslern även fortfarande såsom tillförordnad kansler kan få tillfälle att på det sättet ingripa. Dessutom har ju universitetskanslersämbetet på ett ganska ingående sätt visat, att de under sådana perioder, då prokanslern fungerat såsom kansler, kan vara ganska många och viktiga ärenden, som komma under hans handläggning, och detta innebär givetvis en utökning av den risk jag tillåtit mig påpeka. Naturligtvis är varken jag eller utskottet av den meningen, att bara man har axlat en biskopskappa, har man i och med detta trätt i opposition mot den moderna vetenskapen. Jag är den förste att erkänna, att både nuvarande och förutvarande prokansler hava utträttat mycket till både universitetens och vetenskapens fromma, och den relativa enighet, med vilken vårt mellansvenska universitet har slutit upp kring prokanslersinstitutionen, synes vittna gott om den uppskattning, man på det hållet har om vederbörandes insats. Men det finnes ingenting, som garanterar, att hans efterträdare komma att uppträda med samma omdöme och skicklighet i de frågor, som falla under deras avgörande. Även om självskrivnenheten i fortsättningen avskaffas, står det ju emellertid tydligen universiteten fritt att till sin vicekansler eller prokansler, vilket det nu blir, utse ärkebiskopen eller biskopen i Lund, för så vitt de anse sig vara särskilt betjänta med ett sådant val.

Ett av de vanligaste skäl, för avstyrkande av reformen, man hört åberopas i debatter i denna fråga och nu senast i andra kammaren för någon tid sedan, är detta: varför skall riksdagen ingripa här och upphäva sig till förmyndare över universiteten, när man från universitetens sida icke avhört någon önskan om förändring i dessa förhållanden? Det kan ju medgivas, att det skälet kan se ganska plausibelt ut, men det har ju i varje fall mistat sin kraft i denna debatt, eftersom ju i det ena av de utlåtanden, vilka utskottet fått mottaga från våra båda universitet i denna fråga man inom Lunds akademiska konsistorium kan påvisa en tydlig majoritet för en förändring i de nu rådande förhållandena. Visserligen står denna majoritet något splittrad beträffande detaljerna, men flertalet inom konsistoriet är dock ense om att en förändring kan vara både befogad och önskvärd, även om denna förändring, enligt deras mening, bör inträda först efter de nuvarande ämbetsinnehavarnas avgång. En sådan opinion har för övrigt framträtt redan tidigare inom Lunds akademiska värld, ehuru den då ännu var i minoritet. Man torde alltså icke under sådana förhållanden kunna beskylla riksdagen för att vilja tillvälla sig något förmynderskap över universiteten, om riksdagen nu skulle gå att besluta en förändring i fråga om prokanslersämbetets tillsättning.

Om prokanslersämbetet vid universitet.
(Forts.)

Slutligen vill jag framhålla ytterligare en liten synpunkt, som även var framme under diskussionen om eforaten. Man åberopade då såsom ett särskilt skäl för behållandet av biskops självskriften såsom eforus, att han särskilt skulle vaka över kristendomsundervisningen vid läroverken. Någon motsvarighet härtill finnes icke beträffande prokanslererna. Den inspektion, som de enligt statuten kunna få utöva över universitetens undervisning, gäller hela det vetenskapliga området och icke speciellt religionen. Och den tiden är givetvis förbi — med hänsyn till den fortgående arbetsfördelningen inom vetenskapen — när man ansåg, att just en biskop skulle vara mannen att kunna ompänna hela det vetenskapliga området. Naturligtvis menar jag icke, att om vi bara få någon annan än biskopen, denne skall vara mannen därtill; jag vill blott framhålla, att man icke kan åberopa detta såsom skäl för självskriften.

Då jag alltså anser, att denna biskoparnas självskriften till prokanslersämbetena är byggd på en visserligen historiskt förklarlig men enligt nutida uppfattning oriktig och ohållbar princip, och då jag också, såsom jag nu framhållit, måste anse, att det finns vissa risker för skadliga verkningar av denna självskriftens bibehållande, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Sandegård: Herr talman! Jag kommer för min del naturligtvis att yrka avslag å motionen och utskottets hemställan.

Den ärade ledamot av denna kammare, som efter en föregående debatt i en med denna besläktad fråga, i sin tidning konstaterade, att i en socialdemokratisk prästmans hjärta rår till sist klerikalismen över kulturradikalismen, kommer således att få ytterligare bekräftelse på riktigheten av denna iakttagelse. Den frågan, i vilket avseende eller i vad mån ställningstagandet till motioner av detta slag kan vara en tillförlitlig värdeomrätare på arten och graden av en människas klerikala eller kulturradikala sinnelag, lämnar jag emellertid öppen. För övrigt kan man väl med jämnmod taga vilken etikett som helst och behålla sin enkla mening för sig själv.

Det gäller här frågan om biskops självskriften till utövande av prokanslersämbete vid universiteten, en självskriften som anses strida emot moderna demokratiska krav. Det säges i motionen, "att tillträdet till statsämbeten skall göras beroende endast av vederbörandes ådagalagda skicklighet och lämplighet för uppgiften och icke av några andra omständigheter". Ja, det som är självklart behöver givetvis icke diskuteras. Det återstår bara att bevisa, att icke en professor i låt mig säga religionshistoria, som vid 40 eller 50 års ålder väljes och utnämnes till ärkebiskop och prokansler, kan äga precis lika goda förutsättningar att representera universitet och vetenskap som en vid 70-årsgränsen pensionerad professor i vilken fakultet som helst, vilket var en av de geniala lösningar man på allvar föreslog i medkammaren i sin förtvivlade rådvillhet inför tanken på nödvändigheten att skaffa ersättare åt biskopen i Lund och ärkebiskopen i Uppsala såsom prokanslerer.

Förmodligen kan frågan om prokanslersämbetets omläggning i centraliserande riktning diskuteras, d. v. s. att man har en prokansler för hela riket liksom en kansler, men den frågan föreligger icke här. Motionärens tankegång är icke radikal nog för att gå till botten med saken. Han hugger bara helt behändigt av en knut, som han icke för-
mår lösa. Han vet icke vad han vill, han vet bara, vad han icke vill. Kyrkan skall visas hem, det är det hela. Det är tvättakta kulturradikalism av år 1922. På mig verkar detta, får jag lov att säga, bara som en mycket svag och blek återklang av en viss tids åtskilligt kraftigare bombardemang mot kyrkan: *écrasez l'infâme!*

*Om prokanslersämbetet vid universitetet.
(Forts.)*

Emellertid har utskottet gjort sig det besväret att införskaffa yttranden från såväl universitetskanslern som de större akademiska konsistorierna. Det, som i dessa yttranden frapperar, är icke, att det vid universiteten finnes resonans på en del håll för tankar, besläktade med motionärens, utan det är den avgjorda och omisskännliga sympati för den traditionella ordningen, som man kan utläsa till och med ur yttranden, som principiellt gå med motionären. Jag skall be att få citera ett av dessa yttranden av en ledamot i Lunds större akademiska konsistorium, vilken för sin del går med på en förändring. Han säger — och om detta hans yttrande har ännu en ledamot, som går med på en reform, förenat sig — bl. a. följande: "Om frågan gäller blott prokanslersämbetets avskaffande står å ena sidan en århundraden gammal historisk tradition, och för denna har jag så starka känslor, att jag ogärna skulle vilja bryta den blott för att tillfredsställa en modern princip, då den ej kan göra skada. Å andra sidan står en möjlig farhåga" — märk möjlig — "att biskopsstolarna i Lund och Uppsala kunna bli besatta på ett sådant sätt, att universiteten ej kunna vara tillfredsställda med dessas innehavare som sina högsta lokala representanter. Jag kan emellertid endast tillstyrka prokanslersämbetets avskaffande på det sättet, att det ej återbesättes vid de nuvarande innehavarnes avgång ur tjänsten.

Om däremot en omläggning av prokanslersämbetet skulle bli följden, är jag ej beredd att besvara frågan, förrän utförda förslag om omläggningen framkommit."

Och en av de förmodligen radikala ledamöterna i samma konsistorium som för sin del hemställer, "att konsistoriet måtte på så sätt ansluta sig till motionärens yrkande, att det förordar, att biskops självskrivna utövande av prokanslersämbetet vid universiteten, så fort ske kan, må upphöra", inleder sitt yttrande med följande ord, som synas vittna om en något sval entusiasm: "Kanslersremissen tvingar konsistoriet att vid den tidpunkt, som det icke själv kunnat välja, ånyo taga ståndpunkt till den fråga, uti vilken fakulteter och sektioner tidigare uttalat sig mycket utförligt."

Större akademiska konsistoriet i Uppsala säger — jag skall be att få citera det: "Efter tagen kännedom av remisshandlingarna samt efter överläggning beslöt i enlighet med framställt förslag konsistoriet för sin del förklara" — detta uttalande är enhälligt så när som på en röst — "att någon olägenhet därav att ärkebiskopen är självskriven att vara

Om prokans-
lersämbetet
vid universi-
teten.
(Forts.)

Uppsala universitets prokansler med den befogenhet som nu gällande statuter angiva icke förmärkts, men att väl vissa fördelar på grund av detta förhållande kommit universitetet till del. Såsom en bestämd sådan fördel ville konsistoriet framhålla, att universitetet vid ombyte av prokansler undginge att ställas inför svårigheten att finna en lämplig, här i staden bosatt person, varom den akademiska församlingens medlemmar skulle kunna enas med sitt förtroende och som skulle vara villig att emottaga detta visserligen i vanliga fall ej särskilt betungade men dock ansvarsfulla och därtill med en viss representationsbörda av ålder förbundna hedersämbete. Konsistoriet ansåge sig därför böra bestämt avstyrka att någon förändring göres i nu gällande bestämmelser angående prokanslersämbetets besättning.

Av skäl, som jag icke behöver angiva, avstår jag från att citera något ur kanslerns yttrande.

Till Uppsala konsistoriums yttrande är emellertid fogat ett uttalande av en ledamot, som principiellt är oense med majoriteten inom konsistoriet, varur jag skall be att få läsa upp några få rader. Han säger: "Men under sådana förhållanden är det en anomali, att det skall stå i självskriven förbindelse med en kyrklig myndighet, på vars tillsättande universitetet har ett mycket ringa inflytande. Det strider både mot principen om universitets självstyrelse, som ju tager sig uttryck i dess rätt att själv välja kansler, men är upphävd i fråga om utseendet av hans ersättare, och mot den moderna vetenskapens utveckling till frigjordhet från kyrkligt förmynderskap. Det må härtill läggas" — säger samme man — "att de nuvarande statuterna icke lägga hinder i vägen för, att mot universitetets önskan en person, som ställt sig i öppen opposition mot den moderna vetenskapen, står som dess prokansler. Men inträffandet härav skulle alldeles oavsett prokanslerns verkliga makt ur formell synpunkt vara en chikan för universitetet. Formellt skulle ju alltid en sådan bekämpare av vetenskapen stå som högsta universitetsmyndighet, om man bortser från kanslern.

Jag kan för min ringa del utan vidare medgiva, att universitetens krav på avgörande inflytande vid prokanslersämbetenas tillsättande lika väl som vid valet av kansler är både billigt och rättmätigt, och jag tror, att kyrkan för egen del ingenting har att vinna på att envist tvinga sig kvar vid en förtroendeställning, där hennes närvaro icke anses önskvärd av dem saken gäller. Om här således förelåge ett förslag om utredning, hur denna universitetens rätt skulle tillgodoses i detta fall på ett sätt som uteslöte till och med varje sken av för universitetet ovärdig beroendeställning, så skulle jag för min del utan tvekan giva min röst för ett sådant förslag. Jag skulle göra det i livlig förhoppning och förvissning om att det skulle visa sig lämpligt och möjligt att på samma gång tillgodose kyrkans rätt till en ledning, vars kvalifikationer i sin mån kunde medverka till hävandet av tvångsföreställningen om religion och vetenskap såsom evigt fientliga makter, men här föreligger icke något förslag i sådan riktning. Om däremot även den här saken kan ordnas så, i bästa samförstånd med universiteten — och det är jag

övertygad om att den kan — att universitetens rätt på intet sätt trädess för nära genom en ordning, som samtidigt bevarar en smula av gammal vacker tradition, skulle icke då också en verkligt kulturradikal reformivrare kunna nöja sig med det, även om det skulle bereda den, som också har positiva kyrkoideal, som han tror på och älskar, litet grand tillfredsställelse?

Jag skall icke vidare gå in på denna synpunkt, som för mig är den avgörande och som jag tillät mig utveckla, då frågan om biskoparnas självskrivnenhet som eforer var före, utan jag tillåter mig med denna korta motivering endast att få yrka avslag på motionen och utskottets hemställan samt bifall till den vid utskottsbetänkandet fogade reservationen.

Herr Olsson, Oscar: Det förvånar mig icke i något hänseende, att en socialdemokratisk prästman uppträder till försvar för de kyrkliga intressena, till försvar för sin kyrkas intressen, när han anser, att denna kyrkas intresse kommer i strid med andra "mindre viktiga" intressen, t. ex. de vetenskapliga. Det skulle nästan snarare hava förvånat mig, om motsatsen hade varit fallet. Jag anser således icke, att det på något sätt är stötande och ännu mindre uppeendeväckande, att en sådan förklaring som den av herr Sandegård i början av sitt anförande givna, har kommit till uttryck. Och den indignation, som han tycktes förutsätta från visst håll inom sitt partis kretsar för samma uppträdande, den indignationen skulle jag tro vara i ett sådant fall som detta så pass sparsamt företrädd, att betydligt mindre försiktighetsåtgärder, då herr Sandegård framförde sin synpunkt, kunde varit motiverade.

Det som intresserade mig mycket mera var att få höra de sakskäl, som herr Sandegård hade att framdraga för bibehållandet av den anomal, som biskoparnas självskrivna ställning såsom prokansler vid universiteten innebär, och det viktigaste av de skäl, som anfördes, var, så vitt jag kunde förstå, att en ärkebiskop eller en biskop i Lund *kan* vara lämplig som prokansler. Jag skall icke i något hänseende bestrida det, men jag får säga, att jag tycker, att det är ett ganska klen skäl för bibehållandet av denna institution.

Det var även ett annat skäl, som i detta sammanhang kom fram, vilket jag också kan ge mitt gillande åtminstone i viss utsträckning, och det var, att prokanslersinstitutionen knappast — så vitt det icke uttrycktes rent positivt — kan skada de vetenskapliga intressena vid universiteten. Jag tror, som sagt, att detta yttrande kan hava åtskilligt fog för sig, men då beror det på en omständighet, som jag icke tycker att den ärade talaren själv skulle hava varit så angelägen om att draga fram. Det fall, som utskottets ärade ordförande hänsyftade på, var, att prokanslersämbetet i Lund, med samme innehavare som man fortfarande har, ställde sig på en ståndpunkt, som var allt annat än vetenskaplig — huruvida den är kristlig, skall jag icke tillåta mig att döma om. Det fallet föranledde emellertid som bekant en protest emot att man bar sig

Om prokanslersämbetet vid universiteten.
(Forts.)

*Om prokans-
lersämbetet
vid universi-
teten.
(Forts.)*

åt på det sättet i en vetenskaplig utnämningsfråga, en protest från icke mindre än 62 lärare i Uppsala, däribland inberäknad nuvarande ärkebiskopen. De svenska statsmakternas svar blev ju egentligen det enda riktiga att med ett sådant exempel för ögonen söka se till att i någon mån avlägsna ett eventuellt farligt — under alla förhållanden otillbörligt — inflytande på utnämningsfrågor. Men man tog icke, såsom herr vice ordföranden i utskottet påpekade, steget fullt ut, ty fortfarande kan detta inflytande göra sig gällande i händelse av förfall för kanslern. Att den ärade talaren på Västgötabänken i alla fall kunde hava rätt i sin antydan, skulle bero på att Kungl. Maj:t icke tog någon hänsyn till prokanslern, då denne avgav ett yttrande på sätt han då gjorde, och följaktligen kan man hoppas, att Kungl. Maj:t för all framtid skall strunta i vad prokanslern säger, när prokanslern bär sig åt på det sättet. Men ifall det är meningen i talet om att icke någon skada kan tillskyndas den vetenskapliga forskningen vid de utnämningsfrågor, varvid prokanslern kan komma i tillfälle att avgiva yttrande — om det således är meningen, att Kungl. Maj:t alltid är en säker garant emot ett sådant förfaringsätt, kan detta ändå knappast vara ett skäl för bibehållande av prokanslersbefattningens självskriftenhet.

Den ärade talaren sade också, att universitetens krav på avgörande inflytande vid tillsättandet av kansler är båda billigt och rättmätigt, och om man kunde komma fram till bifall till ett sådant krav, skulle den ärade talaren icke hava någon invändning att göra däremot. Så vitt jag ser, kommer man fram till tillfredsställandet av ett sådant krav genom att taga utskottets förslag, ty det innebär ovillkorligen en utredning från Kungl. Maj:ts sida, och i och med detsamma komma då alla synpunkter att tagas under överbägande, som kunna för sakens framgång och utveckling i rätt riktning vara av betydelse.

Sedan kom emellertid talaren med ett uttalande, som tog tillbaka åtskilligt av detta erkännande av det tillbörliga i att universiteten skulle hava rätt till avgörande inflytande vid tillsättningen av prokansler. Han ansåg nämligen, att utredningen borde göras så, att kyrkan här i någon mån finge bibehålla sin ställning som en vacker dekoration. Det var således pieteten gent emot kyrkan, som blev avgörande för talaren beträffande denna utveckling.

Då den ärade talaren sade, att huvudsaken för motionären var att visa kyrkan hem, skulle jag vilja säga, att om det var huvudsaken för motionären, finner jag icke något upprörande i att kyrkan hänvisas till det område, som bör vara kyrkans område, under det däremot det försvaret, som den ärade representanten lämnade för bibehållandet av denna självskriftenhet, närmast förefaller att vara ett uttryck för de kyrkliga representanternas benägenhet att hänga sig på, där de icke precis hava någonting att göra. Är det rätt, som denne talare sade, att det bör vara universiteten, som hava ett avgörande inflytande och således få välja eller vara med om att välja den, som är bäst lämpad, utan några andra hänsyn än dem som leda universitetet och dess verksamhet, så förefaller det mig vara något alldeles ovidkommande, att kyrkan och dess repre-

sentanter hänga sina för universitetsarbetet främmande intressen på denna fråga.

Då det var tal om eforatet, framskyntade från samme talare, att det egentligen var mera för kyrkans och för kyrkans prestiges skull, för det sken av kultur, som därigenom kom över kyrkan och dess verksamhet, som det var lämpligt att behålla den institutionen, och så vitt jag kan förstå, är det alldeles samma synpunkt, som nu kommit fram i hans anförande.

Då denna fråga emellertid rör universiteten och bör lösas på ett för universitetens arbete lämpligt sätt utan några som helst ovidkommande hänsyn och de kyrkliga önskemålen att få bibehålla ett sken av inflytande, som även enligt den siste ärade talaren icke skulle bli något annat än ett sken, äro för universitetens utveckling och arbete fullkomligt ovidkommande, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Swartz: Herr talman! Såsom kansler vid rikets universitet kan det vara lämpligt för mig att säga några ord.

Jag är synnerligen glad och tacksam för de uttalanden, som från olika håll och icke minst från deras, som här företräda utskottets uppfattning, gjorts därom, att man bör respektera universitetens självstyrelse. Jag kan dock icke neka till att det förefaller mig, som om den konklusion man av denna premiss drager i den föreliggande frågan är något egendomlig. Av de yttranden, som äro avgivna från universitetsmyndigheterna, är det ena alldeles tydligt och klart, nämligen det från Uppsala universitets större konsistorium, som bestämt avstyrker den ifrågasatta reformen. Ifrån Lunds universitet har visserligen förklarats, att denna självskriftenhet skulle kunna upphöra, men av alla dem, som där hava yttrat sig, är det endast en, som uttalat sig mot självskriftenheten utan att på något sätt kombinera det med en utredning om vad som bör sättas i stället. Alla de andra förklara för sin del, att något annat måste komma i stället. Av de sexton ledamöter, som uttalat sig, är det alltså en, som utan vidare yrkat bifall till framställningen om att självskriftenheten skall upphöra, och av de andra femton hava enligt den sammanställning av deras vota, som man kan göra — jag erkänner, att det icke i allo är fullt klart, men jag tror det ej är orätt, om man säger, att sex stycken avstyrka förslaget och nio stycken tillstyrka det, men alla dessa säga, att det är nödvändigt att undersöka, vad som kan sättas i stället. Det förefaller mig vara ganska egendomligt, om riksdagen på det sättet skulle visa sin välvilja mot universiteten och sin uppskattning av deras självstyrelse, att den förklarar, att man måste avskaffa den självskriftenhet, vilken man som sagt vid det ena universitet fortfarande håller på, utan villkor och som man vid det andra universitetet anser kunna avskaffas under vissa villkor, vilka det nu icke alls är fråga om att diskutera. Jag kan icke tänka mig annat än att den enda logiska konsekvensen av att man betygar sin aktning för universitetens självstyrelse skulle vara, att man först hemställer till Kungl. Maj:t

Om prokanslersämbetet vid universiteten.
(Forts.)

Om prokans-
lersämbetet
vid universi-
teten.
(Forts.)

om att låta en utredning verkställas på denna punkt och inhämta, vad universiteten i den delen hava att säga, ty därom föreligger icke något som helst yttrande från deras sida.

Jag kan icke neka till att det hela har gjort det intrycket på mig, att man låtit teoretiska spekulationer taga överhanden över praktiska synpunkter, vilka senare också äro grundade på erfarenhet. Ty den erfarenhet, som vi hava vunnit under de gångna tiderna, åtminstone så långt jag känner till — under detta sekel kan man säga — visar efter min mening att det icke ligger något befogat i påståendet att prokanslern vid något tillfälle låtit sina yttranden i frågor rörande universiteten påverkas av kyrkliga synpunkter. Jag skulle ju kunna säga, att det i ett och annat fall kan ha varit fråga om etiska synpunkter, men jag trodde verkligen icke, att någon skulle vilja förbehålla de etiska synpunkterna åt prästerskapet. Jag tror, att även andra människor än de, som äro prästvigda och äro biskopar, kunna hava sådana synpunkter. Då det här har antytts några exempel på huru de kyrkliga synpunkterna influerat på prokanslerns yttrande, vill jag utan att närmare gå in på den saken, dock tillåta mig att erinra om det kända faktum, att likadana synpunkter som dem jag förmodar vederbörande avsett, då de talat om kyrkliga synpunkter och som jag för min del vill riktigare beteckna med uttrycket etiska, hava gjorts gällande från den valde kanslerns sida och det just med avseende på ett av de fall — icke vid samma tillfälle, men likväl avseende samma fall — som här nyss apostroferats av den siste ärade talaren. Således ligger det absolut icke något skydd emot att etiska synpunkter göras gällande — för den händelse man nu anser, att det är något så oriktigt — däri att en kansler blir vald i stället för att som för närvarande prokanslern vara självskriven.

Vad erfarenheten under den gångna tiden av prokansleriatets självskriftenhet beträffar, kan jag icke säga annat än att den varit alltigenom god. Att prokanslern vid ett och annat tillfälle hyst en annan uppfattning än andra myndigheter, kan omöjligen vara ett tillräckligt skäl för att avskriva hela institutionen med de fördelar, som alldeles avgjort äro förenade därmed.

Om man avskaffar det självskrivna prokanslersämbetet, uppstår alltid frågan, vad vi skola sätta i stället, ty man kan icke undvara det utan att någoting sättes i stället. Därvid kunna två olika sätt tänkas. Antingen kan det bliva en vicekansler eller också kan man som hittills hava en prokansler i vardera universitetsstaden, och i senare fallet kunna de antingen tänkas stå utanför vicekansleriatet, eller också kan möjligen en av dem såsom hittills fungera som vice kansler.

Det är åtskilliga frågor, som där tarva närmare utredning, och jag vågar med den erfarenhet, som jag under mitt mer än femåriga utövande av kanslersämbetet inhämtat, säga, att jag i likhet med vad Uppsala universitets konsistorium yttrar, icke ett ögonblick har funnit någon som helst olägenhet av den nuvarande anordningen, men däremot många gånger funnit stor fördel av densamma. Det är en fördel att veta, var man skall söka, eller rättare sagt, att man icke behöver söka den

som skall tillträda ett sådant ämbete som prokanslersämbetet, och det är en fördel för kanslern och för universitetet att veta, att när kanslern är hindrad det finnes en därtill fullt lämpad person — många gånger mera lämpad, än kanslern själv är — som kan fullgöra de uppgifter, som tillhöra kanslersämbetet.

Om prokanslersämbetet vid universitetet.
(Forts.)

Nu säges det, att man ju kan välja en sådan person. Ja, där kommer den praktiska frågan in. Skall man hava en vicekansler och två prokanslerer, eller skall man bara hava en vicekansler och slopa prokanslersinstitutionen? Jag är icke säker på att man t. ex. i Lund, som ligger längre bort från centrum, skulle vara synnerligen belåten med att bliva försatt i den situationen, att man saknar en särskild högste representant för universitetet i staden, vilket skulle bliva fallet om prokanslersämbetet indroges. Man invänder, att rektor kan övertaga prokanslerns uppgifter i stället. Ja, visst kan han det i åtskilliga fall. Men vissa skäl tala dock för att det bör finnas en instans något högre än rektor, utan att man därför behöver gå till den i allmänhet i en annan stad bosatta kanslern. När det gäller ledighetsbegäran, vikariat och sådant, kan det ofta vara litet svårare för en rektor, som står i kamratlig ställning till lärarna, att behandla dessa ärenden, än vad det är för en prokansler medan samtidigt ärendena äro av beskaffenhet att böra snarast avgöras.

Dessutom tillkommer något, som åtminstone icke är en kyrklig synpunkt utan en ganska världslig men som i alla händelser är av en viss betydelse. Vad representationsfrågan beträffar, har ärkebiskopen och biskopen i Lund en ämbetsbeställning och en ställning, som gör dem särskilt lämpade för att utöva den större eller mindre representation, som förhållandena kunna påkalla, utan att de därför behöva begära eller ens komma att tänka på att begära något extra tillskott. Skall man däremot välja en prokansler, blir det måhända annorlunda. Man kan ju säga, att det är möjligt att välja ärkebiskopen och biskopen i Lund. Ja, det kan man visst göra. Då äro de kyrkliga synpunkterna lika litet frånskilda, som de för närvarande äro. Men det är den stora skillnaden, att det icke är sagt, att vederbörande visa sig lika villiga att mottaga ett val, som de äro att följa en månghundraårig hävd, som ålägger dem att taga uppdraget såsom någonting som följer med deras ämbete.

Om man återigen icke vill välja dessa utan önskar gå utanför och utse någon annan inom universitetsstaden, tror jag, att man kommer att möta mycket stora praktiska svårigheter, och givet är, att det icke kan gå utan att uppdraget blir förenat med något slags arvode.

Detta vad prokansleriatet beträffar. Kommer man så till vicekanslersfrågan, så vill jag säga, att denna synes mig på de senare åren hava varit mycket praktiskt löst. Det är alldeles riktigt, som anmärkts ifrån Lund, att det icke är bra att få en dualism, så att kanslersämbetets befogenheter under kanslerns ledighet splittras på två håll. Men man har i Lund förbisett, att det icke varit på det sättet de sista åren, utan sedan 1915 har ärkebiskopen faktiskt vid alla tillfällen varit förordnad att utöva kanslersämbetets alla befogenheter, med undantag av dem, som

*Om prokans-
lersämbetet
vid universi-
teten.
(Forts.)*

speciellt röra Lund. Det har följt med hans uppdrag, och i utlåandet från kanslersämbetet har jag med flit lämnat exempel på omfånget och beskaffenheten av de ärenden, som handlagts av den gemensamme prokanslern eller vice kanslern, som jag kanske i det sammanhanget får kalla honom, för att visa, att det är nödvändigt, att en suppleant finnes för kanslern, och jag har också därmed velat påpeka, att en hel mängd ärenden under tidernas lopp verkligen hava avgjorts av den ärkebiskopliga prokanslern utan att det funnits den allra ringaste anledning att däri spåra några som helst speciellt kyrkliga eller eljest ovidkommande synpunkter.

Erfarenheten har således, så vitt jag kan förstå, talat för att det är mycket bra att hava det ordnat, som det för närvarande är. Och när så är förhållandet och de flesta av dem, som äro berörda av frågan, icke vilja hava någon förändring, finner jag det vara tämligen opåskallat, att riksdagen av välvilja mot universiteten skall besluta någonting, som man vid det ena universitetet helt och hållet har avböjt och vid det andra har mycket delade meningar om.

Vad sedan beträffar frågan om väljande av vicekansler, så är det litet ömtåligt för mig att gå in på den, men eftersom det är så länge sedan jag blev vald själv, är det väl icke farligt att tala om det. Det är kanske icke alltid så lätt för vederbörande att ena sig om val av kansler. Skall man således till på köpet samtidigt välja en vicekansler, blir det, så vitt jag kan förstå, ännu mycket svårare. Det gäller då i själva verket att välja kanslern och kanslerns efterträdare och att välja denne efterträdare många år innan han skall tillträda ämbetet. Under mellantiden kunna en hel mängd förhållanden ändras. Det kan ju hända, att universiteten alls icke vilja hava den vicekanslern till ordinarie kansler. Detta vore ju icke vidare trevligt för vare sig universitetet eller vicekanslern.

Det är den ena sidan av saken. Den andra sidan är den, att det väl kan gå för sig ännu att få personer, som vilja ägna sig åt kanslersämbetets uppgift av intresse för den saken och göra det, oaktat det, som herrarna väl veta, icke lämnas någon ekonomisk ersättning därför — ideellt gives det en mycket stor ersättning — och att det ehuru ärendena växa högst betydligt, säkerligen kommer att gå för sig i all framtid, men att det kan ställa sig annorlunda, när det gäller att välja till vicekansler en person, som under långa tider icke har något annat att göra än att sitta och vänta på att kanslern, då han vill vara ledig, skall bedja honom träda till, och som då får göra detta utan att man alls känner hans förutsättningar att ens under en kortare tid sköta befattningen. Jag säger detta, därför att jag är fullkomligt övertygad om och känner med mig själv av egen erfarenhet, att kanslern ofta nog, när han blir vald, till en början icke har tillräckliga insikter och tillräcklig kompetens därtill, utan lär sig det så småningom. Men för vicekanslern, som icke får samma övning men måste vara beredd att när som helst träda till och sköta ämbetet, vågar jag påstå, att det måste vara förenat med synnerligen stora svårigheter, och jag kan aldrig tro,

att universiteten skola finna, att det är bättre att få en vicekansler, vald på det sättet, än att låta exempelvis ärkebiskopen, han må nu vara den ene eller andre, sköta vicekanslerskapet.

Om prokanslersämbetet vid universiteten.
(Forts.)

Jag kan icke finna annat än att det är oklara och omotiverade farhågor för framtiden och vissa allmänna principiella åskådningar, som här stå emot den erfarenhet man under den gångna tiden haft, som klart visar, att det hitintills icke varit någon olägenhet av den nuvarande anordningen. Under sådana förhållanden finner jag, att man giver sig in på något mycket ovissst, om man fattar det beslut, som utskottet här föreslår. Men i tveksamma ting skall man icke besluta. Jag kan mycket väl tänka mig, att man byter ut den anordning, som för närvarande finnes, mot en annan, men jag kan för min del icke förstå det förmanliga i att börja en sådan utredning med att förklara, att vi under inga förhållanden vilja behålla, vad vi hava, för att vi sedan skola se efter, huru vi lämpligast skola ordna det hela. Jag tycker, att man bör börja i den andra ändan, om man nu anser någon åtgärd nödvändig, och först se efter, vad man skall få i stället, innan man vill avskaffa, vad man har, av vilket man dock har en lång erfarenhet om att det icke varit till skada utan tvärtom till gagn.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Klefbeck: Herr talman! Föredragningslistan i dag är ju så oerhört lång, och jag vill därför blott med ett par ord deklarerat min ståndpunkt.

Jag uppkallades av herr Oscar Olsson, då han ville göra gällande, att herr Sandegårds anförande var förestavat av månhet om kyrkans intresse. Jag får säga, att jag icke förstår det talet alls, ty enligt min uppfattning ligga kyrkans intressen på ett helt annat och mycket djupare plan. Så vitt jag uppfattade herr Sandegårds anförande rätt, var den genomgående tonen en stark respekt för en gammal vördnadsvärd tradition, som man icke utan skäl borde upphäva, och ett sådant argument har jag mycken respekt för, särskilt om man betänker, huru denna institution uppkommit historiskt sett.

Så obetydlig som saken nu är, skulle jag aldrig i tiden hava fallit på den idén att väcka någon motion i ämnet, ty om det rudiment, som finnes kvar, bibehålles eller icke, är mig alldeles likgiltigt och, tror jag mig kunna säga, kyrkan också. Men då motion nu föreligger och utskottet har gjort ett yrkande, måste man ju taga ställning. Jag vill då bara deklarerat kort och gott, att jag röstar för utskottets förslag, dels på den grund, att jag principiellt är emot all självskrivenhet till tjänster, och dels på den grund, att jag icke kan värja mig för den farhågan, att det icke är omöjligt, att självskrivenheten i ett fall sådant som detta vid något tillfälle kan medföra, att den vetenskapliga forskningsfriheten trädes för när.

Det är på dessa grunder som jag, herr talman, ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Om prokans-
lersämbetet
vid universi-
teten.
(Forts.)

Herr Hellberg: Herr talman! Jag föranleddes att begära ordet under herr Swartz' anförande.

Som herrarna hörde, uppehöll han sig i början vid frågan om universitetens självstyrelse och återopade därvid de utlåtanden, som från universitetshåll avgivits i denna fråga. Det synes mig dock, som om man inte kan tillmäta dessa utlåtanden någon så synnerligen stor betydelse, därför att det för universitetslärarna kan ha tett sig så, att det ju inte alls kan sägas ligga någon fara i att biskoparna intaga den prokanslersställning över universiteten, som de nu hava: det är en ofarlig och, om man så vill, vacker forntidslämning, som gärna kan vara kvar, då den inte gör någon förargelse. Men det är givet, att därest ifrån prokanslerns sida något försök skulle göras att verkligen inkräkta på universitetens självbestämmanderätt, skulle det nog ställa sig helt annorlunda.

Herr universitetskanslern hade den djärvheten att uttala — jag tror, att hans ord föll så — att erfarenheten under ett århundrade hade visat, att inte något försök till kyrkliga påverkningar gentemot universiteten förekommit. Han skyndade sig att modifiera sitt uttalande i så måtto, att om påverkningar förekommit, hade vederbörande utgått från etiska synpunkter. Jag förmodar, att herr universitetskanslern då tänkte på det fall, som inträffade för 21 år sedan, då det vid en befordringsfråga befanns, att prokanslern ansåg en av de till en professorsbefattning anmälda aspiranterna olämplig på grund av själva arten av hans åskådningar, som uttrycket lydde. Nu kan det kanske sägas, att om prokanslerns motiv i denna punkt voro etiska — det är ju så herr Swartz ville ha det — då inträffar det fatala, att inte bara dåvarande universitetskanslern, utan också, som det förut har erinrats om, ett sextiotal universitetslärare från Uppsala allesammans hävdade en motsatt uppfattning; om man då betecknar prokanslerns ståndpunkt i detta fall såsom bestämt av etiska motiv, så blir konsekvensen, att universitetskanslern och dessa 62 universitetslärare i Uppsala med den nuvarande ledaren för första kammarens högerparti i spetsen måste hava intagit en oetisk ståndpunkt; det blir ovederläggligen konsekvensen, så vitt jag förstår: var det av etiska motiv, som han intog denna ståndpunkt, måste de, som protestera mot hans hållning, naturligtvis hava underkänt hans etiska motiv och uppträtt på ett mer eller mindre oetiskt sätt. Nu fick detta hans uppträdande emellertid den verkan, att prokanslern berövades rätten att utlåta sig om vederbörande sökandes lämplighet till universitetsbefattningarna.

Vad sedermera beträffar de många praktiska svårigheter, som skulle följa om biskoparnas självskriften avskaffas, så var herr Swartz målning därav en verklig svartmålning. Jag tror, att om man tittar litet närmare därpå, skall man finna, att svårigheterna äro uppkonstruerade, och man har mycket svårt att tänka sig, att de skulle få någon motsvarighet i verkligheten. Om man läser det utlåtande, som universitetskanslern avgivit i denna fråga, skall man nämligen finna, att hans argumentering egentligen går ut på att visa, att det

behöves en prokansler eller vicekansler, hur man nu vill kalla honom, alltså en ställföreträdare för kanslern. Detta är vad som uppvisas; men det är icke det frågan gäller, utan huruvida denne ställföreträdare skall vara en biskop eller inte. Det skulle helt visst gå an att ordna förhållandena med en vicekansler på samma sätt som med en kansler och att man kan lämna en hel del småärenden att avgöras av rektor, såsom det går till vid läroverken.

Om prokanslersämbetet vid universitetet.
(Forts.)

Herr universitetskanslern yttrade emellertid, att det skulle bli vanskligt att välja en vicekansler: det skulle komma att medföra en del svårigheter. Men jag undrar, om det är möjligt att få någon människa att tro, att när det går så bra för universitetet att välja en kansler, de då skulle ha någon egentlig svårighet att välja en vicekansler. Det brukar vara så, vilka befattningar det än gäller, som besättas genom val, att det inte är konstigare att välja en suppleant än att välja den ordinarie innehavaren. Det skulle säkert gå mycket bra för sig i detta fall lika väl som t. ex. vid val av justitieombudsman. Och då man väl kan utgå från den förutsättningen, att, om allt går sin gilla gång, suppleanten så småningom kommer att rycka upp till ordinarie kansler, blir det praktiskt taget inte mer än ett val.

Herr Swartz menade vidare, att det ovillkorligen skulle behövas arvode åt en vicekansler, men han tillade också, att den ideella ersättningen för universitetskanslern är mycket stor. Skulle då inte den ideella ersättningen te sig ganska tilltalande även för vicekanslern? Redan det att vara vicekansler skulle, tror jag, anses vara en mycket stor ära, i all synnerhet då man kunde ha förhoppning att en gång bli ordinarie universitetskansler. Jag kan med ett ord inte finna, att dessa farhågor för praktiska svårigheter äro befogade, om man ser närmare på dem. Men det är en gammal taktik det där — det känna vi, som suttit någon längre tid i denna kammare, så väl till — att så fort det är fråga om någon reform, större eller mindre, utmåla alltid högerpartiets talare konsekvenserna av denna reform från olika synpunkter som mycket avskräckande. Vilka svartmålningar förekommo inte i en annan fråga häromdagen, när det gällde den öppna omröstningen? Jag är fullkomligt övertygad om att när denna blir genomförd, så kommer ingen människa att märka något av dessa fruktansvärda följder. Precis på samma sätt tror jag också, att det blir här: när det kommer till kritan, blir det inte alls någonting som kan inge några som helst betänkligheter.

Jag är nu alldeles ense med den närmast föregående talaren, att detta egentligen är en liten fråga och att vi egentligen ha uppehållit oss med den alldeles för lång tid, såsom för resten är sed här i kammaren att göra vid de små frågorna. Jag vill sålunda inte alls göra någon stor affär av denna fråga. För min del ter sig saken närmast så, att prokanslersinstitutionen, såsom redan framhållits av utskottets vice ordförande, är en lämning från den tid, då vetenskapen var en "ancilla fidei", en trons tjänarinna. På många håll ha vi sådana där gamla, man skulle kunna säga, paleontologiska lämningar från tidigare perio-

*Om prokans-
lersämbetet
vid universi-
teten.
(Forts.)*

der — vi behöva bara tänka på det högsta statsämbetet, det är ju heller ingenting annat. Då vi i ett sådant fall som det sistnämnda ha en dylik lämning kvar, kan man tycka, att det inte är värt att bråka med sådana småsaker som den föreliggande. Jag kan förstå det resone- manget. Jag tror verkligen, om jag skall säga mitt hjärtas mening, att det inte är någon fara för att prokanslern härnäst skall kunna åstad- komma något egentligt ohägn. Men nog är det oegentligt, att en veten- skaplig institution skall i någon form stå kvar under kyrkligt hägn. det får jag uppriktigt säga. Jag vill inte säga något illa om herr Sande- gård för att han försvarade detta; i valet mellan de bägge alternativen: en socialistisk präst angriper kyrkan och en som försvarar henne, före- drar jag det senare. Men i alla fall kan inte allt vad han anförde på något sätt upphäva det faktum, att det är en anomali att en veten- skaplig institution på något vis står under kyrklig — vad skall jag nu kalla det? — protektion, och därför skall jag, herr talman, biträda yrkandet på bifall till utskottets hemställan.

Herr Bergqvist: Herr talman! Det var en talare här i de- batten, herr Olsson, som framkastade den frågan, vilka sakskäl som hade anförts till förmån för ett bibehållande av ärkebiskopen och bisko- pen i Lund såsom självskrivna prokanslerer. Jag undrar ändå, om icke detta är att vända upp och ned på bevisningsskyldigheten, ty den som går till aktion för att genomföra en reform är väl den som har skyldighet att bevisa, att han har skäl för sitt yrkande.

Om man då ser på de skäl, som anförts från det hållet, tycker jag icke heller, att de äro så särdeles starka och imponerande. Ett av dessa skäl är det principiella, att det överensstämmar med den moderna tiden att avskaffa all självskrivenhet till statsämbeten och över huvud taget till samhällsfunktioner. Men då vill jag fästa uppmärksamheten på att denna självskrivenhet alltjämt finnes på en mängd områden. Utom de fall universitetskanslern påpekat i sitt yttrande vill jag erinra om att vissa lektorer vid läroverken äro självskrivna ledamöter i dom- kapiteln samt att kyrkoherde är självskrivna såsom ordförande i skol- råd och kyrkostämma. Detta är ju uppdrag, som ligga utanför veder- börandes egentliga ämbetsuppgift, och dessa fall kunna sålunda anföras såsom analogier till det här föreliggande. Men vill man åt självskriven- heten såsom sådan, förvånar det mig, att man nöjer sig med att rikta sitt angrepp på en enda punkt, och att man icke tager upp hela pro- blemet i ett sammanhang. Då kunde ju möjligen detta skäl ha någon vikt och pondus.

Vidare framhåller man, att det är i överensstämmelse med tidens anda, att man avvisar kyrkans förmynderskap över vetenskapen. Jag undrar, om icke detta tal om förmynderskap är kolossalt överdrivet. Det göres nästan gällande, att det skulle innebära en stor fara för veten- skapligheten vid universiteten, att dessa biskopar äro självskrivna pro- kanslerer. När man här talat om utnämningsfrågor vid universiteten, har man också brukat ord och uttryckssätt, som skulle vara lämpliga,

därest prokanslern hade rätt att utnämna till ifrågavarande ämbeten, *Om prokanslersämbetet vid universitetet.* men han har ju endast rätt att i vissa fall avgiva utlåtanden, vilka utlåtanden visserligen kunna ha en viss betydelse — det vill jag icke förneka — men i regel i själva verket inverka rätt ringa på själva utnänningsfrågan. *(Forts.)*

För övrigt ser det ut, som om universiteten själva icke skulle vara så förskräckligt rädda för detta förmynderskap. Större akademiska konsistoriet i Uppsala har ju nästan enhälligt tagit avstånd från motionen, och om man ser på större akademiska konsistoriet i Lund, är detta visserligen splittrat, men ungefär halva antalet ledamöter stå på den ståndpunkten, att det är bra, som det är. Det är närmare angivet åtta ledamöter, som hava förordat bifall till motionen, medan däremot sex medlemmar ställt sig på avslagsståndpunkten. Sedan är det två medlemmar, som intagit en särskild ståndpunkt, i det de icke vilja att frågan skall avgöras, förrän det föreligger förslag om hur man skall ordna med prokansleriatet i fortsättningen.

Den uppfattningen synes också göra sig gällande, att bland kyrkans prästerskap finnes en så kompakt mening, att man måste utgå från den förutsättningen, att om en präst har något med vetenskapliga angelägenheter att göra, måste han stå såsom en fiende till och ett hinder för vetenskapen. Det är väl ändå en uppfattning, som man när som helst kan lämna. Jag undrar, om vårt nutida prästerskap ser med någon större fördomsfullhet på vetenskapen än folk i allmänhet.

Herr Olsson talade om att kyrkans representanter strävade efter att bevara ett sken åt kyrkan. Ja, det må vara, men jag undrar, om icke herr Olsson nästan gav sig själv ett sken av att anse, att han under den kappan han bär döljer en ny Ivar Blå. Jag tyckte, att han ställde sig som en särskilt boren talesman för universiteten och vetenskapen.

Jag vill också fästa uppmärksamheten på att universiteten ha ett ganska stort inflytande på biskopsvalen i Uppsala och Lund. Det är icke mindre än 67 professorer i Uppsala och 57 professorer i Lund, och när man vet, att var och en av dessa åtminstone i Lund har en röst, kan man förstå, att de kunna komma att utgöra tungan på vågen. Man kan icke säga, att universiteten äro utan inflytande på tillsättningen av ärkebiskop och biskop i Lunds stift. Skulle nu denna självskrivnhet avskaffas, finns väl knappast något skäl, varför just dessa korporationer skulle kvarstå såsom röstberättigade vid biskopsval.

Jag tror för min del, att denna fråga har blåsts upp till mycket större dimensioner än den i själva verket har. För kyrkan spelar det absolut ingen roll, om denna självskrivnhet bibehålles eller icke, och jag tror, att universiteten icke taga någon som helst skada av att den står kvar. Det kan vara en lämplighetsfråga för var och en av kammarens ledamöter, på vilken sida han vill ge sin röst. För min del anser jag, att man icke har anfört några bärande skäl för avskaffande av biskoparnas prokansleriat, och jag ber därför att få yrka bifall till reservationen.

*Om prokans-
lersämbetet
vid universi-
teten.
(Forts.)*

Herr Pauli: Den siste ärade talaren påpekade, att biskoparnas självskrivnhet till prokansleriatet icke är det enda fall av självskrivnhet, som vi ha här i landet beträffande statsämbeten eller andra befattningar. Det har han alldeles rätt i. Men när han frågar: Varför gå herrarna till angrepp mot självskrivnheten endast i detta fall? Varför upptaga icke herrarna hela frågan i ett stort anlopp mot självskrivnheten över huvud taget? — då tycker jag ändå, att det är litet för mycket begärt. Reformrandet kan väl få lov att gå successivt fram, och man behöver väl icke glömma de övriga fallen av självskrivnhet, därför att man först riktar sig allenast mot detta fall. Jag tror för min del, att både lektorernas roll som självskrivna domkapitelsledamöter och prästernas roll såsom självskrivna skolrådsordförande i själva verket äro institutioner, som äro ställda på avskrivning och som ganska snart komma att gå samma väg, som vi önska beträffande den nu ifrågasvarande självskrivnheten.

Jag skulle vidare vilja i korthet anmärka den skiljaktighet i sättet att verkställa en addition, som man kan konstatera mellan den siste ärade talaren och herr universitetskanslern. Enligt den siste talaren skulle det vara ungefär hälften av konsistoriemedlemmarna i Lund, som tyckte, att det är bra, som det är, medan herr universitetskanslern medgav — vilket ju också är ett faktum — att majoriteten uttalat sig för en förändring och alltså icke tyckte, att det är bra som det är. Även om två av medlemmarna skilde sig från de övriga åtta, som förordade en förändring, var det dock bara sex på minoritetssidan. Den additionen måste vi alltså ge underbetyg på; det tror jag, att jag kan taga mig friheten att göra, fastän jag icke är lärare i matematik.

Herr Bergqvist frågade vidare, varför man alltid skall påstå, att en präst måtte stå som fiende till vetenskapen. Jag vet icke, om herr Bergqvist hade tillfälle att åhöra mitt första anförande i denna fråga: i så fall skulle han ha observerat, att detta just var ett påstående, som jag uttryckligen tog avstånd ifrån. Jag sade, att vi icke alls mena, att ett axlande av vare sig en prästkappa eller en biskopsornat betyder, att man i och med detsamma skulle insupa en oförsonlig fiendskap till vetenskapen. Det finns säkerligen många medlemmar av det hedervärda prästeståndet, som ha ett uppriktigt vetenskapligt intresse.

När universitetskanslern menade, att vi här i riksdagen skulle ingripa på ett olämpligt sätt i universitetens självstyrelse, om vi beslutade den här föreslagna förändringen, därför att universitetens konsistorier här stå med delade meningar, kan jag icke riktigt fatta detta resonemang. Ty skulle man draga ut konklusionen av denna ståndpunkt, skulle det vara den, att först när det råder enhällighet mellan universiteten, först då skulle riksdagen kunna anse sig befogad att ingripa. Jag vill verkligen icke reducera riksdagens initiativrätt i dessa frågor så mycket, och jag kan icke tillerkänna universiteten en så vidsträckt befogenhet att själva handlägga sina affärer eller medgiva, att som en talare i andra kammaren uttryckte det, professorerna skola få anse, att akademien skall vara "professorum egen".

När vidare herr universitetskanslern opponerade sig mot talet om kyrkliga synpunkters anläggande från prokanslerernas sida, skall jag gärna erkänna, att det kan vara riktigt att i vissa fall därvidlag i stället tala om etiska synpunkter, men då kommer man, som en föregående talare anmärkte, in på en ganska besvärlig konsekvens, nämligen att oppositionen mot dessa synpunkter måste stämpas såsom rent av oetisk. Och ännu besvärligare blir det att konstatera, att under den skrivelse, i vilken Uppsala universitetsmän vid det åsyftade tillfället opponerade mot kringskärandet av vetenskapens frihet, står även ärkebiskopen, den nuvarande prokanslern i Uppsala, såsom en av undertecknarna.

Om prokanslersämbetet vid universitetet.
(Forts.)

När det vidare påpekades, att prokansleriatet är så bra att ha t. ex. för Lunds universitet i och för vissa lokala angelägenheter, bör det dock observeras, att karolinska institutet här i Stockholm icke har någon fungerande prokansler och, så vitt jag har mig bekant, reder sig ganska förträffligt utan en sådan.

Slutligen yttrade samme ärade talare, att han betraktade denna fråga med tvekan och därför ansåg, att riksdagen icke borde bifalla förslaget, ty i tveksamma ting skall man icke handla. För mig står saken så, att här ha vi att avgöra en principfråga, och riksdagen kan mycket väl fatta ett principiellt beslut samt anse sig ha möjlighet att sedermera välja de praktiska former, i vilka detta beslut skall förverkligas. Jag vill erinra om att riksdagen för endast några få dagar sedan har gått en sådan väg, då den fattade ett principiellt beslut om införande av öppen omröstning, men uppsköt till framtiden omsorgen om hur detta praktiskt skall ordnas.

Jag skall slutligen be att få säga ett par korta ord till min ärade vän herr Sandegård, som hedrade mig med ett litet citat. Över huvud taget måste jag säga, att hans anförande utmärkte sig för en något väl ohejdad citeringsmani. Han citerade icke bara en artikel i en tidning, där han menade, att jag försökt bränna honom å bål. Han citerade även Voltaire, som ville krossa kyrkan och som herr Sandegård alltså kände som en av sina vedersakare. Han citerade vidare ett otal yttranden av medlemmar i de båda konsistorierna. Han har tydligen bedrivit mycket vidsträckta studier för detta anförande, men ett studium, som han synes ha försummat, är studiet av dagens föredragningslista. Med hänsyn därtill att jag däremot har studerat denna, kommer jag åtminstone icke att draga några längre citat.

Herr Sandegård hade stor respekt för den ärevärdiga traditionen, framhöll en ämbetsbroder till honom. Men jag vill påpeka, att det i alla fall icke är så helt med herr Sandegårds respekt i detta avseende, ty även han vill påta en smula på traditionen. Även han vill ändra universitetens förhållande till prokanslerns tillsättning, men i en något annan riktning än vi. Vi vilja taga bort det kyrkliga inflytandet på universitetet och en del andra världsliga institutioner. Han vill i stället ge universitetet ett övervägande inflytande på kyrkans angelägenheter. Han vill förvärldsliga kyrkan och låta de två ifrågakarande biskoparna utses av professorerna. Jag måste säga, att det är — åtminstone ur vanlig

Om prokanslersämbetet vid universitetet.
kyrklig synpunkt — en betänkelig väg, som herr Sandegård är inne på, och jag ber honom i tid tänka sig för, huruvida han bör gå vidare på den vägen.

(Forts.)

Han vill också vara med om att något utvidga universitetens frihet. Professorerna skola få lov att välja, vilken prokansler de skola ha, men han drager dock alltså omkring dem den prästerliga trollcirkeln: Var så god och håll er inom den; utanför den få ni icke gå!

Slutligen påstod herr Sandegård, att det skulle åligga oss att bevisa, att en medelålders ärkebiskop icke kan äga samma förutsättningar att bekläda prokanslersämbetet som en ålderstigen professor emeritus. Jag ber till detta endast att få framhålla, att det är en sak, som jag aldrig bestritt. Jag har också givit uttryck för den meningen, att för så vitt vi ha tillgänglig en medelålders ärkebiskop med goda vetenskapliga förutsättningar, skulle troligen universitetet icke tveka att tillgodogöra sig en sådan tillgång såsom styresman.

Jag ber att fortfarande få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Westman: Herr talman! Jag skall endast i två minuter taga kammarens uppmärksamhet i anspråk. Jag kan göra detta löfte att fatta mig kort så mycket hellre, som jag för min del icke kan inse, att här föreligger någon stor kulturfråga.

Det gäller här ett anfall mot en gammal tradition. Jag vill då säga den siste ärade talaren, att icke alla traditioner nödvändigtvis måste kännas som tryckande band. Jag är t. ex. övertygad om att han själv, om han får vara med här i riksdagsarbetet några år, kommer att finna, att de traditioner, som vi ha utbildat här i riksdagen, icke alls äro några tryckande band, som på något vis komma att hindra hans rörelsefrihet. På samma sätt är det nu i det fall, som vi här diskutera.

Detta prokanslersämbete, sådant det nu gestaltar sig, är en liten pittoresk detalj, sådana man finner i en gammal samhällsbyggnad. Jag anser det icke alls vara något eftersträfvansvärt ideal att forma om en sådan gammal samhällsbyggnad som vår på sådant sätt, att den för åskådaren kommer att framträda i nybyggarstil. Det finns, såsom utskottets ärade ordförande förut framhållit, ej heller något som helst skäl att göra någonting i den vägen. För den som står mitt uppe i universitetsarbetet gör det, rent ut sagt, ett nästan fantastiskt intryck att höra den ene talaren efter den andra här tala om faror för den vetenskapliga forskningens frihet, som kunna följa av den anordningen, att ärkebiskopen och biskopen i Lunds stift äro prokanslerer. Det förhåller sig nämligen icke alls så i verkligheten. Universitetet behöva på intet sätt skyddas mot kyrkan. Skulle det vara någon, som behövde skyddas mot den andra, vore det snarare kyrkan, som behövde skyddas mot den vetenskapliga forskningen, än tvärtom. Den vetenskapliga forskningen, mina herrar, är här i vårt land så fast grundad, och jag är så övertygad om att universitetet själva komma att försvara forskningens frihet mot vilket håll som helst, från vilket angrepp kan komma att riktas

mot densamma, att jag kan försäkra herrarna, att utgången av dagens Om prokanslersämbetet vid universitetet.
votering ur den synpunkten kommer att vara fullständigt betydelselös.

Vi ha det ju nu i Uppsala, för att se saken litet mera aktuell och från Uppsalasynpunkt, ställt på det sättet, att vi ha en framstående vetenskapsman till vår prokansler, en man, som för övrigt icke skulle inneha det kyrkliga ämbete han nu innehar, därest icke prokansleriatet varit förenat därmed. Jag kan för min del icke finna, att det nu är rätta ögonblicket att utfärda någon som helst ovärdighetsförklaring, och jag skulle vilja hemställa till de herrar, som i princip äro av en annan mening än jag, huruvida det ändå icke skulle kunna gå för sig, att vi sköte upp denna planerade reform till ett annat tillfälle. Skulle icke herrarna ändå kunna vara med om att vila på hanen?

Jag ber för min del, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr S w a r t z: Jag skall endast be att få rätta ett par missförstånd, som tyckas ha gjort sig gällande här.

Såväl herr Hellberg som herr Pauli ville draga den konklusionen ur mitt uttalande, att det i ett visst givet fall varit etiska synpunkter, som gjort sig gällande i ett utlåtande från prokanslerns sida, att prokanslern därmed skulle hava förklarat, att de som voro av annan uppfattning än han leddes av oetiska synpunkter. Nej, mina herrar, så enkel slutledningskonst trodde jag verkligen icke att jag skulle få höra från två så framstående medlemmar av kammaren, som här yttrat sig. Vad som är säkert är, att de andra i detta fall icke ansågo det riktigt att anlägga etiska synpunkter. Men det är något helt annat än att säga, att denna deras synpunkt var oetisk. Jag skall be att få förklara, att på det sättet får man icke uppfatta mitt yttrande.

Så har herr Pauli velat inlägga i mitt yttrande om att man borde respektera universitetens rätt till självstyrelse den meningen, att riksdagen icke skulle få besluta om ett upphävande av den ifrågavarande självskrivenheten, med mindre en enig mening om den saken förefunnes inom konsistorium. Nej, herr Pauli, även den slutledningen skjuter tämligen mycket över målet. Jag har icke begärt eller sagt något annat, än att när man här vill respektera universitetens självstyrelse, så borde man åtminstone respektera den uttalade önskan från universitetens sida att först få yttra sig i saken, innan man utan vidare beslutar på ett sådant sätt, som i alla fall beskär möjligheten för konsistorium att få yttra sig i saken i full utsträckning.

Det är med anledning därav som jag ansett, att frågan ligger i ett sådant läge, att det icke är, om jag så får säga, grannlaga mot universitetsmyndigheterna att nu besluta på detta sätt. Hade frågan legat så, att det varit fråga om en utredning, huruvida och på vilka villkor eller på vad sätt detta kunde ske, hade jag icke haft något att anmärka, men som det nu är, kan jag icke vara med därom. Jag tror mig veta, att till och med inom utskottet ansetts, att en sådan framställning skulle av utskottet göras, men att man avstått därifrån, på grund av att det är för

*Om prokans-
lersämbetet
vid universi-
teten.
(Forts.)*

sent i år, emedan under sådana förhållanden frågan skulle gått åter till andra kammaren och man då icke hunnit med beslut vid denna riksdag.

Nu får jag säga: är det så bråttom att det är nödvändigt, att det skall ske ett beslut vid denna riksdag? Jag kan icke förstå det, i all synnerhet som även konsistoriet i Lund i sitt yttrande strukit under, att någon ändring i detta avseende icke bör ske, så länge de nuvarande prokanslererna innehåva sina ämbeten. Visserligen är den ene en mycket gammal man, men också mycket livskraftig, och det är all anledning att hoppas, att han skall kunna leva, så att frågan kan, om man så önskar, upptagas i rätt ordning vid nästa riksdag.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Hellberg: Ja, herr talman, det kan ändå inte hjälpas, att om det verkligen förhåller sig så, att prokanslern vid nämnda tillfälle låtit sitt votum mot en viss person bestämmas av etiska synpunkter, kommer det i alla fall att te sig som om de, som uppträda emot, hava lämnat de etiska synpunkterna därhän och följaktligen intaga en rätt slapp ställning i etiskt avseende. Nu är det emellertid så — och jag ber att få fästa herr Swartz' uppmärksamhet på detta, om han har tillfälle att ägna litet gehör åt vad jag säger — att i den protest, som Uppsala-lärarna avgåvo, talades ingenting om något sådant, utan där talades om att "den vetenskapliga forskningens frihet hade angripits". Det är sålunda inga etiska skäl, som där varit bestämmande för prokanslern, utan han har, när han ogillade sökandens åskådning, faktiskt velat lägga kyrkliga synpunkter på denna befordringsfråga.

Jag skall vidare be att få säga ett ord till herr Westman, när han försökte tournera frågan så, att ett bifall till utskottsförslaget skulle bliva en ovärdighetsförklaring, och med den motiveringen uttalade en önskan att frågan måtte uppskjutas till ett annat tillfälle. Vid ett sådant tillfälle kanske vi också hava en ärkebiskop, som är lika mycket förtjänt, och sålunda kan det bliva uppskov in infinitum — och det förstår jag, att herr Westman kan önska! Men med hänvisning till det tillvägagångssätt, som är föreslaget från Lund, vill jag framhålla att det inte är nödvändigt att lägga saken så, att man på något sätt vänder sig mot de nuvarande innehavarna av värdigheten. När man här begär en utredning, behöver alltså inte därav den slutsatsen dragas, att något misstroendevotum uttalas mot dem; det har varit rent principiella skäl som varit avgörande, och då böra personliga skäl inte dragas in.

Rop på proposition hördes nu.

Herr Pauli: Jag måste konstatera, att debatten lyckats fresta på kammarens tålmod på ett mycket tydligt sätt, men eftersom de två sista talarna på motsidan i viss mån apostroferat mig, ber jag kammaren tillåta mig en mycket kort replik.

Jag vill säga, att universitetskanslern har alldeles rätt, då han me-

nar, att inom utskottet framställt den synpunkten, att det varit önskligt, om motionen även innefattat en önskan om utredning, och att, när vi icke framställt något yrkande i den vägen, det därvid varit hänsynen till den långt framskridna riksdagstiden som spelat in. Samma hänsyn till riksdagens arbetstid har också i sin mån förestavat min önskan, att denna kammare nu måtte bifalla motionen och därigenom göra vidare tidsödande diskussioner för framtiden överflödiga. Jag vill slutligen uttala den bestämda meningen, att ett bifall till denna motion icke på något sätt utesluter, att efter den utredning, som från Kungl. Maj:ts sida måste vidtagas, universiteten ånyo komma att höras beträffande denna utrednings resultat.

*Om prokans-
lersämbetet
vid universi-
teten.
(Forts.)*

Herr S a n d e g å r d: Endast ett par ord! Jag ber att i anledning av min vän herr Klefbeck's uttalade mening, att kyrkans uppgift skulle ligga, såsom han visst uttryckte sig, på ett annat och djupare plan, än att den skulle innebära något som helst befattningstagande med exempelvis de uppgifter, som ligga universiteten nära, säga, att utifrån en sådan uppfattning borde herr Klefbeck och jag hava svårt att vara riksdagsmän eller ledamöter av stads- och kommunalfullmäktige. Jag har för min del tydligen en väsentligt annan uppfattning om vad som i detta fall kan vara förenligt med kyrkans uppgift än min ärade vän herr Klefbeck.

Till herr Oscar Olsson skall jag i anledning av den förebråelse, som han i början av sitt anförande riktade mot mig på grund av mitt citat ur en tidning endast be att få säga, att förebråelsen var till den grad obefogad, att jag egentligen saknar ord att uttrycka vad jag tänker om den. Jag ber endast att få hänvisa herr Olsson till det stenografiska referatet, som snart föreligger och som kommer att visa, hur mina ord föllo.

I anledning av herr Paulis reprimand mot mig, därför att jag alltför länge skulle hava tagit kammarens tid i anspråk, ber jag till sist till honom få säga, dels att det icke är jag, som bestämmer föredragningslistan, och dels att det icke är jag, som väckt den motion, som föranlett denna diskussion.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr förste vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, jämlikt framkomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det förevarande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Borell m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen sig finna den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Om prokans-
lersämbetet
vid universi-
teten.
(Forts.)

Den, som bifaller vad första kammarens första tillfälliga utskott hemställt i sitt utlåtande nr 16, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Borell m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 56;
Nej — 71.

Om landstings-
ersättnings-
skyldighet för
vård av sin-
nessjuk eller
sinnesslö.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 20, i anledning av väckta motioner om utsträckt skyldighet för landsting att lämna fattigvårdssamhälle gottgörelse för vård av sinnessjuk eller sinnesslö.

I detta utlåtande hade utskottet under hänvisning till vad däri anförts hemställt, att riksdagen i anledning av motionerna nr 37 i första kammaren av herrar *Alfred Petrén, von Koch* och *Hagfält*, och nr 63 i andra kammaren, av herr *Olsson* i Blädinge, måtte besluta att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte verkställa utredning, huruvida, under vilka förutsättningar och i vilken utsträckning landstings skyldighet att lämna fattigvårdssamhälle gottgörelse för vård av fattigvårdsberättigad sinnessjuk eller sinnesslö borde utsträckas att gälla dels sinnessjuk, som, efter utskrivning från statens eller landstings sinnessjukanstalt, beretts fortsatt vård genom utackordering i enskilt hem, och dels sinnessjuk eller obildbar sinnesslö, för vilken beslut fattats om intagande å i 40 § av fattigvårdslagen omförmäld anstalt för sinnessjuka, men vilkens intagande å dylik anstalt på grund av bristande platsutrymme ej kunnat ske, ävensom för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Herr Hagfält: Herr greve och talman! Jag är tillfredsställd med det resultat, vartill utskottet kommit, men vill endast understryka, att den utredning, som här är föreslagen, också kommer att ske så skyndsamt som möjligt. Det är nämligen av ganska stort intresse för landsbygdens kommuner, att denna fråga kommer före och blir slutligt avgjord, ty det finns kommuner, belastade med många sinnesslöa och sinnessjuka, som icke kunna beredas vård på grund av bristande utrymme på anstalterna. Inalles förefinns en brist på 2,000 platser. I egenskap av fattigvårdsordförande har jag sökt inträde på anstalterna för sinnesslöa och sinnessjuka och därvid fått vänta tre, fyra år utan att plats kunnat beredas. Dessa utgifter, som drabba de enskilda kommunerna men borde fördelas på landsting, äro ganska betryckande. De

kunna verka därhän, att kommunalskatten höjes med en krona per bevillningskrona.

På samma gång jag yrkar bifall till utskottets förslag vill jag alltså understryka, att utredningen sker så fort som möjligt.

*Om landstings
ersättnings-
skyldighet för
vård av sin-
nessjuk eller
sinnesslö.*
(Forts.)

Herr von Sneider: Jag skall icke heller göra någon erinran mot det slut, vartill utskottet kommit, men jag vill dock göra den erinran, att det icke blott är fattigvårdssamhällellens intresse, som här bör tillgodoses, utan att man även får tänka på den betalande parten, nämligen landstingen. Förra året förelågo motioner i samma riktning, vilka avslogos av första kammaren med hänsyn till detta intresse och med hänsyn därtill, att ett bifall till tankegången i motionerna faktiskt betydde ett brytande med grunderna för de bekanta 40, 41 och 42 §§ i den nuvarande fattigvårdslagen. Enligt dessa bestämmes, att ersättning från landsting endast utgår i sådana fall, då anstaltsvård lämnats. Denna princip brytes och ersättningen skulle lämnas även i andra fall. Jag erkänner styrkan av de humanitära skälen och att många fattigvårdssamhällen äro i synnerligt svår ekonomisk belägenhet, vilket också utgör ett starkt skäl för en ändring i denna punkt. Jag kan därför gå med på att en utredning verkställes, men jag anser, att utskottet kanske mot sin vilja givit motiveringen en anstrykning av att alltför uteslutande se frågan från fattigvårdssamhällellens synpunkt. Det har redan visat sig ganska stora svårigheter för landstingen att utöva en nödvändig kontroll över de anspråk, som från fattigvårdssamhällellens sida göras beträffande landstingens betalningsskyldighet. Dessa svårigheter hava yppat sig beträffande kontrollen över att fattigvårdssamhällena lämna vård åt personer, som enligt lag icke skulle vara berättigade. Kontrollen kommer nu att ytterligare försvåras då den även kommer att omfatta vårdens beskaffenhet. Denna svårighet föreligger icke för närvarande, då det endast gäller anstaltsvård. Jag menar, att härigenom hava svårigheterna ökats för landstingen, något som ger dem rätt att vara med om utredningen, vilket man icke synes från utskottets sida hava tänkt på. Att vissa svårigheter i förhållandet mellan landstingen och fattigvårdssamhällena skola uppstå, ligger i själva sakens natur. Det blir alltid så, när någon skall besluta en utgift och andra skola betala den. Det är just denna situation, i vilken man här råkar. Det är fattigvårdssamhällena som bestämma, vilka personer som få intagas på anstalterna och vilka som skola åtnjuta den fria vården, och sedan skickas räkningen till landstingen, som hava rätt svårt att utöva den kontroll, som i många fall är nödvändig.

Jag har fäst mig vid uttalandet på sid. 13 i motiveringen, där utskottet ansett nödvändigt att ge direktiv för utredningen på det sätt, att representer för fattigvårdssamhällena skulle vara med om utredningen. Jag vill endast till detta göra det tillägget, att jag uttalar den förhoppningen, att vid denna utredning även lämnas möjlighet att deltaga för personer, som äro väl inne i landstingens ekonomiska förhållanden.

Om landstings
ersättnings-
skyldighet för
vård av sin-
nessjuk eller
sinnesslö.
(Forts.)

För övrigt har jag intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Herr Petré, Bror: Den siste talaren anförde, att denna fråga berör i mycket hög grad landstingens ekonomiska intressen. Och det är ju riktigt. Jag skulle dock vilja påpeka, att vår fattigvårdsförordning bygger ju på den principen, att den vårdkostnad, som utgår för sinnessjuka och sinnesslöa på vissa allmänna anstalter, är avsedd att falla på landstingen och ej på primärkommunerna. I den mån platserna på de allmänna anstalterna bliva tillräckliga för behovet kommer sålunda kostnaden att för landstingen bliva allt tyngre. Här är det ju icke fråga om annat än att beträffande två grupper av konstaterade sinnessjuka möjligen sträcka ut denna ansvarighet för kostnaderna å landstingen, nämligen dels för sinnessjuka, som varit intagna på hospital och kommit ut såsom varande jämförelsevis lugna, och dels sådana, om vilka prövning av behörig myndighet föreligger, att de äro sinnessjuka, och som vänta på att redan fattat beslut om deras intagande å anstalt skall i mån av platsutrymme kunna effektueras. Man må, när man anmärker på den utsträckt betalningsskyldighet, som kan föranledas av föreliggande framställning, erinra sig, att kostnaden för dessa grupper i varje fall tänkts begränsad till högst vad anstaltsvård skulle för dem betingat. Jag tror för min del, att utskottet ganska noga beaktat de synpunkter, som herr von Sneidern i sitt yttrande särskilt berörde, nämligen den obestriddliga svårigheten med avseende å kontrollen beträffande vården å de sjuka utanför anstalt. Men vi anse ändock, i likhet med medicinalstyrelsen, att här bör kunna finnas en framkomlig väg, och just en undersökning om, huru detta bäst skall ordnas, är ju en av huvuduppgifterna för den utredning, som ifrågasatts. Jag finner för min del mycket naturligt, att i den av utskottet ifrågakända utredningen jämväl målsman för landstingens intressen kommer att medverka.

Jag ber givetvis, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Tillfällig lö-
neförbättring
för viss per-
sonal inom
statsförvalt-
ningen.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 73, i anledning av Kungl. Maj: ts proposition angående tillfällig löneförbättring under år 1922 och första halvåret 1923 för viss personal inom den civila statsförvaltningen.

I detta utlåtande hade utskottet med tillstyrkande av Kungl. Maj: ts i proposition nr 126 framlagda förslag hemställt, att riksdagen måtte fatta beslut på sätt utlåtandet närmare utvisade.

Herr Hellberg: De av kammarens ledamöter, som möjligen

ägnat någon uppmärksamhet åt den proposition, till vilken detta utskottsutlåtande hänför sig, torde där ha observerat, att ecklesiastikministern uttalat en avvikande mening till det statsrådsprotokoll, som ligger till grund för regeringspropositionen. Han har ansett, att det vore i sin ordning, att lärarna vid allmänna läroverk med flera undervisningsanstalter erhöles löneförbättring av samma storlek, som tillkommer övriga med dem jämställda tjänstemän, för vilka lönereglering ännu icke genomförts, och han har yrkat, att förslag av sådant innehåll skulle avlätas till riksdagen.

Tillfällig löneförbättring för viss personal inom statsförvaltningen.
(Forts.)

Detta ministrernas uttalande hänför sig till ett riksdagsbeslut av år 1918, som innebar, att nämnda läraregrupp skulle få sina löner reglerade efter samma grunder och i en viss relation till de löner, som gällde för vad man brukar kalla normalgradstjänstemännen. Detta blev också 1918 års riksdags beslut. Men redan påföljande år gjordes en avvikelse från den utfästelsen från riksdagens sida, i det dessa lärare, då det gällde en tillfällig löneförbättring, icke fingo en sådan efter samma normer, som tillämpades för normalgradstjänstemän. Två gånger hava ecklesiastikministrar i likhet med den nuvarande reserverat sig till statsrådsprotokollet för att upprätthålla 1918 års princip och två gånger ha här i kammaren framlagts massmotioner till förmån för samma princip, och en gång har det endast hängt på två röster, att däri framställda yrkanden blivit riksdagens beslut. Emellertid har resultatet blivit, att denna läraregrupp fått nöja sig med en tillfällig löneförbättring av annan typ än normalgradstjänstemännens.

Nu är det inte min mening att under dessa förhållanden upptaga det yrkande, som framställts av ecklesiastikministern. Jag förstår att det skulle vara fullständigt lönlöst och förresten alldeles stå i strid med den ståndpunkt jag själv intagit, då jag röstade för de lägre dyrtidstilläggen åt statstjänstemännen på grund av nu rådande ekonomiska bekymmer. Men jag har, när riksdagen en gång principiellt intagit en viss ståndpunkt till dessa lärares avlöningsfråga, en ståndpunkt, som för dem innebär en avgjord fördel i jämförelse med deras förutvarande ställning, ansett befogat att vid ett sådant tillfälle som detta med ett enkelt uttalande till kammarens protokoll hävda den meningen, att när en gång dessa löner skola definitivt regleras, den grundsats, som av 1918 års riksdag fastslagits, måtte komma till tillämpning. Det synes mig nödvändigt, att så att säga frågan hålles öppen, och jag anser principiellt, att när en tjänstemannagrupp en gång fått riksförsamlingens förbindelse på att få åtnjuta en viss löneförmån, det endast på grund av särskilda omständigheter skall kunna hända, att den sålunda utställda förbindelsen icke infrias.

Jag har, herr talman, inte något yrkande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det föreliggande utlåtandet hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tjänst-
årsberäkning för viss personal vid statens järnvägar;

nr 75, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till
grunder för tillfällig löneförbättring under ecklesiastikåret 1922—1923
åt kyrkoherdar och komministrar i nyreglerade pastorat samt åt kon-
traktsprostar och vissa extra ordinarie präster;

nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig
löneförbättring för viss personal vid livrustkammaren;

nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig
löneförbättring åt nordiska museets personal;

nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtids-
tillägg åt biskoparna i Växjö stift K. L. Lindberg, i Härnösands stift
E. F. Lönegren och i Luleå stift O. Bergqvist;

nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyr-
tidstillägg åt svenska sjömanspräster i vissa utländska hamnstäder;

nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtids-
tillägg åt nordiska museets och livrustkammarens personal jämte en i
ämnet väckt motion;

nr 81, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtids-
tillägg åt lärare vid vissa statsunderstödda undervisningsanstalter; samt

nr 82, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyr-
tidstillägg åt befattningshavare vid vissa statsunderstödda anstalter för
yrkesundervisning.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

*Ang. ifråga-
satt utbyggan-
de av tek-
niska hög-
skolan.*

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 83, i anledning av
Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt utbyggande av tekniska
högskolan.

I en till riksdagen avlåten, den 3 mars 1922 dagtecknad proposition.
nr 179, vilken hänvisats till statsutskottet för förberedande behandling,
hade Kungl. Maj:t under åberopande av bilagt utdrag av statsråds-
protokollet över ecklesiastikärenden för samma dag, föreslagit riksdagen
att till fortsatt utbyggande av tekniska högskolan i huvudsaklig överens-
stämmelse med ett av departementschefen i statsrådsprotokollet omför-
mält, av professor E. Lallerstedt den 6 mars 1921 uppgjort förslag med
tillhörande ritningar och beskrivning anvisa på extra stat för tiden 1
januari—30 juni 1923 ett reservationsanslag av 100,000 kronor.

I det nu föredragna utlåtandet hade utskottet av angivna orsaker
hemställt, att Kungl. Maj:ts förevarande proposition ej måtte av riks-
dagen bifallas.

Herr statsrådet Olsson: Jag har under de sista minuterna, herr
talman, varit rätt så fundersam, huruvida jag skulle låta klubban falla

omedelbart eller om jag skulle hejda den ett ögonblick, och jag har kommit till det resultatet, att det nog inte är alldeles rätt, att en departementschef överger en kungl. proposition, när den har sin svåraste stund, om jag så får säga. Emellertid tvinga omständigheterna mig nu att inte säga någonting annat än detta, att denna proposition såväl som alla andra har lagts fram för riksdagen på grund av sina förtjänster. Och om det är på det sättet, att den verkliga förtjänsten förr eller senare kommer till sin rätt, då skulle framtiden te sig rätt så hoppfull för denna fråga — fast jag måste ju medge, att just nu är allt hopp ute.

Ang. ifrågasatt utbyggnad av tekniska högskolan.
(Forts.)

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det nu föreliggande utlåtandet hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 84, i anledning av riksdagens år 1921 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning under år 1920.

Statsutskottet, till vars förberedande behandling ovannämnda revisionsberättelse jämte de i anledning därav från vederbörande ämbetsverk och myndigheter till Kungl. Maj:t avgivna utlåtanden och förklaringar blivit hänvisad, hade efter tagen kännedom av dessa handlingar och inhämtande av de för ärendenas utredning i övrigt erforderliga upplysningar, i det föreliggande utlåtandet underställt riksdagens prövning de av revisorerna gjorda framställningar, som ansetts från utskottets sida påkalla yttrande; och hade utskottet därvid följt den ordning, som i revisionsberättelsen blivit iakttagen.

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2.

Lades till handlingarna.

Punkten 3.

Under utrikesdepartementet § 3 hade revisorerna meddelat, hurusom i överensstämmelse med gällande instruktion någon anordning å utbetalningarna å det under tredje huvudtiteln upptagna expensanslaget ej skett, utan att den å utrikesdepartementets personal- och räkenskapsbyrå anställde kamreraren med anledning härav i stor utsträckning betalt inkomna räkningar utan attest; och hade revisorerna som sin mening uttalat, att räkningarnas attesterande av vederbörande byråchef måste anses vara en nödvändig förutsättning, för att denne skulle kunna öva erforderlig kontroll rörande de utbetalningar, för vilka han vore ansvarig.

Ang. utanordningar å tredje huvudtiteln expensmedel.

Ang. utanord-
ningar å
för tredje huvud-
titelns expens-
medel.

(Forts.)

Över ifrågavarande anmärkning hade förklaring avgivits av chefen för utrikesdepartementets personal- och administrativa avdelning.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten yttrat:

"Då det givetvis måste anses vara med god ordning överensstämmande, att räkningar före utbetalningarna varda av vederbörande tjänsteman behörigen attesterade, har utskottet funnit önskligt, att sådana åtgärder vidtagas, att utbetalning å ifrågavarande expensanslag ej sker utan vederbörlig anordning eller attest; och förväntar utskottet, att rättelse härutinnan varder för framtiden iakttagen. Under uttalande härav har utskottet ansett sig böra vad i ärendet förekommit för riksdagen omförmåla."

Herr R o s é n: Revisorerna ha i sin berättelse uttalat, att de icke kunnat undgå att finna, det inom utrikesdepartementet nödig sparsamhet icke blivit i allt iakttagen. Detta uttalande gäller departementets expensutgifter. Chefen för personal- och administrativa avdelningen yttrar härom, att då revisorerna icke angivit något som helst konkret fall, som kunde visa detta yttrandes riktighet, han icke är i stånd att mera ingående bemöta detsamma än som redan skett i uttalandet om överläggningar angående infordrande av leveransanbud å vissa förbrukningsartiklar. Statsutskottet har i detta avseende icke gjort något uttalande utan allenast instämt i revisorernas hemställan, att räkningarna måtte före utbetalningen behörigen attesteras. Då jag är den, som bär närmaste ansvaret för att den av mig omnämnda anmärkningen blivit gjord och det kanske skulle kunna tolkas, som om anmärkningen vore obefogad, om ingenting sades om densamma, skall jag be att ett par minuter få upptaga kammarens tid med några upplysningar.

Det förefaller, som om statsutskottet redan av tabellbilagan borde ha funnit, att det varit anledning att instämma även i det ifrågavarande uttalandet från revisorerna. Det förhåller sig nämligen så, att anslaget till skrivmaterialier, expenser, renskrivning, ved och ljus m. m. under de sista åren överskridits i alldeles oerhörd grad. För 1916 uppgick anslaget till 171,000 kronor och kostnaderna stego till — jag nämner bara runda tal — 376,000 kronor. För 1917 var anslaget oförändrat, 171,000 kronor, och kostnaderna 444,000 kronor. 1918 höjdes anslaget till 250,000 kronor och kostnaderna stego till 781,000. 1919: anslag 250,000 kronor, kostnader 1,041,000 kronor. 1920: anslag 350,000 kronor, kostnader 1,613,000 kronor. Det är en ökning, trots att anslaget mer än fördubblats sedan 1916, så stor, att anslaget överskridits med inemot 375 procent. En annan post — det är flera poster, som överskridits, ehuru icke i så avsevärd grad som denna — gäller tryckningskostnaderna, för vilka anslaget var allenast 5,050 kronor, vilket förefaller alltför lågt. Där uppgingo kostnaderna till 64,890 kronor. Redan av dessa siffror borde vara klart, att nödig sparsamhet icke gärna kan ha iakttagits.

Jag skulle kunna anföra en hel rad konkreta fall, som tydligt och

klart visa, att utgifterna icke alltid ha prövats så noga, men jag skall endast uppehålla mig vid en grupp av utgifter. Jag gör det så mycket hellre, som anmärkningen i detta avseende möjligen torde kunna gälla även andra områden av statsförvaltningen. Det är kostnaderna för vaktmästare o. dyl. Det finns i departementet rätt många vaktmästare och det kunde icke undgå vederbörande revisionsavdelnings uppmärksamhet, att det oaktat stora kostnader förekomma för extra hjälp, som utgått även till dessa ordinarie tjänstemän, som under de sista åren fått sin ställning avsevärt förbättrad. Man utbetalar extra ersättning till dessa tjänstemän för arbete, som utförts inom departementet, arbete, som enligt min uppfattning ovillkorligen måste ingå i deras tjänsteåligganden, exempelvis att bära tidningar inom departementet, att flytta möbler inom departementet, att bära böcker inom departementet och i den stilen. Jag kan inte förstå, att det kan försvaras, att för sådana arbeten kan utgå extra ersättning enligt räkningar, som icke ens attesterats. Man nöjer sig icke med detta utan anlitat även stadsbud — herrar vaktmästare ha tydligen icke tid att uträtta allt — man anlitat stadsbud och expressbud i rätt stor utsträckning. Ett par av vaktmästarnas fruar ha mot god ersättning hand om städningen, men det hindrar icke, att vaktmästarna också ha uppburit en rätt god ersättning för extra rengöring efter dem. Det har också förefallit något egendomligt, att man lämnar ett årligt anslag på 100 kronor till varje vaktmästare för slitning av velociped, medan man samtidigt månatligen betalar dessa vaktmästare ersättning för spårvägsavgifter, så snart de givit sig i väg till utrikesministern eller poliskammaren eller någon annan stans med ett brev. Det förefaller, som om ersättningen för velociped icke vore något annat än en maskerad löneförbättring. Det kan ju förefalla vara småsaker, detta, men då man samlar tillhopa alla små expensutgifter, som draga en omkostnad av 1,600,000 bara på ett departement, så betyda de sammanlagt åtskilligt. Det är naturligtvis icke dessa kostnader, som gå till det beloppet, men de hjälpa ju till för ökandet av kostnaderna och överskridandet av anslaget.

Det är emellertid en annan omständighet, som jag också vill påpeka, som väckt revisorernas uppmärksamhet, och det är vedräkningarna. Vi efterfrågade i departementet, hur vedupphandlingen tillgår, och det meddelades, att det var förste vaktmästaren, som upphandlade ved. Anbud infordrades icke, utan det överlämnades förtroendefullt åt förste vaktmästaren att uppköpa all erforderlig ved. Räkningarna för veden, för hemkörning, stapling och allting granskades och attesterades av samma person, som upphandlade utan anbud, och utbetalades på denna attest. Vissa räkningars slutsumma steg till bortåt 10,000 kronor. Det förefaller, som om detta vore ett så pass lättvindigt sätt att handha en statens upphandling, att jag icke hade väntat, att finna något dylikt. Jag vill icke påstå, att därmed kan sammanhånga, att veden, då den kom till bestämmelseorten, nått upp till ett pris av nära 180 kronor per famn.

Över huvud taget fick jag det intrycket av expensutgifterna — och dessa äro ju en stor post för departementet — att det var förste vakt-

Ang. utanordningar å tredje huvudtitelns expensmedel.
(Forts.)

Ang. utanordningar å tredje huvudtitelns expensmedel.
(Forts.)

mästaren, som hade det största inflytandet beträffande förvaltningen av den anslagsposten. Jag hoppas för min del, att rättelse skall göras i detta avseende och att man framförallt sörjer för, att ordinarie tjänstemän fullgöra sina åligganden utan extra ersättning. Skulle icke detta gå för sig, lär det väl i dessa tider finnas tillräckligt många, som vilja ha dessa rätt goda platser.

Herr Bergqvist: Herr greve och talman! Det måste ju visserligen erkännas, att statsrevisorerna denna gång ådagalagt synnerlig flit om att draga fram de oegentligheter, som de mött under sin granskning av statsförvaltningen, och inom utskottet ha icke meningarna varit delade därom, att statsrevisorerna sökt göra sitt bästa. Men i deras berättelse finner man ofta, att de tyckas förutsätta, att utskottet och riksdagen snarare skola läsa mellan raderna än på raderna. Här är ett typiskt exempel, då statsrevisorerna på två rader förklarat, att de vid granskning av utrikesdepartementets expensutgifter icke kunnat undgå att finna, att nödig sparsamhet icke blivit i allt iakttagen. Nu hänvisar herr Rosén till den tabellbilaga, som finns vid revisionsberättelsen. Det är givet, att denna tabell varit tillgänglig för utskottet, men där upptagas endast runda summor. Att dessa stigit synnerligen avsevärt under krisåren, torde kunna förklaras icke allenast ur bristande sparsamhet utan framförallt ur den oerhörda prisstegring, som ägt rum på alla områden, och det är sannerligen icke bara inom utrikesdepartementet man iakttagit en sådan stegring i expensutgifterna utan nästan överallt i statsförvaltningen. I varje fall har utskottet i dessa runda siffror icke kunnat finna någon utgångspunkt för att göra en omförmälan till riksdagen, och utskottet har icke kunnat annat än finna, att chefen för personal- och administrativa avdelningen i utrikesdepartementet haft rätt, när han säger, att då icke revisorerna angivit några konkreta fall, som kunna bevisa påståendenas riktighet, han varit ur stånd att mera ingående bemöta desamma. Emellertid har samma chef i sin förklaring uttalat, att det inom departementet vidtagits åtgärder för att så mycket som möjligt nedbringa kostnaderna för expenser, och man brukar ju följa den regeln, att när rättelse är i utsikt ställd, man icke gör en omförmälan till riksdagen utan godtager förklaringen och låter anmärkningen gå i den s. k. sumpen.

Sedan har herr Rosén här påtalat en del förhållanden, som jag för min del också i likhet med honom anser vara missförhållanden, såsom att vaktmästarna erhållit särskild ersättning exempelvis för att bära tidningar inom departementet eller flytta möbler. Men detta har utskottet icke kunnat taga någon ställning till, då det icke på något sätt varit i revisionsberättelsen omförmäلت utan först nu lämnas som en upplysning i kamunaren av en av statsrevisorerna. På samma sätt är förhållandet med veden och priset på densamma. Det finns icke heller härom i statsrevisorernas berättelse någon uppgift, och därför har utskottet som sagt icke kunnat finna, att här varit skäl till en omförmälan.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka, att punkten lägges till handlingarna. *Ang. utanordningar å tredje huvudtitelns expensmedel.*

Herr Rosén: Det beror icke på mig, att icke anmärkningarna ha detaljerats. Det upplystes inom statsrevisionen av dem, som deltagit förr, att det hörde till god tradition att icke gå in på detaljer, men jag är tacksam för förebråelsen och kan försäkra, att under den tid, som jag kan komma att deltaga i statsrevisionen, det icke skall saknas detaljer. *(Forts.)*

Efter härmed slutad överläggning lades nu ifrågavarande punkt till handlingarna.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats om sammanträdet fortsättande kl. 8 e. m.

Punkten 4.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 5—7.

Lades till handlingarna.

Punkten 8.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 9.

Lades till handlingarna.

Punkten 10.

Denna punkt lydte sålunda:

Ang. statsbokföringskommitténs räkenskaper.

”Under rubrik ’kommittéväsendet’, § 4, hava revisorerna ägnat statsbokföringskommitténs räkenskaper en ingående granskning och därvid funnit anledning till vissa erinringar. Det har väckt revisorernas uppmärksamhet, att i kommittépersonalens avlöningar i vissa fall vidtagits förhöjningar, som vida överstiga icke endast de för motsvarande avlöningar utgående dyrtidstilläggen för statstjänstemän utan även vad som skulle betingas av full ersättning för levnadskostnadernas ökning. Särskilt hava revisorerna uppmärksammat, att personalens arvoden vid två olika tillfällen undergått förhöjning, utan att protokoll däröver finnes, och hava revisorerna ansett vara självfallet, att besluten i fråga om personalens arvoden bort protokollföras. Vidare hava revisorerna bland annat fäst sig vid att å kommitténs giroräkning i riksbanken vid upprepade tillfällen gjorts uttagningar till växlande belopp utan att, så vitt av verifikationerna framginge, utgifter till motsvarande belopp blivit

Ang. statsbok-
föringskom-
mitténs räk-
skaper.
(Forts.)

bestrida förr än efter understundom ganska avsevärd tid. Beträffande vad revisorerna i övrigt i denna fråga anført, hänvisar utskottet till revisionsberättelsens del I, sid. 62—66.

I anledning av revisorernas sålunda gjorda erinringar har förklaring avgivits av statsbokföringskommitténs verkställande ledamot, dåvarande statskommissarien, nuvarande generaldirektören C. L. Tenow, vilken förklaring återfinnes å sid. 144—150 i revisionsberättelsens del III.

Genom remiss den 7 januari 1922 anbefallde Kungl. Maj: t justitiekanslersämbetet att efter verkställande av de ytterligare utredningar och undersökningar, som kunde anses påkallade, till Kungl. Maj: t inkomma med utlåtande i ifrågavarande ärende. Det sålunda infordrade utlåtandet har ämbetet avgivit den 6 april 1922. Genom beslut den 13 i samma månad överlämnade Kungl. Maj: t ärendet till justitiekanslersämbetet för den åtgärd, vartill ämbetet kunde finna fog, och har justitiekanslersämbetet sedermera den 15 april 1922 förordnat, att handlingarna i ärendet skola överlämnas till advokatfiskalsämbetet hos kammarrätten, varvid justitiekanslersämbetet hänvisat till sitt bland handlingarna befintliga utlåtande.

Då ärendet sålunda är överlämnat till vederbörande åklagarmyndighet för den åtgärd, som på densamma må ankomma, har utskottet allenast velat vad i frågan förekommit för riksdagen omförmäla."

Vid denna punkt hade reservation avgivits av herrar O. U. B. Olsson, O. Olsson i Kullenbergstorp och J. D. Norman, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava följande lydelse:

"Då ärendet sålunda är överlämnat till vederbörande åklagarmyndighet för den åtgärd som på densamma må ankomma, har utskottet ej ansett sig böra i annan mån uttala sig i avseende å revisorernas i denna punkt gjorda erinringar än att utskottet funnit det vara synnerligen anmärkningsvärt, att statsbokföringskommitténs beslut rörande avlöningsförhöjningar åt kommitténs personal icke protokollförts. Vad i ärendet förekommit har utskottet emellertid nu allenast velat för riksdagen omförmäla."

Herr Olsson, Oscar: Såsom kammaren behagade finna, är till denna punkt fogad en reservation. Det är på det sättet, att reservanterna liksom utskottet anse att, då denna sak blivit underställd rättslig prövning, den icke bort här upptagas till behandling. Det är icke på den punkten reservanterna tvista med utskottet. Men det var åtskilliga saker, som justitiekanslern fann, att han icke kunde upptaga till rättslig prövning. En av dessa saker, nämligen den som rör de stora utgifterna, anse reservanterna, att riksdagen icke utan vidare bör förbigå, utan bort omförmäla för kamrarna. Det anmärktes under debatten mot den form reservanterna givit sitt utlåtande, då det fanns andra saker än den här överklagade, det uteblivna protokollsförandet, som kunde hava givit anledning till omförmälade för riksdagen. Om herrarna

behaga se efter på ifrågavarande paragraf, är det en sak till, upptagande utgifter till mindre belopp, som statsrevisorerna anmärkt på. Det är i fråga om visst hyresutlägg för rum åt statsbokföringskommittén. Det är visserligen sant, att den saken också skulle kunnat bliva föremål för omförmålan, men reservanternas hava ansett, att dessa mindre utgifter äro av ganska liten betydelse, och därför hava de hållit sig till de större utgifterna och det förfarande som använts vid beslutandet av dessa större utgifter. Justitiekanslern har också funnit, att det är oriktigt, att en kommitté beslutar sådana utgifter på tiotusentals kronor till löneregleringar inom kommittén, så mycket att det kan jämnställas med löneregleringar inom statens verk, och att sådant företages, utan att det finnes en enda skriven rad om beslut om dessa löneregleringar. Och det är icke nog med att det icke finnes något protokoll, utan det finnes icke en enda skriven anteckning om dessa beslut, som gälla så stor summa. Jag har sedan hört saker och ting, som göra, att jag kanske bättre förstår, varför icke utskottet ansåg det lönt att framkomma med denna anmärkning eller denna omförmålan till riksdagen. Jag har hört sägas, att det icke ingår i kommittéens instruktioner, att de skola föra protokoll, icke ens när det gäller utgifter av detta slag. Jag förstår mycket väl, att denna brist i instruktionen, såsom jag skulle vilja kalla det, kan tagas i anspråk och tillämpas, när det gäller mer eller mindre tillfälliga biträden och arvoden åt dem, således när det gäller utgifter av mindre omfattning. Men jag måste hålla på, att det måste anses såsom missbruk av denna brist i instruktionen, då man kan förfara på det sätt, som man här har gjort. Om det skulle så vara — och huru mycket jag än rotat i kommittéhandlingar under statsrevisionen, kan jag dock därom icke giva ett bestämt utlåtande — men om så skulle vara, att kommittéer i allmänhet fatta beslut om stora utgifter, utan att någon anteckning därom göres i form av protokoll eller på annat sätt, så anser jag så mycket viktigare, att riksdagen här ansluter sig till reservationen i stället för att godtaga utskottets formulering. Jag finner det vara tämligen nödvändigt, om förhållandena äro sådana, och säkert är, att ett uteblivet uttalande nu kan tolkas därhän, att man icke behöver hava protokoll i sådana fall. Jag finner det således nödvändigt, att riksdagen då säger ifrån, att för framtiden vill riksdagen i sådana fall hava protokoll. Det faller mig icke in att här i något hänseende vilja insinuera, att beslut icke skulle hava fattats i detta fall. Övriga kommitterade hava något år efteråt avgivit skriftlig förklaring, att beslut fattats. Men jag skulle bra mycket taga fel om vad riksdagen anser vara lämpligt och med god ordning överensstämmande, om jag icke här i kammaren funne gehör för min uppfattning om huru saken i detta fall *borde* hava förts.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Rosén: Anmärkningarna mot statsbokföringskommittén voro ursprungligen betydligt mycket mera omfångsrika, men av skäl som jag nyss anförde beträffande utrikesdepartementet tunnades de

Ang. statsbokföringskommitténs räkenskaper.
(Forts.)

Ang. statsbok-
föringskom-
mitténs räk-
skaper.
(Forts.)

oupphörligen av, så att det till slut icke blev så mycket kvar. Sedan ärendet utretts och genom justitiekanslerns försorg överlämnats till åklagaren, blir ju sakens juridiska sida prövad. Jag tillåter mig emellertid uttala, att det varit önskligt och nödvändigt att, i sammanhang med den utredning som ägt rum, även herr Tenows övriga kommittéer underkastats granskning. Det har funnits anledning till det, då det icke gärna kunnat undgå den eller dem, som granskat statsbokföringskommitténs räkenskaper, att här ingår en hel kommittéfamilj, för vilken herr Tenow varit huvudman och som hade gemensam giroräkning under gemensam firma, kallad "statsräkenskapskommittéerna". Den där kommittéfamiljen utgjordes av statsbokföringskommittén, revisionskommittén, skogsbokföringskommittén och marinens redovisningskommitté. Särskilt revisionskommittén erbjuder åtskilligt av intresse. När redogöraren hade att under ett helt år göra två utbetalningar, därav en till sig själv på icke fullt 300 kronor och en till statsbokföringskommittén för hyra på 300 kronor, uttogs för detta ändamål 5,000 kronor från statskontoret. Icke minst ur ren bokföringsteknisk synpunkt är det av stort intresse att följa den uppkomna behållningens vidare öden och äventyr, och jag hoppas, att riksräkenskapsverket för sin del under inga förhållanden skall godkänna en sådan bokföring och ett sådant handhavande, när det gäller statens övriga verk. Riksräkenskapsverkets uppgift är bland annat att kontrollera, att nödig sparsamhet och statens bästa iakttagas inom andra ämbetsverk. Statsbokföringskommitténs räkenskaper hava ju granskats inom riksräkenskapsverket och där befunnits vara utan anmärkning, vilket var bestyrkt av två påskrifter. Det förefaller som om det icke skulle vara så synnerligen mycket bevänt med det övervakande, som riksräkenskapsverket har till sin uppgift, då detsamma icke funnit något att anmärka mot de oegentligheter och oformligheter, som statsrevisorerna i sin berättelse till slut kommit att framlägga, ehuru det finnes åtskilligt mera att anmärka på. Efter vad som inträffat förefaller det mig slutligen, som om riksräkenskapsverkets auktoritet skulle blivit åtskilligt lidande på vad som förekommit, och det är kanske anledning för regeringen att ägna den frågan sin uppmärksamhet.

Herr Bergqvist: Då nu frågan om de anmärkningar, som gjorts mot statsbokföringskommittén, överlämnats till rättsligt åtal, har statsutskottet ansett, att man endast borde omförmåla detta och stanna därvid. Nu vilja reservanterna taga upp en särskild punkt av de anmärkningar, som revisorerna gjort. Såvida utskottet kunnat finna, skulle det innebära ett försvagande, som utskottet icke har velat vara med om. Det finnes flera andra anmärkningar, som icke kommit fram till rättsligt åtal. Skulle man sluta sig till reservanternas ståndpunkt, skulle man därvid liksom giva tillkänna, att dessa punkter fäster man icke avseende vid, men däremot vid detta förhållande, att vissa beslut i fråga om löneregleringar icke protokollförts i kommittén. Det må nu vara, att det är ett anmärkningsvärt förhållande, att så icke skett, men detta

borde icke vara berättigad anledning att plocka ut just den punkten och utmärka den framför andra, varigenom dessa få sken av att icke hava någon betydelse. Enligt min uppfattning är utskottets ställning här mycket starkare än reservanternas, och därför ber jag att få yrka, att punkten läggas till handlingarna.

*Ang. statsbok-
föringskom-
mitténs räk-
skaper.
(Forts.)*

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Jag har redan såväl på avdelningen som i utskottet frågat den ärade ordföranden vad det var för saker och ting, som icke kommit med i omförmälan, och han har blivit mig svaret skyldig. Om riksdagens ledamöter se på sid. 65 i utlåtandet, så finna herrarna där vissa kostnader angivna å tillsammans 387 kronor 10 öre, som utgivits på ett sätt, som statsrevisorerna finna anmärkningsvärt. Jag hemställer till kammaren, om kammaren verkligen kan anse, att den omständigheten, att dessa saker icke intagits i den omförmälan, som är gjord till riksdagen, på något sätt kan motivera, att riksdagen icke kraftigt understryker statsrevisorernas mening, att man icke kan i en kommitté alldeles opåtalat få göra löneregleringar utan någon skriftlig anteckning därom i synnerligt stortartad omfattning.

Herr Nilsson, Gustaf: Jag ber att till en början få understryka vad herr Rosén anmärkte och därutöver tillägga, att denna statsrevisorernas anmärkning måste anses såsom en av de mest grave-rande som av statsrevisorerna blivit gjorda. Det kan icke hjälpas, att man måste finna det vårdslöst och upprörande, att de som äro satta att granska statens affärer i allmänhet, i många stycken varit mer slö-sande, än man funnit på något annat område. Att under sådana förhål-landen inför riksdagen hänvisa till det åtal som verkställts eller håller på att verkställas, det finner jag visa allt för stor efterlåtenhet. Och då nu ett annat yrkande framställts, skall jag för min del gärna ansluta mig till det. Därjämte vill jag hemställa till kammaren, att den ville uttala sitt erkännande för det arbete statsrevisorerna nedlagt på denna punkt och bifalla det yrkande som gjorts i avsikt att åstadkomma bättre ordning i fråga om kommittéernas arbetssätt. Jag ber för den skull, att kammarens ledamöter ville sluta upp kring reservationen och där-med gå ett steg längre, än majoriteten velat gå i fråga om denna punkt.

Herr Bergqvist: Herr Olsson har begärt svar av mig på den frågan, om det fanns någon annan anmärkning av revisorerna, som icke kommit under rättsligt åtal än den, att kommittén icke proto-kollfört vissa beslut. Ja, därpå är det lätt att giva svar. Herr Olsson behöver bara läsa vad som står på sid. 64 i utlåtandet, där statsrevisorerna säga: "Det har väckt revisorernas uppmärksamhet, att i dessa avlöningar i vissa fall vidtagits förhöjningar, som vida över-stiga icke endast de för motsvarande avlöningar utgående dyrtidstill-läggen för statstjänstemän utan även vad som skulle betingas av full ersättning för levnadskostnadernas ökning." Detta är en anmärk-ning av revisorerna, som icke inbegripes under åtalet, men denna ha

*Ang. statsbok-
föringskom-
mitténs räk-
skaper.
(Forts.)*

reservanterna icke upptagit, utan endast det formella i saken, att det icke blivit protokollfört. Att på detta sätt plocka ut en sak och lämna det övriga kan icke vara riktigt, ty enligt utskottets mening torde det jag nu läste upp vara lika anmärkningsvärt som det, att det icke förts protokoll i den saken.

Herr Westman: Jag ber endast att i korthet få beklaga, att det icke varit möjligt för kammaren att i vidsträcktare mån kunna sluta upp kring statsrevisorerna, än som kunnat ske i det ärende som nu föreligger. Detta kan emellertid icke för mig utgöra något skäl att ansluta mig till den åsikt som försvarades av den siste ärade talaren. Jag ber i stället få hemställa till kammaren att i detta fall följa reservationen, till vilken jag yrkar bifall.

Herr Olsson, Oscar: Herr Bergqvist har i någon mån underskattat betydelsen av mitt yrkande. Den åtgärd som här av revisorerna påpekats har naturligtvis blivit mera anmärkningsvärd genom att icke protokollföras än den eljest skulle ha blivit.

För övrigt vill jag säga, att under behandlingen av denna fråga på avdelningen var man av den uppfattningen, att denna formulering, som jag gick med på, ehuru jag velat ha den vassare, dock var betydligt strängare, än det omförmående som man inom avdelningen önskade skulle göras till riksdagen.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först därpå att den nu föredragna punkten skulle läggas till handlingarna samt vidare på punktens läggande till handlingarna med godkännande av det uttalande, som innefattades i den av herr O. U. B. Olsson m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen sig finna den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslags en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att punkten 10 i statsutskottets utlåtande nr 84 skall läggas till handlingarna, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, lägges punkten till handlingarna med godkännande av det uttalande, som innefattas i den av herr O. U. B. Olsson m. fl. vid denna punkt avgivna reservationen.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 42;

Nej — 89.

*Ang. statsbok-
föringskom-
mitténs räken-
skaper.
(Forts.)*

Punkterna 11—13.

Lades till handlingarna.

Punkten 14.

Under statens järnvägar § 5 hade revisorerna — med förmälan att revisorerna vid två tillfällen besökt statens järnvägars kontorsbyggnad vid Tomtebodas — beträffande de där inrymda statistiska kontoret och kontrollkontoret uppmärksammat, att den uppsikt som för närvarande utövades i ändamål att den talrika personalen med punktlighet och noggrannhet fullgjorde sitt arbete, icke vore fullt effektiv. Särskilt hade revisorerna uttalat önskvärdheten att beträffande personalens måltidsrast, som för närvarande enligt varje befattningshavares eget bestämmande uttoges under en halvtimme (för somliga tjänstemän en timme) mellan klockan 11—1 på dagen, en ändring skedde i den riktningen, att en uppdelning i bestämda grupper efter de olika kontoren eller avdelningarna ägde rum, så att varje sådan grupp erhöle sin rast under de till måltid anslagna timmarna.

*Ang. arbetet
i statens järn-
vägars kontor
vid Tomte-
boda.*

Med anledning av vad revisorerna i angivna hänseenden under denna paragraf anfört, hade förklaringar avgivits av järnvägsstyrelsen samt av föreståndarna för ifrågavarande båda kontor.

Utskottet hade i detta ämne yttrat:

”Då enligt vad utskottet inhämtat, åtgärder äro vidtagna för vinnande av rättelse i de av revisorerna anmärkta hänseenden och bättre kontroll i avseende å arbetenas effektivitet således kan förväntas, har utskottet allenast velat vad i frågan förekommit för riksdagen omförmåla.”

Herr Rosén: På statsrevisorernas anmärkning har järnvägsstyrelsen givit det svaret, att förhållandena vid det s. k. stora kontoret vid Tomteboda äro goda och att egentligen ingenting därute finnes som behöver rättas. Emellertid säger statsutskottet att, enligt vad utskottet inhämtat åtgärder äro vidtagna för att vinna rättelse i det av revisorerna anmärkta hänseendet och att bättre kontroll i avseende å arbetets effektivitet sålunda kan förväntas. Det är ju ett ganska besynnerligt förhållande, att järnvägsstyrelsen förklarar, att det är bra som det är, men att statsutskottet inhämtat, att åtgärder vidtagits för att vinna rättelse, utan att man får veta på vilken väg rättelserna kommit till, då järnvägsstyrelsen ansett, att ingenting vore att rätta. Det har varit mycket tal om stora kontoret, och jag skall därför icke länge uppehålla mig

Ang. arbetet
i statens järn-
vägars kontor
vid Tomte-
boda.

(Forts.)

vid den frågan. Jag skall bara såsom en ytterligare anmärkningsvärd sak nämna att, enligt vad jag erfarit från järnvägsstyrelsen, chefen för ett av kontoren i Tomteboda, nämligen det statistiska kontoret, år 1919 den 11 juli fick järnvägsstyrelsens uppdrag att vara ledamot i en kommitté för nedbringande av statistiska kontorets kostnader, men att denna kommitté, som arbetat i nära tre år ännu icke är färdig med sitt betänkande. När statsrevisorerna säga, att det icke är bra därute, svarar järnvägsstyrelsen, att det är bra som det är. Men sedan framgår det, att järnvägsstyrelsen 1919 var på det klara med att något borde göras. Någon ordning bör det väl i alla fall vara i de utlåtanden, som avgivas av våra myndigheter.

Herr Bergqvist: Jag skall be att få säga att, när här talas om *rättelse*, så avser detta det förhållande som varit rådande, att för de olika avdelningarna icke varit bestämd gemensam tid, när de skola intaga sin lunch, utan personalen har intagit den inom en ram av två timmar efter egen önskan. Detta har naturligtvis i någon mån försvårat kontrollen över huru de iakttagit sin arbetstid, och därför har det satts i fråga, att det skulle bli en gemensam tid för varje särskild avdelning, då de skulle intaga sin lunch. Enligt vad utskottet inhämtat har nu på kontoret utfärdats och tillämpas bestämmelser, varigenom kontrollen blir lättare att utöva, än om personalen skulle intaga sin lunch på skilda tider efter eget gottfinnande.

Herr Westman: Herr talman! Jag skulle för min del vilja framhålla, att det givetvis ligger utanför riksdagens arbetsuppgift att tillse, att arbetet utföres ordentligt vid statens ämbetsverk. Det förefaller mig vara tydligt, att man här i riksdagen bestämt måste hålla på att närmaste kontrollen över ämbetsverken påvilar regeringen. Jag skulle vilja begagna tillfället uttala den förhoppningen att nu, sedan regeringen fått en massa nya arbetskrafter till sitt förfogande i samband med inrättandet av nya departement, statsråden ville taga hand om skötseln av ämbetsverken på sådant sätt, att det blir överflödigt för riksdagen att gå över de naturliga gränserna för sin verksamhet. Tvingas riksdagen att taga sådana steg, att gå in på förvaltningens område, kommer den naturligtvis med nödvändighet att bli en *regerande riksdag*, och jag hoppas, att kammaren icke vill medverka till en utveckling som går i den riktningen. Det bör väl också vara för regeringen angeläget att icke genom sin passivitet främja en utveckling av vårt statsskick, varigenom regeringens ansvar och myndighet beskäras och den nedsjun-ker till en politisk obetydlighet.

Herr Rosén: Åtgärder till rättelse hava vidtagits icke allenast i det av herr Bergqvist omnämnda avseendet, utan det är i många avseenden som rättelse vidtagits vid stora kontoret vid Tomteboda efter vad jag inhämtat.

Jag tillåter mig vidare säga, att det är väl ändå icke riksdagens uppgift att bara betala vad det kostar, utan vi få väl lov att på något vis hålla ögonen på huru pengarna användas; och om ingen annan gör det, lär det vara statsrevisorernas plikt att göra det, och i detta fall hava statsrevisorerna icke gjort annat än sin grundlagsenliga plikt.

*Ang. arbetet
i statens järn-
vägars kontor
vid Tomte-
boda.
(Forts.)*

Herr Westman: Herr Rosén har missförstått mitt anförande. Jag riktade däri icke någon anmärkning mot statsrevisorernas sätt att fullgöra sitt uppdrag. Jag har blott velat säga, att det naturliga organet för utövande av den kontroll över förvaltningen, som här är i fråga, är dock Kungl. Maj:t och statsråden, och jag har velat framföra en önskan, att regeringen måtte utöva denna tillsyn på sådant sätt, att sådana saker som den ifrågakvarande icke behöva komma inför riksdagen genom dess revisorer.

Herr Winberg: Givetvis är jag ense med herr Rosén däruti, att statsrevisorerna ha både rätt och plikt att gripa in i och utöva kontroll på alla områden av statsförvaltningen. Men praktiskt taget kommer jag dock till samma slutsats som herr Westman. Skall kontrollen över huru man arbetar på olika platser inom statens verk närmast påvåla riksdagens revisorer, så får nog revisionen läggas på en helt annan bog än för närvarande. Ty huru välgörande det än är, att revisorerna gripa in än här och än där, blir detta dock mer tillfälliga stickprov, så att det mer är slumpen som avgör, om revisorerna fästa sig vid en särskild detalj. Jag kan icke hjälpa, att revisorernas senast avgivna berättelse, i vad det avser nu förevarande detalj, för mig framstår på det sättet, att det mer är en tillfällighet, att revisorerna kommit att fästa sig just vid denna detalj. Mer önskvärt hade varit, att riksdagens revisorer för tio år sedan upptagit frågan om det stora kontorets granskning, då nämligen missförhållandena voro ofantligt mycket större än nu. Jag vill icke säga, att icke förhållandena nu kunnat giva anledning till anmärkning, men det är litet farligt att stanna vid en detalj, rörande vilken under senare tid åstadkommits betydande förbättringar, och lägga en anmärkning därpå. Det kan komma att verka så, att ledningen finner det icke vara någon idé att försöka åstadkomma förbättringar.

Beträffande sedan förhållandet att man icke lunchar på samma tid vid detta kontor, är det en följd av att man måste intaga lunchen på platsen och det icke finnes något så stort rum, att alla de tjänstgörande, 4 à 500 personer, kunna intaga sin lunch på samma gång. En annan sak är, att då man nu måste intaga lunch på olika tider, det icke bör vara tillåtet för dem att därför springa såsom de vilja. Jag är också mycket intresserad för dessa saker, och det är icke fallet att jag vill påyrka, att revisorerna icke skulle med all den kraft de förfoga över gripa in och framställa behöfliga anmärkningar. Men jag skulle helst se, att denna institution anordnas så, att det bleve möjlighet för revisorerna att konsekvent och allsidigt ägna sig åt denna

Ang. arbetet i statens järnvägars kontor vid Tomte-boda.
(Forts.)

uppgift och icke blott göra det i sådan utsträckning som hittills, då det tyvärr är mer beroende på slumpen, om de träffa på något anmärkningsvärt, och då kanske inom samma verk det gives förhållanden, som med dubbel styrka skulle kräva att genom en anmärkning bliva föremål för rättelse, men som nu förbigås därför att det ej göres någon anmärkning.

Herr Olsson, Oscar: Jag skall tillåta mig att yttra ett par ord rörande herr Winbergs ställning till revisorernas arbete. Han anmärkte, att det mer tycktes vara beroende på en slump, om revisorerna hittade något att anmärka. Jag skulle ändå vilja erhålla ett recept från herr Winberg eller från den, som gitter giva det, huru revisorerna skulle förfara för att hinna med alla statens verk och inrättningar och göra alla de anmärkningar, som kunde vara av behovet påkallade. Revisionen måste, så vitt jag kan se, gå till på det sättet, att revisorerna anmärka de fel och brister, som revisorerna hitta på, eftersom de icke kunna anmärka på allt. Man skulle kunna gå den vägen, om det är det herr Winberg menar, att man kunde göra några allmänna uttalanden, på grund av vad revisorerna sett, utan att anmärka på konkreta fall, men jag undrar, vad en sådan revision skulle tjäna till; bara allmänna och vackra talesätt skulle bli resultatet därav. Jag tror man kommer till mycket bättre resultat genom att vissa missförhållanden framtagas och påtalas, ty det är det konkreta fallet, som har den makt, som ett exempel brukar ha.

Herr Winberg: Jag kan tyvärr icke på rak arm giva herr Olsson ett uttömmande recept på, huru man skulle ordna denna sak, men det föreligger två möjligheter, huru härmed skulle ställas: antingen skola de olika ämbetsverken i fortsättningen vara organiserade i de enligt min mening något för mycket byråkratiska former, som nu är fallet, och i så fall skulle man låta statsrevisionen vara det enda övervakande organ, som riksdagen hade att lita till, och då skulle denna institution bliva något, som arbetade året om. Men det föresvävar mig en annan lösning, som enligt min mening vore den riktiga. Man bör gå till grunden med statsförvaltningens organisation och lägga den på sådant sätt, att man har garanti för att de, som inom verken äro satta till att leda, också göra det och fylla sin uppgift, ty med all respekt för statsrevisionsinstitutionen, får jag säga, att skulle vi icke ha något annat att lita till, för att ämbetsverken göra vad på dem ankommer, och revisorerna kanske endast en halvtimme vartannat år skulle komma upp för att verkställa sin granskning, då är icke mycken garanti för att det hela skall gå ihop.

Jag vill icke vidare ingå på fallet angående revisionen vid Tomte-boda, men annars har jag erhållit en relation av denna sak, som jag tror skulle vara av mycket muntrande natur här i kammaren, men jag vill icke i onödan uppkalla statsrevisorernas vrede, och därför underlåter jag att återgiva den.

Herr Nilsson, Gustaf: Jag vill betona, att för ifrågasvarande verk finnes inom järnvägsstyrelsen överrevisorer, till ett antal av tre, som ha att granska detsamma och antagligen även göra det. Icke förty ha de förhållanden, som av statsrevisorerna anmärkts, icke blivit föremål för anmärkning från dessa överrevisorers sida. Det har ju vid granskning av detta kontors räkenskaper visat sig, att vid detta verk övertidsersättningarna uppgå till enorma belopp i jämförelse med vad som är fallet vid andra verk. Det visar också en annan sak, nämligen att antalet dagar, varunder befattningshavare vid kontoret varit sjuklediga, är mycket stort. Detta är i alla fall något mer än vad järnvägsstyrelsens överrevisorer, under alla de år deras verksamhet pågått, kunnat finna. För min del vill jag betona, att när sådant blivit känt så är det icke tillräckligt, att hänvisa till att åtgärder vidtagits till vinnande av rättelse, utan riksdagen bör här ordentligt säga ifrån.

Ang. arbetet i statens järnvägars kontor vid Tomtebodan.
(Forts.)

Efter härmed slutad överläggning lades den förevarande punkten till handlingarna.

Punkten 15.

I denna punkt hade utskottet yttrat:

"Vad i övrigt blivit av revisorerna anmält och erinrat, har utskottet funnit dels hava medfört åsyftad eller i utsikt ställd rättelse, dels vara av vederbörandes utlåtande nöjaktigt förklarat, dels ej vara av den vikt, att, oaktat förklaringen ej varit fullt tillfredsställande, någon riksdagens åtgärd bort av förhållandena föranledas, dels slutligen icke hava varit av beskaffenhet att från utskottets sida påkalla något yttrande; vilket utskottet skolat för riksdagen anmäla."

Ang. återköp av elektrisk kraft från Trollhättans elektrotermiska aktiebolag.

Enligt vid denna punkt avgiven reservation hade herrar S. H. Kvarnzelius, C. P. V. Nilsson, J. L. Widell, C. G. Ekman, K. E. Andersson, F. O. Strutz, J. Jönsson i Revinge, O. Olsson i Kullenbergstorp, S. Bengtsson i Norup och P. B. Nilsson i Landeryd ansett, att vad statsrevisorerna under rubriken "Statens vattenfallsverk" § 2, anfört rörande återköp av elektrisk kraft från Trollhättans elektrotermiska aktiebolag, bort föranleda utskottet att därom till riksdagen göra en omförmålan.

Herr Ekman, Carl Gustaf: I den till statsutskottet remitterade revisionsberättelsen referera statsrevisorerna å sid. 102—107 ett återköp av elektrisk kraft, som vattenfallsstyrelsen verkställt från Trollhättans elektrotermiska aktiebolag. I denna redogörelse meddelas, att genom tvänne kontrakt, det första i slutet av år 1910 och det andra under 1911 jämte ett tilläggskontrakt av år 1912, utarrenderats av vattenfallsstyrelsen till nämnda aktiebolag 13,242 kilowatt energi för elektrisk kemisk verksamhet. Bland de för utarrenderingen gällande villkor ingick även det, att bolaget icke utan vattenfallsstyrelsens skriftliga meddelande fick använda energi för annat än eget bruk vid bolagets elektrotermiska

Ang. återköp av elektrisk kraft från Trollhättans elektrotermiska aktiebolag. (Forts.)

och elektrokemiska fabrik samt inom ett visst angivet område vid Stallbacka, och följaktligen kunde bolaget icke utan styrelsens skriftliga meddelande direkt eller indirekt distribuera energi till annan förbrukare. Kontraktet fick icke utan styrelsens skriftliga medgivande intecknas eller av bolaget till annan överlätas. På grundval av underhandlingar, som av vattenfallsstyrelsen förts med Trollhättans bolag hemställde styrelsen i en till Kungl. Maj:t den 15 oktober 1920 ingiven skrivelse om bemyndigande att träffa avtal med bolaget om återköp av hela det omnämnda kraftbeloppet. Kontraktet rörande återköpet undertecknades av vattenfallsstyrelsen redan den 7 oktober och den 8 oktober, således tre dagar efter ingivandet och en dag efter kontraktets undertecknande, följde regeringens beslut, varuti vattenfallsstyrelsens hemställan godkändes.

Skälen för den framställning, som vattenfallsstyrelsen i förevarande fall gjorde, voro ju åtskilliga: dels hänvisade man till, att styrelsen snart stode inför en stor kraftleverans till statsbanan Göteborg—Stockholm, som enligt riksdagens tidigare beslut skulle elektrifieras. Vid tiden för framställningen visste man dock i vattenfallsstyrelsen, enligt den senaste förklaringen, om att ett uppskov med elektrifieringen skulle på grund av vissa omständigheter bli nödvändigt, och att sålunda det behov, som man i framställningen till regeringen påpekat, icke var så överhängande, som av framställningen kunde framgå. Vidare framhålls i samma skrivelse, att kostnaden för utbyggande av vattenfall och sålunda för utvinnande av erforderlig kraft på denna väg skulle bli större, än den kostnad, som uppstode genom det ifrågasatta återförvärvandet av kraft.

I detta sammanhang vill jag för att icke förlänga tiden omedelbart erinra om, att detta förefaller mig som en ren spekulationsteori. Vattenfallsstyrelsens förvärvande av kraft genom återköp synes mig nämligen knappast tillhöra vattenfallsstyrelsens normala uppgifter. Jag håller nämligen före, att den utbyggnadsverksamhet, som pågått på senaste tiden för statens vidkommande, icke avser uppbringandet av en handelsvara, utan en kraftproduktion, påkallad för underlättandet av tillkomsten av industrier och för att tillhandahålla kraft åt jordbruket och andra, som därav äro i behov; således som sagt att *producera* kraft i stället för att *handla* med dylik.

Vidare angavs i vattenfallsstyrelsens framställning, att det borde vara en i och för sig fördelaktig affär, som man här stode inför. Det frapperar dock, att när det gällde kalkyler, man räknade med ett fem-årigt kolpris, motsvarande det som vid tiden för kontraktets ingående var rådande och som motsvarar de högsta kolpris, som någonsin förekommit. När det vidare gällde att utbygga vattenfallet, räknade man för arbetskraften med den då bestående indexsiffran 250, och slutligen frapperar, att man kalkylerade med torrår såsom en hotande utsikt, vilka man ville undandraga sig verkningarna av.

Jag skall nu icke ingå på Kungl. Maj:ts behandling av saken eller rikta någon anmärkning mot vad Kungl. Maj:t i detta avseende företagit sig, det faller icke direkt inom det område, som reservanterna

med sin anmärkning velat påtala. Jag ber endast få säga, att när frågan behandlades i statsutskottet, visade det sig, att statsutskottets majoritet icke ville vara med om anmärkningen, och den vägrade först att ingå på en rent saklig behandling av ärendet samt förskansade sig bakom ett utpräglat formellt betraktelsesätt, så att den omförmälan, som statsrevisorerna avsett, icke lagligen skulle kunna komma till stånd. Här föreläge i ärendet, ansåg man, ett regeringsbeslut, och när det gällde att påtala detta vore det ett annat forum än statsutskottet, som hade att göra anmärkning. Jag får för min del säga, att jag icke kan godtaga ett dylikt betraktelsesätt. Då det enligt § 39 R. O. åligger statsutskottet att granska och utreda statsverkets tillstånd och förvaltning, måste det också, så vitt jag förstår, ingå däri en uppenbar rätt att i sådana fall som detta, just i vad som avser förvaltningen och vad därmed sammanhänger, pröva, huruvida denna skett på sådant sätt, att det ur statens egen synpunkt måste anses tillfredsställande. Vart det kunde leda, om man ställer sig bakom den andra synpunkten, skall jag be att få belysa med ett exempel. Det förhåller sig ju så, att Kungl. Maj:t har att godkänna stater för de olika kommunikationsverken, stater i vilka fastställas antalet befattningshavare med mera dylikt. Om man ställer sig på statsutskottets majoritets ståndpunkt, skulle den omständigheten, att Kungl. Maj:t fattat beslut om och fastställt stat för kommunikationsverken, hindra dels statsrevisorerna och dels statsutskottet att pröva hela det arbete, som inom de ifrågavarande verken bedrives, och vidare att pröva, huruvida befattningshavarnas antal vore det lämpliga samt huruvida arbetet organiserats på lämpligt sätt m. m. dylikt. Jag tror icke någon skall driva en sådan uppfattning i detta fall. Men om man icke vill göra det i nämnda speciella fall, föreligger icke heller någon möjlighet att säga, att reservanternas hemställan i nu föreliggande fall skulle sakna stöd i riksdagsordningens bestämmelser om statsutskottets befogenhet.

Vad själva sakfrågan beträffar, ha utskottets reservanter den bestämda uppfattningen, att det sätt, varpå denna sak förbereddes och prövades, liksom också de kalkyler, på vilka man stödde sitt handlings-sätt, att allt detta i stort sett utgjorde en mängd på varandra hopade misstag, varvid som slutresultat framgick, att statens intresse på ett synnerligen i ögonen fallande sätt blev eftersatt och vållades skada. I alla viktigare avseenden stödde kalkylerna sig på antaganden, vilka i en grad, som man sällan sett motstycke till, blivit av verkligheten desavouerade och underkända.

Jag skall icke längre upptaga kammarens tid. Jag har hos herr talmannen underrättat mig om, huruvida på ett från min sida framställt yrkande, som skulle gå ut på, att kammaren skulle ansluta sig till den uppfattning reservanterna uttalat, propositionsvägran skulle komma att ske. Då jag meddelats, att så skulle bliva händelsen, är jag givetvis i detta frågans läge förhindrad att framställa något yrkande, men jag slutar med att uttala den bestämda förvissningen, att om kammaren icke av rent formella skäl vore förhindrad att uttala sig i frågan, kam-

*Ang. återköp
av elektrisk
kraft från
Trollhättans
elektrotermis-
ka aktiebolag.
(Forts.)*

*Ang. återköp
av elektrisk
kraft från
Trollhättans
elektrotermis-
ka aktiebolag.* maren icke skulle tveka att ställa sig bakom den uppfattning, åt vilken
utskottsreservanterna givit uttryck.

(Forts.) Herr Olsson, Oscar: Jag tillhör visserligen majoriteten, men
i alla fall passar icke herr Ekmans yttrande in på mig, då han för-
klarade, att majoriteten förskansade sig bakom Kungl. Maj:t och av
formella skäl vägrade att ingå på en saklig debatt. Tvärtom står jag
i det avseendet fullkomligt på herr Ekmans standpunkt, vilket jag
också i statsutskottet upplyste om. Herrarna behagade emellertid
observera, att statsrevisorerna icke gjort någon anmärkning i frågan.
Det voro revisorerna förhindrade att göra, naturligtvis på grund av
att det var en sak, varom Kungl. Maj:t fattat beslut. Men jag anser
rent av, att statsrevisorerna icke bara ha rättighet utan också skyldighet
att för riksdagen referera saker och ting, som äro av vikt och bety-
delse för bedömande av den ekonomiska förvaltningen här i riket,
även om Kungl. Maj:t på något sätt haft ett finger med vid sakens
avgörande. När saken kom till statsutskottet, ansåg jag, att statsut-
skottet haft full rätt att påtala, även om Kungl. Maj:t skulle något
ytligt haft med saken att göra, vad statsutskottet från rent förvaltnings-
ekonomisk synpunkt ansåg vara på något sätt anmärkningsvärt.

Då jag vägrade att i statsutskottet gå med på någon anmärkning
mot vattenfallsstyrelsen i detta fall, skedde det således helt enkelt därför,
att jag hade haft tillfälle att under revisionen höra en synnerligt in-
gående redogörelse för detta fall av överdirektören och överingenjören
i vattenfallsstyrelsen, en redogörelse av den art, att svaren på interpellationerna,
som därvid framkommo, verkligen, så vitt jag förstår, gävo
vid handen, att här icke fanns något som kunde bli föremål för an-
märkning. Herr Ekmans slutsats, att verkligheten här desavouerat
ifrågavarande affär och att denna därför vore anmärkningsvärd, kan jag
icke inse håller streck, allra minst under dessa tider, då verkligheten
har desavouerat oerhört stora affärer på ett sätt som icke var tänkbart
några år förut. Så vitt jag av min undersökning kunnat finna, låg saken
på sådant sätt, att vattenfallsstyrelsen på goda grunder ansåg sig vara
ansvarig för större krafttillgångars tillhandahållande, än vattenfalls-
styrelsen för tillfället var i stånd till, detta på grund av under senaste
riksdag fattat beslut. Om vattenfallsstyrelsen skulle effektuera de krav,
som sålunda med goda skäl kunde ställas på styrelsen, skulle styrelsen
vara tvungen att utbygga vattenfall och utbygga för mycket hög kost-
nad. Enda utvägen att slippa dessa oerhört dyrbara arbeten var att
på annat sätt, i detta fall genom återköp, billigare förvärva den kraft,
som skulle ställas till förfogande. Under debatten i statsutskottets sista
plenum, där många i statsutskottet obetingat voro för ett ökande av
anslagen för möjliggörande av vattenfallens utbyggande i mellersta
Sverige, framgick, att om under denna tid vattenfallsstyrelsen varit
tvungen att fortsätta utbyggandet, skulle kostnaderna härför ha blivit
dubbelt så stora som de nu behöva bli eller tre öre för varje kilowatt-
timme. När jag tittade på siffrorna för återköpet — jag är ju icke så

förfärligt säker i sådana ekonomiska beräkningar, som herrarna väl veta och förstå — tyckte jag mig finna, att priset på den återköpta prima kraften var åtminstone lika låg som det pris, som statsutskottet beräknar för utbyggnadsföretag just nu och anser vara ungefär det lägsta pris man kan komma till. Följaktligen tror jag, att det ligger någon överdrift i uttalandet, att staten har genom vattenfallsstyrelsen råkat ut för en affär, varigenom staten kommer att göra en förlust.

*Ang. återköp
av elektrisk
kraft från
Trollhättans
elektrotermis-
ka aktiebolag.
(Forts.)*

Det är emellertid en andra synpunkt, som herr Ekman påpekade, som skulle vara den avgörande, nämligen att staten skulle kunnat få denna vattenkraft betydligt billigare, än vad den verkligen fått genom detta återköp, och det skulle bero på, att bolaget icke utan medgivande skulle kunna få överlåta kraften till annat företag. Även interpellation om den saken framställdes under ärendets behandling i statsrevisionen, och svaret blev, att det icke fanns någon möjlighet att hindra tilloppet av nytt privat kapital för ändamålet inom den vida ramen, som kontraktet innebar, vilket otvivelaktigt skulle ha medfört, att staten icke skulle ha fått den kontroll över denna vattenkraft, som vattenfallsstyrelsen på goda grunder ansåg, att staten behövde. Det är på grund av dessa omständigheter, herr talman, som jag icke kunnat gå med i statsutskottet på någon anmärkning mot vattenfallsstyrelsens förfarande i denna affär, ehuru jag ansåg, att saken var av den betydelse, att statsrevisionen borde framföra den, så att den skulle komma till riksdagens kännedom.

Herr Sten dahl: Herr greve och talman, mina herrar! Denna fråga sammanhänger ju något med det ärende, som återfinnes i konstitutionsutskottets dechargebetänkande nr 9. När man säger, att detta ärende icke egentligen nu skulle behandlas, utan att man därmed skulle vänta, till dess dechargedebatten kommer upp, torde ett sådant uttalande eller en sådan åsikt knappast kunna försvaras, därför att det regeringsbeslut, som föreligger och eventuellt skulle klandras, är från den 8 oktober 1920, för vilken tidpunkt decharge av riksdagen redan beviljats.

Vid förevarande tillfälle satt en tillförordnad regering, bestående av excellensen Erik Palmstierna samt statsråden Thorsson, Olsson och Linder. Det är ju svårt att attackera dessa herrar för något, för vilket decharge, som jag sade, beviljats, men det torde väl vid detta tillfälle, då man knappast i ett senare sammanhang har rätt att återkomma till denna fråga, kunna sägas, att om det är någon av dessa herrar statsråd, som man skulle vänta sig en kommersiell betänksamhet av vid ett sådant fall som det nu föreliggande, så är det finansministern, herr statsrådet Thorsson. Jag skall villigt betyga, att jag känner få politiska motståndare, för vilka jag har en sådan aktning som för finansministern, och jag känner honom som en ovanlig hedersman, men hans kommersiella insikt i detta fallet får man verkligen lov eller har man rätt att ställa sig rätt så betänksam mot. Herr statsrådet har nog i detta fallet icke haft den kommersiella blick, som torde vara den nödvändiga för-

Ang. återköp av elektrisk kraft från Trollhättans elektrotermiska aktiebolag. utsättningen för att någorlunda riktigt kunna bedöma och avgöra en sådan fråga som denna. Det är ju icke så mycket att säga om, ifall de förutsättningarna icke finnas. Det kan man ju knappast begära, utan det är bara att konstatera, att de ha icke funnits. Resultatet har blivit ytterst dyrbart för staten.

(Forts.)

Jag skall be att en liten smula få belysa sakförhållandet. Det belopp, som staten här skulle ha i likvid för den till Trollhättans elektrotermiska aktiebolag försålda kraften, gick på 589,000 kronor om året under en lång följd av år, 19 år. Det är sålunda tillsammans ett belopp närmare 11 1/4 miljon kronor. När elektrotermiska aktiebolaget sedan anmälde: vi ha svårigheter att eventuellt tillgodogöra oss denna kraft, vi behöva antingen göra stora anläggningar, som draga kolossala kostnader, eller ock behöva vi bli lösta på ena eller andra sättet från kontraktet, så hade väl rent kommersiellt sett från statens sida vägen att gå varit den vanliga i dylika fall, nämligen att staten hade sagt ifrån: gott, vi skola försöka placera denna kraft på annat håll, och i den mån vi lyckas, lösa vi eder från edra förbindelser. Hade man sedan velat vara riktigt snäll, kunde man lagt till: i den mån vi, d. v. s. statsverket, skulle lyckas för den lediga kraften, d. v. s. den kraft, som ställes till statsverkets förfogande av elektrotermiska aktiebolaget, erhålla ett högre pris än det kontrakterade, skulle eventuellt ett sådant merpris efter vissa grunder uppdelas mellan staten och elektrotermiska aktiebolaget. Det hade varit en fair väg, en gentil väg från statsverket redan ett sådant erbjudande! Vad gör man i stället? Jo, man icke endast annullerar ett kontrakt, ett långvarigt kontrakt, fastän man icke vet, om man kan på något håll placera den därigenom erhållna lediga kraften, utan man förbinder sig också att under loppet av 19 år utöver det belopp, som det elektrotermiska aktiebolaget skulle betala staten, betala elektrotermiska aktiebolaget 650,000 kronor om året. Sålunda ett belopp på 12,350,000 kronor! Det är icke småsaker, som man här utan vidare utfäster sig till. Man har enligt min uppfattning varit rätt så lättsinnig i sina ekonomiska engagemang, och man har nog mycket svårt att komma ifrån, att så verkligen varit fallet.

Jag skall sedan, herr greve och talman, tillåta mig, inte att göra några insinuationer, men att konstatera, att i den reservation, som åtföljer statsutskottets utlåtande, finnes ingen enda socialdemokrat antecknad såsom reservant, och i den reservation, som åtföljer konstitutionsutskottets betänkande beträffande elektrotermiska aktiebolaget, finnes utav utskottets medlemmar endast socialdemokrater antecknade såsom reservanter. Jag undrar — nej, jag undrar icke alls. Jag skall, herr greve och talman, nöja mig med att konstatera detta nakna faktum, fritt för vem som helst av herrarna att draga de konklusioner, som man anser vara lämpliga.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter den nu föredragna punkten lades till handlingarna.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 86, i anledning av Kungl. Maj:ts i proposition med förslag till förordning angående beskattning av socker m. m. gjorda framställning om anslag till kontroll å tillverkningsavgifter m. m.;

nr 87, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avlöningsförhöjningar åt vissa icke-ordinarie befattningshavare inom den civila statsförvaltningen m. m.; samt

nr 88, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande av kostnader för utsändande av Stockholms stads större isbryarfartyg "Isbrytaren II" till av is blockerade farvatten utmed rikets kuster.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo sammansatta stats- och första lagutskottets utlåtande nr 2 (7), i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag innefattande bestämmelser angående kvinnas behörighet att innehava statstjänst och annat allmänt uppdrag m. m., dels ock i anledning därav väckta motioner.

Genom en den 31 mars 1922 dagtecknad proposition, nr 241, som av riksdagen hänvisats till lagutskott samt, tilldelad första lagutskottet, av sistnämnda utskott hänskjutits till behandling av sammansatt stats- och första lagutskott, här nedan kallat utskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda utdrag av i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) lag innefattande bestämmelser angående kvinnas behörighet att innehava statstjänst och annat allmänt uppdrag; och
- 2) lag innefattande tillägg till vissa stadganden i rättegångsbalken.

I samband med denna proposition hade utskottet till behandling förehåft tre inom första kammaren i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen nr 159, av herr *Reuterskiöld*, nr 160, av herr *von Geijer*, med instämmande av herr *Nils Anton Nilsson*, samt nr 161, av herr *Lindhagen*.

Herr *Reuterskiöld* hade i den av honom väckta motionen yrkat, att riksdagen ville, antingen med avslag å nu ifrågavarande proposition i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om framläggande för en följande riksdag av fullständigt förslag till kungörelse om de grunder, som skulle tillämpas vid utnämning av kvinna till ämbeten eller tjänster, eller, därest riksdagen funne Kungl. Maj:ts förslag böra nu bifallas, beslutet därom icke måtte träda i kraft, förrän riksdagen fastställt även avlönings- och övriga grunder för kvinnas tillträde till ämbeten och tjänster.

I den av herr *von Geijer* framburna motionen hade hemställts, att riksdagen ville för sin del besluta, att i 2 § av förevarande förslag till

behörighetslag måtte införas nya moment, upptagande bland statstjänster, som ej finge innehavas av kvinna, dels sådana domartjänster, för vilkas beklädande erfordrades lagkunskap, dels ock sådana tjänster, med vilka chefsbefattningar vore förenade.

Slutligen hade herr *Lindhagen* i den av honom väckta motionen hemställt,

I. att riksdagen i det genom propositionen nr 241 framlagda lagförslaget om kvinnas behörighet att innehava statstjänst ville för sin del göra den ändring, att vad i 2 § av förslaget stadgades därom att diplomatiska och konsulära tjänster, socialattaché- och kanslistbefattningar däri dock ej inbegripna, ej finge innehavas av kvinna måtte utgå ur förslaget; samt

II. att riksdagen ville i skrivelse anhålla, att regeringen måtte taga i övervägande:

a) huruvida ej i lag borde stadgas även vilka slag av tjänster, som borde förbehållas kvinna;

b) huruvida ej ordnandet av de kvinnliga statstjänarnas avlöningsförhållanden borde i sina principiella delar avgöras icke genom statsregleringar utan i lag;

c) huruvida lagbestämmelser kunde meddelas i syfte att svenskfödd kvinna, som genom gifte med utländsk man förlorat svensk medborgarrätt, dock fortfarande liksom även eventuellt hennes barn, som vistades i landet, måtte förbehållas befogenhet åtminstone efter prövning för varje särskilt fall att innehava svensk statstjänst likaväl som svensk undersåte;

d) huruvida ej faran för åsidosättande av övriga befodringsregler genom den mångtydiga bestämmelsen om befodrhan "efter förtjänst och skicklighet" kunde ytterligare för kvinna minskas något genom föreskrift i lag, att befodrhan skulle ske utan hänsyn till kön.

Utskottet hade i det föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt:

A) att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande förslag ej kunnat av riksdagen i oförändrat skick godkännas, måtte för sin del antaga följande

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

1:o) L A G

innefattande bestämmelser angående kvinnas behörighet att innehava statstjänst och annat allmänt uppdrag.

Med upphävande av vad i lag eller särskild författning finnes stridande mot här nedan givna bestämmelser förordnas som följer:

1 §.

I fråga om behörighet att innehava statstjänst skall med de undantag, i denna lag angivas, kvinna vara likställd med man.

Angående kvinnas behörighet att innehava prästerlig eller annan kyrklig tjänst gäller vad därom särskilt stadgas.

2 §.

Följande statstjänster må ej innehavas av kvinna:

1. militära och civilmilitära tjänster ävensom sådana tjänster utom krigsmakten, med vilka är förenad skyldighet att tjänstgöra vid armén eller marinen;

2. diplomatiska och konsulära tjänster, socialattaché- och kanslist-befattningar däri dock ej inbegripna;

3. tjänster vid fängvårdsanstalt, allmän uppfostringsanstalt, allmän alkoholistanstalt eller annan dylik inrättning, såvida med tjänsten är förenad skyldighet att inom anstalten utöva ledning eller bevakning huvudsakligen av män eller manliga minderåriga; dock må utan hinder härav kvinna kunna, där särskilda omständigheter därtill föranleda, innehava befattning såsom lärare vid anstalt, som nu sagts;

4. tjänster vid anstalt för sinnessjuka, med vilka tjänster är förenad skyldighet att handhava sådan vård av sinnessjuka, vilken icke skall handhavas av kvinna;

5. tjänster, med vilka är förenad skyldighet att ansvara för eller biträda vid upprätthållande av allmän ordning och säkerhet; dock må utan hinder härav kvinna kunna för särskild uppgift innehava anställning vid poliskår;

6. tjänster vid tullverket, med vilka är förenad skyldighet att fullgöra bevakning;

7. tjänster vid skogsstaten, med vilka är förenad skyldighet att fullgöra bevakning;

8. tjänster, med vilka är förenad skyldighet att meddela undervisning i gymnastik vid högre allmänt läroverk, realskola eller seminarium för utbildande av manliga folkskollärare.

De närmare föreskrifter, som erfordras för tillämpning av vad sålunda stadgats, utfärdar Konungen.

3 §.

I fråga om behörighet att innehava allmänt uppdrag, vilket icke är att hänföra till statstjänst, skall kvinna vara likställd med man; dock må, där med sådant uppdrag är förenat åliggande, vilket enligt 2 § utgör hinder för kvinna att innehava statstjänst, uppdraget icke innehavas av kvinna.

Denna lag skall träda i kraft
den 1 januari 1923.

*Denna lag skall träda i kraft
den dag, Konungen med riksdagen
bestämmer.*

2:o) L A G

innefattande tillägg till vissa stadganden i rättegångsbalken.

Härigenom förordnas,

att vad i 1 kap. 6 § rättegångsbalken stadgas angående hinder för män att hava säte i domstol skall äga motsvarande tillämpning i fråga om kvinnor samt om män och kvinnor, vilka äro i skyldskap eller svågerlag som där sägs, så ock att samma hinder skall gälla för äkta makar;

att vad i 13 kap. 4 § rättegångsbalken sista punkten stadgas angående jäv emot domare i hovrätt skall gälla jämväl där make eller maka, dotter eller sonhustru i underrätten dömt;

samt att vad i 15 kap. 3 § rättegångsbalken stadgas angående hinder för någon att vara fullmäktig på grund av skyldskap eller svågerlag med den, som i rätten domare sitter, eller på grund av att make sitter i rätten, skall äga motsvarande tillämpning jämväl när domaren är kvinna.

Denna lag skall träda i kraft
den 1 januari 1923.

*Denna lag skall träda i kraft
den dag, Konungen med riksdagen
bestämmer.*

B) att ifrågavarande motioner, i vad de ej kunde anses genom utskottets hemställan under A) besvarade, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet funnos fogade flera reservationer.

Vidkommande utskottets hemställan i dess helhet hade reservation avgivits av herr *Hederstierna*, som med instämmande av herrar *Nilsson* i Skottlandshus, *Rogberg*, *Olsson* i Kullenbergstorp, af *Ekenstam* och *Johansson* i Brånalt på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte avslå såväl förevarande proposition som de i ämnet väckta motionerna.

Beträffande förslaget till lag innefattande bestämmelser angående kvinnas behörighet att innehava statstjänst och annat allmänt uppdrag hade herr *Hederstierna* i särskild reservation, med instämmande av herrar *Nilsson* i Skottlandshus, *Rogberg*, af *Ekenstam* och *Johansson* i Brånalt, hemställt, att riksdagen måtte besluta, att 2 § skulle hava följande lydelse:

2 §.

Följande statstjänster må ej innehavas av kvinna:

1. *domartjänster, för vilkas beklädande erfordras lagkunskap, samt sådana tjänster, med vilka chefsbefattningar äro förenade;*

2. militära och civilmilitära tjänster ävensom sådana tjänster utom krigsmakten, med vilka är förenad skyldighet att tjänstgöra vid armén eller marinen;

3. diplomatiska och konsulära tjänster, socialattaché- och kanslistbefattningar däri dock ej inbegripna;

4. tjänster vid fångvårdsanstalt, allmän uppfostringsanstalt, allmän alkoholistanstalt eller annan dylik inrättning, såvida med tjänsten är förenad skyldighet att inom anstalten utöva ledning eller bevakning huvudsakligen av män eller manliga minderåriga; dock må utan hinder härav kvinna kunna, där särskilda omständigheter därtill föranleda, innehava befattning såsom lärare vid anstalt, som nu sagts;

5. tjänster vid anstalt för sinnessjuka, med vilka tjänster är förenad skyldighet att handhava sådan vård av sinnessjuka, vilken icke skall handhavas av kvinna;

6. tjänster, med vilka är förenad skyldighet att ansvara för eller biträda vid upprätthållande av allmän ordning och säkerhet; dock må utan hinder härav kvinna kunna för särskild uppgift innehava anställning vid poliskår;

7. tjänster vid tullverket, med vilka är förenad skyldighet att fullgöra bevakning;

8. tjänster vid skogsstaten, med vilka är förenad skyldighet att fullgöra bevakning;

9. tjänster, med vilka är förenad skyldighet att meddela undervisning i gymnastik vid högre allmänt läroverk, realskola eller seminarium för utbildande av manliga folkskollärare.

De närmare föreskrifter, som erfordras för tillämpning av vad sålunda stadgats, utfärdar Konungen.

Enligt en annan reservation hade herr *C. G. Ekman* funnit sig böra reservationsvis hemställa, att riksdagen måtte bifalla utskottets förslag med den avvikelse, att behörighetslagens 2 § erhöles följande ändrade lydelse:

2 §.

Följande statstjänster må ej innehavas av kvinna:

1. *domartjänster, med vilka är förenad skyldighet att föra ordet i underrätt;*

2. militära och civilmilitära tjänster ävensom sådana tjänster utom krigsmakten, med vilka är förenad skyldighet att tjänstgöra vid armén eller marinen;

3. diplomatiska och konsulära tjänster, socialattaché- och kanslistbefattningar däri dock ej inbegripna;

4. tjänster vid fångvårdsanstalt, allmän uppfostringsanstalt, allmän

alkoholistanstalt eller annan dylik inrättning, såvida med tjänsten är förenad skyldighet att inom anstalten utöva ledning eller bevakning huvudsakligen av män eller manliga minderåriga; dock må utan hinder härav kvinna kunna, där särskilda omständigheter därtill föranleda, innehava befattning såsom lärare vid anstalt, som nu sagts;

5. tjänster vid anstalt för sinnessjuka, med vilka tjänster är förenad skyldighet att handhava sådan vård av sinnessjuka, vilken icke skall handhavas av kvinna;

6. tjänster, med vilka är förenad skyldighet att ansvara för eller biträda vid upprätthållande av allmän ordning och säkerhet; dock må utan hinder härav kvinna kunna för särskild uppgift innehava anställning vid poliskår;

7. tjänster vid tullverket, med vilka är förenad skyldighet att fullgöra bevakning;

8. tjänster vid skogsstaten, med vilka är förenad skyldighet att fullgöra bevakning;

9. tjänster, med vilka är förenad skyldighet att meddela undervisning i gymnastik vid högre allmänt läroverk, realskola eller seminarium för utbildande av manliga folkskollärare.

De närmare föreskrifter, som erfordras för tillämpning av vad sålunda stadgats, utfärdar Konungen.

Under förutsättning, att detta förslag bifölles, hade herr *C. G. Ekman* vidare yrkat, att motiveringen i utskottets betänkande å sid. 7 andra stycket måtte erhålla följande lydelse:

"Ett av de mest — — — — — utförligt redogjort. Utskottet har vid prövning av denna fråga icke kunnat undgå att finna, att ur rättsskipningens synpunkt en något mera varsam övergång till obegränsad behörighet än den av departementschefen förordade synes vara tillräddig. Särskilt gäller detta sådant domaruppdrag, som innesluter skyldighet att tjänstgöra såsom ordförande i underrätt. I överensstämmelse med denna uppfattning har utskottet därför såsom 1 punkt i 2 § bland de befattningar, som icke må innehavas av kvinna upptagit tjänster, med vilka är förenad skyldighet att föra ordet i underrätt."

Slutligen hade i fråga om viss del av motiveringen reservation anmälts av herr *Jacob Larsson*.

Rörande sättet för utlåtandets föredragning yttrade

Herr *Hederstierna*: I avseende å föredragningen av föreliggande utlåtande hemställes,

att detsamma må företagas till avgörande på det sätt, att utskottets två lagförslag föredragas vart för sig, det första där så erfordras paragrafvis med ingress och rubrik sist;

att sedan båda lagförslagen blivit genomgångna utskottets hemställan föredrages;

att vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet; samt

att lagtext ej må behöva uppläsas i vidare mån än sådant av någon kammarens ledamot begäres.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

På grund härav föredrogs nu

Det av utskottet under punkten A 1) tillstyrkta lagförslaget.

1 §.

*Lagförslag
ang. kvinnas
behörighet till
statstjänst
m. m.*

Herr statsrådet Å k e r m a n: Herr talman, mina herrar! Frågan om kvinnors tillträde till statens ämbeten och tjänster föreligger i dag åter till riksdagens prövning. Denna fråga har, såsom kammaren nogsamman känner, en ganska lång förhistoria. Jag skall nu icke ens i huvuddragen redogöra för de olika utvecklingsstadier, frågan genomgått; därtill skulle krävas längre tid än nu står mig till buds. Jag inskränker mig till att i kammarens minne återkalla, hurusom frågan för ett par år sedan inträdde i ett nytt och väsentligt förändrat skede. Förut hade utvecklingen i långsamt tempo framgått på de partiella förändringarnas väg, steg för steg hade kvinnorna vunnit tillträde till nya, men städse starkt begränsade verksamhetsområden, företrädesvis inom den lägre statstjänsten. Genom de grundlagsändringar, som på Kungl. Maj:ts förslag antogos vilande år 1920 och därefter slutligt godkändes under förra året, avlägsnades från grundlagarna de bestämmelser, vilka innefattade hinder för kvinnors anställning även i de högre och högsta statstjänsterna. Frågan löstes ju, såsom vi alla veta, dock icke slutgiltigt med detta. I sin nya lydelse hänvisar § 28 regeringsformen beträffande kvinnors anställning i dessa statstjänster till ett avgörande i annan ordning än genom grundlagsregler: kvinnors utnämning och befordran förutsättes skola ske enligt "*grunder, som av Konungen och riksdagen godkänts*".

Naturligtvis kan det sägas, att grundlagsändringen icke innebär något annat eller mer än införandet av en ny behandlingsordning för dessa frågor. Vad dessa regler skola innehålla i ena eller andra hänseendet lämnar grundlagen osagt. Fältet står öppet för att giva dessa "*grunder*" vilket innehåll som helst och att göra hur starka begränsningar som helst, då det gäller att bestämma området för kvinnornas behörighet att innehåva statstjänster. Ett sådant resonemang har tydligen sitt formella berättigande, det framgår direkt av grundlagsbestämmelsens ordalydelse. Men jag tror icke, att jag misstager mig, då jag säger, att det förvisso vore mycket oriktigt att låta grundlagsbeslutets hela innebörd stanna vid detta. I realiteten låg i detta beslut något helt annat. Tydligt och klart framgick av det då framlagda kungl. förslagets moti-

*Lagförslag
ang. kvinnas
behörighet till
statstjänst
m. m.
(Forts.)*

vering och av hela den diskussion, som förekom i riksdagen, att man med beslutet avsåg att giva frågan en lösning på en bredare basis än förut varit på tal, nämligen på grundvalen av principiell likställighet mellan man och kvinna i fråga om behörighet att innehava statstjänst. Även på sådana håll, där man icke tillbakahöll sin motvilja eller sin betänksamhet inför en sådan lösning, vidkändes öppet, att i själva verket grundlagsändringen ägde just denna innebörd.

Såsom resultat av frågans behandling torde ock hava framgått, att man i enlighet med den tankegång, som kommit till uttryck i den kungl. propositionen till 1920 års riksdag, icke ville betrakta likställighetsregeln annorlunda än som en stomme för de blivande grunderna angående kvinnors statsanställning. Man förutsatte, att denna regel icke skulle vara undantagslös, utan att till densamma kunde och borde anknytas särskilda undantagsbestämmelser för vissa områden av statstjänsten. Frågan om dessa undantagsbestämmelsers innehåll och räckvidd var i den kungl. propositionen visserligen berörd, men utan att till densamma togs någon bestämd ståndpunkt, som skulle kunna föregripa ett senare avgörande. Dessa spörsmål voro helt och hållet ställda på framtiden; man ville avvakta den pågående utredningen genom särskilt tillkallade sakkunniga. Den ståndpunkten godkändes också av riksdagen. Det meningsutbyte, som i anslutning till en reservation vid konstitutionsutskottets betänkande förekom rörande vissa av de viktigaste undantag, som kunde tänkas ifrågakomma, såsom domarettjänster, prästerliga tjänster m. fl., får betraktas såsom en förhandsdiskussion i det ämne, som i dag föreligger till behandling.

Är alltså den uppfattningen riktig, att det verkliga, det principiella avgörandet av denna fråga skedde i samband med grundlagsändringarnas antagande — låt vara med obetingad prövningsfrihet i alla de många speciella spörsmål, som anknyta sig till huvudfrågan — torde det knappast behövas någon utförligare argumentation för den mening, att allt uppskov, som icke är tvingande nödvändigt, bör undvikas, då det gäller att fullfölja det redan fattade beslutet med de åtgärder, som erfordras för att detsamma skall kunna utföras i praktiken. Här bör icke få upprepas vad som följde på den år 1909 gjorda grundlagsändringen, som hade samma ehuru långt mer begränsade syfte som den nu ifrågavarande. Efter långvariga meningsutbyten hade man kommit fram till att i § 28 regeringsformen införa en bestämmelse, enligt vilken kvinnor skulle kunna utnämnas till fullmaktstjänster inom vissa områden, undervisningsväsendet och läkarstaten. Även då gjordes verkställigheten av beslutet beroende av "grunder", som skulle godkännas av Konungen och riksdagen. Under det följande arbetet på dessa grundens utformande restes så många svårigheter och framkommo så många meningskiljaktigheter, att hela frågan för flera år framåt stannade i stöpet. Något fullständigt förslag blev aldrig, bortsett från ett enda mindre väsentligt undantag, framlagt för riksdagen och först i samband med 1918 års omorganisation av skolväsendet blev reformen till någon del förverkligad genom att kvinnorna erhöilo behörighet till flertalet skoltjänster.

Men i öfrigt blev allting vid det gamla och på den punkten stå vi faktiskt ännu i denna dag. Var orsakerna än må ligga till att saken fått ett sådant förlopp, lär det icke bestridas av någon, att ett dylikt sätt för behandlingen av viktiga och ingripande frågor icke kan vara tillfredsställande. Missstämning och besvikelse måste följa, då det visar sig, att infriandet av det löfte, som gavs genom grundlagsändringen, åter och åter framskjutes, och att det hela under ändlösa diskussioner och utredningar måhända krymper ihop till ett minimum av vad det från början var.

Otvivelaktigt har frågan denna gång ett gynnsammare läge än den hade efter 1909 års grundlagsändring. Mycket har sedan dess förändrats i vårt politiska och sociala liv. Man och kvinna intaga numera både i allmänt medborgerligt och i privaträttsligt hänseende en fullt jämbördig ställning. Vad här föreslås kan därför icke på samma sätt som förr framställas såsom utslag av en mot natur och samhällsnytta stridande rörelse. Av allt att döma är genom den erfarenhet, som vunnits från andra områden vägen jämnad för genomförandet även av den reform, som nu föreslås.

Även så till vida har frågan mognat för en lösning, att omfattande och grundliga utredningar blivit verkställda i de olika avseenden, som här äro av betydelse. Den kommitté, åt vilken denna utredning varit anförtrodd, har avgivit förslag till lagbestämmelser, genom vilka skulle angivas kvinnans behörighetsområde inom statstjänsten och på samma gång enhetligt för statsförvaltningen i dess helhet ordna frågan om gift kvinnas ställning i tjänsten. Övriga frågor, som ingå uti de i § 28 regeringsformen avsedda grunderna för kvinnors statsanställning, har kommittén ansett icke böra ingå i denna nya lagstiftning. Sålunda böra avlöningsvillkoren behandlas i den ordning, som gäller för statsregleringsbeslut. Detsamma är förhållandet med frågan om vissa tjänsters reserverande för kvinnor, ett spörsmål, vilket, såsom kammaren väl känner, närmast är att betrakta såsom en lönerегleringsfråga. Vad pensionsförhållandena angå, ha vi som bekant redan nu olika lagar, vilka innehålla regler angående såväl manliga och kvinnliga befattningshavare. De nya eller ändrade bestämmelser, som kunna bli en följd av den utvidgade behörigheten för kvinnor till statstjänster, skola enligt kommittéförslaget hava sin plats i dessa redan befintliga pensionslagar.

Kommitténs förslag i fråga om formen för fastställandet av dessa mångomtalade grunder innebär således en uppdelning mellan bestämmelser av lags natur, å ena, och bestämmelser, givna i statsregleringsväg, å den andra sidan. Kungl. Maj:t har i denna del helt och hållet biträtt kommittéförslaget, och med tillfredsställelse finner jag, att det sammansatta utskottet, som behandlat propositionen, delar samma uppfattning. Från två håll, rakt motsatta, har emellertid en annan mening gjorts gällande. Herr Lindhagen gör sig i sin motion till målsman för den åsikten att av dessa grunder alltsammans eller åtminstone så mycket som möjligt bör upptagas i lag. Herr Reuterskiöld, som i sin motion haft åtskilligt att anmärka mot det sätt, på vilket detta ärende i formellt av-

*Lagförslag
ang. kvinnas
behörighet till
statstjänst
m. m.
(Forts.)*

Lagförslag
ang. kvinnas
behörighet till
statstjänst
m. m.
(Forts.)

seende behandlats, vill icke veta av någon lagstiftning alls på detta område, utan anser erforderliga regler böra sammanföras under formen av en kungörelse. Tydligt innebär detta, att prövningen av alla dessa olikartade frågor enligt herr Reuterskiölds åsikt skall ske i statsregleringsväg.

Jag skall nu icke länge uppehålla mig vid denna fråga, men kan dock icke tillbakahålla ett par anmärkningar med anledning av de yrkanden, jag nyss berörde. Det vill förefalla som om man på sina håll skulle anse, att dessa "grunder" borde växa ut till en hel kodifikation av regler angående kvinnors statsanställning, och att grundlagen skulle förutsätta, att alla dylika regler samlades i en författning. Jag tror för min del icke, att detta är riktigt och kan för övrigt icke inse den fördel, som skulle följa därav. Var finnas dylika systematiska bestämmelser om statstjänare i allmänhet? Varför skola t. ex. reglerna om kvinnliga statstjänares avlöning och pensionering brytas ut från de bestämmelser, som avse avlönings- och pensioneringsförhållandena för statstjänare i allmänhet eller för speciella stater och tjänstemannakårer? Och nog äro väl reglerna om de kvinnliga statstjänarnas avlöning och pensionering att anse såsom fullt giltiga "grunder" i den mening, § 28 regeringsformen avser, även om de icke stå att läsa på samma ställe som reglerna angående kvinnans *behörighet* att innehava olika slag av tjänster?

Alltså, jag tror, att man bör skilja på dessa bestämmelser i mycket olikartade ämnen och låta deras natur vara avgörande för frågan om den form, i vilken de böra komma till stånd. Då herr Lindhagen, som vill lagfästa så många som möjligt av dessa bestämmelser, yrkar att i lag skola upptagas regler jämväl om de kvinnliga statstjänarnas *avlöning*, måste jag häremot anmärka, att det icke utan grundlagsändring torde låta sig göra att undandraga dessa anslagsfrågor den konstitutionellt fastställda ordningen för budgetbehandlingen. Och, för övrigt, vore det lämpligt och riktigt — i all synnerhet om man genomför likställighet mellan man och kvinna — att giva en större helgd åt de avlöningsprinciper, som skola gälla för de kvinnliga statstjänarna, än åt dem, som gälla för de manliga? Jag tror i allmänhet icke, att det är lyckligt, om man skulle slå över till att bevilja kvinnorna förmåner, som man icke vill medgiva åt männen.

Beträffande herr Reuterskiölds motion skall jag nu icke dröja vid hans för övrigt såsom det förefaller mig icke fullt konsekventa bevisföring för den ståndpunkt, jag nyss berörde. Då herr Reuterskiöld motsätter sig, att vissa av grunderna erhålla formen av lagbestämmelser, vill jag blott erinra, att förslaget i denna del realiserar en mening, som under ärendets föregående behandling mångfaldiga gånger blivit framställd utan att den blivit gendriven.

Det förslag, Kungl. Maj:t nu framlagt till riksdagens prövning, omfattar de frågor, som ansetts böra upptagas i en blivande lag, d. v. s. bestämmelserna om kvinnans *behörighet* att innehava statstjänst, däri inbegripen även frågan om villkoren för *gift* kvinna att innehava stats-tjänst. Då i samband härmed icke framlagts särskilt förslag angående

kvinnliga statstjänares avlöning och pensionering, innebär detta tydligen icke, att de i 28 § regeringsformen förutsatta grunderna skulle saknas i dessa avseenden. Verkan av behörighetslagens godkännande i enlighet med förslaget skulle bliva den, att nuvarande avlönings- och pensioneringsbestämmelser skulle tillämpas intill dess andra sådana bestämmelser kunde komma att meddelas. Med andra ord skulle i alla fullmaktstjänster eller över huvud tjänster, för vilka blott ett lönebelopp finnes bestämt, kvinnor, som utnämndes till sådan tjänst, erhålla denna lön. I de tjänster åter, där nuvarande lönestater upptaga en manlig och en kvinnlig lön, skulle kvinnorna få den lägre, den kvinnliga lönen.

Sammansatta stats- och lagutskottet har nu i fråga om behörighetslagens innehåll helt och hållet biträtt Kungl. Maj:ts förslag, men hemställt om uppskov med lagens ikraftträdande till den ännu obestämda tidpunkt, då nya bestämmelser om kvinnliga statstjänares avlönings- och pensioneringsförhållanden kunna bliva antagna. Denna avvikelse från Kungl. Maj:ts förslag har sin grund i olika uppfattning i fråga om lönebestämmelsernas tillämpning under den tid, som kan komma att förflyta till antagandet av nya bestämmelser. Skiljaktigheten synes icke gälla de tjänster, för vilka gäller blott ett lönebelopp, d. v. s. företrädesvis fullmaktstjänsterna och sådana tjänster, till vilka kvinnor nu icke äga tillträde. Med hänsyn till det utan tvivel ytterst obetydliga antal kvinnor, som under den närmaste tiden kan komma i fråga att utnämnas till dylika tjänster, kunna konsekvenserna av förslagets antagande icke vara avskräckande. Skulle dessa kvinnor senare få sig tillmätt en lägre lön eller förhöjda pensionsavgifter, torde härav icke framkallas några mera avsevärda svårigheter. Onekligen ställer sig saken mera komplicerad, då det gäller tjänster, till vilka kvinnor nu äga tillträde jämte män i viss proportion och för vilka tjänster gälla olika avlöningsbelopp. Om exempelvis å en viss lönestat finnas uppförda 12 manliga och 12 kvinnliga kontorsskrivare med olika löner, uppstår fråga, huru efter behörighetslagens ikraftträdande lönebestämmelserna skola tillämpas. Kommittéförslaget och Kungl. Maj:ts förslag utgå från, att i detta fall även de kvinnor, som eventuellt utnämnas till tjänster, som förut betecknats såsom manliga, skola erhålla kvinnlig lön. Behörighetslagen sätter ur kraft lönestatens beteckning "manliga" för ett visst antal av dessa tjänster. Men behörighetslagen berör icke lönestatens bestämmelser om avlöningarnas olika belopp. Därav skulle då följa, att om i det antagna fallet alla de 24 befattningarna besattes med kvinnor — ett för övrigt tämligen överkligt antagande — alla dessa befattningshavare skulle erhålla den i lönestaten angivna kvinnliga lönen, således för statsverket en besparing i stället för en icke beräknad utgift. Utskottet har icke obetingat velat godkänna detta resonemang utan ansett det snarare böra antagas, att en kvinna, som bleve utnämnd till en förut såsom manlig betecknad tjänst, borde komma i åtnjutande av manlig lön. I varje fall har utskottet befarat, att en anordning i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag måste medföra svårigheter vid tillämpning av nu gällande avlöningsbestämmelser.

*Lagförslag
ang. kvinnas
behörighet till
statstjänst
m. m.
(Forts.)*

Lagförslag
ang. kvinnas
behörighet till
statstjänst
m. m.
(Forts.)

Ehuru jag måste vidhålla riktigheten av den uppfattning, jag nyss angav, skall jag icke uppehålla kammaren med ett närmare bemötande av utskottets yttrande i denna del. Med hänsyn till den hållning utskottet — utan någon reservation — intagit på denna punkt, vill jag icke göra någon framställning om bifall till Kungl. Maj:ts förslag beträffande tiden för lagens ikraftträdande. Visserligen hade jag av skäl, som anförts i propositionen och som jag även i dag berört, ansett synnerligen önskvärt, att lagen kunnat träda i kraft å den tid, Kungl. Maj:t föreslagit. Men då jag anser mig kunna antaga, att uppskovet i enlighet med utskottsförslaget icke skall kunna bli alltför långvarigt, vill jag icke upptaga någon strid på denna punkt. Detta så mycket mindre som enligt min mening det av förslagets anhängare måste mottagas med stor tillfredsställelse, om lagen nu antages i enlighet med utskottets förslag. Då utredningen, som undergått en så vidlyftig granskning av hundratals myndigheter, nu ligger färdig, vore det att beklaga, om förslaget skulle falla på grund av olika uppfattningar om den rätta tidpunkten för lagens ikraftträdande. För den pågående utredningen om avlönings- och pensionsbestämmelserna kan det endast vara en fördel, att behörighetsfrågan, som i sig själv är vidlyftig och invecklad nog, icke hålles olöst. Såsom utskottet framhållit, kan den nämnda utredningen endast vinna på att kvinnornas behörighetsområde i statstjänsten blir på förhand klarlagt.

I den första av de vid utskottsbetänkandet fogade reservationerna har herr Hederstierna jämte fem andra ledamöter yrkat rent avslag å propositionen. Såsom skäl har åberopats sambandet med avlönings- och pensioneringsfrågorna. Jag har redan haft anledning uttala, att jag för min del icke kan godkänna giltigheten av detta skäl. En dylik sammankoppling av dessa frågor är enligt min mening varken naturlig eller nödvändig. Menar man, att vi icke skulle nu kunna avgöra t. ex. frågan om kvinnas tillträde till domarämbetet därför att vi i denna stund icke veta, om vi vilja ge en kvinnlig domare samma lön som en manlig? Jag vill för min del säga, att jag anser beslutet i behörighetsfrågan icke böra få ställas i beroende av beslutet i lönefrågan, och detta alldeles oavsett hur det senare beslutet kan komma att utfalla. Det kan icke med fog sägas, att en lycklig lösning skulle befordras genom att dessa frågor bindas oskiljaktigt vid varandra. Det verkliga skälet för reservationen torde ligga i dess slutord: "Det finnes icke något avgörande skäl att nu binda sig i behörighetsfrågan." Kring reservationen samla sig de, som vid vilken tid denna fråga än kommer upp helst se att den faller. Men avgörandet kan man icke komma ifrån, och det är blott en kort frist som vinnes, om man nu skjuter frågan ifrån sig. Endast de principiella och orubbliga motståndarna till reformen synas mig kunna intaga denna ståndpunkt. Till dem, som icke tillhöra denna kategori, tillåter jag mig rikta en vädjan att antaga lagförslaget i enlighet med utskottets hemställan.

I den andra av herr Hederstierna m. fl. avgivna reservationen har framställts yrkande om undantagande av domartjänster, för vilkas be-

klädnad erfordras lagkunskap samt sådana tjänster, med vilka chefsbefattningar äro förenade. I formellt avseende tillåter jag mig anmärka, att det synes oegentligt och föga överensstämmande med lagens uppställning att på detta sätt i samma moment koordinera två tjänstegrupper, vilka icke ha något sammanhang med varandra. I sakligt hänseende måste jag beträffande undantaget för chefsbefattningar säga, att detta synes mig tillhöra dem, som minst av alla kunna vara påkallade av någon praktisk nödvändighet. Formella meriter spela ingen roll vid tillsättningen av dessa tjänster, ingen kan på grund av pappersmeriter tvinga sig till en chefsbefattning. I varje förekommande fall lär väl därtill utnämnas den lämpligaste och bäste som står att få. Att i lagen gardera sig mot kvinnor på dessa poster synes knappt mera motiverat än om man sökte införa särskilda kauteler mot att få dessa poster besatta med olämpliga män. Ehuru det av många skäl är mindre sannolikt, att kvinnor, åtminstone på mycket lång tid, komma i fråga vid besättande av chefsposter och en undantagsbestämmelse alltså skulle göra varken till eller ifrån, måste det synas rätt egendomligt, att i en lag, som proklamerar en allmän likställighetsregel, strax efter denna finna ett stadgande, som utesluter kvinnorna från de förnämsta befattningarna utan något avseende på de särskilda tjänsteområden, dessa befattningar tillhöra.

Med avseende å domartjänsterna föreligger utom herr Hederstier-nas en reservation av herr C. G. Ekman, vilken vill göra undantag för sådana domarbefattningar, med vilka är förenad skyldighet att föra ordet i underrätt. Skillnaden mellan dessa båda förslag är i realiteten obetydlig. Tillträde till domartjänsterna i överrätterna är så gott som utan undantag betingat av någon tids föregående utövning av ordförandeskap i underrätt. Men det kan ju tänkas, och har för övrigt förekommit, att bristande praktisk utbildning i underrätt ansetts kunna kompenseras genom meriter av annat slag, i främsta rummet en högre teoretisk utbildning än den vanliga. Denna synpunkt förtjänar att hållas i minne, då vi i vårt land bland våra fåtaliga vetenskapliga jurister en gång kunnat räkna en kvinna.

Vad beträffar frågan om kvinnliga domare över huvud, skall jag icke nu göra något utförligare uttalande. Jag har haft tillfälle att i den kungl. propositionen framlägga min mening. Vad därefter förekommit i den offentliga diskussionen — jag syftar då på lagrådets utlåtande och herr von Geijers motion — har icke kunnat rubba min tro, att den föreslagna reformen ej heller i denna del är förbunden med de vådor av allehanda slag, vilka från olika håll målats i de mörkaste färger. Jag har redan i mitt yttrande till statsrådsprotokollet förklarat mig kunna väl förstå och uppskatta de skäl, som äro bestämmande för motsidan även om jag icke kan anse dessa skäl för mig övertygande. Jag är ingalunda utan känsla för att kvinnas utövande av ordförandeskap i underrätt i ett eller annat fall kan medföra vissa svårigheter, särskilt under den första tiden av lagens tillämpning. Men detsamma har gällt om snart sagt varje ny funktion i det offentliga livet, som gjorts tillgänglig för kvinnor. Det har städse visat sig, att de olycksprofetior, på vilka det

*Lagförslag
ang. kvinnas
behörighet till
statstjänst
m. m.
(Forts.)*

Lagförslag
ang. kvinnas
behörighet till
statstjänst
m. m.
(Forts.)

icke sparats så snart det gällt dylika frågor, icke blivit besannade i det verkliga livet. Min tro är, att samma erfarenhet kommer att göras, därest kvinna nu lämnas tillträde till domarämbetet.

Åtskilligt kunde från min sida finnas att tillägga till vad jag nu anfört. Jag skall emellertid icke upprepa de skäl, som i propositionen framlagts för förslaget godkännande. Jag tillåter mig uttala min livliga förhoppning, att detta förslag, som är frukten av långvariga förberedelser och mycket arbete, nu skall vinna riksdagens bifall. Även om förslaget icke kan så snart som man önskat erhålla praktisk tillämpning, kan efter min övertygelse ett uppskov med avgörandet icke medföra någon fördel. Däremot föres frågan otvivelaktigt ett stort och avgörande steg framåt, om utskottets förslag nu, såsom jag livligt hoppas, blir antaget.

Herr Hederstierna: Då herr statsrådet uti den upplästa skriften själv övergivit den av honom i propositionen intagna ståndpunkten i fråga om lagens ikraftträdande, skall jag icke mycket uppehålla mig vid denna, men vill jag dock säga herr statsrådet, med anledning av vad han yttrade, att om det finnes i stat upptagna vissa platser för manliga befattningshavare och vissa för kvinnliga befattningshavare med olika löner, så lär det enligt vanlig förvaltningsrätt vara omöjligt, att om man har en manlig befattningshavarejänst ledig, därtill kunna utnämna en kvinna och giva henne kvinnlig avlöning. Bara detta att det finnes i staten upptagna vissa avlöningar, som tillkomma män, och andra för kvinnor, förhindrar ett sådant tillvägagångssätt, som herr statsrådet angav. Den där tolkningen tror jag, att herr statsrådet skall låta bli att tillämpa i praktiken, och ej heller någon av herr statsrådets kolleger. Vidare ber jag få säga, att kvinnorna skulle enligt propositionen ha kommit i ett utmärkt läge, ty de skulle fått uppbära de för manliga befattningshavarejänster utgående avlöningarna, tills Kungl. Maj:t och riksdagen hade enat sig om andra avlöningsförmåner. De skulle således under mellantiden fått sitta i en utmärkt situation. Men min huvudanmärkning mot propositionen har varit, att oaktat dessa kvinnor skulle utnämnts till ordinarie befattningshavare, så skulle de det oaktat vara underkastade att få efter någon viss tid, när man inom riksdagen lyckats komma överens om avlöningsbestämmelserna, en lägre avlöning. Att de skulle nödgas finna sig i det, måste stå i strid mot all förvaltningsrätt här i vårt land. Att en ordinarie innehavare av tjänsten skall få finna sig i att få en nedsatt avlöning, det förstår jag inte, och jag förstår icke, hur herr statsrådets konsultativa kolleger kunnat vara med om ett sådant förslag. Emellertid, herr statsrådet har ju själv gått ifrån den åsikten, så jag har ingen anledning att nu vidare uppehålla mig vid den.

Vad som skiljer utskottet och reservanterna i fråga om själva lagens ikraftträdande är ju det, att utskottet säger och vill, att lagen skall träda i kraft den dag Konungen och riksdagen bestämma. Vi reservanter anse däremot, att det kan vara tids nog att antaga denna lag, när Kungl. Maj:t och riksdagen enats om avlöningsbestämmel-

serna. Det kan ju faktiskt icke träda ut i praktiken, förrän sådana bestämmelser blivit bestämda och fastställda, därom äro både utskottet och reservanternas öfverens. Skillnaden är bara den, att utskottsmajoriteten anser, att vi skola taga principen nu och sedan svävar den i luften, tills dessa avlöningsbestämmelser äro fastställda, under det att reservanternas anse, att det hela kan uppskjutas, till dess bestämmelserna bli fastställda. Vad är då utskottets skäl för att redan nu antaga denna principlag, om jag så får säga? Jag får uppriktigt säga, att under diskussionen i utskottet lyckades jag aldrig få riktigt klart för mig, vilka skäl utskottet hade, och när man söker efter dem i handlingarna, så finner man, att utskottet säger, att det är lämpligast, att man gör det nu, och att ett antagande skulle innebära vissa fördelar och torde komma att underlätta den pågående utredningen angående kvinnliga statstjänstemäns avlönings- och pensionsförhållanden. Ja, det vill jag medgiva, att naturligtvis skulle den kommitté, där utskottets vice ordförande är med, slippa ifrån att diskutera vissa avlöningar till kvinnliga befattningshavare, men hava herrar sakkunniga en gång kommit öfverens om dessa principer, lär det väl icke erbjuda någon svårighet att tillämpa principerna på de olika befattningshavarna. När man genom denna lag befriar de sakkunniga från att bestämma ett arvode för t. ex. domare, för den händelse man nu icke skulle släppa fram kvinnor till en sådan tjänst, lär det väl befria de sakkunniga, om man nu antager denna lag, från ett arbete på en timme kanske. Att detta skulle vara ett skäl att redan nu fatta ett beslut i frågan, har jag mycket svårt att fatta. Sedermera: vilka äro de andra skälen? Jo, jag kan ju tänka mig, att utskottet har tänkt sig, att då slipper man ifrån denna kvinnoagitation, som vi ju hava ganska stark erfarenhet av allesammans, men det tycker jag utskottet skulle ha ganska klart för sig, att den slipper man nog icke ifrån, ty de komma nog att passa på och se till, att herr Ekman och hans kolleger fullgöra sitt arbete fortast möjligt.

Skulle det då möjligen bero på en välvillig uppmärksamhet mot justitieministern i detta avseende? Emellertid, jag svävar i fullkomlig okunnighet om skälen, och det skall bliva mig ett sant nöje att få höra vice ordföranden framlägga sin ståndpunkt.

Erbjuder det då några svårigheter att redan nu antaga lagen? Jag skulle först vilja säga, att uti den lag, som nu är föreslagen, står det, att denna lag skall träda i kraft den dag, Konungen med riksdagen bestämmer. Man har således tänkt sig en viss dag för lagens ikraftträdande. Antag dock, att Kungl. Maj:t och riksdagen icke enas om alla avlönings- och pensionsbestämmelser för alla befattningshavare på en gång, utan att den ena riksdagen fattar beslut om vissa kvinnliga befattningshavare och den andra riksdagen om andra. Ja, hur går det då? Lagen säger, att det skall vara en viss dag. Det skulle leda till, om man riktigt går efter bestämmelserna, att oaktat avlönings- och pensionsbestämmelser äro fastställda för en stor del kvinnliga befattningshavare, lagförslaget kan fastna på några befattningshavare. Därigenom blir det hela svävande, tills man genomgått alla kvinnliga be-

*Lagförslag
ang. kvinnas
börhörighet till
statstjänst
m. m.
(Forts.)*

Lagförslag
ang. kvinnas
behörighet till
statstjänst
m. m.
(Forts.)

fattningshavares avlöningsförmåner. Man får nog giva ett visst tvång åt uttrycket, om man skulle låta det betyda på de olika dagar, Konungen med riksdagen bestämmer. Det står icke nu. Utskottet har också förklarat, att det saknar anledning att ingå på frågan.

Sedermera har reservanternas huvudargument varit det, att man velat förbehålla riksdagen fria händer för att kunna se frågan i hela dess vidd, eftersom man sedermera skall bestämma avlönings- och pensionsbestämmelser. Jag kan mycket väl tänka mig, att det finnes vissa synpunkter, som spela in, när man skall avgöra avlönings- och pensionsbestämmelser och spela in jämväl på avgörandet av behörigheten. Jag kan t. ex. tänka mig, att här gå riksdagsledamöter nu i dag till beslut i frågan under det antagandet, att det förmodligen kommer att bli, som det redan är i fråga om vissa skilda befattningar, att kvinna får lägre avlön och pension vid tidigare ålder. Åtminstone har en sådan fråga varit uppe. Jag kan då tänka mig, att det finnes riksdagsmän, som säga, att en sådan lag kommer att fastställas, som bestämmer, att när kvinna icke orkar sköta sin befattning, får hon avgå vid tidigare ålder med pension, och därför kunna vi gärna vara med om att låta kvinna få chefsbefattning och domartjänst. Om vi däremot antaga, att den andra åsikten, som förfäktas, förmodar jag, av kvinnorna icke minst, att de skola hava lika hög avlön och lika lång tjänstgöringstid som män, skulle genomdrivas, så skulle dessa ledamöter, som hava röstat för lagen om behörighet och således hava släppt fram kvinnorna i föreliggande fall bl. a. av det skälet, att de skola avgå vid tidigare ålder och således nödgas avgå, innan deras svaghet vid högre ålder gör sig gällande, vara bundna. Därigenom uppstå svårigheter, ty de riksdagsmän, som nu vilja rösta för att giva kvinnorna denna behörighet göra det nog under förutsättningar, som sedermera kanske icke komma att motsvaras av verkligheten. Det är därför, som jag har yrkat, att vi skola uppskjuta denna fråga, tills vi se allt i hela dess vidd. Så vitt jag förstår, kommer det annars att medföra svårigheter; och därtill måste jag säga, att ett antagande av lagen icke medför, som alla inom utskottet kunna vara ense om, någon nytta, någon reell nytta. Det är en gest, en vacker gest.

Herr talman! Jag yrkar avslag på såväl propositionen som de i ämnet väckta motionerna i enlighet med den av mig först framlagda reservationen.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Jag ber först få säga några ord med anledning av vad utskottets ordförande sagt i fråga om behörighetslagen, som nu antingen skall antagas av riksdagen eller på sätt som han och åtskilliga medreservanter föreslagit uppskjutas till senare tillfälle. Han undrade vilka skäl, som kunna föreligga och förebåras för att lagen nu skall antagas. Han påpekade själv, att för dem, som hava sysslat med utredningen rörande kvinnors löne- och pensionsförhållanden m. m., kunde det icke vara annat än gagneligt, att man, när man sysslade med dessa frågor, visste beträffande vilka befattningar behörighet komme att finnas och för vilka sådan icke fanns, ty därmed skulle arbetet i viss

mån förenklas. Ja, det är alldeles riktigt, och vi voro inom utskottet överens därom, att det var en icke så obetydlig vinst, som skulle ligga däri. Och jag vill säga, att jag tror, att det för lösningen av frågan om befattningshavares anställnings-, avlönings- och pensionsförhållanden icke skulle vara utan gagn. Jag tror, att utskottets ärade ordförande betydligt underskattar det arbete, som blir förbundet med de olika befattningshavarnas avlöningsförhållanden etc.

Utskottets ärade ordförande tillade: vilka andra skäl kunna tala därför? Ja, det förefaller mig, som om det just för den ungdom, för vilken det gäller att bereda sig för olika befattningar, de, som ha att välja studiebana och skall bestämma sig för vilka vägar, de skola välja, skulle hava stor betydelse. För denna ungdom kan det — även om icke riksdagen fattar ett definitivt beslut rörande löneställningen — hava en synnerligen stor betydelse, om riksdagen redan nu klarlägger vilka banor, som äro öppna för vederbörande i fortsättningen. Om vi icke kunna säga, att det precis är ett statsskäl i allmän mening, så är det dock ett skäl, som staten har, förefaller det mig, att taga hänsyn till, när det gäller att bestämma tidpunkten för behörighetslagens antagande.

När det sedermera gällde att skissera vilka olägenheter, som enligt utskottets ordförandes mening skulle vara förbundna med att antaga lagen, så sade han för det första, att uttrycket "den dag, Konungen med riksdagen bestämmer" skulle kunna komma att sedermera i viss mån befinnas olägligt. Det skulle nämligen kunna tänkas, att lagen icke skulle komma att tillämpas vid samma tidpunkt på alla befattningshavare. Jag tror icke, att den formuleringen "den dag, Konungen med riksdagen bestämmer" utesluter möjlighet för riksdagen att säga, om det befinnes nödvändigt, att lagen nu träder i kraft för de och de befattningshavarna och den och den dagen för andra befattningshavare. Det förefaller mig, som om man icke ens i fråga om formuleringen i detta avseende skulle behöva hårdraga riksdagens mening, om beslutet skulle fattas i överensstämmelse med utskottsmajoritetens förslag.

Utskottets ordförande sade också vidare, att om man nu antager lagen, kan det komma att visa sig, att man gjort det under förutsättningar, som sedermera icke skulle föreligga och detta då särskilt i fråga om löneställningen m. m. för kvinnliga befattningshavare. Det resonemang kan jag icke riktigt förstå. Den — förresten mycket svåra — utredning, som för närvarande pågår i detta avseende sker under förutsättning att tillträde skall kunna vinnas till skiftande befattningar. När förslaget föreligger, har riksdagen att pröva, vilken löneställning, som i det ena eller andra hänseendet bör bestå eller i olika fall kan befinnas skälig och lämplig. Jag kan därför icke alls se, att det kan medföra några olägenheter, när det gäller för riksdagen att därom taga position, om riksdagen redan nu skisserat upp för sig, till vilka befattningar kvinna jämväl skall lämnas tillträde. Tvärtom. Vid riksdagens fortsatta behandling av detta ärende skall riksdagen endast hava att påräkna fördelar av att kvinnas verksamhetsområde är på förhand bestämt i lag. Jag tror således, att utskottsmajoritetens ståndpunkt, att man nu bör taga

*Lagförslag
ang. kvinnas
behörighet till
statstjänst
m. m.
(Forts.)*

Lagförslag ang. kvinnas behörighet till statstjänst m. m.
(Forts.)

lagen men uppskjuta tillämpningen av densamma till en senare dag, har fullgoda skäl för sig.

Det förefaller mig, som om herr statsrådet polemiserade till förmån för den ståndpunkt, som han intagit i propositionen, att man utan olägenhet skulle kunna antaga lagen och förklara att den omedelbart skall träda i kraft, utan att vid lagens ikraftträdande löneställningen vore bestämd. Så vitt jag fattade uppgav dock herr statsrådet denna ståndpunkt och ville icke vindicera den. Jag vill i korthet säga, att jag kan instämma i de erinringar, som gjordes redan av utskottets ärade ordförande gentemot propositionen. Jag måste säga att, så vitt jag förstår, det skulle hava blivit ett verkligt kaos i löneregleringsavseende, om man förfarit på det sätt, som regeringsförslaget förutsätter, och jag vill tillägga, att även om man i vissa statsrådsprotokoll och i en riksdagsmotivering skulle finna vissa förutsättningar uttalade, så skulle de, så vitt jag förstår, komma att på punkt efter punkt stå i strid såväl mot de olika löneregleringsförfattningarna som förekommande praxis i detta avseende. Man hade, som sagt, ofta kommit att stå i ovisshet om, hur man borde förfara. Jag skall taga ett exempel från statens järnvägar. Där finnas kvinnliga och manliga kontorsskrivarbefattningar. Behörighetslagen säger nu, att till alla befattningar, som icke äro undantagna för kvinnor, skola kvinnor få vinna tillträde. Därav följer, att kvinna kan söka vid statens järnvägar såväl kvinnlig kontorsskrivarbefattning som manlig, därest man icke genom särskild författning gjort undantag i detta avseende. Härigenom skulle det förhållandet uppstå, att i samma verk, befattningshavare med samma tjänstetitel skulle hava olika löneställning och olika pensionsförhållanden m. m. På många håll skulle uppkomma liknande situationer. Jag tror således, att det är riktigt och nödvändigt, att man förfar i detta avseende på det sätt, som utskottet föreslår.

Jag vill för övrigt hoppas att på den punkt, som nu föreligger till avgörande, nämligen § 1, frågan om huruvida riksdagen skall antaga lagen eller icke, kammaren följer utskottsmajoriteten. Jag kan icke se, att några som helst olägenheter kunna uppstå därav, medan däremot bestämda fördelar vinnas; och det kan väl icke vara riksdagens mening att icke nu infria och fullfölja, vad man i princip beslutat, när grundlagshindret för kvinnas tillträde till befattningar på olika områden borttagits.

I den nu föredragna punkten ber jag sålunda, herr greve och talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan. I följande paragraf skall jag be att få återkomma till den fråga, som där är omstridd, nämligen frågan om kvinnas behörighet jämväl till chefsbefattning och domartjänst. I nu föredragen punkt anhåller jag om godkännande av § 1 enligt utskottets förslag.

Under detta anförande hade herr talmannen uppstått och avlägsnat sig, varefter ledningen av kammarens förhandlingar övertagits av herr förste vice talmannen.

Fröken Hesselgren: Herr talman, ärade kammarledamöter! Inte heller jag skall gå in på sakens historia. Det är alltför sent, för att taga upp tiden härmed. Men jag kan inte underlåta att påpeka, att den långa väg, som vi ha gått för att komma fram till denna proposition, dock varit en väg med oerhört många förhinder, där varje steg framåt betecknat övervinnandet av en fördom. Det har för var gång sagts, att det vore omöjligt att kvinnor skulle få ett utvidgat arbetsområde på det eller det hållet, och dock ha slutligen dessa utvidgade arbetsområden öppnats för oss därför att utvecklingen gått sin konsekventa gång, och efter någon tid har man fått lov att erkänna, att de farhågor man hyste icke varit befogade.

*Lagförslag
ang. kvinnas
behörighet till
statstjänst
m. m.
(Forts.)*

Ser man tillbaka på den tid som gått, så känner man dock att utvecklingen trots allt går fram mot full likställighet. Med tanke härpå är det ju givet, att det hade varit det mest konsekventa och det mest rätlinjiga att från början, när man ändrade § 28 regeringsformen, gå den väg, som herr Lindhagen på sin tid föreslog, nämligen att endast ändra denna paragraf så, att därmed möjliggjordes för kvinna likaväl som för man att få vilken statstjänst som helst. Det gjorde man tyvärr inte, och nu när man skulle bestämma dessa grunder hade man här ännu ett tillfälle att gå den vägen och helt enkelt öppna alltsammans för kvinnorna. Jag tror för min del, att det har varit ett misstag, av såväl de sakkunniga som av Kungl. Maj:t att gå in på denna avskiljandets väg. Det är alldeles givet, att man därmed har kastat ut ett stridsäpple. Punkt för punkt måste man nu återigen taga upp striden om, huruvida man till dessa avskilda yrken skall räkna det eller det yrket. Jag tror, att det varit ganska onödigt, därför att det, som här har föreslagits, såväl i propositionen som i sakkunnigas förslag, dock överallt rör sådana yrken, beträffande vilka naturen själf säger en, att där komma icke kvinnor att söka sig in, om jag undantar de diplomatiska tjänsterna, där man ju inte kan säga, att naturen går emot oss. Att vi inte komma att söka oss in på militära banor och sådana banor, som fordra muskelstyrka o. s. v. det är alldeles klart. Se på det privata livet. Inte är det någon invasion av kvinnor på sådana banor, som fordra muskelstyrka. Det är nog inte så, att kvinnorna störta in överallt, där det icke står ett "förbjuden väg". Det förefaller som om man ansåg att det måste sättas upp ett anslag med förbuden väg vid varje bana för att hindra kvinnorna att komma in, och ändå sköter naturen denna sak mycket konsekventare än någonsin några lagparagrafer kunna göra. Det kommer i alla tider att finnas yrken, som äro manliga, och yrken, som äro kvinnliga, om vilka icke kan stå någon som helst strid om behörigheten. Men jag förstår, att de sakkunniga och Kungl. Maj:t måst gå den vägen. Jag förstår det, när jag vet med vilken — vad skall jag säga — mild varsamhet man måste behandla mänskligheten, när det gäller att gå in på någonting, som den själf tycker är främmande. Men jag är också övertygad om, att dessa "grunder" äro någonting, som kommer att överleva sig själfv, och då komma de att falla bort som vissna löv.

Konsekvensen av vad som här sagts är naturligtvis, att ehuru jag

Lagförslag
ang. kvinnas
behörighet till
statsjänst
m. m.
(Forts.)

förstår det rättvisa i herr Lindhagens synpunkt, att det också borde finnas särskilda tjänster för kvinnor, jag för min del icke vill tillstyrka den saken, därför att jag anser, att det skulle vara ännu ett steg emot en sund utveckling. Nej, naturen är den bästa läromästaren på detta område, och beträffande den där *effeminiserade staten*, som man på en del håll har fruktat för, tror jag, att skulle någonting så oerhört inträffa, skulle det mycket snart slå om igen till, skola vi kalla det, den *humaniserade staten*, i förhoppning, att så pass mycket av det feminina ändå skulle stå kvar, att man kunde tala om mänsklig i stället för manlig versus kvinnlig.

Att utskottet skulle kunna gå på behörigheten utan att offra åtminstone något av vad Kungl. Maj:t här har föreslagit, det var ju knappast att hoppas, när man tänker på med vilken ytterlig försiktighet man alltid måste gå fram på dessa vägar. Men jag kan inte, trots allt som sagts här om att det är omöjligt och onaturligt med ett provisorium i lönefrågan, låta bli att undra, om det ändå i verkligheten skulle uppresas sig så oerhörda svårigheter. Det har talats om, att det skulle kunna inträffa någonting så förfärligt som att en kvinna skulle kunna få en mans lön och en annan kvinna en kvinnas lön på samma plats. Jag undrar, om det är så förfärligt mycket märkvärdigare än att en man och en kvinna göra samma arbete med olika lön. Det förefaller åtminstone inte oss kvinnor, som om det vore en sådan oerhörd skillnad. Men låt vara, att det är en sådan skillnad, så tror jag, att vi kvinnor äro färdiga att bära vad som helst i den vägen, för att vi så snart som möjligt verkligen skola kunna komma fram till en lösning av denna fråga. Ty ni måste förstå, herrar riksdagsledamöter, att vi äro rädda för uppskov. Vi ha varit med om detta så oändligt många gånger. Denna fråga har sin utgångspunkt i en riksdagsskrivelse för ett hundra år sedan, vi ha således under ett hundra år försökt vidga våra arbetsområden, och vi ha på varenda punkt tvingats till uppskov efter uppskov. Det är ju klart, att vi då äro rädda för detta, och därför se vi med ett visst bekymmer på att det här i alla fall skall bli ett uppskov igen.

Jag kan inte heller hjälpa, att jag har en känsla av att det är någonting egendomligt, att staten skall liksom sätta lönefrågan i samband med frågan om ikraftträdandet. Det verkar nästan på en, som om staten skulle få lov att betänka sig, om den kan genom kvinnorna få en billigare arbetskraft och därför kan fundera på att använda dem. Jag kan inte tro att så är förhållandet. Det har nog verkligen känts, som om tekniska svårigheter förelegat för denna sak. Och jag är inte heller så förfärligt rädd för att detta uppskov behöver bli så långt, därför att — ja, jag kan ju säga det, trots herr Hederstiernas varningar för kvinnoagitation — det i alla fall är ett faktum, att det blir nyval om två år, och det är ju möjligt, herr Hederstierna, att det kan visa sig vara oss en hjälp, och vi ha ju också landstingsvalen. Men herr Hederstierna skall inte inbilla sig, att det blir mindre agitation, om vi gå på herr Hederstiernas linje än om vi gå på utskottets linje. Det är alldeles klart, att vi vid ett bifall till reservationen skulle sätta till alla krafter, ty det är en himmels-

vid skillnad mellan det uppskov utskottet yrkar på och det, som herrar reservanter yrka. Jag vill inte säga, att det är en sådan himmelsvid skillnad i ordalydelsen, men man läser tanken under den. Man läser den med minne av allt, som sagts på detta område. Man förstår, att för dem, som skrivit denna reservation, finnas inga möjligheter att tänka sig en likställighet mellan män och kvinnor, och jag beklagar det inte; var och en har rätt att ha sin egen åsikt. Det är ju alldeles klart. Men jag kan inte hjälpa, att jag tror, att herrarna i detta avseende rätt så snart skola bli de sista på skansen.

Jag är så pass okunnig i sådana här frågors behandling, att jag icke vetat, om man nu får tala om frågan i dess helhet, men herr talmannen har sagt, att man får göra det, och för att ni skola slippa få mig upp en gång till går jag vidare i texten och vänder mig mot nästa reservation. Kunna herrar reservanter inte vinna sitt syfte att sätta krokben för hela saken, ha de åtminstone velat rädda vad som räddas kan, och de försöka med sin andra reservation få denna reform att bli så pass litet givande som det är möjligt. Ty vad är det egentligen de fordra här? Jo, de fordra, att man skall från tillåtna statstjänster stryka alla chefsposter, och de bygga denna sin fordran på att helt lugnt säga, att kvinnorna ej ha någon auktoritet. Vad de bygga denna åsikt på, förklara de inte. Det kanske de komma att förklara. Men jag vet också lika säkert, att jag icke kommer att känna mig övertygad av de skäl som de komma att anföra, därför, att den erfarenhet vi hittills ha från de ganska få chefsplatser, som kvinnor hittills ha kunnat besätta, talar ett helt annat språk. Vi ha chefer för de kvinnliga seminarierna. Vi ha chefer för en hel hop med flickskolor o. s. v. Och på dessa poster ha de t. o. m. män under sig — ty jag förmodar, att vad man innerst inne fruktar är att en kvinna skall stå som chef för en man, och det måste ju vara otrevligt. Men de, som hittills ha prövat denna sak, nämligen dessa olyckliga lärare, som stått under sina kvinnliga chefer, ha, så vitt jag vet, aldrig kommit med något klagomål över att de varit särskilt lidande på den saken, och jag tror, att erfarenheten också har visat, att dessa kvinnor ha kunnat sköta chefsbefattningar och gjort det på sådant sätt, att man kan hoppas, att det skall vara förenat med statsnyttan att få möjlighet att få in kvinnor även på andra chefsplatser.

När man resonerar om dessa chefsplatser, är det, som om man trodde att kvinnor skulle kunna på en gång hoppa in i dem. De måste naturligtvis liksom alla andra passera graderna. Det går säkerligen inte fort, och är det en kvinna, går det naturligtvis inte alls fortare än för en man, att komma fram till en chefsplats. Vi ha inga genvägar att komma fram till några betydande ämbeten i statens tjänst. Det är alldeles säkert. Jag tror, att vi få passera graderna precis lika väl och grundligt som någonsin männen, och om dessa chefsplatser bli öppna för kvinnorna, betyder det väl icke att alla chefsplatser på en gång skulle översvämmas av kvinnor. Man skulle visserligen kunna tro, att en viss oro i den vägen finnes. Det har berättats mig, att när det först var

*Lagförslag
ang. kvinnas
behörighet till
statstjänst
m. m.
(Forts.)*

Lagförslag
ang. kvinnas
behörighet till
statstjänst
m. m.
(Forts.)

fråga om kvinnans valbarhet, var det någon, som gav uttryck för sin stora oro, att i sådant fall första kammaren mycket snart skulle komma att bestå av kvinnor och herr Lindhagen — jag hör nu att det avsåg bara Stockholmsbänken. Ja, men jag tror, att herrarna ändå kunna känna sig ganska lugna såväl beträffande kammaren som chefsplatserna.

Man har nog på många håll så småningom ändrat sina åsikter även om chefsbefattningarna. T. o. m. en sådan institution som medicinalstyrelsen, som år 1901 med bestämdhet förklarade, att den icke vågade släppa in kvinnor som chefer för annat än mycket små sjukhus, har nu, efter den erfarenhet den fått, förklarat, att den anser, att kvinnor böra kunna få söka såväl lasarets- som hospitalsöverläkarplatser. Det talar ju ganska mycket för att uppfattningen om kvinnors lämplighet eller olämplighet för chefsbefattningar håller på att undergå en bestämd förändring.

Läkarfrågans utveckling tycker jag är synnerligen belysande även när det gäller den nu aktuella frågan, om kvinnliga domare. Utskottets ärade ordförande har erkänt, att frågan om domartjänster betyder mycket mera än den i första hand ser ut att betyda. Han är fullt på det klara med att ett utestängande av kvinnor från domarbefattningarna i själva verket betyder ett utestängande från möjligheten att skaffa sig kompetens till administrativa befattningar, och därför ger han de kvinnliga juristerna ett kryphål. Han motsätter sig nämligen inte domarbefattningar utan vidare. Det säges i herr Ekmans reservation, att undantagas skola vissa domarbefattningar, med vilka förenas skyldighet att föra ordet i underrätt. Han lämnar således ett litet kryphål öppet. Han lämnar en möjlighet för kvinnorna att bli litterata rådmän, likaså möjlighet att uppehålla fiskaltjänster i hovrätt, om jag förstått saken riktigt, och han ger dem också möjligheten att få tjänstgöra vid häradsrätt, om det någonstans skulle finnas en så snäll och beskedlig häradshövding, att han skulle vilja anta en kvinnlig notarie, även om denna notarie sedermera icke skulle kunna vikariera för honom. Det kan hända, att det finnes sådana häradshövdingar, men säkert är, att de äro ganska fåtaliga, och faktum står i alla fall kvar, att herr Ekman hyser samma fruktan som herrar högermän givit uttryck åt i sin reservation. Att den är mycket stark det förstär jag, och jag tror inte heller, att jag bryr mig om att försöka att övertyga honom, det är nog lönlöst. Men jag vänder mig till kammarens övriga ledamöter. Jag vet, att här sitta kanske de allra flesta, i synnerhet alla jurister och undra i sitt hjärta: "Hur, skola vi kunna våga oss på någonting så förfärligt som att låta kvinnor bli domare?" Och när man gör det, målar man ut för sig en skräckbild av en rosenkindad, ljushårig, låghalsad och högklackad liten flicka, som till nämndemännens och publikens och naturligtvis också bovarnas stora förskräckelse intager domarstolen. Ja, det är så ni tänka, mina herrar, det är jag alldeles övertygad om, men om ni söka i ert minne, om ni riktigt gå igenom er bekantskapskrets, undrar jag, om ni inte också kunna få fram bilden av en kerubliknande ung man, vars placering på samma stol inte heller skulle precis vara så utomor-

dentligt lämplig. Det kan naturligtvis finnas för sådana befattningar olämpliga, förfärligt olämpliga kvinnor, liksom det finnes för sådana befattningar förfärligt olämpliga unga män. Men även här är ju saken den, att man kommer inte fram med ett enda slag till en sådan ställning. Man går igenom en mycket allvarlig och mycket hälsobringande uppfostran, innan man är framme där. Man går igenom en kritikens skärseid, som jag är övertygad om blir icke mindre skoningslös, när det gäller den unga damen, än när det gäller den unge herrn. Dessa unga kvinnor komma ej fram till domarkallet med detsamma — de skola ju vara notarier i nära på två år, innan det kan komma i fråga, att de skola få sitta ting — och under den tiden böra de fått någon uppfostran för saken.

När man talar om detta och framhåller, att det inte är orimligare att tänka sig kvinnor i dessa än i andra tjänster, reser man alltid upp som sista argument: "Ja, men lantbefolkningen, lantbefolkningen kommer att bli så förfärad över detta, att det våga vi inte."

Jag är själv uppvuxen på landet och jag har en bestämd känsla av att lantbefolkningen i allmänhet ser mycket enklare på dessa saker. Jag tror inte den kommer att tycka, att det är någonting så oerhört förfärligt och förskräckligt. Det har verkligen hänt, att det funnits en sådan där snäll häradshövding, som herr Ekman förutsätter i sin reservation och som anställt en kvinnlig advokat såsom notarie under ett par år, utan utsikt att kunna använda henne som sin vikarie. Hon har berättat för mig, att när hon varit där ett par år eller så och haft mycket att göra med nämndemännen, skulle häradshövdingen en dag resa bort, och då sade en nämndeman, en bonde, till henne: "När nu häradshövdingen skall resa, skall väl fröken sitta ting!" "Nej, det får jag inte." "Får fröken inte", sade nämndemannen, "och häradshövdingen, som annars är så snäll." Det föll honom inte in, att det skulle vara någonting så där onaturligt, omöjligt för en kvinna att sitta ting. Han tog det som en enkel och självfallen sak. Jag undrar, om man inte får tänka sig, att den utveckling den unga kvinnan går igenom under den tid hon sitter som notarie, och den vana, som dessa människor få att se henne sitta vid domarens sida vid bordet, skall hjälpa henne så pass, att hon, när den dagen kommer, att hon själv skall sitta ting, skall ha en viss egen auktoritet att bygga på. Men hon har naturligtvis också domstolens egen auktoritet. Det är ju klart, att det ligger någonting i själva vördnaden för domstolen, som hjälper den, som sitter på domarsätet. Annars är jag rädd för att många unga domare skulle ha haft det ganska svårt. Och jag tror, att vi kunna räkna med att också de unga kvinnorna, när deras stund kommer att sitta på domarstolen, skola få gott av den gamla vördnaden för lagen och domstolen, som det svenska folket har.

Nu säga reservanterna, att det är inte bara den där lantbefolkningen, som skulle reagera utan det gäller också "vissa andra befolkningslager i städerna". Men det är inte klargjort vilka befolkningslager. Jag har undrat, om det möjligen kunde vara herrar högermän

*Lagförslag .
ang. kvinnas
behörighet till
stats tjänst
m. m.
(Forts.)*

Lagförslag
ang. kvinnas
behörighet till
statstjänst
m. m.
(Forts.)

själva, men jag är alldeles övertygad om att även den mest konservativa högerman icke skulle ge sig till att trakassera en kvinnlig domare.

Nej, jag kan inte hjälpa, att jag tror, att vi här ha att göra med detsamma, som vi så ofantligt många gånger förut haft att göra med, nämligen en fördom. Fråga en präst, om han tycker, att en kvinna skall stå på predikstolen. "Nej, visst inte, men domare kan hon bli." Fråga en jurist, så få ni det svaret, att hon gärna kan stå på predikstolen, men domare får hon inte vara. Jag menar, att detta är en alldeles instinktiv känsla, en sorts begär att värja sitt eget yrke för den invasion, som man fruktar från främmande håll, men jag tror också, att denna fördom inför verkligheten kommer att gå bort som dimmor, såsom andra fördomar ha gjort förut, när de ställts inför fakta. Och därför hoppas jag, att det inte skall dröja för länge, innan vi ställas inför sådana fakta, och verkligen få se, att det man fruktat varit spökbilder och ingenting, som har sin motsvarighet i själva verkligheten.

Ja, herr talman, hur än utgången blir i dag, så är jag nog alldeles säker på, att det finnes många här i kammaren, som med mig känna, att den idé, som denna proposition företräder, är en rättvis och riktig idé, som har framtiden på sin sida, och därför, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den första punkten i propositionen för att sedan, när de andra punkterna komma upp, få göra de yrkanden, som där kunna vara av behovet påkallade.

Herr Larsson, Jacob: Jag har låtit anteckna en reservation mot vissa delar av utskottets motivering och anser mig vara förbunden att tillkännagiva, i vilka avseenden jag skiljer mig från utskottets majoritet. Jag kan nämligen inte göra mig medansvarig för det resonemang, på vilket utskottet har fotat sitt avböjande av Kungl. Maj:ts proposition med avseende å tiden för lagens ikraftträdande. Jag har naturligtvis ingen anledning att nu inlåta mig i någon slags polemik med vare sig utskottets ordförande eller dess vice ordförande, då den frågan nu icke är aktuell.

Men jag har också begärt ordet, därför att jag skulle vilja tillägga ett par ord till vad utskottets vice ordförande yttrade gentemot herr Hederstierna med avseende å antagandet av lagen nu eller dess ställande på framtiden. Jag kan i det stycket i huvudsak instämma i vad utskottets vice ordförande anför. Men jag skall be att få fästa uppmärksamheten på att det är av ganska stor vikt, att lagen nu antages, därför att vi därigenom förebygga vad som eljest skulle bliva fallet, nämligen att när spörsmålet kommer upp i samband med frågan om regleringen av de kvinnliga statstjänarnas löner och pensioner, samma dispyt skulle komma att upptagas på nästan varenda punkt om, huruvida kvinna skall vara behörig eller icke behörig att få den befattning, som det då gäller. Detta bör efter min mening avklippas.

Vidare är det av den allra största betydelse, att riksdagen nu genom lagen fastslår kvinnas principiella likställighet med mannen i fråga om innehavandet av statstjänster. Jag delar fullkomligt den uppfattning,

som departementschefen givit uttryck åt, att redan den grundlagsändring, som är genomförd, får anses innebära ett godkännande av denna principiella likställighet. Men det utesluter inte nödvändigheten, att denna principiella likställighet nu också fastslås i lagen.

Jag hade tänkt, då jag antecknade mig för ordet, att närmare ingå även på de frågor, som beröras i lagens andra paragraf, men då reservanterna på den punkten ännu icke ha framfört sina meningar, är det lämpligast att låta bemötandet av dem anstå. Därmed vinner man ju också den fördelen, att om, emot vad jag hoppas och förmodar, första paragrafen skulle avslås, all vidare diskussion blir obehövlig.

Beträffande 1 § har jag intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Jag har i allt väsentligt blivit förekommen av fröken Hesselgren så till vida, att hon på ett mycket utmärktare sätt, än jag själv kunnat, framfört de skäl, som jag tänkt göra gällande i denna debatt. Därför kan jag fatta mig jämförelsevis kort.

Jag vill blott genast erinra om två misstag, som begåtts, det ena av justitieministern och det andra av fröken Hesselgren. Justitieministern framhöll, att han trodde, att enligt min motion skulle jag förorda, att kvinnorna skulle i lagen få en mera gynnad ställning än männen. Men så är icke alls förhållandet, utan vad jag syftade på och han vände sig emot avser ett förslag i min motion från i fjol, som gick ut på att det i grundlagen skulle införas en bestämmelse därom, att "Ej må någon tilläggas ringare tjänsteförmåner för lika arbete allenast på grund av olikhet i kön". Detta var det ena. Och när fröken Hesselgren sade, att hon icke kunde gå med på herr Lindhagens förslag om att det i lagen skulle uppräknas, vilka platser som skulle förbehållas kvinnor, ty då finge man en ny regel, så beror detta bara därpå, att när lagen upptager, vilka befattningar som skola vara förbehållna männen, och det i motiven säges, att man i kommande statsregleringar kommer att bestämma, vilka tjänster som skola vara förbehållna kvinnor, då säger jag, att skall det stå i lagen, vilka befattningar som skola vara förbehållna män, då skall det också stå i lagen, vilka befattningar som man ämnar förbehålla kvinnor. Men i motiveringen i motionen står, att det helst icke bör vara några föreskrifter alls i detta avseende, vare sig för män eller för kvinnor. Ty, såsom fröken Hesselgren sade och som jag också själv utvecklat i förra årets motion, det är livet självt, som kommer att reglera dessa förhållanden på ett ofantligt mycket förträffligare sätt, än några lagparagrafer kunna göra det.

Nu se vi emellertid här en av de första följderna av att icke grundlagen byggt på ett likaberättigande för man och kvinna och att icke i grundlagen kvinnans konstitutionella rättigheter inskrivits likvärdiga med mannens, utan där står fortfarande kvar, att mannen har rätt till befordran till alla tjänster, men om kvinnan säger man, att det skall bestämmas i särskild lag. Och i denna särskilda lag säges, att det skall

*Lagförslag
ang. kvinnas
behörighet till
statstjänst
m. m.
(Forts.)*

Lagförslag
ang. kvinnas
behörighet till
statstjänst
m. m.
(Forts.)

bestämmas vid statsregleringar. På det sättet har grundlagen i denna viktiga punkt icke blivit något annat än en avstjälpningsplats för negationer, vilket icke överensstämmer med grundlagens uppgift i samhällslivet.

Den mest stridiga punkten här är ju, huruvida man skall kunna antaga denna lag, fastän dessa löneregleringar icke äro uppgjorda. Då vill jag säga, att det första skälet för lagens antagande är det, att för varje gång som man skjuter upp denna sak, desto mera riskera kvinnorna. Det har visat sig, att i denna kammare allt mer och mer utvecklat sig och framvuxit en majoritet, som i fråga om sina betänkligheter mot nya saker, vilka dock måste en gång gå igenom, utvecklar samma motstånd som den gamla första kammaren gjorde. I år har man kommit ganska långt i detta avseende. Nästa år kommer denna majoritet att bli ännu mer deciderad. Jag har märkt, att detta är utvecklingen för närvarande, och att kvinnorna kunna befara ännu mera förhinder, ännu mera uppskov, ännu flera undantag, ännu mera orättvisa än om lagen toges redan i år.

Därtill kommer nu också detta; vad skulle det inträffa för en olycka, om lagen nu antoges i år och även trädde i kraft i år? Ja, det skulle verkligen inträffa, att en och annan kvinna, i den tur, som hon nu har, blir behörigen befordrad och icke obehörigen förbigången av män. Ett fåtal fall. Ja, men, sade herr Hederstierna, tänk så oerhört! En kvinna skulle då kunna få en manlig lön och äventyra att få en mindre lön sedan, därför att man naturligtvis i dessa konstitutorial liksom i andra föreskrev, att de äro skyldiga att rätta sig efter kommande löneregleringar. Aldrig, sade herr Hederstierna, tillsätter man väl en ordinarie befattningshavare, som sedan får mindre lön! Man skall aldrig säga aldrig, herr Hederstierna, utan det är förhållandena, som få reglera detta. Tänk så förfärligt, att en kvinna ett par kommande år får högre lön än hon får sedan. Detta måste framför allt förekommas, hellre må hon ha ingen lön alls under de berörda åren. Således, det är även för att tillgodose de kvinnors rätt, vilka stå i turordning, som lagen bör antagas och även bör träda i kraft från det att den nu blir antagen. Det är min uppfattning.

Vad nu angår dessa undantag, som äro gjorda, så har fröken Heselgren på ett lekande sätt — och på något annat sätt kan man icke bemöta en sådan gammal fördom, som detta i själva verket är, om man skall använda ett mycket snällt uttryck — hon har bemött dem på sådant sätt, att vi herrar, sådana stofiler som vi äro i dessa punkter, nu böra känna oss rätt tillplattade. Men det är icke sagt, mina herrar, att detta bara är en gammal fördom, utan just detta att uppsöka domarämbetena som dem, som kvinnor icke skola få bekläda, kan vara en infernalisk list i själva verket. Ty i och med detsamma berövar man dem en massa befordringar mångenstädes och särskilt i administrationen, där just kvalifikationerna att ha beklätt domarämbete utgör en av de förnämsta meriterna. Man har avfört kvinnan från den högre dagordningen, icke blott från chefsposterna utan även från flertalet betydande

poster inom hela administrationen. Och detta är naturligtvis icke så illa tänkt av dem, som reserverat sig, om de verkligen låtit en så väldig hund vara begravnen under deras förslag.

Vad slutligen angår det där undantaget för de diplomatiska tjänsterna, så har icke anförts något annat motiv, än att man måste taga hänsyn till, som det heter "internationella sedvänjor och uppfattningar i vederbörande främmande länder". Jag undrar om kommittén och utskottet ha den ringaste aning om, vilka internationella sedvänjor de här åberopa. Det känna de naturligtvis inte alls, utan det är en förövändning, som är gripen ur luften och som man funnit vara förträfflig, därför att den ger ett nytt lystmäte åt den där inneboende gamla fördomen o. s. v. Nu påvisade ju fröken Hesselgren på ett så slående sätt, att i detta avseende låg åtminstone icke naturen emot kvinnorna. Men om vi läsa i kommittébetänkandet, så finna vi, att det är särskilt förhållandena i utomeuropeiska länder, som skulle göra, att kvinnan icke kunde få en diplomatisk tjänst. Man medger således, att de kunna få en sådan tjänst i Europa, men då man skall transportera diplomaterna mellan olika länder, så måste man bygga på, att kvinnorna kunna bli transporterade från Europa till Asien eller andra utomeuropeiska länder, och därför passa de icke. Mot detta har jag tillåtit mig invända följande:

"Europa brukar annars icke vara särdeles hänsynsfullt emot dem. Vår kära världsdel har påtvungit de utomeuropeiska folken militarism, industrialism, slaveri, opium och alla möjliga intrång, röveri och förödmjukelser, vilka Asiens folk sammanfatta under benämning 'den vita olyckan'. Men, bevars, gäller det att tillsätta en diplomatisk eller konsulär befattning, då skall man för billigt pris krusa för en fördom, som kanske är inbillad och akta sig för att för en gångs skull visa Asien ett föredöme, som verkligen även kan vara efterföljansvärt."

För övrigt vill jag bringa herrar européer här i kammaren en erinran om, att kejsarinnan av Kina var en av de mest aktade eller fruktade auktoriteterna i österlandet, som någonsin funnits, och hon var ju i alla fall även hon en kvinna och således också ett exempel på duglighet och möjlighet för kvinnor att inneha chefsbefattningar, ja den högsta chefsbefattningen till och med varpå även den europeiska historien lämnar många och lysande exempel.

På grund av vad sålunda av mig anförts, herr talman, yrkar jag bifall till den kungl. propositionen.

Herr Clason: Det är, herr vice talman, ett par principuttalanden i den kungl. propositionen, som väckt min uppmärksamhet och beträffande vilka jag måste ställa mig mycket reserverad, innan jag skulle kunna godtaga det förslag, som här föreligger. Det är icke bara de uttalanden, som röra avlönings- och pensionsförhållandena, vilkas sammanhang med frågan i övrigt här redan förut har understrukits, utan jag avser ock ett par andra frågor.

Det ena rör frågan om den gifta kvinnans ställning i statstjänst.

Lagförslag
ang. kvinnas
behörighet till
statstjänst
m. m.
(Forts.)

Lagförslag
ang. kvinnas
behörighet till
statstjänst
m. m.
(Forts.)

Den kungl. propositionen går ut på, att gift kvinnas ställning i statstjänst, vare sig hon är gift, innan hon inträder i statstjänsten, eller hon gifter sig efter inträdet, skall vara alldeles densamma som den ogifta kvinnans. Bifaller kammaren detta förslag, innebär detta, så vitt jag förstår, att kammaren har godtagit denna ståndpunkt. Jag vill då påpeka, att i de utlåtanden, som från olika håll ha avgivits rörande det av de sakkunniga ursprungligen uppgjorda förslaget, ha på en hel del håll, där man för övrigt sympatiskt omfattat förslaget om kvinnas behörighet till statstjänst, uttalats mycket starka betänkligheter mot genomförandet av en sådan princip och med mycken styrka påyrkats, att om principen om kvinnas behörighet till statsämbeten i allmänhet godtagas, så borde dock på denna punkt göras bestämda begränsningar och undantag. Jag vill i förbigående beklaga, att dessa utlåtanden, som äro tryckta, icke så vitt jag vet ha utdelats till kammarens ledamöter. Principbetänkandet från i fjol fingo vi, men dessa utlåtanden, som innehålla kritik av en hel del detaljbestämmelser, ha, åtminstone mig veterligt, icke blivit utdelade. Jag tror ej, att jag misstagit mig däruti. Jag tror det kunde varit ganska nyttigt, om man också fått dessa kritiska uttalanden utdelade.

Nu beröres denna fråga om den gifta kvinnans ställning i statstjänst, på ett par ställen i Kungl. Maj:ts proposition, och jag skall be att särskilt få fästa mig därvid. Den beröres nämligen på flera ställen på ett sätt, som enligt min tanke icke är tillfredsställande. På sid. 61 i den kungl. propositionen yttrar departementschefen: "För egen del anser jag det böra bestämt uttalas, att anställning av gift kvinna icke får till förmån för en sådan befattningshavare medföra någon eftergift av tjänstens vanliga krav." Och så säger han: "Till undvikande av missförstånd vill jag, med anledning av vad i vissa av de över förslaget avgivna yttrandena anmärkts, framhålla, att det korrektiv mot åsidosättande av nämnda krav, vilket de sakkunniga velat finna i bestraffningsrätten, uppenbarligen icke bör komma till användning i sådana fall, där detta skulle strida mot billigheten." Och det är ju alldeles riktigt. Så fortsätter han: "Men fullt befogad synes mig en erinran, att en gift kvinna, som tillhör statstjänsten, är skyldig fullgöra sina tjänsteplikter under samma villkor som övriga befattningshavare."

Jag kan naturligtvis fullständigt ansluta mig till detta principutlåtande, men jag skulle vilja påstå, att var och en, som närmare tänker sig in i saken, skall förstå, att i verkligheten kommer det *icke* att gestalta sig på detta sätt. I verkligheten måste det komma att inträffa, att en gift kvinnlig befattningshavare icke, såsom principen skulle vara, kommer att under samma villkor som övriga tjänstemän utföra sina tjänsteplikter. Det är icke bara havandeskapet och barnsörden, vilka något beröras i den kungl. propositionen, som i detta fall komma att inverka. Det är också alla de moderliga plikter, som efter själva barnsörden komma att uppstå, och som var och en vet ofta för en kvinna kan medföra, att hon blir ytterst strängt upptagen både natt och dag. Om nu kammaren därtill erinrar sig de skärpta bestämmelser rörande statstjänst, som numera ha antagits, dessa bestämmelser om sju timmars

arbetsdag med möjlighet endast till någon kortare lunchrast, så påstår jag, att en gift kvinna under en hel del av de omständigheter, som bl. a. moderskapet medför, icke kan komma att fylla sina tjänsteåligganden på samma villkor som övriga befattningshavare. Därför ha ock, som sagt, en hel rad av ämbetsverk krävt särskilda bestämmelser på denna punkt, men Kungl. Maj:t har motsatt sig alla dylika bestämmelser.

Jag är övertygad om, att det hade varit mycket klokare att noggrannare tänka igenom detta problem, innan man slår fast principen. Ty möjliggör man inga undantagsbestämmelser, möjliggör man ingen prövningsrätt för något som helst ämbetsverk att i de av mig antydda fallen undersöka, huruvida äktenskapet och de därmed följande förpliktelserna medföra hinder för kvinnan att fullt ut fullgöra sin tjänstgöring, ja, då är den saken en gång för alla fastlåst. Man kan icke med några följande bestämmelser reglera detta, om man tar lagen sådan den är; och därför skall jag tillåta mig hemställa, att var och en, som hyser tvekan, om det ur den ena eller andra synpunkten, både statstjänstens synpunkt och de sociala synpunkterna, är riktigt och lämpligt att gå fram på detta sätt, ville bidra till att hela frågan uppskjutes, till dess att denna sak är fullständigt klarerad.

Det är ju förresten icke bara modersplikterna, som här kunna inverka. Kungl. Maj:ts proposition berör även ett annat förhållande, nämligen äktenskap mellan två olika befattningshavare inom samma verk, och medger, att det kan finnas en del betänkligheter förknippade med ett sådant förhållande med hänsyn till deras olika tjänsteställning o. s. v. Men också denna sak vill Kungl. Maj:t nu utan vidare bortse ifrån.

Jag förstår mycket väl, att man ur den enskilda individens, den enskilda befattningshavarens synpunkt kan göra gällande, att man här icke skall göra något undantag, men, som jag vid ett annat tillfälle betonat, är det icke den synpunkten, som vid tillsättandet av statstjänster bör vara den bestämmande, utan det är statens intressen.

Eftersom den föregående ärade talarinnan, min efterträdare på göteborgsbänken, särskilt ville citera medicinalstyrelsen för den ståndpunkt hon nyss hävdade, skall jag tillåta mig följa henne och också citera medicinalstyrelsen. Jag skall citera medicinalstyrelsen angående den gifta kvinnan:

"Mot kommitterades förslag beträffande gift kvinnas reservationslösa anställande i eller bibehållande vid statstjänst hyser styrelsen däremot *de största betänkligheter*, betänkligheter, som hänföra sig dels till de administrativa olägenheter, som härigenom kunna uppstå för staten, dels, och i än högre grad, till de medicinska, hygieniska och sociala vårdor, som ett mera allmänt utnyttjande av gift kvinnas arbetskraft i statstjänst otvivelaktigt måste medföra." Och sedan utvecklas dessa olika synpunkter på, jag tror fem, sex sidor i dessa utlåtanden, som icke till oss ha blivit utdelade, och så slutar det med att medicinalstyrelsen bestämt i dessa stycken avstyrker detta förslag, som Kungl. Maj:t nu föreslår att vi skola antaga utan någon begränsning på denna punkt.

Lagförslag
ang. kvinnas
behörighet till
statstjänst
m. m.
(Forts.)

Detta var den ena saken, som jag ville beröra. En annan sak, som jag också vill peka på, är frågan, huruvida vissa befattningar skola reserveras för kvinnor eller icke. Också den saken hänskjuter Kungl. Maj:t i propositionen till en framtida prövning, som skall ske i statsregleringsväg. Jag måste emellertid betona, att denna fråga enligt min uppfattning är av mycket väsentlig betydelse för hela den föreliggande principen, och det är av stor vikt, att det, innan man antager denna lag, blir fullt klarlagt, huru det framdeles skall ställas i avseende på denna punkt. I de utlåtanden, som jag nyss berört, framhålles också på flera ställen den avgörande betydelse detta spörsmål kan ha för hela rekryteringen inom förvaltningen. Om man i framtiden såsom hittills låter vissa biträdesbefattningar fortfarande vara reserverade för kvinnor, vad kommer då att inträffa? Jo, då inträffar det, att i varje ämbetsverk kommer det att på de första trappstegen uteslutande finnas kvinnor med en i förhållande till deras dåvarande utbildning ganska avsevärd avlöning, en avlöning, som då utgör ett stöd för dem under deras följande utbildning, som de naturligtvis få en viss tid att ägna sig åt, kvinnor, som därigenom efter hand i dessa befattningar komma att förvärva sig en icke obetydlig erfarenhet om tjänstgöringen i just det eller det verkets åligganden. Icke annat jag kan se, kommer det att medföra — det är åtminstone att befara — att vid antagandet av befattningshavare i de närmast följande tjänstegraderna, graderna som amanuenser eller aspiranter, extra befattningshavare eller över huvud de förutvarande första graderna, männen utan tvivel komma att vara handicapade. De äro handicapade även ur en annan synpunkt. De äro det genom sin militärtjänstgöring, som tar en ganska avsevärd tid av den unge mannens första arbetsår i anspråk. Det är ingen fri tävlan, det är ingen full likställighet, om staten på detta sätt säger till männen: Först taga vi ifrån er de första befattningarna inom ämbetsverken, de första befattningarna få ni icke komma med på; de skola reserveras för kvinnorna. Och sedan taga vi ifrån er en avsevärd del av er utbildningstid för militärtjänsten. Men kvinnorna däremot, endast de få börja sin utbildning på dessa befattningar, och de slippa denna militärtjänst. Det går så, att männen bli handicapade på de första stegen av karriären, och jag tror, att detta också för staten kommer att medföra vissa bestämda olägenheter.

Jag har sagt, att denna sak ganska vidlyftigt beröres i åtskilliga av dessa utlåtanden, och jag skall tillåta mig att även på denna punkt citera ett utlåtande. Jag skall taga också detta från en styrelse, som icke kan misstänkas för några särskilt konservativa eller reaktionära tänkesätt. Jag skall taga det från socialstyrelsen, som i denna sak säger följande, sedan den redogjort för den ställning, som kommer att inträda: "Därav torde bliva följden, att inom styrelsen, liksom inom andra ämbetsverk med större antal biträden, alltid skulle förefinnas ett antal sådana befattningshavare med formell kompetens för anställning såsom tjänstemän av högre grad. Vid uppkommande ledigheter inom dessa grader skulle förstnämnda befattningshavare säkerligen göra anspråk

på befordran och såsom skäl därför jämväl åberopa föregående tjänstgöring under ett antal år inom eller utom verket. Med strängt formell tillämpning av nuvarande befordringsprinciper" — och jag förmodar att meningen är att dessa befordringsprinciper fortfarande skola följas — "synes det sannolikt, att härigenom skulle kunna efter hand framväxa ett visst monopol för kvinnor beträffande rekryteringen till amanuens- och första gradsbefattningar. Och då från dessa de högre tjänsterna i regel besättas, skulle utsikterna för manliga tjänstemän kunna komma att ställa sig synnerligen litet lockande.

*Lagförslag
ang. kvinnas
behörighet till
statstjänst
m. m.
(Forts.)*

En sådan utveckling, som uppenbarligen icke kan betecknas såsom uppkonstruerad utan måste anses som en konsekvens av de sakkunnigas förslag, är ägnat att ingiva allvarliga betänkligheter." Och så fortsätter socialstyrelsen sedan med att närmare utveckla detta, och samma ståndpunkt intages också av en hel del andra ämbetsverk.

Nu säger, som jag omnämnde, Kungl. Maj:t någonstades: Ja, den där saken, om platser för framtiden skola reserveras för kvinnor, skall icke avgöras nu utan genom beslut i statsregleringsväg. Detta är enligt min mening icke någon tillfredsställande lösning, och det är framför allt ingen likställighet. Genom lagen skall fastslås, att kvinnor skola ha tillträde till samma befattningar som män, med vissa undantag, då i stort sett rent fysiska skäl lägga hinder i vägen för kvinnorna att konkurrera. Någon lag eller något principuttalande, som säger, att männen skola äga tillträde till samma befattningar som kvinnorna, där icke fysiska eller andra skäl hindra, vill man däremot icke vara med om, utan hela denna fråga skall hänvisas till statsregleringsbeslut, som kunna bero på växlande majoriteter men som aldrig efter denna lags tillkomst kunna innebära, att vissa tjänster skola förbehållas männen, utan som endast kunna innebära, att en grupp av tjänster, flera eller färre, skola förbehållas kvinnorna. Det är ingen likställighet detta, det är alldeles raka motsatsen. Det är ingen fri tävlan heller, och jag tillåter mig därför även på denna grund hemställa, att de, som anse, att det ligger något i dessa betänkligheter, måtte biträda ett beslut, som innebär ett uppskjutande av hela frågan, tills även dessa med densamma, enligt min tanke, bestämt sammanhörande frågor blivit på tillfredsställande sätt lösta. Jag kan icke inse, att någonting skulle riskeras därigenom, ty lagen kan ju i alla fall icke träda i kraft förrän avlönings- och pensionsbestämmelserna blivit klara, och då kan man mycket väl taga även dessa av mig nu berörda båda grupper av bestämmelser med och sedan träffa ett avgörande.

Jag ansluter mig på dessa grunder till reservationen.

Herr Pers: Herr talman! Tillträdet till statens ämbeten och tjänster har på sin tid varit förbehållet ett visst stånd, ridderskapet och adeln, och de viktigaste tjänsterna ha varit förbehållna högadeln. Så småningom gick det därhän, att även lågadeln fick tillträde till de bättre tjänsterna, och jag torde icke vara den ende här i kammaren, som

Lagförslag
ang. kvinnas
behörighet till
statstjänst
m. m.
(Forts.)

erinnrar sig, att det väckte något uppseende, när herr Thyselius blev statsminister här i landet och var av ofrälse börd. Det är dock så nyligen som i mans minne.

Nu ha dessa skrankor fallit bort, så att den som är svensk medborgare och oförvitlig har tillträde till statens tjänster, för så vitt han kan förete de pappersmeriter, som därför äro nödvändiga. Blott ännu är det en skillnad på kön. Det är könsskillnaden, som gör, att kvinnorna icke ha tillträde till tjänsterna i likhet med männen. Under denna strid om tillträdet till tjänsterna har det alltid hetat, att skillnaden har gjorts i tjänstens intresse. När högadeln förbehöll sig de bästa ämbetena, skedde detta icke för att hävda ett privilegium till förmån för en viss klass, utan det var även för att hålla ämbetet på en hög standard, och så har det varit undan för undan. Det är fråga om, huruvida man inte också nu hör samma ljud, d. v. s. att när kvinnorna få tillträde till ämbeten och tjänster, så skola ämbetenas och tjänsternas vederbörliga hävd och pondus icke kunna upprätthållas. Men det är sannolikt, att likaväl som de höga ämbetena kunna klaras av ofrälse män nu lika väl som av frälsemännen förut, så kunna kvinnorna upprätthålla åtminstone en hel del av dessa tjänster på ett lika bra sätt som männen. Vi äro icke heller utan erfarenhet därom, ty vi ha ju dagligen och stundligen tillfälle att iakttaga, att kvinnor på viktiga poster i det allmännas tjänst sköta sig på sådant sätt, att de äro värda allt erkännande och kunna jämföras med männen. Ständigt hör man uttalas en fruktan för en invasion av kvinnorna på även sådana platser, där mannen till följd av sina särskilda egenskaper är mera lämplig. Denna fruktan är, som jag tror, alldeles obefogad, ty likställigheten är ju ej obetingad, utan likställigheten betingas eller inskränkes av vissa särskilda egenskaper. Kvinnans böjelse för familjelivet och för de husliga bestyren kommer naturligtvis alltid att verka hindrande för henne att fullfölja även sådana avsikter, som hon kanske i ungdomen har omfattat med starkt intresse, men hindrats från att fullfölja längre fram i livet, och detta gör, att denna invasion är endast en farhåga, som man ej bör fästa något särskilt avseende vid. Nu skjuter man fram det, att lönefrågan bör vara klarerad innan denna lag antages. För min del vill jag säga, att jag anser, att kvinnorna ha rätt uti kravet att få ett principiellt beslut. Denna rätt är grundad i deras strävan på detta område, och den är grundad på den erfarenhet, som samhället har om de tjänster, som de på tjänstemannaområdet redan ha presterat. Jag tror därför, att man ej bör fästa alltför stort avseende vid de betänkligheter, som här äro framställda.

Jag skall be att få gentemot en talare här säga ett par saker. Man har talat om, att domareämbetet inte skulle kunna upplätas åt kvinnor. Min erfarenhet är den, att lantdomstolarnas organisation är sådan, att man har riklig erfarenhet av, att ynglingar sättas till dessa viktiga ämbeten och få göra en mängd delikata utredningar inför domstolen. En del av dessa ynglingar sköta sig väl, men det är ej fallet med alla. Jag skulle tro, att om kvinnorna finge tillträde till dessa ämbeten så skulle

de ej sköta sig sämre än en del av ynglingarne göra. Min önskan och min livliga önskan är, att domstolarna komma att organiseras så, att det blir endast personer med verklig både personlig och saklig pondus, som sitta i häradsrätterna; men så länge som vi ej ha det organiserat så, förstår jag ej, varför man skall neka kvinnorna att vid unga år sitta på en sådan plats, så länge som man ej gör det i fråga om ynglingarne.

Herr Clason har starkt betonat, att förutsättningarna för att den gifta kvinnan skall kunna sköta sin tjänst kunna vara sådana, att tjänsten eftersättes. Jag vill betona, att i den sakkunnigutredning, som jag varit med om och som herr Clason citerat, liksom han även citerat den kungl. propositionen, det ansågs vara en grundsats, som man icke bör avvika ifrån genom att giva någon hemul åt herr Clasons funderingar på att göra några slags eftergifter eller några slags justeringar därvidlag, att det förhållandet, att gift kvinna på grund av sin ställning som moder och maka icke kan fullgöra sina ämbetsförpliktelser, icke bör leda till något undantag för kvinnans vidkommande utan att hon under sådana förhållanden bör lämna sin tjänst. Man bör icke ett ögonblick slå in i någon annan riktning, och, om man fasthåller vid detta, kan det hända, att man får justera även de förmåner, som männen ha på sina platser. Ty det är icke utan exempel, att det finnes män, som äro sjuka år från år men som ändå tillgodogöra sig förmåner från det allmänna utan att kunna klara sin tjänst. Jag menar, att vi, när kvinnan kommer in i statens tjänst, av henne framför allt måste fordra, att hon sköter sin tjänst, och detta får kanske sedan också den följden, att männen kanske icke heller få sitta på sina tjänster, ifall de äro sjukliga eller ägna sig åt andra sysselsättningar än sina tjänster. Men jag tror icke, att samhället kommer att må illa av detta, utan att det är något, varav samhället kommer att må väl. Jag vill icke upprepa vad här förut sagts, och jag skall därför, herr talman, endast be att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag och utskottets förslag i vad det skiljer sig från Kungl. Maj:ts förslag.

*Lagförslag
ang. kvinnas
behörighet till
statsjänst
m. m.
(Forts.)*

Då tiden nu var tämligen långt framskriden, beslöts på hemställan av herr förste vice talmannen, att den fortsatta överläggningen angående förevarande paragraf skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 3 A, angående regleringen för tiden 1 januari—30 juni 1923 av utgifterna under riksstatens tredje huvudtitel, innefattande anslagen till utrikesdepartementet; och

nr 3 B, angående regleringen av utgifterna under tilläggsstatens för år 1922 tredje huvudtitel, innefattande anslagen till utrikesdepartementet.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets memorial nr 22, angående fullbordad granskning av de i statsrådet förda protokoll;

statsutskottets utlåtanden:

nr 89, i anledning av Kungl. Maj:ts under femte huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till allmän hälso- och sjukvård;

nr 90, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för avskaffande av röstsedlar och kuvert m. m. att användas vid folkomröstning angående rusdrycksförbud;

nr 91, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dels vissa ändringar i avlöningsreglementet den 22 juni 1921 för befattningshavare vid statsdepartement och vissa andra verk, tillhörande den civila statsförvaltningen, dels ock ändrade bestämmelser angående ålderstillägg för civila befattningshavare i statens tjänst jämte en i ämnet väckt motion;

nr 92, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till oförutsedda utgifter;

nr 93, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anvisande av anslag för avbetalning å statskulden;

nr 94, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anvisande av anslag till riksdags- och revisionskostnader;

nr 95, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående avsättande för år 1922 till statsverkets fond av rusdrycksmedel ävensom Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 § i förordningen den 18 juli 1913 (nr 199) angående samma fond; samt

nr 96 i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för kapitalökning å statens under kommunikationsdepartementet hörande utlåningsfonder jämte i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 42, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 17 § 2, 3 och 5 mom., 18 § samt 45 § 3 mom. i förordningen den 14 juni 1917 angående försäljning av rusdrycker, ävensom i anledning av propositionen väckta motioner, dels ock två likalydande motioner med förslag till lagstiftning i fråga om kommunal omröstning angående medgivande av rätt till detaljhandel med rusdrycker m. m.; samt

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tullfri införsel av två telefonkablar; ävensom

jordbruksutskottets utlåtande nr 50, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående inrättande av kvarnverk vid statens spannmålslagerhus.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 5,12 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.

Lördagen den 20 maj e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 8 e. m.; och dess förhandlingar led-
des till en början av herr andre vice talmannen.

Fortsattes överläggningen angående 1 § i det av sammansatta stats-
och första lagutskottet i utlåtande nr 2 (7) under punkten A 1 tillstyrkta
lagförslaget.

*Lagförslag
ang. kvinnas
behörighet till
statstjänst
m. m.
(Forts.)*

Herr R o g b e r g: Herr talman! Efter ett anförande från stats-
rådsbanken på förmiddagen har jag ju rättighet att säga, att Kungl.
Maj:ts förslag, som innebar, att den kungl. propositionen på en gång
skulle antagas och omedelbart träda i kraft, kommit ur räkningen. Det
återstår därför nu för kammaren att fatta ståndpunkt till, huruvida kam-
maren vill, att förslaget nu skall antagas, men frågan om dess ikraftträ-
dande vila till en kommande tidpunkt, eller om kammaren skall, såsom
reservanterna föreslagit, låta bli att antaga ett förslag, vilket i alla fall
icke skall träda i kraft, förrän vid en kommande tidpunkt.

Nu vågar jag påstå, att utskottets förslag från allmän lagstiftnings-
synpunkt i det stora hela innebär en nyhet och en nyhet av tvivelaktigt
värde. När utskottet kommer med en sådan nyhet, så borde skälen för
densamma vara mycket starka. Men jag vill påstå, att skälen äro svaga,
och jag påstår vidare, att varken herr vice ordföranden i utskottet eller
herr Jacob Larsson med sina anföranden i någon mån förstärkt skälen.
Båda herrarna hava sagt, liksom utskottet, att det är lämpligt att antaga

*Lagförslag
ang. kvinnas
behörighet till
statstjänst
m. m.
(Forts.)*

lagen såsom utskottet föreslagit den, men varför det är lämpligt, det har man, såvitt jag kunnat finna, icke fått veta. Kungl. Maj:t har i propositionen från sin synpunkt uppvisat, varför det skulle vara lämpligt, men det skäl, som Kungl. Maj:t åberopar, det gäller i förhållande till en lag, som omedelbart blir gällande, men icke till utskottets förslag, då utskottet har den uppfattningen, att lagens ikraftträdande skall uppskjutas. Den förste talaren frågade här i dag, hur det skulle förfaras med lagen, om vid en blivande utredning angående lösningen av frågan rörande de kvinnliga befattningshavarnas avlönings- och pensionsförhållanden Kungl. Maj:t och riksdagen i en viss fråga skulle komma till olika uppfattning. På den frågan svarade herr Ekman, att då kan man för somliga befattningshavaregrupper vidkommande bestämma, att lagen kan få träda i kraft en viss dag, och för andra befattningshavares vidkommande en annan dag. Under den tid, som gått från det debatten avbröts intill nu, har jag tänkt på den saken, och jag vill säga herr Ekman, att jag tror, att man kan handla i överensstämmelse med vad han föreslog, men jag påstår, att det icke är praktiskt och att, om man handlar därefter, det skulle framkalla missnöje inom olika kretsar av befattningshavare.

Sedan kan jag för min del icke finna, att det för de personer, som skola utreda frågan om de kvinnliga befattningshavarnas avlönings- och pensionsförhållanden, kan vara något förmånligt, att de genom lagen få gräns för sig. Tvärt om förefaller det mig, att det för dem borde vara en fördel att äga fria händer beträffande sin utredning, en utredning, som herr statsrådet under debatten på förmiddagen med alla skäl förklarade både vidlyftig och invecklad. Det kan nog mycket väl tänkas, att dessa kommitterade under sin verksamhet skulle kunna finna, att t. ex. viss statstjänst just med hänsyn till avlönings- och pensionsförhållanden borde förbehållas kvinnlig befattningshavare, men genom det antagna lagförslaget skulle de bli förhindrade att utarbeta sitt förslag i sådan riktning, att de låte dessa tjänster bli förbehållna kvinnor.

För övrigt ber jag att få för kammaren nämna, att det efter min uppfattning synes vara alldeles särskilda skäl, varför dessa utredningsmän och denna kommitté skola hava fria händer i sitt värv. Den kungl. propositionen är, såvitt jag kan finna, tillämpningen av en ursprungligen rent liberal, rent frisinnad idé, fastän jag betvivlar, att en rent liberal regering skulle hava gått så långt i konsekvenserna vid idéns tillämpning som Kungl. Maj:ts regering gjort i nu förevarande förslag. Men jag påstår vidare, att det för en lycklig tillämpning av en frisinnad idé fordras ett frisinnat samfundsskick, d. v. s. ett samfundsskick enligt den moderata och frisinnade uppfattningen, som hyllar den enkla satsen: få ämbetsverk, få befattningshavare. Men det är givet att, om ämbetsverken ävensom befattningshavarna äro få till antalet, slitningen mellan manliga och kvinnliga befattningshavare blir mycket mindre. Nu hava vi, som alla veta, ett helt annat samfundsskick; vi hava ett samfundsskick med utvecklad statsverksamhet, många ämbetsverk och ett synnerligen stort antal befattningshavare. Därmed blir naturligtvis anledningen till slitning mellan manliga och kvinnliga befattningshavare förökad, och vid denna slitning

kan det icke undvikas, att de gamla solida befordringsgrunderna, som heta skicklighet och förtjänst, måste eftersättas till förmån för en befordringsgrund, som heter lämplighet. Men lämplighet är, som kammaren vet, ett tänjbart begrepp, och därifrån kan man lätt komma över till orättvisa och orättvisa, en orättvis befordringsgrund, skall alldeles säkert leda därtill att ämbetsverken förlora sina bästa krafter. Till den sannolika slitningen mellan manliga och kvinnliga befattningshavare har icke Kungl. Maj:t i sin proposition tagit någon hänsyn, men om de kommitterade, som hava de kvinnliga befattningshavarnas avlönings- och pensionsförhållanden om hand, få fria händer, kunna de genom sina förslag bättra på vad Kungl. Maj:t här underlåtit. Därför anser jag, att de böra få fria händer, men följaktligen också att utskottets hemställan icke skall bifallas.

*Lagförslag
ang. kvinnas
behörighet till
statstjänst
m. m.
(Forts.)*

Om kvinnors olämplighet för domarebefattningen är ju något redan talat. Jag vågar påstå, att den allmänna uppfattningen om den kvinnliga olämpligheten för kallet icke är en fördom, men även om den vore en fördom, så anser jag, att en klok lagstiftare i sitt handlingssätt bör taga en viss hänsyn till densamma. Med anledning av vissa under den föregående debatten framkomna påståenden beträffande kvinnliga befattningshavare på domare- eller på chefsplatser, förbehåller jag att få yttra något, om det under den kommande debatten skulle visa sig erforderligt.

Herr vice talman! Jag ber att få hemställa om bifall till reservationen.

Herr v o n K o c h : Herr vice talman, mina herrar! Jag skulle icke hava besvärat kammaren med ett anförande i den här frågan, om jag icke känt ett visst behov av att få reagera emot ett yttrande från ordföranden i det utskott, vars utlåtande vi nu behandla. Som kammaren fann, uttalade sig denne talare icke om själva principfrågan, om överhuvud taget kvinnorna skola få vara behöriga att utöva statstjänst, utan han ville uppskjuta den frågan, tills kvinnornas löne- och pensionsfråga blivit löst. För min del förefaller det dock, som om denna princip vore allt för stor och betydelsefull för att man på detta sätt skulle för tillfället kunna komma ifrån densamma. Det är visserligen sant, att det kan synas som om denna fråga vore en kvinnofråga, d. v. s. ett utdragande av konsekvenserna av det politiska genombrottet här i landet, varigenom kvinnorna erhöilo lika rösträtt med männen, men från min synpunkt sett, så är det framför allt en samhällsfråga, som berör hela samhällets utveckling, i det blott sålunda kan realiseras den stora tanken att alla samhällsmedlemmar skola äga rätt att i lika mån utnyttja sina egenskaper på olika platser. Med andra ord, denna reform öppnar möjlighet för begåvningarna att göra sig gällande på det område, som betecknas såsom statstjänst.

När jag ser saken på det sättet, så är det ganska naturligt, att jag måste ställa mig avvisande emot varje åtgärd, som utan verkligt bärande skäl vill utestänga kvinnor från nu ifrågavarande område. Det finns ju vissa områden, som — det äro ju alla eniga om — böra undantagas från kvinnorna, men det är egentligen blott två områden, om vilkas lämplig-

Lagförslag
ang. kvinnas
behörighet till
statstjänst
m. m.
(Forts.)

het för kvinnor man tvistat. Det ena området omfattar sådana tjänster, med vilka chefsbefattningar äro förenade, och det andra området är domaretjänsterna. Jag har svårt att förstå, varför man skall resa något motstånd, när det gäller den första gruppen. Det är ju i alla fall så ställt, att ingen blir chef i en handvändning. Det fordras nämligen ett långsamt klättrande på ämbetsmannastegen, innan man hinner till toppen, och då det slutligen gäller att utse någon till chef för ett ämbetsverk eller till någon annan krävande post, är det den personliga dugligheten eller föregående arbete, som kommer att fälla utslaget. Jag tror, att man icke kan underskatta betydelsen av den stimulans det måste innebära för kvinnorna att veta, att de i alla fall *kunna* nå toppen. På de flesta andra områden kunna de i alla fall komma så långt som det överhuvud taget är möjligt.

Man brukar i Nya världen säga, att ungdomarna drömma alltid om att de hava marskalkstaven i sin ränsel, och medvetandet att de genom duglighet och arbete kunna nå så långt, som det över huvud taget är möjligt, inspirerar och stimulerar vederbörande. Finnes något bärande skäl att förmena kvinnorna sporren att kunna sträva till de främsta platserna i samhället?

I fråga om domaretjänster må jag bekänna, att förhållandena äro något olika, och jag har själv där stått något tveksam. Det är emellertid två skäl, som för mig äro avgörande i den frågan. Det ena skälet är utvecklingen i andra länder på detta område.

Det har icke förut under debatten i denna kammare nämnts, att i våra grannländer Danmark och Norge kvinnorna för närvarande hava behörighet att utöva ordförandeskap i första instansens domstolar. Det är kanske icke heller bekant, att i åtskilliga av Amerikas stater denna befogenhet för kvinnorna att utöva domareämbete existerar, och detta på ställen, där man kanske skulle anse, att svårigheterna vore särskilt stora, nämligen t. o. m. i slumkvarter o. dyl. Vidare torde det kanske vara av ett visst intresse att nämna, att det i en tidning för i dag förekommer ett meddelande om att, såsom svar på en interpellation i engelska underhuset, det har framgått, att alla kvinnor, som äga föreskrivna kvalifikationer för befattningar inom rättsväsendet, äro likställda med männen vid tillsättandet av domareposter och andra befattningar inom domstolarna. Jag har givetvis icke kunnat kontrollera detta telegrams tillförlitlighet, men telegrammets avfattning synes antyda att det är riktigt. Den ärade föregående talaren nämnde i korthet, att enligt hans uppfattning det vore olämpligt, att kvinnor utövade domareämbeten. Jag är den förste att vitsorda hans erfarenhet och kompetens att döma i sådana frågor, och jag har naturligtvis ingen egen erfarenhet att sätta emot det han här uttalade. Jag vill dock erinra om, att vid denna frågas bedömande inom domarkretsar hava meningarna varit rätt så delade, och det har funnits de som uttalat sig för kvinnornas behörighet just i fråga om domarämbeten i underrätterna. I hovrätterna ha sålunda ej mindre än 15 ledamöter uttalat sig för och 46 emot saken, och i processkommissionen voro, som herrarna torde veta, meningarna olika — två för

och två mot. Emellertid är det väl ej att förvänta att kvinnorna skulle i någon större utsträckning översvämma domarebanan. Och så långt som en ärad talare, som om ett ögonblick skall efterträda mig i talarstolen, nämligen herr Reuterskiöld, vill jag dock ej för min del tro, att någon går, nämligen då denne talare i ett uttalande, som är tryckt bland de s. k. yttrandena säger: »Det enda effektiva botemedlet torde vara, att kvinnor snarast möjligt anställas i samtliga offentliga ämbeten och tjänster, så långt det därtill villiga antalet räcker.» Jag behöver knappt säga, att anledningen till detta förslag ju är den, att nämnda talare önskar påskynda erfarenheten om förslagets genomgående felaktighet.

Emellertid är det ännu en omständighet, som gör det för mig än viktigare, att man i detta fall icke undantager domareämbetena. Det är nämligen så, att ett undantagande av dessa domartjänster i själva verket skulle omöjliggöra för kvinnorna att på ett verksamt sätt upptaga en, som jag skulle vilja kalla det, ädel tävlan med männen. Statsrådet, som framlagt denna proposition, har uttalat vad jag tror icke kan bestridas, nämligen att förvärvade domaremeriter gälla som kompetensvillkor för ett stort antal tjänster inom administrationen eller i varje fall ofta bereda företräde. Vidare har han anfört: att ett avstängande av kvinnorna från domarämbetet måste innebära en mycket väsentlig inskränkning av den likställighet med männen, vilken lagförslaget avser att principiellt fastställa. Jag undrar, om detta icke i alla fall är ett mycket vägande skäl, när vi nu gå att fatta beslut, för att icke undantaga kvinnorna från dessa av mig nu omnämnda befattningar. Då jag har den uppfattningen, skulle jag vilja hemställa, att man vid bedömandet av denna fråga tager fasta på den ur samhällsnyttans synpunkt enligt min tanke riktiga principen, att man vid statstjänsters besättning icke tager hänsyn till vederbörande aspirants kön utan endast till begåvning och lämplighet för ifrågavarande befattningar.

Det är ur dessa synpunkter, herr vice talman, jag tillåter mig yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Vid den nu föredragna punkten skall jag nöja mig med att bara yttra mig om frågan, huruvida ett beslut nu bör fattas eller uppskov ske. Jag vill då först säga till herr Rogberg, som gjorde gällande, att om man sedermera skulle komma till det resultat, att tillämpningen av lagen på någon viss punkt skulle komma att inträda senare än i fråga om lagens område i övrigt, detta skulle komma att uppväcka, som han sade, »missnöje bland kvinnorna», att det är uppenbart att en sådan olikartad tillämpning för vissa delar av området icke kommer att träda i kraft annat än om alldeles särskilda skäl därtill finnas. Men om sådana särskilda skäl skulle finnas till uppskov på en viss punkt, tror då herr Rogberg, att de kvinnliga befattningshavarna i allmänhet hellre önska ett uppskov, som herr Reuterskiöld förordade, av hela lagen till oviss tid än en omedelbar tillämpning på hela det område, som är klart, och möjligen uppskov på någon viss punkt? Jag tror,

*Lagförslag
ang. kvinnas
behörighet till
statstjänst
m. m.
(Forts.)*

Lagförslag
ang. kvinnas
behörighet till
statstjänst
m. m.
(Forts.)

att i det fallet kvinnorna icke komma att tveka om vad som är lämpligt och riktigt.

Herr Clason yttrade tidigare i dag, att frågan om de gifta kvinnornas ställning skulle vara ett skäl för uppskov för närvarande med fattandet av ett beslut. Jag kan icke se, att så är fallet. Frågan om de gifta kvinnornas ställning kommer givetvis att regleras i sammanhang med frågan om kvinnornas löneställning. Det kan då bli fråga om huruvida man för gifta kvinnors anställning vill uppställa vissa villkor. Det är ju så, att därför att man har allmän behörighet till vissa platser, utesluter det ju ej, med vårt sätt att avgöra sådana ärenden, att man både i fråga om den ena och den andra befattningen, både för män och kvinnor uppställer vissa speciella arbetsvillkor. Den frågan synes mig kunna lika väl avgöras för de gifta kvinnornas vidkommande efter fattandet av ett beslut, på sätt lagförslaget här förutsätter, som före ett sådant besluts fattande. Jag kan sålunda ej alls finna, att det skäl, herr Clason anförde som huvudmotiv för att uppskov skulle göras, har bindande betydelse.

Man har här också — det yttrade både herr Clason och herr Rogberg — trott, att frågan om reserverandet av vissa befattningar för kvinnliga befattningshavare skulle försvåras genom ett beslut i överensstämmelse med utskottets hemställan. Jag kan icke alls se, att så är fallet. Tvärtom förutsätter ju både propositionen och utskottets hemställan, att den frågan sedermera kan bli föremål för särskilda beslut, fattade i statsregleringsväg och då givetvis såsom villkor för befattningarnas besättande.

Alla de s. k. tekniska skälen av den art, som här anförts för uppskov, kan jag sålunda för min del ej tillmäta någon avgörande betydelse. Och om man i övrigt både tager hänsyn till den principiella betydelse, som ligger i fattandet av ett beslut nu och till att ett sådant beslut jämväl i andra avseenden underlättar den fortsatta utredningen på detta område, förefaller det mig, som om verkligt goda skäl skulle vara anförda för att ett beslut nu borde komma till stånd.

Jag tillåter mig fortfarande yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Reuterskiöld: Herr talman, mina herrar! Jag har begärt ordet med anledning av att man här framhållit, att lagens antagande nu, på det sätt utskottet föreslagit, skulle betyda öppnandet av bestämda utsikter för de svenska unga kvinnor, som studera juridik och tänka sig en framtid i statens tjänst, så att de skulle veta, vad de verkligen kunde få, och alltså kunna vara förvissade om sin framtids betryggande. Jag tillåter mig då säga, att enligt min erfarenhet och uppfattning är det antal kvinnliga jurister, som äro verkligt ägnade för statstjänst, det antal unga kvinnor, som kunna anses verkligen studera juridik med framgång, så ytterligt ringa, att om man skall lägga det antalet till grund, så behöves det ingen lagstiftning alls.

Det andra, som jag gärna ville betona, är det att, om man genom en sådan lagstiftning söker locka dem in på en bana, som alls icke passar vare sig dem eller staten, så glömmar man, att Kungl. Maj:t och riksdagen

kanske aldrig bliva ense om den »dag», då lagen skall träda i kraft, och då har man i stället lurat dem ganska kapitalt.

Herr talman, jag yrkar bifall till reservationen.

*Lagförslag
ang. kvinnas
behörighet till
statstjänst
m. m.
(Forts.)*

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr andre vice talmannen enligt därunder framkomna yrkanden propositioner, först på godkännande av den nu föredragna paragrafen samt vidare på dess förkastande; och förklarade herr andre vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på paragrafens godkännande, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner 1 § i det av sammansatta stats- och första lagutskottet i utlåtande nr 2 punkten A 1 tillstyrkta lagförslaget, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, förkastas ifrågavarande paragraf.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 53;
Nej — 56.

Med anledning av omröstningens utgång föredrogos nu i ett sammanhang

Övriga delar av det under behandling varande lagförslaget.

Herr Hederstierna: Med anledning av den utgång frågan nu fått genom omröstningen om § 1, får jag hemställa om avslag på hela lagen.

Efter härmed slutad överläggning gjordes propositioner, först på godkännande av nu föredragna delar av utskottets förslag samt vidare, enligt herr Hederstiernas yrkande, på förkastande av förslaget härutinnan; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Det av utskottet under punkten A 2 tillstyrkta lagförslaget.

Herr Hederstierna: Då denna lag har ett bestämt sammanhang med det redan avslagna lagförslaget, yrkar jag även här avslag.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes propositioner

Lagförslag
ang. kvinnas
behörighet till
statstjänst
m. m.
(Forts.)

ner, först på godkännande av nu ifrågavarande lagförslag samt vidare på bifall till herr *Hederstiernas* yrkande om lagförslagets förkastande; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Utskottets hemställan i punkten A.

Förklarades besvarad genom kammarens föregående beslut.

Punkten B.

Herr *Lindhagen*: I min motion har jag yrkat, att riksdagen måtte avlåta skrivelser i tre avseenden. För det första i det avseendet, att det måtte framhållas, att den väntade regleringen av kvinnornas rätt till statstjänster i statsregleringarna måtte i möjligaste mån utbytas mot att det skall ske i lag, således en lag, som skall prövas, när frågan kommer igen vid nästa riksdag. Det andra avseendet gäller ett yrkande om att vid en kommande prövning man skall bereda svenska kvinnor, som äro gifta med utländska män, ävensom i sådana äktenskap födda barn en särskild rätt till statstjänster i Sverige, fastän dessa kvinnor äro utländska medborgare. Det tredje yrkandet som jag gjort är det, att om det nu blir statsregleringar, som skola bestämma den saken för kvinnorna, det då måtte i lagen såsom ett skyddsstadgande införas särskild föreskrift om att befordran skall ske utan hänsyn till kön, ty annars riskerar man genom statsregleringarna, att man kommer att taga hänsyn till kön tvärt emot lagens föreskrift.

För övrigt ber jag, herr talman, att få tillägga, att jag vid denna riksdag väckt motion om att första kammaren såsom obehövlig och väsentligen lika med andra kammaren måtte upphävas. Genom den erfarenhet jag fått i dag och även vid jordfrågornas behandling, finner jag mer och mer, att denna kammare börjar ikläda sig skapnaden av den kammare, som vi avskaffat. Därför kommer min nästa motion att gå ut på, att denna kammare såsom skadlig måtte upphävas.

Jag yrkar nu bifall till det skrivelseförslag som framställts i min här förevarande motion.

Herr *Hederstierna*: Jag skall icke upptaga tiden vidare, utan endast anhålla om bifall till utskottets hemställan i den nu föredragna punkten.

Överläggningen förklarades härmed slutad, varefter herr andre vice talmannen jämlikt föreliggande yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare, i enlighet med herr *Lindhagens* under överläggningen gjorda yrkande därpå att kammaren skulle med godkännande av punkten II av herr *Lindhagens* i ämnet väckta motion i övrigt bifalla utskottets hemställan; och förklarade herr andre vice talmannen, efter att hava

upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

*Lagförslag
ang. kvinnas
behörighet till
statstjänst
m. m.
(Forts.)*

Herr *Lindhagen* begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad sammansatta stats- och första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 2 punkten B, röstar

Ja,

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr *Lindhagens* under överläggningen gjorda yrkande.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 89;
Nej — 22.

Vid förnyad föredragning av sammansatta stats- och första lagutskottets utlåtande nr 3 (8), i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 23 § i lagen den 29 juni 1912 om arbetarskydd, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 44, i anledning av vissa av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo andra särskilda utskottets utlåtande nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition nr 100 med förslag till lag om allmänna vägar på landet jämte därmed sammanhängande propositioner dels ock inom riksdagen i ämnet väckta motioner.

Till förberedande behandling hade andra särskilda utskottet fått mottaga:

1:o) Kungl. Maj:ts proposition, nr 100, däri Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag om allmänna vägar på landet;

2:o) Kungl. Maj:ts proposition, nr 122, med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 § 8:o i lagen den 26 maj 1909 om Kungl. Maj:ts regeringsrätt;

3:o) Kungl. Maj:ts proposition, nr 128, med förslag till lag om ändrad lydelse av § 1 i förordningen om landsting den 21 mars 1862; samt

4:o) Kungl. Maj:ts proposition, nr 215, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 7 kap. 7, 13 och 19 §§ vattenlagen.

Tillika hade till utskottet hänvisats följande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 100 väckta motioner, nämligen:

motioner inom första kammaren:

- nr 115, av herr N. A. Bondeson;
- nr 123, av herr A. O. Frändén m. fl.;
- nr 124, av herr G. Rosén;
- nr 125, av herr J. P. Johansson m. fl.;
- nr 126, av herr J. Pålsson m. fl.;
- nr 127, av herr L. G. Bodin;
- nr 128, av herr P. Nilsson m. fl.; samt
- nr 129, av herr K. A. Andersson m. fl.

motioner inom andra kammaren:

- nr 211, av herr G. Olsson i Ramsta;
- nr 230, av herr S. J. Karlsson i Nynäshamn;
- nr 231, av herr G. Andersson i Rasjön m. fl.;
- nr 239, av herr A. Wiklund m. fl.;
- nr 240, av herr P. M. Olsson i Blådinge;
- nr 241, av herrar I. Pettersson i Stäringe och A. Lindgren;
- nr 242, av herr G. Johansson i Hallagården m. fl.;
- nr 244, av herr O. N. Olsson i Broberg m. fl.;
- nr 245, av herr H. Leo m. fl.;
- nr 246, av herr P. Ödström m. fl.;
- nr 247, av herr B. Nilsson i Landeryd m. fl.;
- nr 248, av herr O. Andersson i Höör;
- nr 249, av herr J. Johansson i Kälkebo m. fl.;
- nr 250, av herr T. Gardell m. fl.;
- nr 251, av herrar A. J. Johansson i Bro och M. L. Petersson i Broaryd;
- nr 252, av herr B. Corneliussön m. fl.;
- nr 253, av herr N. Edén m. fl.; samt
- nr 254, av herr E. Lindmark.

Utskottet hade i det förevarande utlåtandet på grund av vad däri anförts hemställt,

- 1) att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 100;
- 2) att riksdagen måtte avslå samtliga yrkanden om ändring i Kungl. Maj:ts proposition nr 100;
- 3) att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 122;
- 4) att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 128;
- 5) att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 215;
- 6) att riksdagen måtte avslå motionerna nr 123 inom första kamma-

ren och nr 239 inom andra kammaren, såvitt de innehölle yrkande om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om förslag till ny väglagstiftning;

7) att riksdagen måtte avslå motionen nr 241 inom andra kammaren, i vad den innefattade yrkande om ändring i nu gällande väglag och begäran om skrivelse till Kungl. Maj:t i enahanda syfte;

8) att riksdagen måtte avslå motionen inom andra kammaren nr 242, i vad den innefattade yrkande om ändring av gällande väglag; samt

9) att riksdagen måtte finna motionen nr 123 inom första kammaren samt motionerna inom andra kammaren nr 239, 240, 241, 242, 247 och 254, i vad de innefattade yrkande om avslag å Kungl. Maj:ts proposition nr 100, besvarade genom utskottets hemställan under 1).

Enligt en vid utlåtandet fogad reservation hade herrar *von Sneidern, Tjällgren, Bondeson, Olsson* i Broberg, *Hamilton, Olsson* i Blädinge och *Rehn* ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse reservationen utvisade och att utskottet bort hemställa,

A) att riksdagen, med tillkännagivande att Kungl. Maj:ts proposition nr 100 icke kunnat i oförändrat skick av riksdagen bifallas, måtte för sin del antaga ett förslag till lag om allmänna vägar på landet, så lydande, som reservationen visade;

B) att samtliga i ämnet väckta motioner, i den mån de icke kunde anses besvarade genom utskottets hemställan under A), icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

C) att riksdagen, med tillkännagivande att Kungl. Maj:ts proposition, nr 122, icke kunnat i oförändrat skick av riksdagen antagas, måtte för sin del antaga ett under denna punkt infört förslag till lag om ändrad lydelse av 2 § 8:o i lagen den 26 maj 1909 (nr 38, s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt;

D) att riksdagen, med tillkännagivande att Kungl. Maj:ts proposition, nr 128, icke kunnat i oförändrat skick av riksdagen antagas, måtte för sin del antaga ett under denna punkt framlagt förslag till lag om ändrad lydelse av § 1 i förordningen om landsting den 21 mars 1862;

E) att riksdagen, med tillkännagivande att Kungl. Maj:ts proposition, nr 215, icke kunnat i oförändrat skick av riksdagen antagas, måtte för sin del antaga ett under denna punkt infört förslag till lag angående ändrad lydelse av 7 kap. 7, 13 och 19 §§ vattenlagen.

Enligt en annan vid utlåtandet fogad reservation hade herrar *Borell, Hull, Frändén, J. B. Johansson* och *Brännström* ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, och att utskottet bort hemställa,

1) att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 100 samt i anledning av samma proposition och motionerna nr 123 inom första kammaren och nr 239 inom andra kammaren i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om förnyad skyndsam ut-

redning av vägfrågan, med beaktande av i reservationen angivna synpunkter, samt för riksdagen framlägga det förslag, som av samma utredning kunde föranledas;

2) att riksdagen måtte avslå samtliga yrkanden om ändring i Kungl. Maj:ts proposition nr 100;

3) att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 122;

4) att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 128;

5) att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 215;

6) att riksdagen måtte avslå motionen nr 241 inom andra kammaren, i vad den innefattade yrkande om ändring i nu gällande väglag och begäran om skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om förslag till ny väglagstiftning;

7) att riksdagen måtte avslå motionen inom andra kammaren nr 242, i vad den innefattade yrkande om ändring av gällande väglag; samt

8) att riksdagen måtte finna motionerna inom andra kammaren nr 240, 241, 242, 247 och 254, i vad de innefattade yrkande om avslag å Kungl. Maj:ts proposition nr 100, besvarade genom utskottets hemställan under 1).

I fråga om sättet för utlåtandets föredragning yttrade

Herr von Sneider n: Jag hemställer, att utskottsutlåtandet på så sätt föredrages, att det sker punktvis, dock med punkterna 1 och 2 i ett sammanhang.

Denna hemställan bifölles.

*Ang. förslag
till ny väglag.*

Punkterna 1 och 2.

Herr von Sneider n: Herr talman, mina herrar! Med den utgång, som denna fråga fått genom andra kammarens beslut, finns naturligtvis icke samma skäl som förut att närmare ingå på förslagets alla detaljer. Dock är det av vikt, när en stor fråga faller, att den faller framåt mot en lycklig lösning. Därför kan jag ej underlåta att något uppehålla kammaren med en framställning rörande de olika yrkanden, som här föreligga.

Utskottets utlåtande och därtill fogade reservationer giver ju knappast en god överblick av den verkliga ställningen i utskottet beträffande Kungl. Maj:ts proposition. Det resultat, vartill utskottet kommit, eller ett yrkande om avslag, beror, som vi se, icke på dess ställningstagande i princip för avslag å den kungliga propositionen, utan det beror på att inom utskottet funnits majoritet för ett yrkande på ändring av den kungliga propositionen. Den reservation, som jag framlagt och till vilken flere av utskottets ledamöter anslutit sig, är ej resultatet av vårt samarbete blott, utan är utskottets preliminära beslut, vilket emellertid ej kunde kring sig samla en majoritet vid det definitiva beslutet, på grund därav att majoriteten vid de olika paragrafernas behandling hade olika sammanställning. På så sätt har det blivit så, att en majoritet har bildats för av-

slag, men i denna majoritet ha återigen de socialdemokratiska ledamöterna bildat en majoritet och ansvara för utskottets motivering. Minoriteten av majoriteten representeras åter av den Borell—Hultska reservationen, som i sig innesluter de bestämda motståndarna från början till hela lagförslaget och dessutom en del ledamöter, vilka förhållit sig ganska vacklande under frågans behandling, men slutligen ställt sig på en rent motsatt ståndpunkt beträffande de kardinala punkterna mot den, som företrädde av de socialdemokratiska ledamöterna. På så sätt intager den reservation, som jag företräder, så att säga en mellanställning på de avgörande punkterna, som ju gälla frågan om skattegrunderna och frågan om statsbidragets storlek. Däremot finnes det en mycket större och bestämdare överensstämmelse emellan utskottets utslagsgivande majoritet och de reservanter, som stå på min sida, än emellan de olika grupper, som bilda utskottsmajoriteten eller socialdemokraterna och herrar Borell, Hult jämte medreservanter.

Jag skall något uppehålla mig vid den senare reservationen, av den anledningen att enligt min uppfattning det är av en synnerligen stor betydelse, att så eftertryckligt som möjligt tillbakavisas de synpunkter, som framställas i denna reservation. Ty om de skulle vinna kammarens godkännande, kunde de vara ägnade att för en lång tid framåt hindra en lycklig lösning av vägfrågan i dess helhet. Det har i denna reservation såsom en huvudpunkt framhållits, att orsaken till avslagsyrkandet är fruktan för de kostnader, som skulle vara förenade med antagandet av den nya väglagen. Det är ofrånkomligt, att den omläggning till penninghushållning på detta område, som det nya förslaget innebär, medför en ökad kostnad, och jämför man denna med vad vägunderhållet nu går till, vari ingår den beräknade kostnaden för naturaunderhållet, te sig givetvis siffrorna skrämmande. Men för att en rättvis jämförelse skall göras, måste man även taga i betraktande de nödvändiga förbättringar av vägunderhållet, som måste ske, om vi icke vilja se vårt vägsystem allt mer och mer falla i spillror. Detta kan icke ske utan kostnader, vilket system man än väljer och även om man bibehåller det nuvarande vägsystemet. Vi hava nu väguppskattningar, som äro mycket låga. Man håller på och utför nya sådana, och en del som hava verkställts visa, att de nya kostnaderna äro ungefär de tredubbla mot de gamla. När denna nya uppskattning i sin helhet blir genomförd — och vi kunna vara övertygade om att naturaunderhållarna efter detta överallt i landet komma att påyrka sådana uppskattningar — får man se, att resultatet icke blir så billigt heller för de inkomsttagare, vilka man nu, med rätta, söker att så mycket som möjligt skydda. Man torde då få se, att deras ställning ingalunda kommer att bli bättre än som skett, om den nu föreslagna lagen hade blivit antagen.

Olika uppskattningar av de nya kostnaderna hava blivit gjorda. Jag tror, att skiljaktigheterna i betraktande av de olika utgångspunkterna icke äro så stora, som man vill påskina, och icke heller förefalla de så stora, om man tager hänsyn till den verkliga kostnaden efter det gamla systemet, när det blivit ombildat efter de nya uppskattningar, som nu

Ang. förslag
till ny väglag.
(Forts.)

Ang. förslag till ny väglag.
(Forts.) komma att utföras. Man har efterfrågat exakta beräkningar på vad den nya lagens tillämpande skulle kosta. Det är ju ganska naturligt, att sådana beräkningar efterlysas, men den, som något försöker sätta sig in i frågan torde bli övertygad om omöjligheten att på detta område komma till så exakta siffror, som på en del håll begäras. De obekanta faktorerna äro för många, och olikheten i förhållandena inom landets olika delar för stor.

Ännu svårare blir uppgiften, då det begäres, att man skall få en exakt siffra på höjningen av kostnaderna från det nuvarande natu-
raunderhållet till ett underhåll, som helt bestrides med penningar. För att där verkligen få en exakt siffra fordras, att man kan beräkna, vad natu-
raunderhållet verkligen kostar för dem som utföra detsamma. Det brukar tvistas här i riksdagen om möjligheten att göra tillförlitliga produktionsberäkningar, då det gäller framställandet av jordbruksprodukter. Detta tvistar man om, då det gäller jordbrukets huvudnäringar. Jag är övertygad om att det finnes de som förneka möjligheten av att göra detta, men begära att få exakta siffror på vad denna biprestation för jordbruket, om jag så får uttrycka mig, kostar jordbrukarna exakt i penningar. Jag tror, att det är orimligt att fordra de exakta beräkningar, som man begär, innan man fattar ett beslut, men att dock vissa approximativa siffror kunna angivas, är naturligt, och jag tror, att de som här angivits av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen förtjäna ganska mycket beaktande. För dem, som tagit del av väg- och vattenbyggnadsstyrelsens utlåtande, vill jag göra en liten erinran om detta. Då väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i känslan av det svåra i uppgiften framhållit, att styrelsen endast haft fem dagar för utlåtandets avgivande, är detta naturligtvis riktigt, men det är den tid, man officiellt haft på sig. Redan dessförinnan var styrelsen privat underrättad, och före dessa fem dagar har jag genom personliga samtal fått del av kontentan i det utlåtande, som sedan officiellt framlades. Jag vill även erinra om att den föredragande ledamoten var en av de vägsakkunniga. Jag tror därför, att dessa beräkningar äro väl genomförda och i hög grad förtjäna beaktande. Alltnog, de kostnader, som äro förenade med den nya lagens genomförande, bli-
va icke så avskräckande, om de jämföras med de verkliga kostnader, som äro en nödvändig följd av den gamla lagens tillämpning med tillgodoseende av de skärpta krav, som man allt mer och mer måste ställa på vägunderhållet.

En annan invändning, som har gjorts mot förslaget och som naturligtvis, om den vore riktig, vore av synnerligen allvarlig beskaffenhet, är, att en hel del kostnader skulle komma att göras utan att fylla något nyttigt ändamål. Jag avser här de anmärkningar, som rikta sig emot en dyr och onödig byråkrati. Vi hava för vår del funnit, att här kunna och böra besparingar göras. Vi hava därför i reservationen vidtagit den ändringen, att det lägges i landstingens händer att bygga upp denna organisation efter behovet på de olika platserna. Vi hava vidare gjort den förändringen i det kungl. förslaget, att det icke på något sätt antydes i lagen, att den nya organisationen behöver göras sådan, att den även kom-

mer att hava ansvaret för byggande av väg. Det bör ligga i vägstyrelsernas händer i framtiden som hittills, att, om de så önska, därtill använda väg- och vattenbyggnadsstyrelsens distrikttjänstemän, varför även det nuvarande anslaget för förundersökningar av vägar bör bibehållas.

*Ang. förslag
till ny väglag.
(Forts.)*

Det är även att märka, att om den gamla väglagen kommer att bibehållas, så torde det med de ökade krav, som ställas på vägunderhållet, vara ofrånkomligt, att man även där får anlita en viss teoretisk sakkunskap på detta område, vilket icke heller då kommer att gå utan kostnader. Förra året vidtogs ju en förändring i väglagen, varigenom bereddes ökade möjligheter för vägkassorna att själva åtaga sig vägunderhållet, förnämligast på de hårt trafikerade vägarna, och i den mån så kommer att ske, komma givetvis ökade krav att ställas på en viss sakkunskap i ledningen. En hel del vägdistrikt hava ju redan ansett med sin fördel förenligt att betjäna sig av en del teknisk sakkunskap, och dessa behov komma givetvis att ökas.

När man jämför det nya med det gamla, får man därför icke utgå ifrån att det gamla i evighet kommer att bli, som det hittills varit, utan man måste även med den gamla formen söka sig nya utvägar för att tillmötesgå de skärpta kraven på vägunderhållets utförande.

I den Borell—Hultska reservationen säger man, att man icke vill gå på rent avslag för att icke till en oviss framtid uppskjuta lösningen av vägfrågan, utan man begär i en skrivelse, att Kungl. Maj:t skall taga under förnyad prövning vissa frågor, som röra väglagen.

Vilka frågor är då detta? Det rör bibehållandet av de gamla vägdistrikten. De gamla vägdistrikten skulle efter de riktlinjer, som av reservanterna blivit uppdragna inom utskottet, bibehållas som en beslutande och verkställande myndighet, och för övrigt skulle kostnaderna för vägunderhållet debiteras genom landstingets försorg efter en föregående formell eventuellt reell prövning. Jag tror, att en sådan lösning är så otillfredsställande som möjligt. Den kan på intet sätt uppmuntra sparsamheten inom de olika vägdistrikten, som då icke hava någon hämsko på sig, när de veta, att de utan vidare kunna lägga utgifterna på hela landstingsområdet.

Vad åter den tanken beträffar, som även varit framme, att en utjämning skulle verkställas mellan vägdistrikten genom landstingsmedel efter samma metod, som skulle tillämpas landstingsområdena emellan genom statsbidrag, så innebär ju detta endast en halv lösning eller kanske ännu mindre av det problem, som här varit det grundläggande vid hela vägfrågans behandling, nämligen att åstadkomma den bästa möjliga utjämning mellan väghållarna över hela landet.

En annan fråga som skulle upptagas till behandling, gäller naturavgehållets bibehållande i viss utsträckning. Man medger, att naturavgehållet har spelat ut sin roll beträffande en del klasser av naturavgehållare. Det är de små naturavgehållarna, som själva kanske icke ens hava dragare, för vilka väghållningen därigenom blir särdeles tung och vilka å sina små väglotter icke kunna utföra en tillfredsställande sådan. Vi

Ang. förslag till ny vägslag.
(Forts.) dare erkänner man, att genom den starkt ökade trafiken, särskilt automobiltrafiken, vissa vägar hava blivit så svåra att underhålla, att det är omöjligt för väghållarna att göra detta på ett tillfredsställande sätt. Även dessa skulle avskiljas.

Vad de små väghållarna beträffar, förutsätter detta en ny vägdelning, ty väglotterna ligga icke samlade. Det blir vidare lätt nog ett ganska godtyckligt förfarande, när vissa vägar skola avskiljas för att underhållas av väggassan.

Och vilka vägar skulle då bli kvar? Jag erkänner, att det naturligtvis i en del fall kan vara en fördel för jordbrukarna, att hava naturaunderhållet kvar. Men varmed får man köpa en sådan förmån? Jo, därmed, att man skall bibehålla de gamla vägdelningarna, och de gamla väguppskattningarna med alla därmed förenade kostnader och olägenheter och ändå hava en ökad eller bibehållen risk för att det naturaunderhåll, som här fortfarande skall äga rum, blir otillfredsställande. Jag tror, att det uppslag, som dessa reservanter här hava kommit med, skall visa sig mycket ofruktbart.

Vad är det vidare, som dessa reservanter önska, att man skall upptaga till prövning? Jo, det är frågan om fördelningen av kostnaderna. Jag har redan angivit de utvägar, som varit av dem påtänkta och som jag tillåtit mig kritisera. Vad är det ytterligare man vill hava ånyo prövat? Det är frågan om städernas, köpingarnas och municipalsamhälle-
nas ställning. Vidare vill man ånyo utreda frågan om skattegrunderna.

Jag frågar: vad återstår av det utredningsarbete, som börjades 1911, och som nu har verkställts och i de vägsakkunnigas förslag lett till ett resultat, som allmänt erkännes hava varit mycket gott? Så långt ifrån att man genom ett bifall till denna reservation och denna skrivelse med dess begäran om förnyad utredning skulle framföra vägfrågan tidigare till riksdagens behandling, skulle därigenom under förutsättning att Kungl. Maj:t följer de linjerna, vägfrågan kastas tillbaka till den ståndpunkt, som den hade, när vägkommissionen 1911 tillsattes, och allt det arbete, som redan utförts, skulle vara till ingen nytta, utan betraktas som något, som man kan kasta i papperskorgen. Jag vill därför hoppas, att denna reservation icke kommer att på något sätt uppmuntras av kammaren, utan att den väljer mellan utskottets rena avslagsyrkande och den av mig m. fl. avgivna reservationen. Dessa båda linjer innebära i huvudsak en anslutning till Kungl. Maj:ts proposition, vad reservationen beträffar med skiljaktigheter i fråga om skattegrunderna och statsbidragen.

Beträffande skattegrunderna vill jag yttra några ord. Det har uppgivits, att man icke vill rubba dessa av den anledningen, att denna fråga bör behandlas i samband med kommunalskattefrågan i dess helhet. Det har ju — jag skall icke här gå in på det befogade eller lämpliga i detta — öppet sagts ifrån i andra kammaren från regeringsbanken, att de nuvarande skattegrunderna skola bibehållas, tills kommunalskattefrågan kan lösas, för att kunna användas som ett påtryckningsmedel på jordbrukarna för att lättare kunna genomdriva en lösning av kommunal-

skattefrågan i en riktning, som för dem är mindre önskvärd. Nu säger man därför, att man bör bibehålla de nuvarande skattegrunderna, och därmed anser man, att man bibehåller status quo. Ja, det gör man formellt, men man gör det icke reellt. Gjorde man det verkligen reellt, skulle det kanske vara möjligt att reflektera på saken, men då så icke är förhållandet, synes det mig nödvändigt att vidtaga den ändring, som föreslagits i reservationen och som sammanfaller med de vägsakkunnigas förslag.

*Ang. förslag
till ny väglag.
(Forts.)*

Varför innebär det en reell förändring? Jo, huvudsakligen därför, att man övergår från naturaunderhållet till penningunderhållet. Givetvis är det en lättnad för en naturaunderhållare att utföra arbetet med eget folk och egna dragare. Redan i den gamla lagen finner man ett stöd för den uppfattningen, att det verkligen även efter en riktig värdering av naturaunderhållet innebär en ökad börda att övergiva naturaunderhållet och övergå till penningunderhållet, ty i reglerna för uppskattningen ingår, att naturaunderhållet icke skall beräknas till det verkliga värdet, den betalning som verkligen skulle utgå vid entreprenad eller lega, utan det skall beräknas ett lägre värde på grund därav, att naturaunderhållet skötes med eget folk och egna dragare. När denna möjlighet bortfaller, innebär detta i och för sig, att en större börda kommer att läggas på jordbrukarna.

Denna synpunkt beaktades så tidigt som i den gamla lagen, d. v. s. den nu gällande av 1891. Ser man på dess övergångsbestämmelser, finner man, att jordbrukare, som skulle betala i penningar och icke in natura,ingo en lägre skatt. Vi erinra oss, huru naturaunderhållet 1891 utsträcktes från att förut endast ha berört i mantal satt jord till även sådan jord, som icke är satt i mantal. Men enligt dessa övergångsbestämmelser skulle naturaunderhållet av dessa nya underhållare icke utföras in natura förrän efter ny vägdelning, och till dess skulle ifrågavarande jordägare betala i penningar men då efter en på annat sätt beräknad skatt. Skattegrunden skulle nämligen icke bli en vägfyrk på 100 kronors taxeringsvärde utan just på 200 kronors taxeringsvärde. Man ansåg då detta vara rätt och billigt. Varför skulle det icke vara det även nu?

Man har mot detta resonemang invänt, att när det nu finnes möjlighet för vägkassorna att mot naturaunderhållarnas vilja övertaga vissa vägar till underhåll och dessa naturaunderhållare skulle betala i penningar, är det icke sörjt för att det skall bli efter någon billigare grund. Ja, men det är att märka, att detta är en helt annan fråga. Dessa naturaunderhållare skola betala efter en förut verkställd uppskattning, och vi veta även, att den i regel är låg. Vidare äro dessa vägar, som på så sätt övertagas av vägkassorna, särskilt tunga och svåra att underhålla, varför det för naturaunderhållarna kännes som en lättnad att bli av med dem och i stället få betala efter den uppskattade kostnaden.

Därför betyder ett formellt vidblivande vid status quo reellt en avsevärt större börda för jordbrukarna, och därför måste man med bestämdhet avvisa bibehållandet av den formellt gamla grunden och kräva en ny. Jag kan icke finna annat än att den vi föreslå är både rättvis och bil-

Ang. förslag
till ny väglag.
(Forts.)

lig. När man kritiserar den, borde man dock besinna, att jorden är två och en halv gång tyngre belastad än inkomsten. Vägkommissionen tillstyrker visserligen för sin del, att man behåller status quo, tills den nya kommunalskattelagen är genomförd, men den anade naturligtvis icke, att detta skulle dröja så länge. Det är emellertid att märka, att kommissionen förklarade sig icke hava någonting att erinra mot att man här skulle tillämpa de skattegrunder, som föreslogos av de kommunalskattesakkunniga, och det lär väl ändå icke ha varit meningen med de kommunalskattesakkunnigas förslag, som sedermera framlades såsom kungl. proposition, att jorden därigenom skulle bli två och en halv gång tyngre belastad än inkomsten.

Alltså kan jag icke finna annat än att man genom ett antagande av reservanternas förslag icke föregripit den slutliga lösning av frågan, som givetvis måste komma i samband med lösandet av kommunalskattefrågan, och det strider icke heller emot de intentioner, som funnos hos vägkommissionen och som den gav uttryck för. Det är givetvis en mycket vanskelig sak att vidtaga rubbningar av denna art i skattegrunderna. Man kan därigenom, huru rättvisa man än vill göra dem, vidtaga sådana omkastningar i beskattningen, att man lägger bördor på sådanas skuldror, där man icke vill, att bördorna skola bli tyngre. Om man anser, att en omläggning är aldrig så rättvis, är det nödvändigt att tillse, att man icke genom en sådan åtgärd åstadkommer orättvisa på annat håll. Det är av den anledningen, som vi ansett det vara angeläget att beräkna, huru en sådan omläggning gestaltar sig i förhållande till de olika beskattningsföremålen. Det är därför vi av finanssakkunnig person hava låtit utarbета de tabeller, som finnas i betänkandet på sidorna 78—80. Man ser där, hur skattetrycket skulle te sig efter olika alternativ under antagande av de av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen beräknade kostnaderna. Vi se, hur det ställer sig efter Kungl. Maj:ts proposition, och även, hur det kommer att ställa sig efter vår reservation. Vi se vidare, hur det kommer att ställa sig med tillämpning av den nuvarande lagen med fördelning av de kostnader, som det gamla underhållet beräknas uppgå till 1928, likaledes efter beräkning av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Vi finna då, att man med användande av den gamla lagens grunder kommit till den högsta siffran av alla för inkomsttagarna. Detta har skett därigenom, att man har räknat med den uppskattade kostnaden för vägar. Denna skall ju fördelas på alla jordbruksfyck, och efter de grunderna skall motsvarande utdebitering läggas på inkomstfyckarna. På så sätt får man visserligen ett överskott, som ungefärligen täcker byggnadskostnaderna för nya vägar, vilka kostnader icke ingå i de andra beräkningarna, som endast omfatta underhållskostnaderna. Men lägger man till på så sätt utdebiterade 7 miljoner och fördelar dem på fyckarna efter de nya beräkningsgrunderna, kommer man ändock icke fullt upp till samma belastning för inkomstfyckarna, som dessa få vid tillämpning av nuvarande väglag och de kostnader, till vilka väg- och vattenbyggnadsstyrelsen beräknar vägunderhållet 1928. Förklaringen härtill ligger givetvis i de ökade statsbidrag, som 1928 skulle belöpa sig enligt

den kungl. propositionen till 3 miljoner och efter vår reservation till 7 miljoner mera än efter den gamla lagen. Det är ju siffror, som i och för sig äro stora nog, men använda på detta sätt tror jag, att de låta försvara sig. En omläggning av vägtungan efter våra linjer betyder därför icke en ökad belastning av de svagare inkomstfyckarna. Det betyder, det erkänna vi, en ökad statsutgift, och det hela kommer till sist att resultera i frågan: Ha vi råd att hålla oss med ordentliga vägar eller ha vi det icke?

*Ang. förslag
till ny väglag.
(Forts.)*

Jag nämnde några ord om statsbidraget. Frågan har ju åtskilligt diskuterats. För att få en avlyftning från de av vägbördan närmast tyngda ha vi ansett, att en höjning av det av Kungl. Maj:t föreslagna beloppet kan vara berättigad, men jag anser mig dock kunna säga, att den höjning, som har föreslagits, är resultatet av en kompromiss mellan under-tecknarna av reservationen, bland vilka yrkanden framförts såväl om högre som om lägre anslag.

Ja, mina herrar, jag har velat ge en bild av det väglagsförslag, som nu har fallit, men som jag hoppas skall återkomma, och jag tillåter mig uttrycka den förhoppningen, att kammaren i varje fall icke fattar ett beslut, som är ägnat att uppriva det myckna förarbetet till vad jag tror vara en god lösning av den stora och omfattande vägarfrågan.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den av mig m. fl. avgivna reservationen.

Under detta anförande hade herr talmannen infunnit sig och övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Borell: Herr greve och talman, mina herrar! I det läge vari frågan nu ligger kan även jag begränsa mitt anförande till att i största korthet framhålla de synpunkter, som varit bestämmande för mig och mina medreservanter.

Det är ju för kammarens samtliga ledamöter bekant, att vägunderhållet enligt nu gällande väglag sker i huvudsak på det sätt, att jordbrukarna utföra naturavaghållet. Vägarna delas mellan naturavaghållarna genom vägdelsingar, och kostnaden för naturavaghållet uppskattas genom särskilda förrättningar. Det belopp, vartill denna kostnad samfällt uppgår, utslås på samtliga naturavägfyrkar, och på övriga vägfyrkar utdebiteras motsvarande belopp. Det ytterligare belopp, som erfordras för administration och för det arbete, som utföres av vägkassan, delas lika mellan samtliga vägfyrkar inom väghållningsdistriktet.

Enligt det förslag, som nu föreligger till prövning, skulle allt naturavaghåll upphöra. Vaghållningsarbetet skulle övertagas av vägstyrelserna och utföras genom entreprenad eller lega eller genom av vägstyrelserna anställd personal. Jag skall icke bestrida, att genom en sådan anordning ett förbättrat vägunderhållet skulle kunna ernås, men jag måste såsom min bestämda uppfattning — och denna uppfattnings riktighet torde icke kunna jävas — framhålla, att kostnaderna för väghållningen med denna anordning måste växa högst betydligt. Det är ju

Ang. förslag
till ny väglag.
(Forts.)

alldeles klart, att vägunderhållet kunnat bli så relativt billigt som det för närvarande är just därigenom, att naturaväghållarna utfört ett arbete, för vilket de i regel icke erhållit betalt efter på arbetsmarknaden gällande pris. Skall däremot vägunderhållet utföras enligt det föreliggande förslaget, måste sammanlagda kostnaden för vägunderhållet växa högst betydligt.

Efter det nya förslaget skola kostnaderna för vägunderhållet utdebiteras på samtliga vägfyrkar och utgöras genom en kontant skatt. Det är, bland annat, häri förklaringen ligger till att, om det nya förslaget antages, väghållningsbördan skulle komma att trycka vida hårdare än förut och enligt min mening så hårt, att redan häri ligger ett bestämt skäl, varför detta förslag nu icke bör antagas. Det är enligt min mening nödvändigt, att framgent såsom hittills naturaväghållet bibehålles i den omfattning som är möjlig, därest vi över huvud taget skola kunna få våra vägar underhållna för en kostnad, som icke överstiger de skattskyldigas krafter. Man invänder häremot, att därigenom bibehålles den hårda börda, som nu vilar på naturaväghållarna. Så skulle givetvis vara fallet, om man bibehölle naturaväghållet i hela den omfattning, som enligt den nu gällande väglag varit ursprungligen avsedd. Men jag och mina medreservanter hysa den uppfattningen, att så icke kan eller bör ske. Genom den ändring i 12 § väglagen, som vidtogs 1921, öppnades möjlighet för vägstyrelserna att genom vägkassan till underhåll övertaga alla eller vissa vägar inom distriktet, detta för att möjliggöra ett bättre underhåll å sådana vägar, som icke vore lämpliga för naturaväghåll. På den vägen bör man enligt min mening i fortsättningen gå fram. Det är alldeles klart, att de stora, starkt trafikerade vägarna icke lämpligen kunna underhållas genom naturaunderhåll, och det är just i fråga om dessa vägar, som oförenligheten mellan de uppskattade värdena och de verkliga kostnaderna för naturaunderhållet framträder. Det är således underhållet av dessa starkt trafikerade vägar, som hittills på ett oskäligt sätt tryckt naturaväghållarna. På de mindre trafikerade vägarna däremot framträder denna skillnad icke eller åtminstone icke med samma skärpa och enligt min mening i varje fall icke med sådan tyngd, att den icke bör kunna bäras.

Att naturaväghållet således bibehålles på sådana vägar, där detta kan befinnas lämpligt med hänsyn till vägnas beskaffenhet, är, menar jag, till förmån för såväl jordbrukarna som andra, vilka deltaga i väghållningsbesväret. Det måste vara en förmån för lantbrukaren att få med eget folk och egna dragare utföra naturaarbetet, när det på grund av förhållandena är sådant, att det icke blir oskäligt betungande. Detta måste vara fördelaktigare än att med en kontant skatt utgöra hela sin andel i väghållningsbördan. Jag är förvissad om, att den meningen också delas i vida kretsar ute i landet, att det kommer att kännas vida mera tryckande för lantbrukarna att fullgöra väghållningsbesväret i dess helhet genom en kontant skatt än att få, där trafikförhållandena icke lägga hinder i vägen därför, fullgöra detta besvär genom arbete med eget folk och egna dragare, och i den mån så är möjligt på

tider, som äro för lantbrukarna lämpliga, — således då jordbruksarbetet icke är särskilt brådiskande.

*Ang. förslag
till ny väglag.
(Forts.)*

Detta är för mig ett av de skäl, varför jag icke kunnat vara med om införandet av den föreslagna nya väglagen. Jag tror således, att det är nödvändigt, särskilt i den ekonomiska situation, i vilken vi nu befinna oss, att ännu en gång taga i övervägande, huruvida det är välbetänkt att överflytta hela vägbördan till utgörande genom en kontant skatt. Jag tror, att vid närmare betänkande svaret härpå skall bliva nekande. Jag tror, att det skall kunna finnas utvägar att ernå ett tillfredsställande vägunderhåll även med bibehållande av naturaunderhållet på de mindre trafikerade vägarna.

Den andra anledningen, varför jag och mina medreservanter icke kunnat vara med om det nu föreliggande förslaget, är den däri upptagna omorganisationen av väghållningsdistrikten. Vi ha den uppfattningen, att de nuvarande väghållningsdistrikten med sin nuvarande organisation icke blott väl fyllt sina uppgifter utan även äro i stånd att framdeles fylla desamma. Vi ha också den bestämda uppfattningen, att denna organisation kommer att fungera på ett billigare sätt med avseende både på administration och på det arbete, som skall utföras av organisationen i fråga, än det är möjligt med de större distrikten. Nu hava visserligen i det jämkade förslag, som utarbetats under utskottets preliminära handläggning av denna fråga, borttagits de bestämmelser, varigenom en viss organisation av administrationen inom väghållningsdistrikten fastslagits. Jag tror dock, att denna ändring i Kungl. Maj:ts förslag i själva verket icke är en ändring i sak utan endast i form. Skola de stora distrikten införas, torde det bliva nödvändigt att ha ungefär den organisation, som angivits i Kungl. Maj:ts förslag; man må sedan byta om namn på funktionärerna — de komma att finnas där ändå. Den organisationen är nog det minsta möjliga för att de stora distrikten skola fylla sin uppgift. Jag vill till och med gå så långt, att jag vill påstå, att antydda ändring av Kungl. Maj:ts förslag är en försämring av detsamma. Det måste givetvis vara en fördel, om över huvud taget förslaget skall antagas och de stora distrikten genomföras, att det ses till, att ett eller annat distrikt icke har möjlighet att ordna sin organisation på ett så oförmånligt, opraktiskt eller olämpligt sätt, att ändamålet med hela reformen därigenom sättes på spel.

Beträffande skattegrunderna ber jag att få säga, att jag och mina medreservanter haft samma uppfattning som herr von Sneidern och hans medreservanter. Vi ha ansett, att, därest det nu föreliggande förslaget skulle antagas, det vore nödvändigt att ändra skattegrunderna och därigenom minska den hårda belastning, som eljest skulle komma att vila på jordbrukarna. Ty det är ju uppenbart, att bördan skulle trycka vida hårdare, därest arbetet ej längre finge utföras in natura utan skulle utgöras medelst kontanter. Vi ha i det hänseendet gått ännu längre än herr von Sneidern och hans medreservanter. Vi ha ansett, att därest väghållningsbesväret skall utgöras genom en kontant beskattning, måste ännu större lättnad beredas jordbrukarna än av sistnämnda reservanter

Ang. förslag
till ny vägslag.
(Forts.)

föreslås, för att det skall bli en verklig rättvisa mellan de olika skatteobjekten. Dessutom ha vi haft den uppfattningen, ehuru kanske med något delade meningar om beloppen, att, därest man skulle taga Kungl. Maj:ts förslag, staten måste träda in med större statsbidrag såväl för sommar- som vinterväghållningen, för att väghållningsbördan icke skulle bli alltför tung för de i besväret deltagande, än de föreslagna.

Då vi nu emellertid icke stannat för ett rent avslagsyrkande utan yrka, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en ny utredning, har det skett i den förvisningen, att frågan härigenom skulle föras framåt. Jag kan icke heller inse annat än att så skulle bliva förhållandet. Det är icke så, att frågan därigenom skulle föras tillbaka till det läge, som den hade före 1911, utan det är tvärtom enligt vår mening så, att genom en förnyad utredning enligt vårt förslag frågan skulle kunna föras fram till en lösning inom en icke alltför avlägsen tid. Enligt min mening borde, såsom framgår av det föregående, lösningen närmast tänkas på det sättet, att man bibehölle de gamla väghållningsdistrikten, att man till den nuvarande 12 § i väglagen fogade en bestämmelse, som lade det i Kungl. Maj:ts befallningshavandes hand att bestämma, att sådana vägar eller delar av vägar, som med avseende på sin beskaffenhet eller sitt läge icke lämpligen kunna underhållas genom naturavväghållning, skola övertagas till underhåll av vägkassan, men att däremot naturavägunderhållet bibehålles där sådant enligt ortens förhållande och sakens natur vore möjligt och lämpligt. Vad beträffar skatteutjämningen borde den enligt vår mening kunna ske på det sättet, att medeltalet av vägskatten per vägfyrk uträknades dels för varje väghållningsdistrikt inom vart och ett landstingsområde och dels för varje landstingsområde. De vägdistrikt, vars medeltal läge över respektive landstingsområdes medeltal, skulle erhålla utjämning med viss procent å skillnaden mellan respektive distriktets medeltal och landstingsområdets medeltal. Medel härtill skulle erhållas genom en landstingsskatt, som naturligtvis endast skulle drabba sådana skatteobjekt, som hade att bidra till väghållningsbesväret. Härigenom vunnas visserligen icke en full utjämning. Men jag är förvissad om att, även om utjämningen endast bleve procentuell, skulle dock i stort sett på grund av de billigare kostnader, som skulle uppstå genom det av mig skisserade förfarandet, bördan även för de hårdast belastade vägfyrkarna bli mindre än den börda, som skulle komma att vila på dem, därest vägväsendet ordnades enligt Kungl. Maj:ts förslag.

Beträffande förhållandet mellan de olika landstingen borde utjämningen ske enligt de grunder, som finnas upptagna i den nu föreliggande kungl. propositionen.

Vad angår särskilt den del av vår reservation, som handlar om att vid utredningen hänsyn borde tagas även till frågan, huruvida vissa mindre städer skulle kunna intagas i landstingsdistrikten, vill jag för min del säga, att jag för min del tror, att med denna fråga skulle upprullas ett så svårlöst problem, att det näppeligen kan antagas, att det samma inom en rimlig tid kan vinna någon tillfredsställande lösning.

Jag för min del hyser således ingen förhoppning om att detta uppslag skall leda till något resultat, men jag har icke ansett mig böra motsätta mig önskemålet om att även denna fråga tages upp såsom en av dem, om vilka den kommande utredningen bör röra sig.

*Ang. förslag
till ny vägslag.
(Forts.)*

Om jag skulle sammanfatta vad jag sagt, innebär det i huvudsak, att jag har den uppfattningen att den nuvarande beprövade organisationen bör bibehållas samt att det särskilt i jordbrukarnas men även i övriga vägskattepliktigas intresse är av vikt, att man ser till, att man icke får vägunderhållet lagt enbart på lega eller entreprenad utan att man, i den omfattning sådant med hänsyn till det nödvändiga kravet på förbättrade vägar är möjligt, bibehåller naturavväghållet. Härigenom skulle, såsom jag förut har tillåtit mig anföra, enligt min uppfattning såväl jordbruksfastigheter som övriga till väghållningsbesväret förpliktade skatteobjekt få en lindring i sin börda i jämförelse med vad som skulle inträffa, om hela vägunderhållet utfördes mot ersättning efter gällande dagspriser. Jag tror, att om jordbrukarna underkastade sig den uppoffringen att i de fall, där sådant på grund av vägnas natur är lämpligt, utföra naturavväghållet, skulle denna uppoffring — ifall det nu anses såsom en uppoffring — bliva tillfullo ersatt genom den mindre kontanta utgift, som därigenom skulle falla på deras debetsedlar för bestridande av vägunderhållet.

Med vad jag nu i korthet anfört tillåter jag mig yrka bifall till första och andra punkterna av den av mig och mina medreservanter avgivna reservationen.

Herr Tjällgren: Herr greve och talman! Efter det ingående och klagande anförande, som utskottets ärade ordförande nyss hade i den föreliggande frågan, är det icke så mycket att tillägga. Men då även jag deltagit i den reservation, som han fogat till föreliggande utskottsutlåtande, skall jag be att få säga några ord.

Redan från den dag, då jag först tog del av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ny vägslag, stod det fullt klart för mig, att jag icke kunde vara med om densamma i oförändrat skick. Detta i huvudsak av följande anledningar. För närvarande är ju, som bekant, jordbruket belastat med nära sex gånger högre vägskatt än annan inkomst samt därjämte besvärat med naturavvägunderhåll. Vägsakkunniga hava velat nedbringa denna skatt med hälften på så sätt, att för jordbruksfastighet, som enligt nu gällande vägslag påföres en vägfyrk för varje 100 kronor av taxeringsvärdet, i stället skulle påföras en vägfyrk för varje 200 kronor av taxeringsvärdet. Kungl. Maj:t har emellertid icke ansett sig böra följa vägsakkunniga på denna punkt utan i stället upptagit den ende reservantens inom de sakkunniga mening och förordat bibehållande av den nuvarande skattegrunden. Då denna beräkningsgrund för vägskattens utgörande enligt min mening måste vara i allra högsta grad orättvis, har jag icke kunnat vara med om att i en ny lag överföra en sådan bestämmelse. För min del har jag icke kunnat fatta, att utgifterna för vägväsendet skola utgå efter andra grunder än övriga

Ang. förslag
till ny vägslag.
(Forts.)

utgifter för allmänna ändamål och framför allt i en så, enligt min mening, orimlig proportion. Det torde nämligen med skäl kunna ifrågasättas, om jordbruksnäringens utövare i så hög grad utöver andra näringars idkare taga de allmänna vägarna i anspråk, att en dylik beskattningsgrund kan vara motiverad. Och tages den för varje år i allt större omfattning tilltagande biltrafiken i betraktande, framträder ju denna beskattningsgrund i sin rätta belysning. Är det till exempel riktigt, att en jordbrukare, stor eller liten, boende kanske på en avlägsen plats från den allmänna landsvägen och som därför sällan eller endast i undantagsfall begagnar sig av den allmänna vägen, skall vara skyldig att betala 5 å 6 gånger högre vägskatt än industriidkaren eller affärsmanen, som kanske varje dag med en eller flera lastbilar sliter vägarna i högsta grad och därför vållar vägdistriktet en hel del dryga kostnader för vägunderhållet? Den som vill se saken rättvist måste förbehållslöst medge, att i nämnda avseende föreligger en uppenbar orättvisa, som på ett eller annat sätt måste rättas. Jag anser därför, att vägskatten bör utgå efter bevillningskronor eller inkomsthundra och icke efter vägfyrk. Då det emellertid för närvarande torde vara omöjligt att uppnå detta önskemål, har jag nödgats stanna vid det förslag, som beträffande beskattningsgrunden för väghållningen föreligger i herr von Sneiderns reservation.

Den bärande principen i det föreliggande lagförslaget är naturunderhållets avskaffande. Ett undantag härifrån utgöra emellertid bestämmelserna om upprättande av körslag för framforsling av väglagningsämnen. Inom utskottet har jag yrkat, att dessa bestämmelser bort ur lagen utgå. Man kan nämligen inte undgå att uppfatta dessa bestämmelser, om de bliva upphöjda till lag, såsom en sorts klasslagstiftning. Ty jordbrukarna åläggas härmed en arbetsskyldighet, som icke motsvaras av några liknande skyldigheter för andra samhällsgrupper att utföra arbete för det allmänna. En sådan lagstiftning kan enligt min mening föra med sig betänkliga konsekvenser, och jag måste säga, att det är ganska egendomligt, att de socialdemokratiska representanterna såväl i utskottet som i kamrarna velat vara med om en dylik bestämmelse. Efter den utformning, som nu dessa bestämmelser emellertid fått i det förslag, som föreligger i reservationen, vilket ju innebär, att körslag skall framskaffa väglagningsämnen endast i det fall att sådant av landstinget påkallas, har jag icke velat motsätta mig hela lagen för blott denna bestämmelses skull, sedan den blivit omformad på detta sätt. Men jag har ansett mig här böra omnämna detta för att få min åsikt i förevarande avseende antecknad till protokollet.

Om det föreliggande lagförslaget nu bleve upphöjt till lag — jag menar sådant det föreligger i herr von Sneiderns m. fl. reservation — skulle enligt min mening vissa fördelar vinnas, som icke kunna uppnås med den nuvarande väglagens bibehållande. För det första skulle ju naturavägunderhållet försvinna, en fullständig utjämning av väghållningsbördan mellan de nuvarande vägdistrikten komme att äga rum samt en utjämning av väghållningsbördan mellan de olika länen bleve möj-

liggjord genom det från staten utgående tilläggsbidraget. Vidare skulle naturligtvis väguppskattningen bli överflödigt, likaså de rätt så kostsamma vägdeleningarna. Det skulle också bli fritt för varje jordbrukare, som så önskade, att åtaga sig naturavägunderhåll på lega, under det att andra, som icke ville syssla med naturavägunderhåll, skulle bli fullkomligt fria från detsamma. Ett annat önskemål och kanske icke det minst viktiga skulle även uppnås, nämligen ett mera effektivt och ändamålsenligt vägunderhåll.

*Ang. förslag
till ny väglag.
(Forts.)*

En anmärkning, som framställts mot det föreliggande lagförslaget, och detta kanske icke alldeles utan fog, är ju, att detsamma icke varit åtföljt av någon ekonomisk utredning. Genom den utredning, som i detta avseende på begäran av utskottet verkställts av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, föreligger nu emellertid en sådan utredning, vilken icke verkar så avskräckande, som från en del håll gjorts gällande.

Det är i huvudsak dessa synpunkter, som för mig varit avgörande vid mitt ställningstagande i föreliggande fråga, och jag vill tillägga, att lika visst som jag inte kunnat vara med om Kungl. Maj:ts förslag oförändrat, lika visst är, att jag inte heller kan vara med om att stödja *de* vid föreliggande utskottsutlåtande fogade reservationer, vilka gå ut på yrkande om förnyad *utredning*. Det måste enligt min uppfattning vara gagnlöst att ytterligare utreda en sak, som varit föremål för utredning av tvenne olika kommittéer och under en tidrymd av ej mindre än omkring 11 år. Vunne denna mening riksdagens bifall, då skulle säkerligen den av flera skäl länge väntade väglagsreformen bli uppskjuten för lång tid framåt. Och det ansvaret vågar jag inte påtaga mig.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till herr von Sneiderns m. fl. reservation.

Herr Strömberg, Gustaf: Herr talman, mina herrar! Efter andra kammarens nyligen fattade beslut torde det icke vara nödvändigt att alltför länge uppehålla sig vid denna fråga. Då jag emellertid tillhör den del av utskottsmajoriteten, som önskat få Kungl. Maj:ts förslag antaget redan vid innevarande riksdag, men likväl gått med på utskottets avslagsyrkande, skall jag be att få säga några få ord till försvar för denna onekligen något underliga situation.

Orsaken till att vi gått med på avslag är ju, som utskottets ärade ordförande nyss betonade, att utskottet vid de preliminära besluten antagit förändringar, som enligt vår mening innebära avsevärda försämringar i det föreliggande förslaget. Bland dessa är naturligtvis i främsta rummet att märka de ändrade skattegrunderna liksom också de ändrade grunderna för statsbidragets utgående, men bland desamma är också beslutet att ur lagtexten avlägsna bestämmelserna om den tekniska organisationen, ett beslut mot vilket jag inom utskottet framförde mycket stora betänkligheter. Enligt Kungl. Maj:ts förslag har 1 kap. 14 § följande lydelse: "Vägdistrikt åliggande väghållning skall verkställas genom en för ändamålet utsedd vägstyrelses försorg samt under ledning av en vägdirektör med biträde av en vägmästare." Utskottet strök vid

Ang. förslag till ny vägslag. sitt preliminära beslut den sista delen av paragrafen och reservanterna föreslå nu, att densamma skulle få följande ändrade lydelse: "Vägdistrikt åliggande väghållning skall verkställas genom en för ändamålet utsedd vägstyrelses försorg." Ingenting mera. Man har icke velat vara med om att i lagtexten säga ut, att det skall ske under sakkunnig och teknisk ledning, och härvid har man enligt min uppfattning alltför mycket låtit sig skrämma av agitationen mot de nya tjänstemännen och mot de ökade kostnaderna och härmed också enligt mitt sätt att se äventyrat ett enhetligt utförande av vägunderhållet liksom också allmänhetens berättigade intressen härutinnan.

I fråga om förvaltningskostnaderna kan det ju vara skäl att här i kammaren ytterligare trycka på, vad utskottets ordförande nyss sade, då han erinrade om den utredning, som väg- och vattenbyggnadsstyrelsen verkställt rörande de förvaltningskostnader, som skulle bli en följd av Kungl. Maj:ts förslag. Om man jämför dessa med de förvaltningskostnader länen för närvarande ha för sitt vägunderhåll, skall man finna, att skillnaden icke är så avskräckande, som man velat göra gällande. För närvarande gå i de olika länen förvaltningskostnaderna till ganska stora belopp. Jag vill påpeka, att i den utredning som här föreligger, finnas statistiska tabeller, angivande för varje vägdistrikt och län de allmänna vägarnas längd och kostnaderna för väghållningen m. m. för år 1919. För de olika länen gå förvaltningskostnaderna upp till visserligen något olika men dock överallt ganska avsevärda belopp. För Norrbottens län äro de 46,000 kronor, för Värmlands län 43,000 kronor och för Västmanlands län 42,000 kronor, för att nämna några län. Ser man därefter på den utredning väg- och vattenbyggnadsstyrelsen verkställt och som återfinnes på sidan 70 i utskottsbetänkandet, skall man finna, att skillnaden icke är så väsentlig. Där har man gjort upp en fullständig plan för förvaltningskostnaderna för ett medelstort län. Jag behöver här icke specificera de olika posterna — vem som helst av kammarens ledamöter kan återfinna dem i betänkandet — men slutsumman är för ett medelstort län 50,000 kronor. Då är att märka att dessa förvaltningskostnader, vilka som jag här nämnt återfinnas i den statistiska tabellen, gälla för 1919 och under de två sista åren har en avsevärd förhöjning ägt rum, så att från 1917 fram till 1919 är det en ökning av icke mindre än ett par hundra tusen för hela landet, vilket utvisar, att helt säkert förvaltningskostnaderna för närvarande för de olika länen äro långt högre än de som angivits här för 1919. Således kan man sluta, att skillnaden icke är på långt när så avskräckande, som man velat göra gällande.

Vad man velat vinna med den nya väglagen har ju varit för det första ett bättre vägunderhåll och för det andra en jämnare fördelning av skattebördan. Man frågar sig då, hur dessa önskemål skola på bästa sätt kunna realiseras. Man får i den kungl. propositionen ett mycket klart och koncentrerat svar i fråga om den första delen, nämligen hur detta vägunderhåll tekniskt bäst skall utföras. Det säges där, att landsingen, d. v. s. de större vägdistrikten, skulle "sköta väghållningen genom vägstyrelser och vägdirektörer samt dessas biträden. på sätt lämp-

ligast kunde ske, medelst vägvakter eller användande av entreprenad, med lejda arbetare eller fast anställt manskap samt genom körslag och plogslag". Vidare säges det till försvar för samma sak: "De nytillkommande organen, vägdirektörerna och vägmästarna, öka visserligen antalet fast anställda. Utgifterna för deras avlöning böra dock mångfalt uppvägas därigenom, att under deras sakkunniga ledning för samma kostnad bättre och mera arbete kan utföras än förut, då arbetet varit splittrat och ägt rum utan ledning och sakkunskap." Det förefaller mig vara alldeles obestriddligt, att om vi skola få enhetlighet i vägunderhållet, vi måste ha en tekniskt sakkunnig ledning, och man har, synes det, då intet skäl att säga, som det görs från olika håll: visst skola vi ha denna tekniska ledning och sakkunskap, men vi behöva icke skriva ut det i lagtexten. Ja, en talare i andra kammaren förklarade i dag, att vägdirektören finns, men han är icke synlig i lagtexten, och genast lagförslaget blivit upphöjt till lag kommer denne direktör fram, eftersom han är alldeles nödvändig. Det är min bestämda uppfattning, att skall vägunderhållet i dessa stora distrikt skötas på ett rationellt sätt, så måste vi ha en verkligt sakkunnig person, som kan sätta in hela sin kraft i detta arbete. Jag förmenar således, att frågåendet av denna princip är en avsevärd försämring av Kungl. Maj:ts förslag.

Men detta är ändå icke det väsentliga, utan det väsentliga är i stället, såsom det har påpekats, de ändringar utskottet vidtagit i skattegrunderna. Detta har för oss varit det avgörande. Det erkännes villigt, att de grunder, efter vilka vägs-katten nu utgår, icke äro tillfredsställande. Vi gå gärna med på en utredning i syfte att komma fram till ett bättre och mera tillfredsställande resultat. Men vi ha ansett, att det icke är riktigt att låsa fast sig vid en lösning nu, då vi ändå 1924 måste taga upp kommunalskattefrågan i hela dess vidd, däri då inbegripet även vägskattefrågan. Förhållandet vore ett annat, om vi från socialdemokratiskt håll förklarade, att dessa grunder för vägs-kattens utgående för närvarande äro fullt rättvisa, men det är icke fallet. Vi erkänna i stället i utskottets motivering, att dessa grunder icke äro fullt tillfredsställande men anse, att de skola ändras i ett annat sammanhang. Det synes mig, därför att detta av Kungl. Maj:t framlagda lagförslag i stort sett innebär så avsevärda förbättringar uti vår väglagstiftning, att det varit ett stort framsteg, om riksdagen innevarande år antagit detta förslag oförändrat. Men då detta icke varit möjligt är det att hoppas, att en lämpligare tidpunkt kan avvaktas när frågan kan bli löst på ett fullt tillfredsställande sätt.

I förhoppningen, att denna tidpunkt icke må vara alltför långt avlägsen, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr statsrådet Ö r n e: Herr greve och talman, mina herrar! Jag anser mig böra för kammaren tillkännage anledningen till att jag står i den för en departementschef ganska egendomliga situationen att nödgas förorda antagandet av ett utskottsutlåtande, vari hemställes om avslag å en departementschefens egen proposition.

Ang. förslag
till ny väglag.
(Forts.)

Jag skall till en början konstatera, att mellan de reservanter, som representeras av utskottets ärade ordförande, och de ledamöter av utskottet, som dikterat dess betänkande, ingen mera djupgående menings-skiljaktighet i fråga om vägförvaltningens organisatoriska anordning föreligger. I detta avseende stå både utskottet, eller rättare sagt de sju ledamöter, som bilda utskottsmajoriteten, och herr von Sneidern och och hans medreservanter på precis samma linje, om man undantar några smärre detaljfrågor. Den fråga, som utgör den stora stridsfrågan, ligger helt och hållet utanför själva vägförvaltningens anordning. Det är skattefrågan, som kommit att spela den avgörande rollen.

Vägsakkunniga hade, såsom redan är framhållet, företagit vissa ändringar i gällande väglags föreskrifter med hänsyn till skatten. Sålunda hade repartitionstalet för jordbrukarna fördubblats, höjts från 100 till 200 kronor, och för annan fastighet höjts från 200 till 300 kronor, medan det för inkomsttagare bibehållits vid 30 kronor. När jag gick att närmare granska vägsakkunniges ifrågavarande förslag för att utarbета propositionen, så måste jag finna, att just på denna punkt de sakkunniges förslag kommit i uppenbar strid med den politik, som förut varit förd i kommunalskattefrågan. När kommunalskattefrågan icke nådde en definitiv lösning 1920, så fastställdes, som herrarna erinra sig, ett provisorium att gälla till utgången av 1924. Senast vid 1924 års riksdag måste denna stora och viktiga fråga upp i hela sin vidd. Att bedöma kommunalskattefrågan i vanlig mening såsom ett fristående problem låter sig emellertid icke göra. Man måste taga hänsyn till hela den skattebelastning, som kommer att drabba olika grupper i samhället, och vägtungan är därvid en av de allra viktigaste faktorerna. Det är min bestämda övertygelse — jag har uttryckt den så tydligt jag kunnat i andra kammaren — att vi icke kunna nå fram till en väl avvägd lösning av kommunalskatteproblemet, om vi i detta nu gå att avskriva en stor del av de poster, som i form av vägskatt påvåla jordbruket. Intresset hos jordbruksidkarna att nå en verkligt rationell lösning av skattefrågan kommer därigenom att minskas i så hög grad, att man måste bestämt avråda från att antaga ett väglagsförslag, som är oupplösligt förbundet med antagandet av en sådan nedskrivning av jordbrukarnas vägskattebörda. Att bestämmelserna rörande vägskatten i huvudsak bibehållits oförändrad i propositionen nr 100 betyder ingalunda, att dessa grunder för framtiden skola bli bestående. Jag har så tydligt, som det varit mig möjligt, i motiveringen till denna proposition uttalat, att fastställandet av de föreslagna bestämmelserna endast är att betrakta som ett provisorium och att en revision av dessa bestämmelser måste företagas i samband med *kommunalskattefrågans* upptagande. Då jag har den synen på denna sak, att ett antagande av reservationen skulle äventyra för oerhört lång tid framåt den för stora delar av vår befolkning så oerhört viktiga, *snara* lösningen av denna fråga, bör det vara rätt tydligt för kammarens ledamöter, att jag, då frågan ligger som här är fallet, kunnat ansluta mig till yrkandet på avslag å propositionen.

Det förekommer emellertid också i herr von Sneiderns reservation

en synnerligen betänklig avvikelse från Kungl. Maj:ts förslag därutinnan, att i denna reservation föreslagits höjning av bidraget till väghållningen från 30 till 40 procent, det vill säga med icke mindre än 33 procent. Man ökar ju nämligen det av Kungl. Maj:t föreslagna statsbidraget med en tredjedel. När jag behandlade vägsakkunnigas förslag, ställde jag mig synnerligen tveksam till just denna fråga om statsbidraget. Om det funnits någon tid och möjlighet att på det stadium, varpå frågan då befann sig, åstadkomma en ny utredning på den punkten, skulle jag utan tvekan låtit göra en sådan. Enligt min uppfattning borde man nämligen nu ha fullständigt avskrivit det för alla vägdistrikt lika grundbidraget av 30 procent och i stället lagt hela statsbidraget som en ren skatteutjämning. Redan med ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag kommer man i en rätt farlig närhet av den punkten, då det egentligen icke kostar så mycket för de skattskyldiga inom ett vägdistrikt att ytterligare öka distriktets utgifter. Genom ett bifall till herr von Sneiderns reservation rycker man ännu ett gott stycke närmare den punkten, och man kan ju näppeligen tänka sig en farligare anordning, än att det gör de skattskyldiga i en kommunal organisation sådan som det nya vägdistriktet ungefär detsamma, om utgifterna äro en miljon eller halvannan miljon. Ökningen i deras beskattning kommer, som reservationen är upplagd, icke att bli så särskilt stor. Under sådana omständigheter är det naturligt, att enbart på grund av detta förslag om ett ökat statsbidrag man bestämt måste avråda från antagande av den ifrågavarande reservationen. Det gäller ju här att avväga olika samhällsgruppers intressen och, då man går till en utjämning, också göra den sådan, att den verkligen kommer att befrämja den största möjliga grad av sparsamhet. Något annat är från finansiell synpunkt icke tillrådligt.

Det finns även en del praktiska anmärkningar att göra mot det resultat, till vilket huvudreservanterna nått. Vid denna timme skall jag emellertid icke närmare ingå på den saken. Det förefaller mig, liksom den närmast föregående talaren, som om det mest skulle vara ett spegelfäkeri att stryka vägdirektören och hans kompetens ur förslaget. Det är nämligen alldeles otvivelaktigt så, att en vägstyrelse av lekmän, som givetvis icke kunna sysselsätta sig hela sin tid med enbart vägförvaltning, icke utan ett dugande tekniskt biträde kunna sköta sina funktioner, och det vore då så gott att sätta detta biträde med officiell ställning in i väglagen. På den punkten skall jag emellertid icke resa någon allvarlig invändning. Jag förstår nämligen efter vad som förekommit, att man måste hysa en rätt stark misstänksamhet mot väg- och vattenbyggnadskårens tjänstemän, när det gäller att ordna vägförvaltningen praktiskt och billigt. När det från framskjutna tjänstemän inom denna kår påstås vara nödvändigt att placera en vägvakt per mil på de större vägarna och en på varannan mil på de mindre och avlöna dessa med samma lön som banvakter vid Statens järnvägar, ehuru de icke äro sysselsatta mer än en ringa del av året och få ytterligt litet att göra även denna del — när man kan föreslå något sådant, förstår jag, att det måste uppstå ett starkt misstroende gentemot den grupp av teknici, som kommit fram

*Ang. förslag
till ny väglag.
(Forts.)*

Ang. förslag
till ny väglag.
(Forts.)

med ett sådant förslag. Jag tror emellertid, att denna misstro i det stora hela taget icke är befogad, när det gäller väg- och vattenbyggnadskårens medlemmar i stort sett. Där finns en mängd synnerligen dugligt och förnuftigt folk, men som sagt, jag skall icke påyrka, att man bibehåller den punkten, om detta skall utgöra någon svårighet för väglagens bifallande.

På en annan punkt avstår jag också alldeles från att yrka på någon anslutning till Kungl. Maj:ts förslag, och det är i fråga om särbidraget. Där stod jag själv synnerligen tveksam, då det visade sig, att man hittills med några få undantag kunnat på ett tillfredsställande sätt sköta anskaffningen av mark för de nya vägarna. Det påpekades dock fall, där en viss påtryckning av den allmänna opinionen i orten skulle varit rätt gagnelig och där personer fordrat orimliga pris för den upplåtna marken. ehuru de egentligen bort upplåta mark gratis och betala en smula till på grund av den stora nytta vägen komme att göra dem. I sådana fall skulle givetvis möjligheten att kunna utdöma särbidrag göra stort gagn. Det finns ju också fall, där vägen går fram över en liten egendom på så sätt, att egendomens mark blir alldeles spolerad, och där är det då alldeles orimligt att fordra, att vederbörande markägare skall utan vidare ersättning upplåta mark. Att jämka ihop dessa två ytterligheter med varandra skulle enligt min uppfattning låta sig göra genom införande av bestämmelsen om särbidrag, men då det nu stött på motstånd, anser jag, att det icke bör vidare upptagas i kommande förslag.

I fråga om de s. k. körlagen ha reservanterna föreslagit en del ändringar, som enligt min mening kanske icke äro så synnerligen lyckliga. Jag vet att jordbrukarna här i Sverige äro synnerligen ängsliga, så fort det blir fråga om solidarisk ansvarighet. Därför förstår jag också, att man icke vill behålla den i körlagen, men denna solidariska ansvarighet har på ett annat område, som ligger inom min föregående erfarenhet, visat sig vara av största gagn för jordbrukarebefolkningen, där den förekommit, och jag tror även, att den på detta område ganska snart skulle visa sig gagnelig. I reservationen har man emellertid förutsett ett särskilt landstingsbeslut för att få körlagsinstitutionen i gång. Detta gör, att denna institution antagligen aldrig någonsin kommer att utnyttjas, när den just bäst skulle behövas. För min del är jag visserligen fullt på det klara med, och det förmodar jag, att alla, som sysslat med frågan, äro, att hela institutionen är endast en säkerhetsventil så att säga. I de allra flesta fall kommer den aldrig att träda i praktisk tillämpning, då det givetvis är så, att jordbrukarna på de olika orterna bli villiga att mot skälig ersättning åtaga sig körning, eftersom de slippa ifrån naturavägunderhållet och få dragare och arbetskraft lediga. Men det har visat sig vissa företeelser på en del orter, som ge vid handen, att det understundom kan vara nödvändigt att möta försök till en opåkallad uppskörtning av det allmänna och att man då har denna institution att tillgripa som ett yttersta medel. Men skall den tjänstgöra som en verklig säkerhetsventil, måste det ju också finnas möjlighet för vägstyrelsen att utan landstingets hörande, när det behövs, påkalla körlagens tillgripande.

Annars kommer ju hela saken att stanna endast på papperet, och man kan ställa vägunderhållet i ett visst område av vägdistriktet i en mycket svår situation i en hel del fall.

*Ang. förslag
till ny väglag.
(Forts.)*

Det kunde vara åtskilliga andra punkter att nämna något om. Jag vill emellertid icke göra det. Något slags positivt beslut kan ju icke nu framkomma. Enligt min uppfattning är det emellertid bäst, om kammaren bifaller utskottets hemställan. Därigenom uttalar nämligen kammaren, att den särskilt i statsbidragsfrågan icke vill gå på de linjer, som reservanterna föreslagit. Det blir också under sådana omständigheter lättare, tror jag, att vid en kommande riksdag ånyo framlägga ett förslag.

Den fråga, som nu föreligger till riksdagens behandling, är, som jag tillåtit mig säga i medkammaren, säkerligen en av de viktigaste, som på många, många år förelegat till den svenska riksdagens behandling. Det är förklarligt, om man icke nu kan nå fram till ett positivt resultat, men om utskottets hemställan bifalles, vilket då också innebär ett bifall till utskottets motivering, är jag övertygad om, att frågan åtminstone faller ett långt stycke framåt.

Herr Enhörning: Herr greve och talman, mina herrar! Då såväl utskottet som andra kammaren avstyrkt Kungl. Maj:ts förslag till lag om allmänna vägar, vilket avstyrkande jag — om ock på delvis andra skäl än de av utskottet framlagda — biträder, vill jag icke inlåta mig på någon tidsödande granskning av frågan utan endast i korthet beröra vissa principfrågor.

Förslaget avser dels ett avvägbringande av en jämnare fördelning av väghållningsbesväret och dels ett tillgodoseende av samfärdselns krav på förbättrade vägar. Båda dessa frågor äro givetvis av stor vikt och måste inom en snar framtid bringas till en lycklig lösning. Kungl. Maj:t har emellertid i anslutning till vägsakkunniges förslag i samband med åtgärder för en behövlig förbättring av vägunderhållet förordat en omläggning av grunderna för de delar av vägväsendet — undersökning och byggnad av väg — där nuvarande anordningar visat sig lämpliga och förenade med jämförelsevis låga kostnader. Varje förändring på sistnämnda område torde komma att medföra ökade kostnader såväl i fråga om byggnads- som administrationskostnader. Icke från något håll hava heller anmärkningar av betydelse kunnat riktas mot det nuvarande systemet för undersökning och byggnad av allmänna vägar och broar, varför någon rubbning i dess principer och bärande idéer icke synes vara av förhållandena påkallad eller ens lämplig.

Vägväsendets reformering synes därför böra omfatta endast ett mera ändamålsenligt ordnande av själva vägunderhållet. Vad Kungl. Maj:t härutinnan föreslagit skulle säkerligen på ett effektivt sätt tillgodose kravet på förbättrade vägar. Man torde emellertid icke få taga hänsyn enbart till de fordringar, som från alla håll — utanför de för vägunderhållet ansvariga — framställas och därigenom ernå en enbart teknisk lösning av problemet, utan man måste samtidigt se till, att frågan löses efter sunda ekonomiska principer. Och på denna punkt synes

Ang. förslag
till ny vägslag.
(Forts.)

Kungl. Maj:ts förslag vara behäftat med avsevärda brister. Vad först angår administrationen är det uppenbart, att den nuvarande organisationen lämnar tillfälle till betydande uppoffringar från enskildas sida i form av praktiskt taget oavlönat arbete inom vägstyrelserna, inom vilka ordförande- eller ledamotskap betraktas som förtroendeposter. Den föreslagna omläggningen av vägdistriktet skulle medföra — vilket även vägsakkunnige förutsett — att de nya landstingsvägstyrelsernas ledamöter måste avlönas någorlunda i paritet med det betydande arbete, som kommer att påvila dem. Dessutom skulle skapas en helt ny kår av tjänstemän, vägdirektörer, vägmästare och vägvaktare. Att de högst betydande kostnader, den nya organisationen skulle medföra, icke komma att bäras av enbart staten utan till större delen av de nya vägdistriktet, förändrar på intet vis frågans läge. Kostnaderna gå i alla fall ut över det allmänna.

Det synes utan vidare klart, att man på grund av den vidlyftiga organisationen måste räkna med högst betydande kostnadsökningar enbart för att ernå samma vägunderhåll som nu. Och i samma riktning verkar den omständigheten, att man med det nya systemet skulle tvingas att i långt större utsträckning än nu använda sig av avlönad arbetskraft. Tager man så hänsyn jämväl till att förslaget åsyftar ett *förbättrat* vägunderhåll, får man räkna med än ytterligare kostnadsökning. Även om det ekonomiska läget för närvarande vore gott, måste man ställa sig synnerligen betänksam inför de avsevärda krav på det allmänna, som ett genomförande av förslaget skulle medföra. Att nu, då parollen på alla områden är "sparsamhet till det yttersta", ikläda sig så betydande kostnader, som det här skulle bli fråga om, är knappast försvarligt. Det är visserligen sant, att reformen icke skulle genomföras förrän om något år, men vem garanterar, att den ekonomiska situationen då kommer att te sig så mycket ljusare än nu.

Jag beklagar för min del, att herr statsrådet — på grund av utskottets beslut — kommit i den egendomliga ställningen, att herr statsrådet måste yrka avslag på sin egen proposition, men jag anser det icke lyckligt att nu inlåta sig på — såsom han föreslår — ett provisorium på måhända ett eller annat år, även om vägskattebördan ej bleve så stor, vilket herr statsrådet sökt visa, men vilket synes mig mycket problematiskt. Om ett eller ett annat år kanske vi kunna i ekonomiskt avseende se mera förhoppningsfullt på framtiden, och då är också denna fråga fullt mogen för lösning, hoppas jag.

Herr talman! Med detta mitt anförande anhåller jag att få yrka bifall till första och andra punkterna i den av herr Borell m. fl. avgivna reservationen.

Greve W a c h t m e i s t e r: I frågans nuvarande läge skall jag icke ingå på några detaljer, utan yttra mig helt kort och utan någon egentlig motivering deklarerar min ställning till frågan i stort sett.

Jag kommer att ansluta mig till den av herr von Sneidern m. fl. avgivna reservationen. Emellertid vill jag på samma gång säga, att ett

tillfredsställande och något så när snabbt ordnande av vår väghållningsfråga är av sådan vikt, att jag icke skulle hava dragit mig för att ge min röst för bifall till den kungl. propositionen något så när oförändrad, om icke den av herr von Sneidern m. fl. avgivna reservationen funnits att tillgå. Däremot skulle jag aldrig vilja giva min röst åt den reservation, som bygger på bibehållandet av de nuvarande små vägdistrikten. Jag har sett för många olägenheter av små vägdistrikt för att kunna vara med om deras bibehållande.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till herr von Sneiderns reservation.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman, mina herrar! Med anledning av vad herr statsrådet yttrade i slutet av sitt anförande, får jag säga, att det synes mig som om man också borde hava förberett ärendet något bättre än som skett, innan propositionen lades på riksdagens bord. Trots den tunga, som nu påvilar lantbrukarna och vilken jag gärna vill vara med om att lätta, d. v. s. naturavväghållningens avskaffande, har redan från början frånvaron av alla ekonomiska beräkningar över konsekvenserna av denna lags genomförande gjort betänksamheten så stor, att såväl jag som mina medreservanter icke kunnat taga ställning till frågan på det sätt och med den optimism, som herr von Sneidern och hans medreservanter hava gjort. Redan när utskottets arbete började, kom det in ekonomiska beräkningar från privat håll, slutande på vitt skilda belopp. Det anmärkningsvärda är, att när ett par av dessa beräkningar kommit in till utskottet, framkom från annat håll en kritik av dessa ekonomiska beräkningar, och den som först hade ingivit sin promemoria, förklarade i en senare redogörelse, att han i kommunikationsdepartementet vägrats att taga del av den kritik, som ägnats hans promemoria. Det är ett förhållande, som synes anmärkningsvärt, när man ställer det i samband med den från början totala frånvaron av ekonomiska beräkningar. När sedermera inom utskottet från vårt håll yrkades på att utskottet skulle i sin tur söka åstadkomma en ekonomisk utredning, stötte detta på motstånd. Till slut blev det ett beslut om infordrande av kungl. väg- och vattenbyggnadsstyrelsens utredning, och kungl. styrelsen säger själv, att den givits en tid av allenast fem dagar för sina beräkningar. Till dessa beräkningar har sedermera i herr von Sneiderns reservation på sidan 78 i utlåtandet fogats en bilaga B, "Approximativa statistiska beräkningar ang. fördelningen av kostnaden för vägunderhåll m. m. enligt olika förslag". Denna avser att visa, huru kostnaden skulle verka per vägfyrk.

Eftersom herr von Sneidern fäster så synnerligt stort avseende vid denna bilaga B, så vill jag säga, att denna bilaga icke har upprättats eller föredragits inför utskottet utan, efter det utskottets utlåtande justerats, upprättats av herr von Sneidern och hans medreservanter på privat väg. Därför har det icke varit möjligt för de övriga utskottsledamöterna att taga ställning till bilagan, och jag för min del har icke fått se densamma, förrän utlåtandet var delat här i kammaren. Är denna

Ang. förslag
till ny vägslag.
(Forts.)

bilaga av sådan betydelse och har det varit möjligt för dessa reservanter att på denna korta tid åstadkomma en utredning, som varit så avgörande, tycker jag, att det också bort kunna vara möjligt för Kungl. Maj:t och de sakkunniga att på den långa tid, som de hade till sitt förfogande, åstadkomma en ekonomisk utredning.

Våra anmärkningar ha också riktat sig mot organisationen. Jag instämmer i det anförande, som i detta avseende hölls av herr Borell, och jag skall icke upprepa vad han sagt. För övrigt äro dessa synpunkter framförda i vår reservation. Jag vill tillägga, att om man går med på det system, som här är ifrågasatt, kan man icke frigöra sig från den tanken, att det måste verka byråkratiskt, och jag tror för min del att det i verkligheten kommer att gå så till, att då vägstyrelserna övertaga vägarna i distrikten, kommer det att bli mycket dyrt. Resultatet kommer att bli, att man koncentrerar väglagningen på de stora stråkvägarna, bilvägarna, men eftersätter underhållet på de mindre vägarna, ett förhållande som kommer att verka ogynnsamt för trafikanterna i dessa orter.

Den punkt, som varit avgörande för socialdemokraterna, har också varit avgörande för mig, nämligen frågan om vägs-katten. Jag får säga, att oviss-heten om att lösa denna fråga i en från min synpunkt önskad riktning har varit en viktig anledning till mitt ställningstagande. Det framhölls bestämt inom utskottet från socialdemokratiskt håll, att därest de icke finge skattegrunderna lagda efter den reservation, som den socialdemokratiska medlemmen bland de sakkunniga hade, så fällde de hellre hela förslaget. När ett sådant besked lämnades, är det ju naturligt, att man ställde sig tveksam inför den situationen, att ett lagförslag framlades i riksdagen med den utsikten, att när 1 § antagits, man sedan förlorade i voteringen beträffande de andra mera betydelsefulla punkterna. Jag tror, att voteringssiffrorna i andra kammaren givit stöd åt dessa farhågor.

Om herr von Sneiderns m. fl. reservation får jag säga, att det lagförslag, som däri innehålles, visserligen utgör resultatet av ett inom utskottet utarbetat lagförslag, men beträffande innehållet råder icke på alla punkter enighet. Jag kan i viss mån instämma med herr statsrådet att på några punkter är det försämringar. Jag kan nämligen icke finna annat än att borttagandet av vägdirektörer och vägmästare är endast skenbart. I verkligheten måste dessa finnas, och den omständigheten, att åt landstingen överlämnats att besluta, när kör-lagen skola träda i funktion, anser jag icke lycklig, därför att det då blir en upprivande principdebatt i varje landsting, som sannerligen icke blir till någon nytta. Skall, såsom här är ifrågasatt, en ny vägslag genomföras, skall den ju också till stor del innehålla organisationsförslag. Denna organisation bör då byggas på ett fast och solitt underlag, som håller samman det hela, och därför får jag säga, att på de av mig anförda punkterna ett försvagande av Kungl. Maj:ts förslag har ägt rum.

Här anmärktes mot den av herr Borell m. fl. avgivna reservationen, att den innehåller begäran om utredningar om saker, som redan äro

utredda. Det är möjligt, att något av de upptagna yrkandena vid närmare omprövning icke behöver föranleda någon större bearbetning, men den omständigheten, att vi hava föreslagit en skrivelse med begäran om utredning angående vissa saker, bör väl icke verka avskräckande. I en skrivelse bör man väl nämligen snarare taga upp kanske alltför många än för få yrkanden. Det återstår ju sedan för de utredande myndigheterna att gallra ut, i vilka avseenden de icke finna de framställda kraven beaktansvärda.

Det framföres såsom skäl mot en skrivelse med begäran om utredning, att sådan redan skulle vara verkställd. Det har dock inträffat två mycket viktiga saker, sedan sakkunniges förslag framlades. Den ena är den under de allra senaste åren mycket ökade biltrafiken, vilken givetvis går fram efter vissa stora stråkvägar, och det kan tagas i övervägande, om icke genom de stora stråkvägarnas övertagande av landstingen eller på annat sätt en lättnad kunde inträda i vägunderhållet, som till stor del kunde undanröja de nuvarande missförhållandena. Vidare har den ändring av 12 § i väglagen, som genomförts i syfte att möjliggöra för vägdistrikt att genom vägstyrelsen ombesörja underhållet helt eller delvis av distriktets vägar, ännu icke hunnit i nämnvärd mån visa sina verkningar. Det torde kunna inhämtas från vägdistrikten värdefulla upplysningar om verkningarna, vilka sedan kunde sammanfattas och tjäna till ledning vid verkställandet av de ekonomiska beräkningarna.

Det är givet, att vägfrågans fall i dag icke får betyda, att den fallit för någon längre tid, utan den måste fram snarast möjligt. Det är ett oeftergivligt krav, som även vi i vår reservation framhållit. Men jag kan icke dela herr von Sneiderns uppfattning, då han varnade kammaren för att gå med på ett skrivelseförslag och i stället uppmuntrade till att yrka rent avslag, då ju ett rent avslag betyder, att frågan ligger på bordet utan att någonting göres åt densamma. Ett beslut av denna kammare om en skrivelse skulle väl betyda, att frågan åtminstone ännu mera uppmärksamades och beaktades än om den avslöges.

Detta är ju en fråga av så stor betydelse, att om man ville gå in i detaljer, skulle man hava åtskilligt mer att säga, men då frågan redan är avgjord genom andra kammarens beslut vill jag endast med dessa korta erinringar, herr talman, yrka bifall till den av herr Borell m. fl. avgivna reservationen.

Herr Pers: Den långa dragkampen i utskottet synes hava rört fördelningen av bördan av vägunderhållet. Jag tror emellertid, att uppgiften i grunden bör tagas på ett annat sätt, men detta har utskottet mycket litet bekymrat sig om. Jag hörde dock till min tillfredsställelse, att den siste talaren var inne på den tankegång, som jag vill erinra om och i min mån vill försöka framföra.

Jag är övertygad om att landet och det allmänna tar sig vatten över huvudet, om man skall taga hand om landets alla vägar på ett verksamt sätt. Utbyggandet av vägsystemet pågår alltså, mer och mer minutiöst.

Ang. förslag
till ny väglag.
(Forts.)

Ang. förslag
till ny väglag.
(Forts.)

Och landet är så pass stort, att det blir en tunga, vilken som sagt kommer att drabba det allmänna alltför hårt. Min mening är, att de nuvarande vägdistrikten böra kunna besörja underhållet av de smärre vägarna, som i de mest odlade trakterna äro de allra bästa. Genom bibehållande av detta system kan också utbyggandet av nya vägar ske på ett lämpligt och smidigt sätt och kulturen i den meningen växa på ett sätt, som gagnar landet. Men det är de stora vägarna, de som äro av en större betydelse för den allmänna samfärdseln, som staten och landstingen eller det allmänna böra taga sig an på ett annat sätt än nu. Jag föreställer mig, att på de flesta ställen skall det röra sig om en tredjedel eller en fjärdedel av de nu till allmänt underhåll indelade vägarna. Om dessa vägar nu omhändertagas av större distrikt, så stora som landstingsområdena, så kommer en lämplig arbetsfördelning att göra sig gällande. Dessa stora vägar behöva, om de äro backiga, läggas om i plan. De behöva en bättre och mera intensiv vård. Biltrafiken efter dessa stora färdleder utvecklar sig så, att det är obilligt att lägga skötseln av dessa vägar på jordbrukarna och på de nuvarande vägdistrikten.

På det antydda sättet kan det lilla vägsystemet utveckla sig allt mer och mer och skötas genom naturopa underhåll eller entreprenad, allt eftersom det lämpar sig, och tages mera lokalt, under det att de stora vägarna omhändertagas på ett verksamt sätt, så att de bliva så tillfredsställande som möjligt för den allmänna samfärdseln. Jag tror, att vägförfrågan i vårt land icke kan lösas på ett lämpligt sätt, om icke denna synpunkt tages upp på nytt.

Det skall sägas mig, att man har haft den uppe förut men att vägen visat sig icke framkomlig. Men det har hänt mycket under de senaste tio åren, och jag tror, att om saken tages under ny omprövning, skall det visa sig, att detta är den väg, som man måste slå in på. Jag tror också, att om man lägger saken så, har man också skäl att taga in städerna i denna väghållningstunga på något sätt och till någon del, så att landstingen verkligen kunna bilda en enhet i fråga om vägunderhållet. Städerna äro så pass intresserade i denna sak och komma att vid landstingen verkligen representera det allmänna färdeintresset, som de stora stråkvägarna representera, så att jag tror, att det vore lämpligt, om städerna komme att bliva intresserade av att hjälpa till i organisationen och bevaka det allmännas intressen.

Jag har, herr talman, velat framföra denna synpunkt, då ingen annan hittills i diskussionen starkt betonat densamma. Jag har intet yrkande.

Herr Nilsson, Johan, i Skottlandshus: Herr talman! Jag kan icke annat än beklaga, att andra kammarens beslut gått i den riktning, som det gjort, och att det sålunda är omöjligt att få detta förslag i hamn vid denna riksdag. Det hade varit önskvärt, om man kunnat få en lösning av frågan, så att man kunnat börja med att ställa om med ordnandet av vägunderhållet och vägtrafiken här i landet. Ingen tror väl, att man genom att icke antaga lagförslaget får denna fråga löst, utan

först då man får förslaget igenom, kan man börja på att göra vägarna ordentligt i ordning.

Utskottets ärade ordförande erinrade i början av sitt anförande om att det gjorts anmärkningar mot att inga kostnadsberäkningar varit tillgängliga för utskottet eller förelegat i den kungl. propositionen eller i de sakkunniges förslag. Det är ju så, att den nuvarande vägunderhållskostnaden är ytterligt svår att utreda. Det beror på hur man taxerar det arbete, som utföres för vägunderhållet, och jag vill erinra därom, att denna fråga ingalunda bortglömdes av de sakkunniga, men dessa ansågo, att det var lönlöst att påkosta en utredning därom, då det helt och hållet är beroende på i vilket skick man vill ställa vägen, och det kan variera högst betydligt. Man kan nöja sig med ett enkelt väghållningssystem, men man kan också kosta på sig en riktigt fin och välskött väg, och i senare fallet kunna kostnaderna bli tio gånger större än i det förra.

Den förändring, som den von Sneidernska reservationen vidtagit i organisationen, anser jag för min del utgöra en försämring av det förslag, som Kungl. Maj:t framlagt. Men i verkligheten betyder det naturligtvis icke så ofantligt mycket, därför att den vägdirektör och de vägmästare, varom stadgas i lagförslaget, torde bli oundgängliga, så vida man skall få någon ordning på väghållningen i landstingsdistrikten. Det torde visa sig, ifall man någon gång i framtiden får ett liknande förslag antaget, att så är, och jag tror därför, att det icke varit någon fara i att låta bestämmelsen om dessa tjänstemän stå kvar i själva lagen.

Den stora skillnaden mellan majoriteten bland de sakkunniga och Kungl. Maj:ts förslag ligger ju i skattegrunderna, i det Kungl. Maj:t har gått på ett system, som blivit betydligt mera tyngande för jordbruket än majoriteten bland de sakkunniga ansågo lämpligt. Den von Sneidernska reservationen har däremot följt de sakkunnigas förslag, och detta är för mig synnerligen viktigt, när jag absolut icke kan vara med om att förorda ett förslag i enlighet med den kungl. propositionen, då det gäller skattegrunderna.

Däremot kan jag icke, om ett förslag ånyo skulle läggas fram, förorda, att man håller själva statsbidraget så pass stort, som reservanterna föreslå. Jag anser nämligen, att man alltid bör hava lagom pretentioner på statskassan, och då bör man också hava det i detta fall. När man resonerade om denna sak bland de sakkunniga, ansåg man det vara synnerligen viktigt, att då administrationen och omhändertagandet av kostnaderna skall ligga hos landstingen, det ekonomiska ansvaret också skulle ligga där, d. v. s. att man icke borde flytta över för mycket på staten, så att man därigenom slappade det ekonomiska intresset hos de verkställande myndigheterna.

Den förändring, som vidtagits beträffande körlagen, är ju kanske av mindre betydelse, men jag tror, att man utan fara hade kunnat hålla fast vid det förslag, som den kungl. propositionen innehöll. Det var mycket resonemang om den saken på det förberedande stadiet, och man hade klart för sig, att bestämmelserna om körlag skulle komma till bra

*Ang. förslag
till ny väglag.
(Forts.)*

Ang. förslag till ny väglag. (Forts.) liten användning, men man ansåg det vara nödvändigt att hava en dylik säkerhetsventil, ifall det på vissa orter skulle inträffa, att befolkningen sammanslöte sig och sökte skörta upp det allmänna, då man måste på något sätt komma till rätta med sådant.

Herr Borell underströk i sitt anförande, att det skulle vara så stor förmån för jordbrukarna att även i fortsättningen få in natura utgöra den skattetunga, som vägunderhållet innebär. Men det är ju klart, att det förslag, som nu har lagts fram, kommit just därför, att naturaunderhållet är utdömt. Det är icke möjligt att få ordentliga och förbättrade vägar, om man skall bibehålla naturaunderhållet. Visserligen sade herr Borell, att det måtte vara en fördel för jordbrukarna att få utföra vägunderhållet på tider som passa dem, men det är ingalunda förhållandet, att de få göra det, utan de få utföra vägunderhållet på landsfiskalernas anmodan och på tider, som dessa bestämma. Det torde icke vara möjligt, att man i fortsättningen skall kunna få några förbättrade vägar, om det nuvarande systemet bibehålles.

De nuvarande väghållningsdistrikten ansåg herr Borell också vara lämpliga, och jag vill därvid säga, att det förslag, som nu ligger på kammarens bord, icke utesluter, att man i mycket stor utsträckning skall kunna begagna sig av de nuvarande väghållningsorganisationerna. Förslaget upptager ju vägnämnder, och man har tänkt sig, att man just skulle begagna sig av de gamla vägstyrelserna för att biträda den centrala vägmyndigheten inom landstingsområdet. Hela förslaget är ju så fritt uppbyggt, att landstingsområdena själva kunna ordna med underdistrikt, om de skulle finna det fördelaktigt, och detta bortsåg man icke ifrån, när man uppbyggde förslaget hos de sakkunniga.

Herr Johansson från Halland klandrade detta förslag och sade, att det var dåligt förberett, då det lades fram. Men jag ber att få erinra därom, att förslaget varit ute på remiss hos myndigheterna, och det torde vara få förslag av den omfattning som detta, vilka rönt så liten kritik som detta har gjort, och jag tror icke, att det skall lyckas att bygga upp något annat förslag, som skall mötas med så stora sympatier som detta.

Jag tror därför, att man bestämt måste avråda kammaren från att gå med på herr Borells reservation och förorda en skrivelse med begäran om nytt förslag. Då man nu för övrigt har att välja mellan utskottets förslag och herr von Sneiderns reservation, nödgas jag, ehuru jag icke i allo kan gilla den senare, dock förorda densamma, därför att jag beträffande den stora huvudskillnaden, nämligen skattegrunderna, måste hålla på det förslag, som denna reservation innebär.

Herr Johansson yttrade vidare, att man nu icke borde taga den von Sneidernska reservationen, därför att frågan då bleve vilande, men om man däremot ginge på den Borellska reservationen, så begärde man i en skrivelse ett nytt förslag. Jag tror emellertid, att kammaren icke skall låta locka sig av detta till att följa den Borellska reservationen, därför att om första kammaren skulle taga den von Sneidernska reservationen, till vilken en så stor minoritet i andra kammaren röstade bifall, så torde

detta hava kraftigare verkan på Kungl. Maj: t till att lägga fram ett nytt förslag än ett beslut om skrivelse av blott den ena kammaren.

Jag ber sålunda, herr talman, att få yrka bifall till det förslag, som är framställt av herr von Sneidern.

*Ang. förslag
till ny vägtag.
(Forts.)*

Herr von Sneidern: Herr talman! Herr Pers efterlyste ett system för väghållning, som skulle innefatta ett särskiljande av olika vägar, vilka skulle behandlas på olika sätt. Om jag förstod honom rätt, borde en del större vägar underhållas genom vägkassan och de mindre genom naturavväghållning. Det är just ett sådant system, som herr Borell och hans medreservanter hava tänkt sig, men för min del tror jag icke, att ett sådant system vore lyckligt. Jag tror, att det skulle leda till sådana olägenheter, att man bör undvika detsamma. Det skulle bibehålla alla med naturaunderhållet förenade olägenheter, som äro ganska avsevärda, med vägdelningar, väguppskattningar o. s. v. När man går ifrån naturaunderhållet på de avgörande punkterna, bör man göra det helt.

Herr Pers fruktade för att man skulle taga sig vatten över huvudet, om hela vägsystemet övertoges av landstingen, och att dessa icke skulle rå med den uppgiften utan komma till korta. Jag har för min del en annan uppfattning, vilket kanske beror på den miljö, i vilken jag levat. Jag har funnit, att landstingsorganisationen i min landsdel och den administration, som där finnes, visat sig kunna bemästra ganska svåra uppgifter, och jag har ingen anledning att tro, att det i detta fall skulle bli va annorlunda. Kanske herr Pers haft andra erfarenheter. Det är något som jag icke känner.

Herr Bernhard Johansson ansåg, att det var av vikt, att man komme till det positiva resultat, som en skrivelse innebure. Jag vill då säga, att när det är fråga om en skrivelse, hänger det på vilken motivering, som ligger bakom, och den motivering, som ligger till grund för herr Johanssons m. fl. reservation, gör, att jag bestämt måste yrka avslag på densamma.

Vad vidare organisationsfrågan beträffar, så har vårt förslag blivit föremål för kritik från såväl de direkta anhängarna av Kungl. Maj: ts förslag som av dem, vilka stå som bestämda motståndare till detsamma på grund av den befarade byråkratiseringen. Man säger, att den organisation, som vi föreslå, i realiteten dock blir densamma som den, vilken Kungl. Maj: t föreslår. Jag tror, att man därvidlag förbiser två saker.

Den ena är, att den administrativa organisation, som vi tänka oss, icke behöver göras sådan, att den uppfyller en av de uppgifter, som äro tänkta i det kungl. förslaget, nämligen vad som rör byggande av väg. Det kan läggas så, om man vill, men det är icke nödvändigt. Det andra förbiseendet är, att förhållandena i vårt land äro så ofantligt olika, att de vägdistrikt, som bildas, bli va så olika stora. Jag vill erinra om de vägnämnder, som vi tänka oss skola sortera under vägstyrelserna med ganska långt gående uppgifter, och jag kan mycket väl tänka mig, att ett län kan uppdelas i ett antal vägnämndsdistrikt,

Ang. förslag
till ny väglag.
(Forts.)

vilka kunna hava var sin vägmästare, och att det kanske i vägstyrelsen finnes någon sakkunnig person, som väl kan sammanhålla dessa vägnämndsdistrikts arbeten, varigenom denna högre sakkunskap, denna högre betalade kraft, denna vägstyrelsens vägdirektör skulle bliva överflödig.

Herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet gick in på skattefrågan såsom den egentligen springande punkten. Det har ju varit den, som i huvudsak skilt hans meningsfränder från mig och mina medreservanter, och detta är ju orsaken till att lagförslaget nu beklagligt nog har fallit. Han upprepade här i kammaren den från min synpunkt sett synnerligen underliga förklaring, som han förut uttalat i andra kammaren, att han med berått mod vill bibehålla, vad som dock även av honom måste betraktas som en orättvisa mot jordbrukarna, och hava denna orättvisa kvar såsom ett bytesobjekt, då kommunalskattefrågan slutligen kommer till avgörande. Jag kan icke finna, att ett sådant motiv är lämpligt, när det gäller att avgöra en fråga av denna omfattning.

Han yttrade vidare, att en ändring i det avseende vi föreslagit skulle innebära ett brytande av det provisorium i kommunalskattefrågan, som antogs 1920. Någon överenskommelse därvidlag, någonting i motiven till denna lag, som angiver, att man skulle vara förhindrad att ändra väglagen och den därmed förenade beskattningen, föreligger ju alls icke. Vidare förbiser herr statsrådet, att jag försökte göra gällande, och som jag även tror mig hava lyckats visa, att denna vår ändring innebär ett försök att reellt bibehålla status quo i beskattningen. Han vill behålla den formellt, men enligt min mening är det just det reella bibehållandet, om det nu skall vara status quo, som spelar den avgörande rollen.

Jag angav några skäl härför men vill tillägga ytterligare ett, som gör, att det är av vikt, att jorden icke skall träffas av den tunga belastning, som blir följden, om dessa skattegrunder någon gång skulle bliva gällande. I övergångsbestämmelserna till den föreslagna lagen är det bestämt, att de nya väghållarna skola kunna successivt övertaga vägarna, och skyldigheten skall kvarstå för naturaväghållarna att under vissa övergångsår fortfarande ombesörja naturaunderhållet. I vilken ställning komma dessa jordinnehavare? Jo, de komma i den ställningen, att de få betala en penningsskatt efter de fastställda skattegrunderna, men samtidigt få de fortfarande utföra naturaunderhåll. Och vilken ersättning få de för detta? Jo, de få ersättning efter en uppskattning, som i de flesta fall, i händelse ny uppskattning icke skett, motsvarar endast en tredjedel av det verkliga värdet. Jag tror, att även detta är ett skäl till att man icke bör utsätta sig för att sådana skattegrunder som de nu i Kungl. Maj:ts proposition föreslagna skola komma till tillämpning.

Är man åter på den andra sidan så fullkomligt säker på att en ny kommunalskattelag och vad därmed är förenat skall genomföras 1924? Är man det hade man väl icke anledning att med sådan fruktan

se de förändringar, som nu äro föreslagna, då man är så viss på, att de aldrig skola komma att tillämpas. Eller vill man verkligen göra gällande, att den utjämning mellan olika skatteobjekt, som vi föreslå, sträcker sig längre än vad som kan tänkas ske i samband med det blivande kommunalskatteförslaget?

*Ang. förslag
till ny väglag.
(Forts.)*

Ja, frågan är nu avgjord. Herr statsrådet anmärkte, i vilken egendomlig ställning han kom, när han måste yrka avslag på sin egen proposition. Men han har gjort det. Jag får gratulera honom till den seger han vunnit, ty det är ju det största att vinna en seger över sig själv! Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr R o o t h: Herr talman! Efter det anförande utskottets ordförande haft kan jag icke hava mycket att tillägga. Jag har mot honom icke någon annan avvikande mening än att jag anser, att statsbidraget bort bestämmas i överensstämmelse med de sakkunnigas och Kungl. Maj: ts förslag.

Jag beklagar på det högsta, att väglagen, som har varit under bearbetning i mer än 10 år och som omsider föreligger i sådant skick, att man kan säga, att den praktiskt taget har godkänts på alla håll, nu dock fallit på grund av skiljaktiga meningar i fråga om skattskyldigheten. Jag anser, att frågan om skatten icke kan vara avgörande, då det gäller att antaga eller förkasta denna väglag. Det kan icke vara möjligt, att skattskyldigheten för vägväsendet slutgiltigt avgöres med denna väglags antagande eller förkastande. Frågan måste givetvis tagas upp i samband med den kommande kommunalskattereformen.

Herr Borell och hans medreservanter hava påyrkat en ny utredning. Herr Borell har därvid angivit vissa frågor, som enligt hans mening borde bliva föremål för ny omprövning. Jag förutsätter naturligtvis icke något annat än att herr Borell har tagit del av alla de vidlyftiga utredningar, som föreligga i denna fråga såväl från vägkommissionen som från de vägsakkunniga. Herr Borell har därvidlag säkerligen iakttagit, att även de frågor, som han nu vill göra till föremål för en ny utredning, blivit så att säga både blötta och stötta, så att jag icke kan föreställa mig, att det kan vara möjligt att få någon annan syn på dem än som i det föreliggande lagförslaget framlagts. Då dessa bestämmelser angående vägunderhållet på landet kanske mera än någon annan lag varit föremål för undersökning, synes det mig verkligen vara för mycket begärt, om man tänker sig, att några nya uppslag skulle kunna framkomma, som bättre tillfredsställa vare sig riksdagen eller väghållarna.

Det frågas, om vi hava råd att taga den väglag, som nu bjudes oss. Jag ber för min ringa del att få säga, att jag anser det vara fullständigt ofrånkomligt att omlägga vägväsendet. Våra nuvarande väghållare kunna icke prestera det vägunderhåll, som numera kräves. Jag anser också, att det, för att man skall få till stånd ett ändamålsenligt och fullt ekonomiskt vägunderhåll, är nödvändigt, att man reformerar väglagen i den riktning, som det föreliggande förslaget anger.

Vägväsendets ordnande anser jag icke vara någon överflödssak.

Ang. förslag till ny väglag.
(Forts.)

Man inrättar kommunikationer och järnvägar för att söka höja kulturen ute på landsbygden. Det är ju numera en erkänd sanning, att man måste se till, att folket litet mera än hittills ägnar sig åt jordbruket, då man måste räkna med att många människor, som hittills varit använda i industriens tjänst, icke vidare kunna återvända dit. Då bör det vara angeläget, att man gör allt för att höja trevnaden på landet och för att förbättra förhållandena för dem som önska där vinna utkomst.

Herr greve och talman! Jag anser, att det förslag, som är framlagt i herr von Sneiderns m. fl. reservation, är det, som bort av riksdagen antagas, och jag skall be att för min del få yrka bifall till detsamma.

Herr Pålsson: Jag undrar endast över, att kommunikationsministern kunnat visa en oförställd glädje över att få övergiva sin egen proposition. Jag tycker, att den i och för sig väl kunde varit värd några ord till försvar, ty grundtankarna i den äro bärande för framtiden, och med de modifikation, som föreslagits i den av herr von Sneidern avgivna reservationen, kunde den ha varit fullt plausibel. Men det tyckes mig, som om kommunikationsministern använde just denna reservation såsom en räddningsplanka för att komma från sitt eget förslag. Han visade glädje över att utskottet avstyrkt propositionen och att man sålunda skulle kunna använda väglagen såsom ett bytesmedel, när en gång i framtiden kommunalskattefrågan skulle ordnas. Man skulle då ha uti densamma en tumskruv på landsbygdens invånare för att få dem att biträda ett förslag, som annars skulle vara omöjligt för dem att taga. Man skulle göra ett byte och på detta sätt få kommunalskattefrågan från kommunikationsministerns synpunkt bättre ordnad. Jag undrar dock, om, när den tiden kommer, denna fråga blir lämplig såsom bytesmedel. Jag är ganska säker på att landsbygdens representanter icke komma att sälja sin förstfödslo rätt för en grynvälling. Sin beslutanderätt i kommunalskattefrågan komma de nog att förbehålla sig hur än det går med väglagen. De dåliga vägarnas förekomst är konstaterad icke precis av landsbygdens invånare själva, utan det är mer från städerna, som påståendet framkommit, att landsvägarna äro dåliga och omöjliga att trafikera för de nya, moderna automobilerna. Därifrån här den allmänna klagan kommit att vägunderhållet icke är tillräckligt bra skött. Jag tror, att för landsbygdens eget behov kan man mycket väl nöja sig med det vägunderhåll vi nu ha råd till. Vägarna äro för dessa farbara såsom de äro, och skall man i framtiden kivas om denna sak, skall man nog kunna begagna sig av vägarna sådana de befinnas såvida bytesmedlet om kommunalskattefrågan ställes på sin spets. Det kan hända att de som i framtiden tänka använda dem som bytesmedel bli lurade.

Vad själva väglagen beträffar, tror jag att den största anmärkningen från min sida skulle vara att man gjort den för stor och vidlyftig. Alla nu till allmänt underhåll indelta vägar borde icke inbegripas under denna lag. Man kunde för en stor del av dem nöja sig med mindre kostsamt underhåll än enligt denna lag skulle bliva fallet. En talare

omnämnde, att det kunde vara lämpligt att få fram en begränsning, så att lagen skulle omfatta endast de stora landsvägarna, kungsvägarna, såsom uttrycket är från den gamla tiden. Om lagen kunde begränsas till detta, skulle kostnaderna bli mer överkomliga än enligt förslaget, vid vars genomförande kostnaderna skulle bli olidliga. Kunde sålunda i ett framtida förslag göras skillnad mellan de stora stråkvägarna och de mindre, och dessa senare underhållas ungefär på samma sätt, som nu sker, tror jag det bleve lättare att få ett kommande förslag igenom.

För närvarande är väl icke annat att göra än att taga vad som är det bästa här, och det är herr von Sneiderns förslag. Det bör icke avslås även i denna kammare. Jag yrkar således bifall till herr von Sneiderns m. fl. reservation.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att beträffande de nu föredragna punkterna framkommit följande yrkanden: 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades i punkten A i den av herr von Sneidern m. fl. vid förevarande utlåtande avgivna reservationen; samt 3:o) att kammaren skulle antaga det förslag, som innehölles i punkterna 1 och 2 av herr Borells m. fl. vid utlåtandet fogade reservation.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa yrkanden samt förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med överbärande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav herr talmannen upptog vardera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen, och förklarade herr talmannen sig finna de härå avgivna svaren hava utfallit med överbärande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga godkännande av det förslag, som innefattades i herr von Sneiderns m. fl. reservation punkten A.

Jämväl om kontrapositionens innehåll äskades emellertid votering. På grund härav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående punkterna 1 och 2 i andra särskilda utskottets utlåtande nr 1 antage godkännande av det förslag, som innefattas i punkten A i den av herr von Sneidern m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits godkännande av det förslag, som innehålles i punkterna 1 och 2 av herr Borells m. fl. vid utlåtandet fogade reservation.

Ang. förslag Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava
till ny väglag. utfallit sålunda:

(Forts.)

Ja — 68;
Nej — 38.

Till följd härav uppsattes, justerades och anslogs för huvudvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad andra särskilda utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1 punkterna 1 och 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i punkten A i den av herr von Sneidern m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 59;
Nej — 50.

Punkterna 3—9.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo andra särskilda utskottets utlåtande nr 2, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om automobils katt m. m. dels ock inom riksdagen i ämnet väckta motioner.

Genom en den 17 mars 1922 dagtecknad, till andra särskilda utskottet hänvisad proposition, nr 199, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden, föreslagit riksdagen att antaga framlagda förslag till

- 1) förordning om automobils katt;
- 2) förordning om särskild katt å automobilgummiringar; och
- 3) förordning om fördelning av automobilskattemedel m. m.

Tillika hade till utskottet hänvisats följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen:

motioner inom första kammaren:

nr 136, av herr J. Pålsson;

nr 139, av herr N. A. Nilsson; samt

nr 158, av herr H. Rogberg.

motioner inom andra kammaren:

- nr 275, av herr J. Olofsson i Digernäs;
- nr 276, av herr G. Andersson i Rasjön m. fl.;
- nr 283, av herr P. Pehrsson i Göteborg m. fl.;
- nr 297, av herr andre vice talmannen P. Nilsson i Bonarp;
- nr 298, av herr A. Sundling; samt
- nr 299, av herr E. Hage.

Utskottet hade i det föreliggande utlåtandet avfattat sin hemställan i fyra med A—D betecknade punkter, av vilka de tre första innehöllo ett förordningsförslag vardera.

Rörande sättet för utlåtandets föredragning yttrade

Herr von Sneidern: I avseende å föredragningen av ifrågasvarande utlåtande hemställas

att detsamma må företagas till avgörande punktvis och de i punkterna A, B och C behandlade förordningsförslagen föredragas vart och ett för sig, där så erfordras paragrafvis med promulgationsstadgande, ingress och rubriker sist;

att beträffande varje förordningsförslag iakttages, att utskottets hemställan föredrages, sedan förordningsförslaget genomgåts;

att vid behandlingen av den paragraf, varom först överläggning uppstår, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet;

att lagtext ej må behöva uppläsas i vidare mån än sådant av någon kammarens ledamot begäres;

att för den händelse något av förordningsförslagen kommer att i sin helhet eller i en eller annan del återremitteras, utskottet lämnas öppen rätt, att vid ärendets förnyade behandling, i avseende å de delar, som blivit med eller utan ändring godkända, föreslå sådana jämkningar, som kunna föranledas av ifrågasatta ändringar i återförvisade delar; samt

att utskottet lämnas öppen rätt att i avseende å nummerbeteckning av paragrafer och moment vidtaga sådana ändringar, som påkallas av kamrarnas beslut.

Vad herr von Sneidern sålunda hemställt bifölles. ♦

Punkten A.

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen, med tillkännagivande, att Kungl. Maj:ts förslag till förordning om automobils katt icke kunnat i oförändrat skick av riksdagen antagas, måtte för sin del antaga ett under punkten infört förslag till förordning i ämnet.

*Förordnings-
förslag om
automobil-
skatt.*

Förordnings-
förslag om
automobil-
skatt.
(Forts.)

Förordningsförslaget.

1—4 §§.

Godkändes.

5 §.

Denna paragraf lydde:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

Skatt utgår för helt kalenderår räknat med följande belopp:

för motorcykel utan bivagn med tio kronor;

för motorcykel med bivagn med tjugu kronor;

för annan automobil, med ringar av mjuk kautschuk, med åtta kronor för varje påbörjat tal av etthundra kilogram av automobilens egen vikt vid användning av tyngsta till automobilen hörande karosseri; samt

för annan automobil, med ringar av annat ämne än mjuk kautschuk, med femtio kronor för varje påbörjat tal av etthundra kilogram av automobilens egen vikt vid användning av tyngsta till automobilen hörande karosseri.

Inträder skatteplikt under löpande kalenderår, skall för det året skatten utgå med belopp, motsvarande vad av skatten för helt kalenderår belöper å det eller de kalenderkvartal, skatteplikten gäller.

Ändras automobilens beskaffenhet under löpande kalenderår, skall därav föranledd höjning eller sänkning av skatten beräknas från och med nästföljande kalenderkvartal.

(i utskottets förslag:)

Skatt utgår för helt kalenderår räknat med följande belopp:

för motorcykel utan bivagn med femton kronor;

för motorcykel med bivagn med tjugufem kronor;

för annan automobil, med ringar av mjuk kautschuk, med åtta kronor för varje påbörjat tal av etthundra kilogram av automobilens egen vikt vid användning av tyngsta till automobilen hörande karosseri; samt

för annan automobil, med ringar av annat ämne än mjuk kautschuk, med femtio kronor för varje påbörjat tal av etthundra kilogram av automobilens egen vikt vid användning av tyngsta till automobilen hörande karosseri.

Inträder skatteplikt under löpande kalenderår, skall för det året skatten utgå med belopp, motsvarande vad av skatten för helt kalenderår belöper å det eller de kalenderkvartal, skatteplikten gäller.

Ändras automobilens beskaffenhet under löpande kalenderår, skall därav föranledd höjning eller sänkning av skatten beräknas från och med nästföljande kalenderkvartal.

I en vid utlåtandet fogad reservation hade herrar *Asplund, Frändén, Norin* och *Brännström* av angivna orsaker yrkat följande ändrade lydelse av 5 § i förslaget till förordning om automobilskatt:

5. §.

Skatt utgår för helt kalenderår räknat med följande belopp:

för motorcykel utan bivagn med femton kronor;

för motorcykel med bivagn med tjugufem kronor;

för annan automobil, med ringar av mjuk kautschuk, med åtta kronor för varje påbörjat tal av etthundra kilogram av automobilens egen vikt vid användning av tyngsta till automobilen hörande karosseri; samt för annan automobil, med ringar av annat ämne än mjuk kautschuk, med femtio kronor för varje påbörjat tal av etthundra kilogram av automobilens egen vikt vid användning av tyngsta till automobilen hörande karosseri.

Inom Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län skall dock skatt utgå, för helt kalenderår räknat, med allenast tre fjärdedelar av de särskilda belopp, som här ovan angivits.

Inträder — — — gäller.

Ändras — — — kalenderkvartal.

Herr Asplund: Av de fyra Norrlandsrepresentanter, som deltagit i utskottets slutbehandling av nu föreliggande lagförslag, har till betänkandet fogats en reservation rörande den femte paragrafen, som innebär, att den fasta skattesatsen för automobiler skall för de norrländska länen och Dalarna utgå med endast tre fjärdedelar av de särskilda belopp, som angivas i paragrafen. Jag har grundat det i reservationen gjorda yrkandet på den omständigheten, att då de långa och ofta snörika vintrarna i Norrland och Dalarna under nära hälften av året omöjliggöra användandet av automobiler, måste den för automobiler utgående fasta årliga skatten bli dubbelt betungande och verka hämmande på utvecklingen av detta samfärdsmedel, som är av utomordentligt stor betydelse för ifrågavarande, glest befolkade, men till arealen mer än hälften av riket omfattande landsdelar med de långa avstånd mellan olika orter, som där förekomma. På grund av ett förbiseende har yrkande i fråga om denna punkt icke framställts i andra kammaren av andra kammarens reservanter och då således, om denna kammare skulle bifalla reservationen, en sammanjämkning måste förekomma, anholder jag att få yrka bifall till 5 § med den ändring, att, i stället för tre fjärdedelar av de särskilda belopp, som i lagen angivas, skulle för de norrländska länen och Dalarna utgå endast 60 procent av skattesatserna. Således ett tillägg efter första stycket av femte paragrafen av följande lydelse: "Inom Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län skall skatt utgå för helt kalenderår räknat med allenast 60 procent av de särskilda belopp, som här ovan angivits."

Jag vill tillägga, att ekonomiskt spelar detta ändringsyrkande endast för ifrågavarande län någon roll. De få därigenom motsvarande

*Förordnings-
förslag om
automobil-
skatt.
(Forts.)*

Förordnings-
förslag om
automobil-
skatt.
(Forts.)

nedsättning i sin andel av bilskatten, som skall fördelas mellan landsbygd och städerna i dessa län, och på grund därav, att en del av den i städerna inflytande fasta automobilskatten skall fördelas på landsbygden, få vi även i den delen en nedsättning, och således skulle ett antagande av detta förslag beträffande landsbygden innebära en ekonomisk fördel för rikets övriga län. Men då, såsom jag förut framhållit, det är av stor betydelse att icke lägga för stora hinder i vägen för automobilväsendets utveckling i de vidsträckta norra landsändarna, har jag ansett mig böra göra framställning i enlighet med mitt yrkande.

Herr v o n S n e i d e r n: Det får väl vara något starkare grunder, förefaller det mig, än den ärade reservanten här anför, för att man skall kunna gå med på en så pass ovanlig åtgärd som att bestämma olika skattegrunder för olika delar av landet. Skulle man draga ut konsekvensen härav, skulle det i många andra fall bli olika skattegrunder för länen i södra och norra Sverige, men detta kan dock icke anses vara lämpligt. Såsom reservanten erinrade, ha beslut redan fattats utan diskussion och utan votering i andra kammaren, innebärande bifall till utskottets förslag, och jag ber att även få yrka bifall till detsamma.

Herr N o r l i n g: Man kan väl förmodligen utgå från, att de av utskottet föreslagna skattesatserna erhållit en riktig avvägning med hänsyn till förhållandena i mellersta och södra Sverige. Om så är förhållandet, förefaller det emellertid alldeles påtagligt, att den lindring, som av herr Asplund med flera reserverter föreslagits för Norrlands och Dalarnas vidkommande, måste ha mycket goda skäl för sig, och jag kan för min del icke erkänna, att den invändning, som gentemot detta förslag riktades av den närmast föregående talaren, är av sådan betydelse, att den bör få bli bestämmande för kammarens beslut. Det råder ju i dessa landsdelar alldeles speciella förhållanden, och man kan icke härvidlag tillämpa någon allmängiltig grundsats av sådan art, som den föregående ärade talaren åberopade. Det är fullkomligt odisputabelt, att de långa, snörika vintrarna i de sex nordliga länen omöjliggöra användningen av bilar i dessa landsändar under en god del av året, då automobiltrafiken obehindrat kan pågå längre söderut. Härav följer med logisk nödvändighet, att automobilskatten måste bli mer betungande för de norrländska bilägarna än för deras kolleger i södra och mellersta Sverige, och man kan befara, att detta kommer att verka hämmande på biltrafikens utveckling där uppe. En sådan påföljd av den nya lagstiftningen är naturligtvis ingenstädes önskelig, men jag skulle vilja betona, att särskilt i Norrland med dess långa avstånd och glesa järnvägsnät är det av mycket stor betydelse att en väl utgrenad automobiltrafik upparbetas. Om det nu vore så, att lindringen i skattehänseende för norrlänningarnas vidkommande skulle betyda någon väsentligt ökad börda för de andra, skulle det trots allt knappast vara tillrådligt att medgiva en dylik undantagsbestämmelse, men nu förhåller det sig icke på det sättet, utan man kan på sin höjd säga, att med avseende å

de 20 procenten av skatteinkomsten, rörande vilkas användning Kungl. Maj:t har att bestämma, en ökad börda kommer att påvåla bilägarna i södra delarna av landet. Under sådana förhållanden kan jag för min del icke annat än ansluta mig till den av herr Asplund m. fl. avgivna reservationen, med den ändring som nyss föreslagits av herr Asplund; och jag gör detta så mycket hellre som det väl är odisputabelt, att vägunderhållet i Norrland i allmänhet kan beräknas något billigare än i de andra delarna av landet, detta just på grund av de längre vintrarna. Jag ber således, herr talman, att få ansluta mig till herr Asplunds yrkande.

*Förordnings-
förslag om
automobil-
skatt.
(Forts.)*

Herr Rosén: Jag kan icke finna annat än att mycket starka skäl tala för herr Asplunds förslag. Det är väl dock en väsentlig skillnad, om man kan använda bilarna hela året såsom i dessa trakter, eller blott sex à sju månader såsom i Norrland. Man kan i Västerbottens län icke komma fram på landsvägarna med bil längre än till den 15 november, eller såsom det för ett par år sedan inträffade till medio av december, och vägarna äro icke farbara förrän den 1 maj eller, såsom i år, den 15 maj. Det blir en större tunga för bilägarna i Norrland än för andra, om de skola betala samma skatt som de bilägare, vilka använda bilarna hela året. Det är till gagn för staten, skulle jag tro, att biltrafiken utvecklas så mycket som möjligt i Norrland, detta på grund av de skäl, som herr Norling framhöll. Till herr von Sneidern skulle jag vilja säga, att det är ingenting ovanligt med undantagslagar för Norrland, och då jag icke kan förstå annat än att mycket starka skäl finnas även i detta fall för en särskild lagstiftning, ber jag att få instämma i herr Asplunds yrkande.

Herr Strömberg, Gustaf: Jag har, då jag biträtt detta förslag, icke bortsett från de synpunkter, som av talarne på Norrlandsbänken här blivit framförda. Men det tycks vara en sak, som dessa icke riktigt beaktat, nämligen att ifrågavarande beskattning utgår dels i form av skatt å bilen, dels i form av skatt på ringslitningen, och det är tydligt att för Norrlands vidkommande det härigenom blir en utjämning. Kan man här endast en kort del av året använda bil, kommer skatten på ringarna också att bliva lindrigare där än för övriga delar av landet. Man kan således icke, synes det mig, komma med någon starkare saklig invändning mot utskottets förslag, vartill jag ber att få yrka bifall.

Herr Rosén: Detta ha vi mycket väl beaktat, ty om vi icke tagit hänsyn till den av herr Strömberg anförda omständigheten, skulle vi naturligtvis ha yrkat på att skatteprocenten, skulle bestämmas till 50 eller 60 procent i stället för 75 procent, som avsikten är att genom sammanjämkning komma fram till, vilket med hänsyn till det av herr Strömberg anförda skälet torde vara rättvist.

Förordnings-
förslag om
automobil-
skatt.
(Forts.)

Herr Pålsson: Det är ingenting ovanligt att, då tal föras om sådana här skatter, norrlänningarna kräva, att deras landsändar skola helt eller delvis befrias därifrån. Norrlänningarna hava vant sig vid att vilja betraktas som mest gynnad nation och fortsätta därmed så länge det går. Jag tycker ändå, att i detta fall det skulle ligga närmast till hands att, då de icke tycka, att denna beskattningsform passar för de norrländska förhållandena, de yrkat avslag på hela lagen. Det här av dessa norrlänningar anförda skälet, att man en viss tid av året icke kunde använda sina bilar, är väl knappast tillräckligt talande. Jag tänker mig, att om detta förslag går igenom, de snart konstruera medar och sätta på sina bilar, varigenom de kunde köra briljant även under vintern.

Det föreslås nu en lagstiftning om skatt på automobiler. Jag skulle dock helst varit med om ett avslagsyrkande på såväl utskottets som Kungl. Maj:ts förslag. Jag tycker nämligen, att man icke tagit tillräcklig hänsyn till, att det i en framtid torde bli ganska nödvändigt för de allra flesta att skaffa sig bilar. Åtminstone skulle det vara utmärkt bra, om förhållandena möjliggjorde för många att skaffa sig sådana. Om man t. ex. tänker på arbetarna, som leva så trångbodda i de stora städerna. Det skulle för dem och deras familjer tvivelsutan vara av mycket stor nytta om de kunde i sam- eller enbruk anskaffa automobil. På detta sätt skulle trångboddheten kunna hävas genom att så att säga flytta städerna ut på landsbygden. Arbetarna kunde bosätta sig ett par mil utom staden och sedan köra in till sina arbetsplatser vid respektive industrier. Från denna synpunkt borde man bättre avväga skatteförhållandena än vad genom nu föreliggande förslag är händelsen. Jag har i detta ärende tillåtit mig framlägga en motion, just i tanke att det för arbetarna såsom automobilägare skulle kunna ordnas så, att de lättare bilarna skulle slippa undan med lägre skatt än i Kungl. Maj:ts förslag. Emellertid har utskottet icke velat gå med på denna tanke, men det är klart, att om automobiler för arbetarna i framtiden skola få någon användning, bör man icke antaga ett förslag, som kommer att genom hög beskattning utestänga dem från den möjligheten. Den kungl. propositionen lägger en rätt dryg skatt för t. ex. en Fordbil änskönt denna icke på något sätt kan kallas lyxbil. Skatten å de tyngre bilarna kunde däremot gärna varit högre då innehav av dessa kan sägas mera skatta åt lyxen. I stället kunde man ha höjt skatten på en del av bilen, som visar den resta väglängden, nämligen gummiet. De, som köra mera, slita mera gummi. Det är tydligt att de då också slita på vägarna mera. Det är en fullt rättvis och bättre avvägning av det hela, om man beslöt högre skatt å gummiringarna än propositionen och utskottet föreslår. Försök att ordna bilskatten sålunda, att det blir större skillnad mellan tyngre och lättare bilar! Gärna en gummiringsskatt på 2 kr. 50 öre pr kg. i stället för de föreslagna 1 kr. 50 öre per kg. Det skulle blivit en rättvisare fördelning av bilskatten om en högre gummiringsskatt beslutats, än vad som här är föreslaget. Jag beklagar att ingen av dessa mina tankar eller påpekanden i detta ärende vunnit utskottets bifall. Hade utsikter därtill funnits skulle jag tillåta mig, herr greve

och talman, att yrka avslag på Kungl. Maj: ts proposition och utskottets utlåtande.

*Förordnings-
förslag om
automobil-
skatt.
(Forts.)*

Herr von Sneidern: Det är originellt att nu yrka rent avslag på 5 § och därmed på hela lagen, när man utan invändning antagit de fyra första paragraferna. När så emellertid skett, skall jag likväl göra mitt svar mycket kort. Då ingen annan har gjort ett avslagsyrkande tidigare, har jag anledning att antaga, att man nu icke vill hava en längre principdebatt. För min del anser jag, att det är önskvärt, att den föreslagna skatten nu kommer till stånd. Det är befogat, att en avgift erhålles från automobiler till förbättring av våra vägar.

Vad den tanke, som herr Pålsson framförde, beträffar, nämligen att lägga högre skatt på gummit och mindre på bilarna, så är det starka skäl för att icke gå den vägen, ty därigenom skulle det komma ännu mera och ännu mera berättigade klagomål från de kontingenter av bilägare, som bo i städerna och där huvudsakligen slita sina bilar. Särskilt gäller detta bilar, som gå i drosktrafik vilkas skatt genom herr Pålssons, förslag skulle bli oskäligt höjd. Man har därför fått gå en medelväg, och jag tror att Kungl. Maj: ts förslag är av beskaffenhet, att kunna godkännas.

Vad herr Roséns förslag beträffar, vill jag göra en erinran. Någon särskild skattelag för Norrland känner jag dock ej till, och jag undrar, om det är skäl att införa en dylik. Skall man börja differentiera på landskapen, så räcker det icke bara med att hålla sig till Norrland, utan även till andra delar av landet. Exempelvis i norra Värmland och kanske även i södra Värmland och Dalsland kan man icke köra så mycket som i Skåne. Jag tror icke, att en sådan uppdelning vore så bra. För övrigt har man de långa, ljusa nätterna i Norrland om somrarna, och då kan man köra förfärligt mycket, eller hur herr Rosén?

Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Asplund: Jag får beklaga, att herr Pålsson icke kommit tidigare med sitt förslag, ty då skulle jag hava anslutit mig till det samma. Men herr Pålsson förbisåg vad jag sade i mitt första anförande, att de influtna bilskattemedlen fördelas i proportion till de belopp, som inflyta för varje särskilt län. Men dessutom tillkommer landsbygden en stor del av det, som inflyter från städerna och därför måste det yrkande jag framställt för de norrländska länen medföra, att de få betydligt mindre än vad de ha erlagt uti skatt. De förlora icke bara den minskade del, som kommer av automobilskattemedlen från länens egen landsbygd, utan de förlora även den på minskningen belöpande andel som kommer från städerna. Denna andel delas sålunda ut på de andra länen och således är det till fördel för de övriga länen att den fastställda bilskatten sättes ned i de norrländska länen. Men jag anser att dessa län böra taga denna nedsättning i skatteinkomst hellre än att lägga hinder i vägen för automobilväsendets utveckling. Jag kan vitsorda, att särskilt beträffande Lapplandssocknarna användas s. k. turbilar allmänt

Förordnings-
förslag om
automobil-
skatt.
(Forts.)

även av bondebefolkningen, som utav gammalt är van att under hela sommaren ha sina hästar på bete långt borta i skogarna. Denna faktiska fördubbling av skatten i de norrländska länen som blir en följd av utskottets förslag måste verka så, att konkurrensen mellan de olika bilägarna upphör. Det blir mindre antal personer, som ägna sig åt att hålla turbiner, och därmed komma priserna att stiga till befolkningens skada.

Jag har tillåtit mig att i utskottet vid ett tillfälle uttala, att fördelningen utav dess automobilskattemedel, som vi senare komma till, påminner i visst fall om det kommunalbeslut beträffande hundskattemedel, som gick ut på, att man skulle fördela hundskattemedlen mellan de mest intresserade, nämligen hundägarna. Man har i viss mån följt den principen, när man delat ut på varje län, vad som influtit inom länet av en statsskatt. Jag tror, att det är ett större avsteg från vanliga skatteprinciper, än om man med hänsyn till de olika klimatiska förhållandena i Norrland och södra Sverige, gör skillnad på bilskattebeloppen för att därmed åstadkomma en rättvisare relation mellan dessa och den del av året, då det är möjligt att använda bil inom resp. landsdelar.

Herr Rosén: Jag tror, att man även i mellersta Sverige kör automobil under sommarnätterna och till och med under vinternätterna. Att man nu skulle införa en skatt på de ljusa sommarnätterna i Norrland är onekligen ett mycket originellt uppslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att angående den nu föredragna paragrafen yrkats: 1:o att densamma skulle godkännas; 2:o), av herr *Asplund*, att för paragrafen skulle godkännas den lydelse, som förordats i den av honom m. fl. därom anförda reservation, dock med den ändring att i andra stycket orden "tre fjärdedelar" utbyttes mot "sextio procent"; samt 3:o att paragrafen skulle avslås.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa yrkanden samt förklarade sig finna propositionen på paragrafens godkännande vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till herr *Asplunds* yrkande, uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner 5 § i det av andra särskilda utskottet i utlåtande nr 2 punkten A tillstyrkta förordningsförslaget, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes för ifrågavarande paragraf den lydelse, som under överläggningen förordats av herr *Asplund*.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 70;
Nej — 34.

*Förordnings-
förslag om
automobil-
skatt.
(Forts.)*

Övriga delar av det förevarande förordningsförslaget.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A.

Förklarades besvarad genom kammarens föregående beslut.

Punkten B.

Förordningsförslaget.

Godkändes.

Utskottets hemställan.

Förklarades besvarad genom kammarens föregående beslut.

Punkten C.

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen, med tillkännagivande, att Kungl. Maj:ts förslag till förordning om fördelning av automobilskattemedel m. m. icke kunnat i oförändrat skick av riksdagen antagas, måtte för sin del antaga ett förslag i ämnet, så lydande, som utlåtandet visade.

*Förordnings-
förslag om
fördelning av
automobil-
skattemedel
m. m.*

Förordningsförslaget.

Enligt en vid utlåtandet fogad reservation hade herr Strömberg ansett, att utskottet bort tillstyrka antagandet av ett i reservationen infört, från utskottets förslag i vissa delar avvikande förslag till förordning i nu ifrågavarande ämne.

Herr Strömberg, Gustaf: Herr talman, mina herrar! Vid denna punkt i utskottets betänkande har jag tillåtit mig foga en reservation, som i stort sett ansluter sig till Kungl. Maj:ts förslag i fråga om automobilskattemedlens fördelning mellan land och stad. Jag ber därför att med några ord få ytterligare motivera den ståndpunkt, som jag emot utskottets flertal i detta fall intagit.

Jag kan icke trots den stora majoriteten finna det rättvist, att städernas andel i dessa skattemedel blir så ringa, jämförd med landsbygdens, som utskottet föreslagit. Då det gäller att åsätta automobiler och motorcyklar en skatt, varigenom gottgörelse vinnes för dessa fordons förslitande inverkan å gator och vägbanor, synes det ej riktigt att påstå, att städernas gator äro så starkt byggda och så väl underhållna, att trafiken å dessa utövar ingen eller endast ringa skada. Skulle man draga konse-

Förordnings-
förslag om
fördelning av
automobil-
skattemedel
m. m.

(Forts.)

kvenserna av detta resonemang, så bleve följden den, att det vägdistrikt, som iordningställde sina vägar så bra, att de inte toge nämnvärd skada av automobiltrafiken, skulle komma i en sämre ställning än det distrikt, som slarvade med sitt vägunderhåll. Städerna utgöra ju på sätt och vis var för sig ett vägdistrikt. De ha mycket landsvägar att underhålla särskilt inom inkorporerade områden. Vidare ha många städer makadamiserade och asfaltbelagda gator, som mycket hårt påverkas av automobiltrafiken. Kungl. Maj:t har nu föreslagit för städernas vidkommande, att de skulle erhålla en fjärdedel av skattemedlen, medan landsbygden skulle erhålla tre fjärdedelar. Jag kan icke finna annat, än att detta är den minsta tänkbara andel, om man vill följa någon rättvis grund i fråga om fördelningen. Under frågans förberedande behandling ha såväl svenska stadsförbundet som kammarrätten uttalat sig, och de ha kommit till det resultat, att städerna och stadsliknande samhällen böra erhålla en tredjedel av bilskattemedlen. Kungl. Maj:t har icke gått så långt utan stannat vid en fjärdedel, och jag kan icke finna annat, än att utskottet ganska godtyckligt ändrat denna andel för städerna till en femtedel, och dessutom skall av denna femtedel 20 procent avskiljas för att fördelas på det sätt, som Kungl. Maj:t närmare förordnar. Det blir sålunda en bortplottring av denna städernas andel, som icke gör någon människa glad, och jag tror i detta fall, att de sakliga skäl, som utskottet haft för sin ståndpunkt, äro ganska svaga. Jag har i varje fall icke kunnat förena mig med utskottets majoritet utan yrkat bifall till Kungl. Maj:ts förslag, och jag ber att med dessa korta erinringar, herr talman, få yrka bifall till min vid utskottets betänkande fogade reservation.

Herr von Sneider n: Den ärade reservanten ansåg, att utskottet har svaga skäl för sitt yrkande, men mig förefaller hans egna ej vara starkare. Jag tror, att ingen här har rätt att påstå att han lyckats åstadkomma något absolut rättvist. Här ha rätt de mest skilda meningar under förberedandet och framläggandet av dessa lagförslag, och jag har även låtit mig berättas, att stor tvekan in i det sista rätt inom regeringen före framläggandet av det slutliga förslaget till fördelningsprocent. Går man till det förberedande arbetet, finner man exempelvis, att vägkommissionen anser, att ingen del av dessa medel skulle tillfalla städerna utan allt landsbygden och att automobilsakkunniga ansett, att 15 % skulle gå till städerna och 85 % till landsbygden. Herr Strömberg har för sin del åberopat några auktoriteter. Jag vill erinra, att det är icke underligt, att svenska stadsförbundet kommer till en rätt hög procent som skulle tillfalla städerna. Man ser således, att det finnes en hel provkarta på olika förslag, olika uppfattningar och olika yrkanden, och alla dessa yrkanden tror jag hava varit representerade inom utskottet. Vad man där kommit till har varit en kompromiss, och man slutade vid siffran 20. Jag tror, att den är fullt lika rättvis som någon annan. Det blir en femtedel, som tillfaller städerna och fyra femtedelar, som gå till landsbygden med dess stora vägnät. I förhållande till städernas vägar och städernas icke stensatta gator tror jag knappast, att det kan anses orätt-

vist, då det är så stark trafik på landsbygden av städernas automobil- *Förordnings-
förslag om
fördelning av
automobil-
skattemedel
m. m.
(Forts.)*

Vad vidare angår de övriga ändringar, som utskottet vidtagit och som herr Strömberg icke velat gå med på, så tror jag, att de ännu bättre kunna försvaras än åtgärden av förändrad fördelning av bilskattemedlen mellan städerna och landsbygden. Det har påpekats inom utskottet, att åtskilliga städer ha ganska stora vägbördor och mycket landsbygds- vägar att underhålla, men endast få automobiler. När nu skatten skall fördelas mellan städerna i förhållande till det antal automobiler, som finnes i de olika städerna, blir resultatet det, att en del städer få mycket litet, under det att de hava rätt mycket vägar att underhålla. För att kunna åstadkomma en utjämning har man tänkt sig, att beträffande städerna liksom i fråga om landsbygden skulle 20 procent innehållas av Kungl. Maj:t och fördelas till sådana ogynnsamt ställda städer. Således skulle en rättvis utjämning kunna åstadkommas. En liknande tankegång fanns hos Kungl. Maj:t beträffande landsbygden, och man har nu endast tillämpat samma princip på städerna.

Likaledes har man även vidtagit en ändring beträffande landsbygden. Det är icke en ändring i princip. Det är endast en ökning av procenttalet. Det är nämligen så, att vi hava tagit något större andel än Kungl. Maj:t tänkt sig för att åstadkomma en i Kungl. Maj:ts hand vilande reservfond, avsedd att fördelas mellan de av landsbygdens distrikt, där ojämnhet även efter den fördelningsgrund, som är fastställd, kan uppkomma. Vi hava även gjort en annan ändring. Fördelningen på landsbygdens distrikt skall ske efter influten automobils katt från landsbygdsområdet, varvid man icke skall inberäkna de städer, som finnas inom landsbygdsområdet. Av den tabell, som finnes fogad vid utlåtandet, finna herrarna, att därigenom åstadkommes en bättre och rättvisare fördelning. Och jag vill tillägga, att genom den större reservfonden vinnes möjlighet för Kungl. Maj:t att utjämna de ojämnheter, som trots denna förbättrade fördelning dock komma att kvarstå.

Jag tillåter mig därför att yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Boman: Herr greve och talman! Den föregående ärade talaren har utan tvivel rätt, då han säger, att man icke kan fastslå några objektivt hållbara grunder för fördelningen av automobils katten mellan städerna och landsbygden. Men om denna nya automobils katt icke skall vara en särskild pålaga för den, som antingen behöver automobil för sin rörelse eller av annan anledning skaffar sig en sådan, utan skall utgå som ersättning för den skada, den slitning, som vållas på gator och vägar, är det utan vidare uppenbart, att den fördelningsprocent, som här är föreslagen såväl av Kungl. Maj:t som än mera av utskottet, är otroligt ogynnsam och obillig gentemot städerna.

Jag har försökt att göra en uppskattning av huru stor den skatt blir, som inflyter i Stockholm, och tror, att det blir avsevärt mer än 1 miljon kronor om året. Stockholms andel i 20 procent till städerna, blir då kanske 250,000 kronor. 80 procent av denna summa stanna hos Stockholm, medan

*Förordnings-
förslag om
fördelning av
automobil-
skattemedel
m. m.
(Forts.)*

resterande 20 procent fördelas mellan städerna på sätt Konungen förordnar. Det är icke troligt, att storstäderna skulle få något av dessa 20 procent. Det är icke sannolikt, att Stockholms stads automobiler slita vägar på landsbygden för bortemot 840,000 kronor om året.

Vid ett besök, som jag gjorde härnär i Göteborg, bevistade jag en överläggning i ett sällskap med anledning av att en hemställan kommit från fastighetsägare, som beklagade sig över den skada, som deras fastigheter ledo av automobiltrafiken på gatorna särskilt av tunga lastbilar. Man talade då om att söka bota detta genom att föreskriva mycket låg hastighet för lastautomobiler och mycket tunga automobiler. Den uppfattning, som till sist trängde igenom, var dock den, att då ett fort-skaffningsmedel som automobiler befinnes vara tidsenligt, blir det staden, som i stället får försöka bygga sina gator så väl och underhålla dem på ett sådant sätt, att skadan blir så liten som möjligt för fastighetsägarna.

Jag är övertygad om, att den princip, som utskottet har kommit till, är fullkomligt obillig, och jag vågar därför yrka bifall till den reservation, som är avgiven av herr Strömberg.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen enligt de i avseende på det nu föredragna förordningsförslaget framkomna yrkandena gjorde propositioner, först på förslagens godkännande samt vidare på antagande av det förslag till förordningens lydelse, som förordats i herr Strömbergs vid utlåtandet fogade reservation; och förklarade herr talmannen sig anse den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition, så lydande:

Den, som godkänner det av andra särskilda utskottet i utlåtande nr 2 under punkten C tillstyrkta förordningsförslaget, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes för ifrågavarande förslag den lydelse, som förordats i den av herr Strömberg därom avgivna reservationen.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 59;

Nej — 45.

Utskottets hemställan i punkten C.

Förklarades besvarad genom kammarens föregående beslut.

Punkten D.

Utskottets hemställan bifölles.

Föredrogs ånyo andra särskilda utskottets utlåtanden:

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 30 juni 1916 om automobiltrafik; samt

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i lagen den 28 juni 1907 om bredden av hjulringar på landet.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölles.

Föredrogs ånyo andra särskilda utskottets utlåtande nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 78 med förslag till lag om ändrad lydelse av 35 och 77 §§ i lagen den 23 oktober 1891 angående väghållningsbesvärets utgörande på landet.

*Förslag om
viss ändring i
lagen ang.
väghållnings-
besväret på
landet.*

Uti en till andra särskilda utskottet hänvisad proposition, nr 78, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga följande:

LAG

om ändrad lydelse av 35 och 77 §§ i lagen den 23 oktober 1891 angående väghållningsbesvärets utgörande på landet.

Härigenom förordnas, att 35 § sista stycket och 77 § första stycket i lagen den 23 oktober 1891 angående väghållningsbesvärets utgörande på landet skola erhålla följande ändrade lydelse:

35 §.

Kostnad för väglagning, som enligt denna paragraf genom landsfiskalens föranstaltande utföres, skall av vägstyrelsen förskjutas, dock, vad angår botande av tillfälliga brister, ej till högre belopp än landsfogden i länet efter granskning av kostnadsräkningen godkänner. Kostnadsbelopp, som sålunda bör förskjutas, skall av landsfiskalen omedelbart efter arbetets utförande uttagas av vederbörande väghållare eller vägfogde men skall, där tillgång saknas till beloppets gäldande, stanna å väggkassan.

77 §.

Underlåter väghållare eller, där vägfogde finnes, denne att efter föreläggande eller anmaning, såsom i 35 § sägs, inom föreskriven tid

*Förslag om
viss ändring i
lagen ang.
väghållnings-
besväret på
landet.*

(Forts.)

bättra förekommande brister, eller underlåtes sådant av väghållare, som blivit om dylika brister av vägfogden underrättad, böte den försumlige från och med tio till och med tvåhundra kronor.

Utskottet hade i det föreliggande utlåtandet på återopade grunder hemställt, att ifrågakvarande proposition måtte av riksdagen bifällas.

I en vid utlåtandet fogad reservation hade herrar *J. B. Johansson, Tjällgren, Olsson* i Broberg och *Olsson* i Blädinge på anförda skäl hemställt att förevarande Kungl. Maj:ts proposition nr 78 måtte av riksdagen avslås.

Herr *Johansson, Johan Bernhard*: Herr greve och talman! Som synes, finnes vid detta betänkande ett flertal reservanter, som yrka avslag på den kungl. propositionen. Förslaget om ändring i nu gällande väglag innebär, att landsfiskal skall få rätt att uttaga ersättning för genom hans föranstaltande utförd väglagning. Förslaget synes reservanterna innebära en betydlig skärpning emot vägunderhållarna in natura. Reservanterna hålla nämligen före, att därest det förhållandet inträder, att landsfiskal själv får skicka räkning för utförd väglagning direkt till vägkassan, skulle den hänsyn till väghållarna, som man nu annars kan tänka sig, försvinna. Härigenom skulle vägsynen från landsfiskalernas sida skärpas, och väglagningarna bliwa flera och, vad som här är det viktigaste, även dyrbarare utförda. Den omständigheten, att det allt mera ställes ökade krav på vägunderhållet, berättigar också till sådant antagande. Det synes reservanterna, som om det syfte, man härigenom velat uppnå, åtminstone till en del kunnat vinnas därigenom, att bestämmelser införas om förmånsrätt för genom landsfiskal utförd väglagning uppkommen kostnad i vederbörandes tillgångar i likhet med t. ex. kommunalutskyllder. Därigenom hade landsfiskalerna i alla fall fått en bättre ställning än vad nu är förhållandet.

I 77 § väglagen hava nu gällande bötesbelopp enligt utskottets förslag blivit höjda från lägst 5, högst 20 kronor till lägst 10, högst 200 kronor med den motiveringen, att penningvärdets fall nödvändiggör en sådan höjning. Det skulle icke vara något att säga därom, ifall det icke vore så, att bestämmelsen i näst sista stycket i samma paragraf stadgar, att därest böterna ej kunna gäldas, förvandlas dessa enligt allmän lag. Om det nu inträffar, att en fattig person eller en person, som är insolvent, blir ådömd högre böter än han kan betala, kan det hända, att han får avtjäna dessa böter i fängelse. Det har synts reservanterna oriktigt att höja bötesbeloppen så, att sådana förhållanden kunna inträffa, ty det kan mången gång hända, att personer bliwa ådömda böter för bristande väghållning utan att de själva rå för underlåtenheten. Det finnes förhållanden, som göra, att personer omedvetet hava råkat ut för den malören, att de vid vägsyn icke haft sin väglott i ordning. Är det nu en fattig man, som blir dömd till 100 eller 150 kronors böter och icke kan betala denna summa, kan det hända, att han får avtjäna dessa böter i fängelse. Dessa förhållanden

synas vara sådana, att de icke motivera den avsevärda höjning, som här är föreslagen.

På grund av vad jag sålunda anfört, yrkar jag, herr greve och talman, avslag på utskottets hemställan och bifall till den av mig med flera av-
givna reservationen.

*Förslag om
vis's ändring i
lagen ang.
väghållnings-
besväret på
landet.
(Forts.)*

Herr statsrådet Örne: Herr greve och talman! Jag anholder att i anledning av det sista anförandet få lämna några kortfattade upplysningar.

Meningen med denna bestämmelse, denna skärpning av böteskalan, är, som herrarna förstå, att den liksom i övriga fall, där man höjt bötesmaximum, skall ge en ökad möjlighet till att något så när rätta böterna efter vederbörandes ekonomiska förhållanden. För närvarande är bötesmaximum 20 kronor. Jag har ett papper här med utdrag av yttranden från olika landsfiskaler, som visar, att detta är absolut otillfredsställande. Landsfiskalen i Himle upplyser sålunda, att väghållare, som nu bliva stämda för bristande väghållning och få böta lägst 5, högst 20 kronor, skratta däråt. Från ett annat distrikt meddelas, att när landsfiskalen har underrättat vederbörande väghållare, att han skall stämmas och få böta, så har han svarat: »Kan vägen bli bättre, om jag får böta en femma eller två, så må det vara hänt.» Det är ett absolut otillfredsställande förhållande att ha en sådan lagstiftning, att det straff, som kan utdömas, icke står i någotlunda rimligt förhållande till den prestation, som vederbörande har underlåtit att fullgöra eller till vederbörandes ekonomiska ställning.

För övrigt vill jag blott säga den siste ärade talaren, att om han ömmar så oerhört för folk, som underlåter att fullgöra sina skyldigheter, så bör han genomskåda den vanliga lageditionen. Han skall där finna ett rikligt fält för sin iver att lätta bördan för de stackars människor, som han ömmar så mycket för. Om han bara vill titta i hälsovärdsstadgan för rikets städer, skall han finna straff för alla möjliga förseelser: för bristande renhållning, som kan lända grannarna till olägenhet, är exempelvis bötesmaximum 1,000 kronor. Om stämning för bristande renhållning kommer på en stackars fattig gumma, som kanske drager sig fram på en folkpension t. ex. och nådegåvor från vänner och bekanta, så skulle hon teoretiskt taget kunna dömas till 1,000 kronors böter, men jag har aldrig hört, att några olägenheter hava uppkommit av ett sådant högt bötesmaximum. Det tillämpas naturligtvis endast mot människor, som hava ekonomisk förmåga att bära de högre bötesbeloppen, och för vilka dessa högre böter äro nödvändiga, om de skola kunna tvingas att fullgöra vad som åligger dem.

I fråga om skyldigheten för landsfiskal att i sista hand svara för väglagning, tror jag, att kammarens flesta ledamöter skola giva mig alldeles rätt däri, att det är högst otillfredsställande med det nuvarande förhållandet. Det finnes flera exempel på, att väghållare hava så vanvårdat sina vägstycken, att lagningen har gått upp ända till 8,000 kronor för en enda väghållare. Om det händer, att en större väghållare har råkat

*Förslag om
viss ändring i
lagen ang.
väghållnings-
besväret på
landet.
(Forts.)*

på obestånd eller väntas råka på obestånd, kan vägen icke lagas, helt enkelt därför, att det är omöjligt för landsfiskalen att bära den stora ekonomiska risk, som föreligger i dylikt fall. I många fall kan sålunda landsfiskalen, när det gäller stora väghållare, icke på något sätt komma till rätta med saken. När det däremot gäller små väghållare, och risken för landsfiskalen är ringa, kan han naturligtvis alltid våga sig på att vidtaga åtgärder.

Det är för att undvika en ren klasslagstiftning, vilken för närvarande drabbar den mindre väghållaren rätt kraftigt och låter den stora löpa undan sina skyldigheter, som den här föreslagna lagstiftningen har tillkommit. Jag vädjar till kammaren att bifalla utskottets hemställan.

Herr von Sneidern: Herr talman! Efter det yttrande, som herr statsrådet haft, ber jag att få inskränka mig till att yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Då tiden nu var långt framskriden, beslöts på hemställan av herr talmannen att behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till ett annat sammanträde.

Anmälades och bordlades bevillningsutskottets memorial nr 45, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande bevillningsutskottets betänkande nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 19 november 1914 angående stämpelavgiften m. m. ävensom i ämnet väckta motioner.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 12,51 på natten.

In fidem
A. v. Krusensijerna.